

МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМИ

ИЗДАЈЕ: ИНСТИТУТ ЗА МЕЂУНАРОДНУ ПОЛИТИКУ И ПРИВРЕДУ
ПРИ МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА ФНРЈ

ГОДИНА I

ДЕЦЕМБАР 1949

БРОЈ 3—4

ГОВОР МАРШАЛА ТИТА

на заврштку великих маневара јединица
Југословенске армије

На свечаном ручку приређеном после дефилеа трупа које су учествовале у маневрима Врховни командант Југословенске армије, Маршал Југославије Јосип Броз Тито одржао је пред око 600 генерала, официра и других гостију следећи говор:

„Другови официри и генерали,

Могу да кажем да сам стекао врло добар утисак приликом посматрања маневара прије два дана, а исто тако и данас приликом дефилеа. То је други пут у двије године што учествујем на маневрима наше младе народне армије и могу да установим огроман напредак у њеном развиту од 1947 године. Овом приликом ја бих хтео да истакнем да се на основу онога што сам видио може закључити да је наш борацки састав одличан у сваком погледу. Он се у првом реду показао на висини по свом борацком квалитету, а нарочито, што је врло важно за једну народну армију, показао се потпуно на висини политички и морално, јер су јединице које су учествовале у маневрима оставиле најбољи утисак код народа баш због свог односа према становништву у овом крају, гдје су се читав мјесец дана кретале. (Аплауз). Зато морам олати пуно признање нашим борцима, подофицирима и официрима који су код народа у овом крају оставили такав добар утисак, иако је вршење маневара са тако крупним војним јединицама врло сложена ствар, нарочито услијед тога што љетина још није убрана.

Исто тако морам да изразим своје признање и командном саставу јединица које су вршиле ове маневре. Из онога што сам видио, убиједио сам се да је командни састав наше Армије савладао технику руковођења армиским јединицама наоружаним савременим наоружањем и показао пуну умјешност у извршава-

њу најкомпликованијих тактичких задатака. То морам овдје да истакнем и то треба да служи на част нашој Армији. Ови маневри су показали да је наша Армија способна да рјешава и најтеже задатке у рату, да је достојна и способна да брани мирну изградњу социјализма у нашој земљи. (Снажно и дуготрајно одобравање и аплауз).

Другови официри и генерали, ми смо вршили ове маневре у једној изузетној ситуацији, у вријеме кад се у вањско-политичком погледу наша земља налази у доста тешком положају, кад се на њу са свих страна врши морални и политички притисак, у тренутку кад се на њу сипају највазноврсније клевете и лажи. Једном ријечи у вријеме кад се покушава да се наш народ застраши и разбије његово јединство, а успјешна изградња социјализма онемогући. Ми нисмо вршили ове маневре као противмјеру разним застрашивањима, већ зато што је то била потреба, уобичајена код једне модерне армије, ако она хоће да буде на висини, ако хоће да оправда себе као такву, то јест као модерну армију наоружану савременим наоружањем.

Наша Армија, другови и другарице, има крупан задатак. Њен је задатак у првом реду — да брани изградњу социјализма у нашој земљи, да брани њен мирни развитак. То је први и најважнији задатак наше херојске Армије. Други њен задатак је у томе да будно чува интегритет и независност наше земље. То није никакав националистички задатак, већ частан и револуционаран задатак — стајати на бранику за очување тековина наше Народне револуције, бранити остварење сретнијег живота грађанима нове, социјалистичке домовине. Наша Армија нема за циљ угрожавањем неке друге земље. Она има, према томе, истински карактер армије земље социјализма. Она има дубоко народни карактер. Наша земља је, ма ко шта говорио и ма шта се причало, мирољубива земља, наша земља никога не угрожава, а и наша Армија никога досад није угрожавала нити ће угрожавати. Без обзира на то што смо се на међународним форумима узалудно борили да се задовоље оправдани захтјеви наше земље и да оно што је наше буде наше, без обзира на то што ми нисмо постигли што смо жељели и на шта имамо право, ми ниједног момента, откако је свршен рат и откад смо отпочели мирну изградњу своје земље, нисмо ни помислили да нешто силом оружја отимамо или да евентуално некога угрозимо. Ја то говорим зато што се у данашњој фази напада на нашу земљу она хоће да прикаже са стране СССР-а и осталих источних земаља као земља агресије. (Огорчени протести). Зар може једна мала усамљена држава, која против себе има огромну надмоћност, да иде у правцу агресије, поготово ако она за то нема никаквог разлога, а нарочито кад је то социјалистичка земља? („Никако, никако!“ — протести против

клевета и лажи). Не може, другови, то је свакоме јасно, а најмање и најприје баш зато што је то социјалистичка земља.

Ми изграђујемо социјализам у својој земљи, а нас су на том путу почели ометати. Али, у датој фази данас, када смо ми већ успјели прећи прву половину нашег Петогодишњег плана, показало се да методи који су примичењени против нас, економска блокада итд. нису успјели. Тада се приступило још тежем притиску и још горим методама. И до чега је дошло? Последњи чин одиграо се ових дана у Будимпешти. Ја ћу се на то, другови, вратити касније, а сада бих хтио само да нагласим да једна мала земља, нарочито ако је социјалистичка, не мора да ћути ако је неко шамара. (Сви присутни устају, одобравају и аплаудирају другу Титу, кличући огорчено: „Нећемо да ћутимо!“ „Боримо се за истину и правду!“). Нема нико права, па ма ко то био, да угрожава један мали народ који је толико страховито искрварио и дао у неважном рату против фашистичких освајача, који не дозвољава да га без разлога клевећу и блате. Не смије нико, па ма ко то био, да пријети ратом једној таквој земљи само због тога што народ те земље неће шутећи да подноси свакаква вријеђања и клевете, већ се брани од тога истинским чињеницама.

Другови официри и генерали, има ли неко морално право да захтијева од нас да нас шамара, да нас блати и клевеће, да се на нас баца најподлијим клеветама, а да ми на то морамо ћутати? (Једнодушан одговор: „Нема!“). Нема, разумије се, и ми зато постављамо ствар овако: ми имамо право за неистину рећи да је неистина, за лаж да је лаж. („Тако је!“). Бранећи и чувајући истину ми можемо мирно гледати у будућност, па ма шта се догађа и догодило. А знајте, другови, да је боље поштено, за правду и истину, и погинути у борби — него се дати згазити као слободан народ, сагнути ропски шију и гледати како се без отпора уништавају велики принципи марксизма-лењинизма. (Одобравање и клинање другу Титу и Партији).

Ја ћу вам сада говорити мало о тим односима између наше земље и Совјетског Савеза и земаља народне демократије. Кад је дошао први напад на нашу земљу, у првом писму ЦК СКП(б) нашем Централном комитету, немојте мислити да смо ми лака срца прешли преко тога и једноставно казали: „Нећемо да вас слушамо“. Не, другови, ми смо се дубоко замислили над тим писмом и били запрепашћени његовом неистинитом садржином. Али, послије нашег одговора, за који мислим да се слажете да је био правилно постављен („Слажемо се!“), дошло је друго, још горе писмо. Нас је то још више учврстило у увјерењу да се овдје ради о много горим стварима, него што су оне које се заправо у писму наводе. Треће писмо било је већ довољно јасан доказ да они који

нас тако неправилно критикују немају за циљ оно што стоји у писму, већ им то само служи као средство да постигну други циљ — да нашу земљу ставе у потчињени положај, да од наше земље створе једну себи потчињену покрајину. А ми то, другови, нисмо могли дозволити. (Дуготрајно одобравање и клицање Централном комитету КПЈ и другу Титу). Ја ћу вам данас све рећи искрено, као да се исповиједам, шта смо и како смо ми говорили и постављали ствари. И другу Стаљину и другу Молотову и осталим совјетским руководиоцима ми смо увијек говорили: „Другови, ми смо с вама заједно на живот и смрт, ми ћемо с вама кад год затреба ићи свуда, па макар какве жртве морали дати.“ Казали смо им да у народима Југославије имају највјернијег савезника, а они су на то одговорили да се то изразило и у прошлом другом свјетском рату. А шта се и поред тога показало, другови? Показало се да су они, и поред тога што смо их увјеравали и на дјелу у оно што смо изјавили, више вјеровали обичним шпијунима које су овдје заврбовали међу белогардејцима и другим декласираним поквареним елементима, него нама, људима од којих су многи годинама и на робији били као борци за идеје науке марксизма-лењинизма и за популаризацију СССР-а. (Присутни официри и генерали једнодушно и огорчено осуђују став ЦК СКП(б), кличући „Срамота, срамота!“). Какав је то морал у комунистичкој партији у којој руководећи људи више вјерују обичним интригантима и покварењацима, него људима који су читав свој живот посветили борби радничке класе, борби за бољу будућност радних људи? Нажалост, чињеница је да се нама није вјеровало, већ овим другим, и ето куда је све то сада довело.

Другови и другарице, ако ми данас погледамо свој пут, пут којим смо пошли, можемо видјети да се заиста немамо чега стиђети. Ми смо учинили све што је дужност истинских интернационалиста, што је дужност људи васпитаних у духу интернационализма: бранили смо и бранимо науку марксизма-лењинизма од свих ревизионизма и свих скретања која данас хоће да се чине. А ви сте видјели, нарочито у посљедње вријеме, да ли су била основана она писма, или је истина била нешто друго: показало се да се иза тих формулација у писмима скривало нешто сасвим друго и она су се појавила у свом правом свијетлу. (Одобравање).

Донијета је Резолуција Информбироа. За постигнуће својих циљева они су ангажовали друге партије, што значи да су најнапреднију идеологију на свијету, која треба да преобрати човјечанство не само у материјалном него и у моралном и духовном погледу, искористили за циљеве који се ни у ком случају не могу назвати социјалистичким циљевима. (Узвици протеста: „Срамота!“) И шта је било последице тога?

Ако данас, послје годину и по дана, погледамо шта је све против нас учињено и како се ствар одвијала, видјет ћемо да смо ми на најгубље нападе одговарали помирљиво са жељом да они увиде да нису у праву. Ако погледате оно што смо ми о томе написали до данас видјет ћете да нисмо ми заострили односе већ они, видјет ћете да смо ми учинили све најбоље што смо могли, видјет ћете да смо ми, док су нас они шамарали, само заустављали њихову руку да нас не шамарају. Ми нисмо хтјели да се та ствар заостри, јер смо мислили да ће једног дана они ипак имати толико памети да виде да су пошли погрешним путем. Али, њима је сила замагљила очи и зато што имају ту огромну силу они су себи дозволили то што социјалистичка земља никад себи не смије дозволити. По комунистичком моралу појам сила нема никаквог права да одлучује у односима међу социјалистичким земљама, а комунистички морал је тај који одлучује какви треба да буду поступци. Они су издали принципе марксизма-лењинизма и пошли другим путем. Да ли смо ми могли да ћутимо на све то? Ја отворено кажем да нисмо смјели да ћутимо. Ни ја, ни сви ми не бисмо били комунисти, не бисмо били револуционари, да смо се пустили низ воду и приклонили главу само да бисмо лакше живјели, јер би се у даљем револуционарном развоју догодила у том случају страшна трагедија: усталило би се једно схватање о односима између социјалистичких земаља које нема ничег заједничког са социјалистичким моралом. (Дуготрајно одобравање и аплауз).

Другови официри и генерали, ми смо ту борбу прихватили, али то није само наша борба, то није борба само наше Партије и наше земље, већ читавог напредног свијета, борба радничке класе читавог свијета. (Аплауз и одобравање). Кад би се пошло оним путем којим су пошли они, то јест да се на бајонетима Црвене армије доноси слобода, што би уствари исто тако било подјармљивање само у другом облику — онда би наука марксизма-лењинизма пропала, а такозвани нови друштвени односи, који би били створени, не би се много разликовали од пређашњих. Ми смо, другови, ту борбу прихватили. А шта значи прихватити ту борбу? Значи борити се за једну ствар која има огроман и недогледан значај не само у садашњој фази друштвеног развоја, већ и у далекој будућности. Чак и да сви ми подлегнемо у тој борби, то је ствар која је прешла наше границе и која ће се даље развијати, јер то је — истина. Истина ће побједити, па ма све њихове радио-станице још жешће сипале на нас лажи и клевете, истина све брже и брже крчи себи пут и на Истоку и на Западу. (Сви присутни устају и дуготрајно одобравају, кличући „Херој Тито, херој Тито!“).

Извините другови, ја сам се мало разљутио (поклици: „Нека, у праву сте!“), а морате признати да сам и имао зашто да се љутим. (Одобравање). Ја ћу се сада потрудити да вам у неколико ријечи изложим развој ове ствари. Ви сте видјели да су они код првог писма говорили да смо ми на позицијама мењшевика. Кад смо им ми на то одговорили, казали су да лично на троцкисте. Ми знамо колико је Троцки учинио штете, знамо да је његов рад идеолошки правилно оцењен као штетан, а оно што је последице њега било, то је друга ствар: колико је праведних комуниста настрадало под именом троцкизма иако с тим ништа заједничког нису имали. Кад су видјели да то не пали, онда су почели да нас проглашавају шпијунима појединачно, говорећи да је шпијун сад овај сад онај и покушавајући да на тај начин унесу раздор у нашу Партију, да разбију партиско и државно руководство.

Пети конгрес наше Партије је и с тим ликвидирао. Јединство и монолитност који су на њему били изражени ријетко су дошли до изражаја у међународном радничком покрету. Али глас нашег Петог конгреса, на коме је нашу Партију претстављало 2.300 делегата, изабраних на најдемократскији начин од цјелокупног чланства, за њих није био мјеродаван. Они нису престали са лажима којима нас нападају, већ су, напротив, падали све дубље. Почели су да причају о национализму, о тобожњем националистичком скретању Југославије. Тада су нас називали „товаришцима“, а данас је већ дошло до тога да нас умјесто „товаришцима“ називају „побјешњелим фашистима“. (Снажни протести).

Другови, здрав мозак, а нарочито онај који марксистички зна да мисли, лако схвата и види да је то једна невјероватна глупост коју су они избацили. Па, зна се шта је фашизам. Они су и сами давали формулације фашизма. Он има своју материјалну и идеолошку основу, њемачки и италијански фашизам је био као идеолошка основа крупних капиталиста који су изабљивали народе тих земаља, а Хитлер и Мусолини били су њихови експоненти. А гдје је код нас фашизам? Ми смо га ликвидирали. (Смех и одобравање). Шта је онда од те нове измишљотине остало? Само глупе брбљарије. Даље, фашизам је имао своју идеологију, империјалистичку, освајачку, фашизам је значио: „Само ја и нико више осим мене“. Фашизам је значио расизам, кад бисмо по томе мало прочепркали и проанализирали онда би се видјело на кога би се ово обилежје фашизма могло односити, али то ни у ком случају не бисмо били ми. (Одобравање). Даље, ми не мислимо присвајати ничије земље. Ми нећемо тиме да кажемо да смо ми себи довољни. Али ми васпитавамо и себе и читав наш народ у духу љубави према народима читавог свијета. Ми цијелимо културу и тековине других народа. Ми признајемо у пуној

мјери достигнућа других народа у култури, у науци и техници и уколико су њихова достигнућа већа утолико их више цијенимо и не завидимо им. Што онда остаје од свега тога о фашизму? Остаје само глупа брбљарија, неодговорно бацање ријечи, као што је било неодговорно од првог писма надаље, срачунато на то да неупућуне људе увјери да је неистина истина. Зар нас, другови официри и генерали, да називају фашистима, нас који смо заиста дали све за уништење фашиста и фашизма? (Дуготрајни снажни протести). На основу чега, другови? Да ли смо ми оставили власт у рукама капиталиста? Нисмо, ми смо их развластили. Код нас радничка класа има власт у рукама и ми нећемо ништа туђе, већ хоћемо само да богатство наше земље користе у првом реду наши народи. Хоћемо да градимо љепшу, социјалистичку будућност наших народа. (Одобравање). А за њих је то фашизам, за њих је то национализам и шта све не. (Једнодушни протести). Али то није све. У посљедње вријеме они су, умјесто као раније појединачно, почели колективно да нас изазивају шпијунима. Свакако зато што смо сви једнодушни, што нас много има. (Смех и одобравање). За њих су, другови, сви наши шпански борци шпијуни и то колективно (Протести). Сутра ће за њих колективно бити шпијуни читава наша Армија, прекосутра сав наш народ. Не знам само кога ћемо и за кога шпијунирати. (Смех).

Нешто се овдје изродило, другови, нешто се тако изопачило да је за наше појмове просто несхватљиво. Откуд им и што ће им то. Зар збиља мисле да ће други људи вјеровати у то што они причају? Ја не вјерујем да они тако мисле. Али, они у нужди брзо кују⁹ твoжђе, да би бар неког ђавола увјерили, да би нас изолирали од других народа, да би своје непријатељске акте објаснили пред народима Совјетског Савеза и народних демократија, пред радничком класом у свијету. Али напредни свијет ипак сазнаје шта је истина. А ми ћемо се неуморно и непрестано борити и доказивати да је истина — истина, а да је лаж — лаж, нећемо дозволити никоме да нас блати, па ма ко то био. (Дуготрајно одобравање и клицање Партији и Титу).

Они су се надали да ћемо се ми пред Уједињеним нацијама стиснути у клупе и шутјети, док ће они овдје несметано ударати бичем, кнутом, шамарима по нама. А зашто бисмо шутјели? („Нећемо, нећемо!“) Ми нисмо говорили ради западних реакционара, јер ни они нису бољи, него ради тога што је то једино право. Ми смо дужни да кажемо да они једно говоре, а друго раде против нас. (Одобравање и аплауз). Ми имамо право да бранимо своју земљу и не смијемо дозволити да се наш народ изолира, да би онда запао у још већу тешкоћу. И ми то нећемо дозволити. (Дуготрајно одобравање). Ми ћемо и убудуће тако принципијелно иступати на свим међународним састанцима и форумима. Аз

Совјетски Савез негдје буде имао право, ми ћемо бити с њим. Ако не буде имао право и његово иступање буде дволичњаштво, ми ћемо рећи да је то овако, а не тако. (Једнодушно снажно одобравање). Ја вам кажем, другови официри и генерали, ако ми сами нисмо кадри да их натјерамо да поштују најосновније појмове морала, онда морамо казати и доказати пред читавим свијетом да они друкчије раде него што говоре. Ево, у томе је суштина наше борбе. Ми се морамо борити за сваког напредног човјека у свијету да не повјерује да смо ми издајнице радничке класе и марксизма-лењинизма, читав напредни свијет мора да зна нашу циновску, херојску борбу за побједу истине и правде у свијету. А зато се, другови и другарице, исплати живјети, а исплати се и умријети ако треба. (Сви генерали и официри и остали гости устају, снажно одобравају и дуготрајно кличу: „Партија—Тито!“, „Херој Тито!“, „Истина ће победити!“).

Другови официри и генерали, да се вратимо сада на будимпештански процес, који претставља најмонструознију ствар каква се ријетко догађа у хисторији, а можда се никад до сада и није догодила. Било је сличних процеса, било је сличних метода, подваљивања, али овако аморалних и глупих као што је овај, није било, јер, ово што су они направили тако је глупо монтирано, да нечега сличног није било у хисторији. А зашто је био потребан СССР-у тај процес Рајку и осталој дружини? Зашто нису, рецимо, овај односно овакав процес организовали у СССР? Они су то врло лако могли учинити било код себе било у којој другој земљи на Истоку и исти би били одговори, то јест самооптуживање. Али не, они су то учинили баш у Мађарској најприје. Зашто? Прво зато што су тамо на руководству најпроданије душе, највећи покварењаци, а друго због тога, што је народ Мађарске врло незадовољан и нерасположен из више разлога према СССР и требало је на неки начин скренути то нерасположење према Југославији и приказати је као велику опасност за независност Мађарске. Даље, интересантно је прије свега, како то да се Бранков, који је такође један од оптужених, још одмах у почетку изјаснио за писма која су била упућена нашем Централном комитету. Познато је да је Бранков обичан лопов и дефрандент, о томе је писано раније. Па како то сада да се та лопуза која је мислила да носи заставу свих тих њему сличних на које се ослањају у хајци против наше земље, нађе на оптуженичкој клупи у оваквој улози? Даље, зашто је Рајк дошао на оптуженичку клупу? Ја мислим да никога не треба убеђивати у то да смо ми најмање посла имали баш са Рајком. Ми смо највише имали посла са Ракошијем, Фаркашом и другима, а Рајк је ћутао као заливен. Они су долазили код нас не једанпут, ми смо им били узор, како су онда говорили. Говорили су како су били у Румуњској да виде како не

треба, а код нас су дошли да би видјели како треба радити итд. Тако је дословце казано на задњем састанку коме су присуствовали чланови њиховог Политбироа. Румуњски Народни фронт и синдикати нису за њих ваљали, а овдје је све одлично — говорили су они, а већ тада су били дошли са задњим намјерама: хтјели су нас преварити и испословати од нас одрицање од репарација, тражећи отворено да их опростимо. „Због чега?“ — питао сам ја. Фаркаш је објаснио да треба да их опростимо зато што они треба да створе армију. А ја сам одговорио: „Знате шта, другови, ви сасма мирно радите, можете мирно да се развијате, а нама дајте репарације, јер је наша земља заиста много пострадала од Хортијевих трупа. Нама требају репарације да и ми донекле надокнадимо огромну штету, а осим тога, ако ћемо ми бити добро наоружани, онда се ни ви не морате ништа бојати“. (Одобравање). Таквом мом одговору они се баш нису обрадовали и ја сам им објаснио: „Знате ли ви, другови, шта ми трпимо и колике напоре код нас наш народ још увијек даје? Помислите на то колико су нам штете причинили ваши фашисти. Зато помозите сада ви нама. Добро, немојте сматрати, ако хоћете, те репарације као репарације већ као помоћ, али се ми њих ни у ком случају не можемо одрећи, јер је то наша животна потреба“. Међутим, они су тада били дошли да нас подло преваре и да од нас добију формално саглашење о одрицању, а већ тада су носили камен под руком, којим ће се на нас бацити. И ми се нисмо одрекли, а они су са осталима, свега мјесец дана послје тога, донијели против нас ону безобразну резолуцију у којој су нас назвали „троцкистима“ и напричали остале измишљотине. Тако су ствари текле. (Огорчени дуготрајни протести).

А ко је режирао процес у Будимпешти? Рајк се заиста — према обавјештењима која нисмо добили од њега, већ од других људи — у почетку колебао по питању Југославије, иако се, гдје год је имао посла с нашим људима, држао надмено, бојећи се да нетко не каже за њега да је према нашим људима био пријатељски расположен. Он се колебао зато јер му се није свидио овакав метод према Југославији, а и бојао се, био је кукавица да то и каже. Због тога колебања он је ишао на „репаратуру“ у Москву 1948 године. Не знам гдје је све вршена та „репаратура“ на њему, али је он тамо био, а кад се вратио натраг, постао је министар иностраних умјесто унутрашњих послова. На његово мјесто у министарству унутрашњих послова дошао је други министар, да би против Рајка могао организирати процес. Тако је све то смишљено у Москви. Рајк је послје ухапшен и поново је ишао на „репаратуру“ у Москву заједно са Бранковим. А тамо су, по неком методу који они имају, припремљени за процес. Ви сте видјели да је тамо било свега што се хтјело. Чиме се то постиже

да људи настоје себе чим више окривити, ја то не знам, али да постоји неки чудовишни метод то је сигурно. Овдје им је то било потребно да би уплашили Југославију. Међутим, све што је на том процесу изнијето најобичнија је лаж, осим имена људи које су помињали да би их оклеветали и испрљали, па и она нису увијек била тачна. Читав тај процес, све што је на њему изнијето, подла је лаж и највећа инфамија. А што се догодило и поред тога? Процес који би требало да остане само највећа љага, највећа срамота нанијета међународном радничком покрету, — Совјетски Савез је користио као тобожњи разлог да прекине са народима Југославије Уговор о пријатељству и узајамној помоћи. (Огорчени протести).

Погледајте само каква се неинтелигентност ту показала: дати ноту Југославији и ту ноту објашњавати процесом у Будимпешти. На Совјетски Савез је тамо, а оно је Мађарска. Зашто онда Совјетски Савез треба да прекине пријатељске односе са Југославијом? Врло јасно: зато што је тамо овај процес и организован баш у ову сврху, као ново средство застрашења. Видите ли, другови, како се ту показује сва голотиња оних који нас данас клевету. (Повици: „Доле клеветници!“). Тај процес, дакле, био је једна дубоко смишљена подлост према нашој земљи, срачуната на то да се данас-сутра ми прикажемо као агресори и фашисти, као људи који угрожавају свјетски мир итд. А како даље иде, познато вам је: непрекидно се труби преко штампе и радија једно те исто, у нади да код неких људи од тога нешто остаје. Вјероватно да ће код некога нешто и остати и људи ће се питати: да ли, можда, нечег и нема ту? На једној страни то говоре поштени али необавијештени људи, а на другој ратнохушкачка машина на Западу каже да нешто јесте, али да то није све, и онда они умећу свој прст у тај сос. Тако, другови официри и генерали, стоји ствар и никако друкчије. (Дуготрајно одобравање).

Другови и другарице, и у овој фази опште борбе за истину ниједан наш човјек, ма гдје се он налазио, а нарочито у Армији, не може и не смије мирно гледати, већ мора одбијати све клевете које се бацају на нас и нашу земљу. То је дужност сваког нашег човјека. (Одобравање и аплауз).

Данас смо, гледајући дефиле трупа, могли видјети како се наши људи, грађани и селаци, радују и чуде откуд нам оваква војска. Ми смо почели ни од чега и створили смо и стварамо модерну Армију. Стварамо је, као што сам рекао, не да некога угрожавамо, већ да она буде наше упориште у борби за истину. Наш циљ је да проширимо истину о себи и свом ставу у читавом свијету. Ми волимо своју земљу, волимо свој народ, волимо сваки педаљ своје земље јер је он натопљен крвљу њених најбољих синова и спремни смо да бранимо тај педаљ земље до последњег

даха, ма са које стране долазио напад. Наш животни циљ је да откријемо право лице оних који лажу и клевећу нас и нашу земљу и да тиме допринесемо побједи социјалистичког морала у свијету, да повратимо повјерење у социјалистичке идеје, које је почело да се колеба, да поново вратимо повјерење сваког народа и радничке класе у свакој земљи посебице у њихову властиту снагу, јер су они способни и имају право да се боре сами, за своје ослобођење, за своју бољу будућност, не чекајући да неко дође да их ослободи.

Другеви официри и генерали, у вашем напорном раду на усавршавању борбене готовости наше Армије ја вам желим пун успјех, а нарочито политичком кадру, који у данашњој ситуацији, у овој фази наше борбе за истину и правду, треба да буде на висини и да нашем борачком и командном саставу увијек, на вријеме и тачно објашњава све што се догађа у нашој земљи и око нас, да би наша Армија била увијек у све упућена, да би наши борци и официри знали о чему се ради и да увијек имају на уму да су они ти који треба да будно бдију, да би наша земља могла мирно градити социјализам и извршити свој Петогодишњи план.

Нека живи наша херојска народна Армија!"

(Танјут)

ГОВОР ДРУГА ЕДВАРДА КАРДЕЉА на свечаном заседању словеначке Академије зnanости и уметности

„Друже претседниче, другови академици, другови и другарице,

Дозволите ми да најлепше захвалим на високој части коју сте ми доделили избором за почасног члана Словеначке академије зnanости и уметности. Мислим да је та част за мене сувише велика, па бих због тога хтео да подвучем да тај избор сматрам, у првом реду, као признање које је у том облику словеначка наука дала свим оним многобројним људима који су — у време кад се словеначки народ, раме уз раме са свим југословенским народима, са неслућеним хероизмом и ванредном способношћу борио за свој опстанак, — сносили одговорност за успехе и неуспехе његове ослободилачке борбе против туђег завојевача. И даље, сматрам тај избор као признање словеначке науке свим оним људима који су после победоносног рата и револуције доприносили и доприносе данас, према својим снагама и способностима, ударању начелних темеља социјалистичке државне, привредне и културне изградње словеначког народа и свих народа Југославије.

Историја Словеначке академије зnanости и уметности, као и историја свих оних дуготрајних борби које су је наговештавале, само од себе говори о томе какве је тешкоће и препреке морала да савлађује култура малог угњетаваног народа да би се афирмирала. С друге стране, та иста историја говори о томе каква отпорност и какве непобедиве енергије су се развијале у том малом народу који је коначно сломио туђе господство на свом тлу заједно са реакционарним друштвеним уређењем и утро слободан пут развиту продуктивних снага и, заједно с тим, развиту своје културе. Мислим да нама данас та отпорност и те енергије нису ништа мање потребне него у време кад смо се борили за национално и социјално ослобођење. Оне су нам потребне ради тога да би словеначки народ — заједно са другим југословенским на-

родима и с другом Титом — остварио велике планове и циљеве које је ставио себи у задатак, планове и циљеве које може да постави себи само слободан народ, планове и циљеве који значе отклањање свих заостатака експлоатације човека човеком — а, уједно, коначно ослобођење Словеније и читаве Југославије из окова заосталости. И друго, оне су нам потребне ради тога да би слободни народ, заједно са осталим народима Југославије, не само истрајао на путу којим је пошао него и допринео у слободној стваралачкој активности свој позитиван удео у општчовечанској ризници напретка и културе, што данас конкретно значи — у даљем развиту социјализма и социјалистичке демократије.

Наша наука, као уосталом и читав наш културни рад, стоје на том путу пред великим задацима, како у једном тако и у другом правцу. Нарочито данас — кад развитак социјалистичког система у нашој држави бива изложен свим могућим нападима и клеветама, како са реакционарних позиција капиталистичких земаља тако и са антидемократских позиција бирократског централизма и хегемонизма, који се појављују као тенденција унутар социјалистичког система, — наша наука има нарочито значајну улогу. То свакако важи за читаву нашу науку, а нарочито за историјско-материјалистичку друштвену науку.

Данас се ова наука, под притиском праксе у Совјетском Савезу, нашла у неке врсте стагнацији, у којој се рађају све могуће антидијалектичке и антинаучне тенденције. Међу њима једна је нарочито опасна, а састоји се у прагматистичком схватању и примењивању исконструисаних догми за свакидашње тактичко-политичке потребе. Од принципијелних марксистичко-лењинистичких ставова, који би морали према Марксу да буду упут за акцију а не догма, аутори поменутих антидијалектичких концепција конструишу управо такве мртве догме, шаблоне и рецепте те помоћу њих оправдавају и доказују најпрљавије политичке махинације, што смо нарочито добро видели на примеру информбироовске кампање против Југославије. Под плаштом верности цитатима из дела марксизма-лењинизма данас се врши најдубља прагматистичка ревизија духа тог учења. Разуме се да у таквим условима теорија, то јест наука, није више оно оруђе које треба да помаже праксу у проналажењу правог пута а које истовремено резултат те праксе исправља и употпуњава, него постаје беспринципијелни лакеј практицистичке бирократије.

Заговорници оваквих концепција говоре о томе да се у таквом положају науке изражава такозвана „партијност“ науке као што је означава руски термин. Уствари и тај се термин прагматистички тумачи и злоупотребава. О „партијности“ науке можемо да говоримо једино у смислу њене друштвене, односно класне детерминираности људског сазнања. У супротности с тим,

међутим, аутори прагматистичке концепције „партијности“ науке оглашавају истином све оно што у својој кратковидости сматрају да користи одређеној политичкој тактици и социјално-економској пракси, при чему су они заправо своје жеље и потребе замењивали објективном истином. Наравно, такве ревизионистичке концепције и тумачење марксистичко-лењинистичких ставова немају ништа заједничко с правилним схватањима „партијности“ науке и свакако још мање са дијалектичким материјализмом. То су тенденције које се одвајају како од дијалектике тако и од материјализма, а које највише личе на неке врсте неопрагматизам. И то ништа мање метафизички од старог прагматизма, иако садашњи нови темељи почињају на материјалистичкој фрази.

Сасвим у складу с таквим реакционарним ревизионистичким концепцијама јесу два друга штетна схватања која су данас стекла пуно право грађанства у Совјетском Савезу.

Прво схватање испољава се у тенденцији стварног порицања друштвене детерминисаности сазнања у условима социјализма. У духу таквог схватања су, на пример, теоретски ставови совјетског политичког руководства аутоматски не само једино правилни, већ и без дискусије обавезни за науку читавог света. У тесној вези с тим је неке врсте фетишизирање државе која се са својим руководећим апаратом појављује као непогрешиви тумач апсолутне истине. Такве су теорије наравно у стању да прикрију свемогуће антидемократске тенденције унутар постојећег социјалистичког система, које потичу још из многобројних остатака класног система као и из постојећих класних разлика, а у првом реду и самог постојања државе уз сталну тенденцију овековечавања бирократизма. Али не само то, такве теорије претстављају ванредно јаку препреку развоју друштвених наука, јер се оне обраћају од испитивања објективног света ка схоластичким методама оглашавања вечитих истина на основу цитата и исконструисаних догми. Што уствари значи прелаз са позиција дијалектичког материјализма у метафизику. Отуда појава да и у савремене друштвене науке у садашњем социјалистичком свету уродиле релативно малим плодом, а нарочито што су нам уродиле мало на подручју истраживања објективне законитости развоја у социјалистичком систему. Савремена совјетска наука, на пример, практично брани мишљење да се сва проблематика социјалистичког развоја укратко исцрпљује у правним актима совјетске државе, у њеном привредном планирању и документима њеног политичког руководства. Она нема смелости да суочи све те акте и документа с праксом која је у коначној линији једини судија. Таквим ставом совјетска наука ћутке заузима став према коме су совјетски руководиоци непогрешиви и у стању да пружају свету неке апсолутне истине које никакав развој науке и прак-

се не може поколебати.

Друга таква антидијалектичка теорија, која је наравно неразводно повезана са горе поменутих, јесте позната теорија о руководећој улози совјетске науке, у првом реду друштвене науке. У доказивању те улоге неки људи у последње време не заустављају се ни на границама смешног.

Немам намеру да поричем то да је совјетска друштвена наука дуго времена имала руководећу улогу. У неким гранама она је несумњиво има још данас, ма да је, у целини узев, све више губи због својих неопрагматистичких концепција. Али то није битно. Битна је чињеница да аутори теорије не углављују руководећу улогу совјетске науке помоћу њених конкретних резултата за читаво човечанство, него помоћу некаквог права наслеђа, то јест, помоћу тврдњи да само руководећи фактори Совјетског Савеза могу да лају за читав свет коначна и дефинитивна одређења појединих друштвених појава, било где на кугли земаљској. Чим су мудраци у Совјетском Савезу, на пример, рекли да у Југославији нема социјализма — њега и по мишљењу совјетске науке једноставно нема, без обзира на то што говоре објективне чињенице. Целокупна совјетска друштвена наука латила се — никако испитивања објективних чињеница о Југославији, него напретив — схоластичког прикупљања цитатолошких „доказа“, да у Југославији нема социјализма. То је драстичан пример тога куда води садашња неопрагматистичка линија совјетске науке.

Из таквих теорија потиче, даље, тврђење да се изван СССР нигде под сунцем није ништа десило и не може да се деси ништа ново у развоју социјализма и социјалистичке мисли. Аутори таквих тврдњи заборављају да је социјалистички развој у појединим земљама наравномеран, јер су различити сами услови у којима је тај развој почео. Али отуда долази, што и сам развој таквог социјалистичког друштвеног науке не може да буде равномеран и, према томе, ма каква теорија о неком праву наслеђа на руководећу улогу науке једне или друге нације не може да издржи ни најмању критику. Наука је општељудска, а руководећу улогу у одређено време има само она наука која у то време највише доприноси општељудском напретку, односно, која је у то време највише доприносила даљем напретку социјализма и социјалистичке демократије.

Све те поменуте и друге сличне ревизионистичке теорије претстављају велику опасност по даљи напредак социјалистичке мисли и наша наука мора ту опасност јасно да уочи. Нисам покренуо том приликом ово питање због неке политичке полемике, него, прво, због тога, да унеколико укажем на то, какво опсежно подручје рада има данас, по моме мишљењу, наша наука. А дру-

го, због тога, јер нам те чињенице говоре какве грешке морамо да избегавамо у развиту наше науке.

Наша наука несумњиво служи и мора да служи народу и његовом социјално-економском и културном напретку. Без оружја науке, само средством свакидашњег слепог практицизма, наш народ не би могао да се лати таквих гигантских задатака каквих се он латио. Очито је, према томе, да је у народној социјалистичкој држави истинска наука јак ослонац те државе, као што је, с друге стране, управо због тога тек у таквој држави заиста створена материјална база и одговарајући друштвено-политички услови за свестрани развитак науке. Али, то не значи да ми смо да научно стварање посматрамо као некакав додатак државног апарата. Управо због тога јер знамо да истинска наука код нас не може служити никоме другоме сем истини и напретку, а посебно таква улога науке јесте корисна нашој народној, социјалистичкој држави. Управо због тога би било само штетно, ако би се код нас у било каквом облику углављивале сличне тенденције ограничавања научног стварања о каквим сам раније говорио, или било какве прагматистичке концепције о улози науке. Ми сматрамо да наши научни радници морају да буду слободни у своме стварању. Управо због тога јер без борбе мишљења и без научне дискусије, критике и проверавања теоретских ставова у пракси, нема напретка науке, а ни успешне борбе против реакционарних концепција и догматизма у науци. Наши научници морају смело и без страхопоштовања пред скамењеним догмама да задиру у научну проблематику. Наша научна критика не сме да буде деструктивна и застрашујућа јер таква критика деморалише и убија. Наша научна критика, додуше, мора да буде непомирљива према свим ненаучним реакционарним тенденцијама, али конструктивна и охрабрујућа према сваком напору коме је заиста циљ научна истина. Мислим да је то неопходан услов због тога да би се нарочито наши млади научни кадрови могли што брже развијати.

Ако будемо знали да обезбедимо нашој науци управо такве услове, ако је будемо ослободили догматизма и свих трагова неопрагматизма и других сличних тенденција о којима сам говорио, заједно са ненаучном реакционарном навлаком која се криво проглашава науком, ако буде она заиста садржавала не догматизам и фразерство, него стваралачки дијалектички материјализам, онда ће наша наука брзо закорачити даље. Њен полет да нас надахнује, у првом реду, велико револуционарно збивање у нашој земљи, а прогресиван став наше државе у свету опште. Наука, која расте и развија се на таквом тлу, где јој жива свакидашња пракса непрестано поставља нова питања, мора да унесе у ризницу општељудске културе свој богати удео. Нећу претерати ако кажем, да наша наука данас има пред собом задатке од великог

историског значаја не само за народе Југославије, него и за раз-
витак социјализма и напредно човечанство уопште. Ми можемо
да се поносимо том улогом, али не смемо да заборавимо да нам
таква улога налаже и већу одговорност. Убеђен сам да ће Слове-
начка академија знаности и уметности са своје стране веома мно-
го допринети таквој афирмацији и напретку словеначке и читаве
југословенске науке. Због тога сам срећан што ћу моћи да учес-
твујем у њеном раду“.

ПОВОДОМ РАСКИДАЊА УГОВОРА С ЈУГОСЛАВИЈОМ

Кратко вријеме, свега четири дана послје спуштања застора над беспримјерном судском инсценијом у Будимпешти, совјетска влада је, као прва, једнострано и самовољно раскинула Уговор о пријатељству и сарадњи са Југославијом, закључен 11 априла 1945 године. Убрзо су услједили слични поступци мађарске, пољске, бугарске, румуњске и чехословачке владе. У ноти совјетске владе, као и у осталим нотама које су слиједиле иза ње, износе се као „образложење“ клевете против наше земље са називи процеса у Будимпешти. Већ саме ове околности показују смисао цијеле ове немирољубиве и непријатељске акције уперене против Југославије. Оне уједно откривају инсценаторе будимпештанског „процеса“ у пуном свијетлу, скидајући и ону прозирну маску којом су процес покушали маскирати његови мађарски извођачи у Будимпешти. Раскидање уговора, као и будимпештански „процес“ који му је припремио терен, саставни су дио кампање против наше Партије, њеног руководства и против наших народа, коју су неки руководиоци Совјетског Савеза започели још у прољеће 1948 године.

Да би правилно оцијенили значај раскидања ових уговора, које је услједило послје низа ранијих немирољубивих и непријатељских поступака организатора антијугословенске кампање, потребно је размотрити како је дошло до њиховог закључења и историјски значај које је оно имало.

Први од ових уговора је уговор између Југославије и Совјетског Савеза, закључен 11 априла 1945 године, дакле још у току рата. Остали уговори закључивани су у току 1946 и 1947 године. То је био први од низа уговора које је закључила Нова Југославија приступајући рјешавању савременог историјског задатка, вређењу односа између низа социјалистичких земаља, односно земаља које су се отргле испод капиталистичке власти. Није, према томе, случајно да је први од тих уговора потписала наша земља још у току рата против хитлеровског фашизма.

Потписивање уговора између Југославије и Совјетског Савеза заснивало се на двијема важним претходним чињеницама, прво, на већ тада фактички извојеваној побједи наших народа над фашистичким поробљивачима и експлоататорским класама које су се биле ставиле под скут и у службу окупатора, тј. на побједи народне револуције у Југославији и друго, на већ тада постојећем и крвљу запечаћеном ратном савезу између Нове Југославије и СССР-а.

Ратни савез између Југославије и СССР-а постојао је фактички од самог почетка народног устанка у 1941 години. Он је попримио карактер формалног савеза када је последије стварања највиших органа народне власти (АВНОЈ и Национални комитет) и успоставе нормалних веза преко совјетске војне мисије склопљен споразумом у септембру 1944 године којим је регулисана сарадња између Народноослободилачке војске Југославије и Црвене армије у претстојећим заједничким операцијама.

Уговор о пријатељству, узајамној помоћи и послеријатној сарадњи, закључен на двадесет година, заснива се на већ постојећем стању ратне сарадње, продубљује и проширује ту сарадњу и пријатељство обухватајући све облике најтепше сарадње у послеријатном периоду. Тај Уговор био је уједно први уговор који је закључила Нова Југославија. То је био одраз социјалистичке спољне политике наше земље, утемељене на социјалистичком преображају који су наши народи извели под руководством Комunistичке партије Југославије на челу са другом Титом.

Међутим, социјалистички интернационализам Нове Југославије, односно народноослободилачког покрета, није се изразио само у односу према Совјетском Савезу, него и у односу према свима онима поробљеним народима којима је наш народноослободилачки покрет могао пружити помоћ у борби против фашистичких окупатора, као и у активној сарадњи у заједничкој борби са савезничким војскама и у помоћи напредним покретима у сусједним земљама.

Нема нити једне сусједне земље која није ту помоћ непосредно осјетила, без обзира на то да ли је била насилно окупирана или је издајничком политиком својих фашистичких управљача без отпора укључена у ред непријатељских држава и без обзира на то што су оружане силе неких од тих земаља извршиле и наставиле да врше безбројна злјерства над нашим народима.

Руководство КПЈ и НОП-а пружило је ову помоћ народима сусједних земаља, схваћајући обавезе једне револуционарне земље према поробљеним народима и ослободилачким покретима других земаља. Оно је истовремено развијало код народа Југославије дух солидарности и пријатељства према тим народима, што је омогућило тијесну сарадњу, последије ослобођења тих зе-

маља и поред још свјежих трагова злочина фашистичких војски неких од тих земаља.

Највећу и најсвестранију помоћ пружио је Народноослободилачки покрет Југославије, односно КПЈ и НОВЈ, Албанији, омогућивши на тај начин правилно развијање оружане борбе албанског народа.

Активна помоћ пружена је такође и напредним снагама у Бугарској и Мађарској. То што ова помоћ није дала веће резултате само је последица слабости тих снага које нису успјеле покренути широке народне масе својих народа. Па и на самом територију Југославије показао се интернационализам нашег народноослободилачког покрета. У оквиру Народноослободилачке војске формиране су, међу осталима, и јединице Бугара, Чеха, Словака (бригада Јан Жишка) и Мађара (батаљон Петефи Шандор). Све националне мањине, а међу њима и Чеси, Словаци и Мађари, биле су претстављене у органима народне власти на ослобођеном територију. Мањине су имале своју штампу и све могућности културног живота једнако као и наши народи.

Послије завршетка рата, овај, услјед ратних прилика, а у првом реду услјед слабости ослободилачких покрета у већини сусједних земаља — скучени опсег сарадње развио се у ширину и дубину у првом реду и у највећој мјери на иницијативу наше Партије и владе. Руководећим друговима из Албаније, Бугарске, Мађарске и Румуњске пружана је непрекидно прилика да се упознају са искуством и резултатима постигнутим у Југославији у току рата и после рата. Националним мањинама дате су најшире могућности културног и економског развитака и слободног националног живота. Наша је Партија улагала највеће напоре и успјела, на примјер, да премости онај јаз који су звјерства мађарских фашиста продубљивала између мађарске мањине и наших народа.

Влада Нове Југославије улагала је највеће напоре за развијање економских и културних односа са Совјетским Савезом и земљама Источне Европе које је Црвена армија ослободила, и пружала свестрану моралну и политичку помоћ напредним снагама у тим земљама које су имале против себе озбиљне снаге домаће реакције. Те реакционарне снаге угрожавале су демократски поредак успостављен после ослобођења и његово даљње развијање.

О свим тим облицима помоћи и о значају и улози народноослободилачког покрета Југославије изражавали су се са највећим признањем у многим приликама сви они руководиоци који данас по диктату клевету не само изградњу социјализма него и народноослободилачку борбу наших народа. Међутим, Нова Југославија иступала је дослиједно и интернационалистички и пред

међународним форумима. Она је заступала интересе сусједних народнодемократских земаља улажући у одбрану њихових интереса сав свој ауторитет савезничке земље. Она је бранила интересе Бугарске, Мађарске и Румуњске на Мировној конференцији у Паризу 1946 године и интересе Албаније на Конференцији за репарације у Паризу 1945 године. Штавише, Југославија се одрекла 25 милиона долара репарација које је Бугарска требала платити као дјелимичну накнаду штете коју су нанијели нашој земљи бугарски окупатори.

Када је у Румуњској настало тешко стање у исхрани 1946 године, влада ФНРЈ пружила је братску помоћ у житу румуњском народу и поред тешкоћа које је тај поступак изазвао у односима наше земље са UNRRA-ом. У току 1947 године наша је земља на сличан начин помогла Чехословачкој и Пољској.

Ово је, у кратким цртама, дио оног доприноса који је Нова Југославија дала за учвршћење и развијање социјалистичких односа међу новоформираним народнодемократским земљама у непосредним политичким, економским и културним односима.

Међутим, развијање односа међу појединим земљама народне демократије није увијек ишло без тешкоћа. Ове су тешкоће долазиле одатле што се руководећи фактори у тим земљама нису ослободили буржоаског национализма. Тако су, наприклад, изникле тешкоће у односима између Чехословачке и Мађарске, у вези са питањем мађина као и несугласице у погледу границе између Пољске и Чехословачке. И у овим питањима наша влада је улагала сав свој ауторитет и утицај, доприносећи учвршћивању пријатељских односа међу тим земљама, а у циљу јачања социјалистичког тора.

Судјелујући активно у раду Уједињених нација, као и на другим међународним форумима, претставници Нове Југославије увијек су заступали дослиједно линију социјалистичке спољне политике и активно учествовали у свакој акцији за учвршћење мира и међународне сарадње на бази поштивања суверенитета и независности држава и народа.

Од односа са народнодемократским земљама треба нарочито истакнути односе са Бугарском и Албанијом, јер се у тим односима најјаче изразила социјалистичка политика Нове Југославије. У односима са тим двијема сусједним балканским земљама истакли су се јасније него у ма ком другом случају они нови елементи које у међународне односе уноси у пракси примјењена теорија марксизма-лењинизма. У ова два случаја политика Нове Југославије није била усмјерена само на успоставу пријатељских и равноправних односа, него је крчила пут још тјешњим односима који су обавезна перспектива социјалистичке спољне поли-

тике у односу на земље и народе који су се ослободили капиталистичке експлоатације.

У односима према Бугарској наша је политика била усмјерена у правцу остваривања тежњи најбољих претставника народа Југославије и Бугарске који су у прошлости изражавали жељу јужнословенских народа за јединством и учили их да је то једини начин на који ће се заувјек спријечити сплетке и махинације великих сила које су их раздвајале и гурале у неслогу. Узимајући ове тежње народа као циљ практичне политике и користећи тешка искуства прошлости, наша је влада још 1944 године ступила у везу са претставницима напредних снага Бугарске и поставила као циљ у даљњем развоју међусобних односа између народа Бугарске и Југославије стварање јужнословенске федерације.

Прихватајући на ријечима овај циљ, неки бугарски руководиоци нису се отресли шовинистичких погледа владајућих клика предатне Бугарске. Они су тражили за бугарску посебан положај у будућој федерацији, који би НР Бугарску поставио у надређени положај према народним републикама Југославије. Будући да им је било од увијек туђе учење марксизма-лењинизма о националном питању, они нису могли схватити суштину националног питања у Југославији нити карактер Нове Југославије, као федерације шест народних република. Штавише, они то нису ни хтјели схватити, јер су сматрали уједињење седам јужнословенских народних република у федерацију засновану на пуној једнакоправности сваке поједине републике, као запреку остваривању својих хегемонистичких амбиција наслеђених од бившег борисовско-кобуршког режима „царске“ Бугарске.

Негирајући право на државност македонском народу у Бугарској, као и у ФНРЈ — они су се неминовно срозали на непризнавање постојања српске, хрватске и других јужнословенских нација. Оваква схватања отежавала су односе, и поред ширине погледа Димитрова, још и прије резолуције Информбироа. Но до појаве тог злочиначког документа још су постојале могућности да се, уз упорна настојања нашег партијског и државног руководства и уз све силније изражавање воље бугарског народа за братством и јединством, превладају све те тешкоће.

Појава резолуције Информбироа задала је тим настојањима први тешки ударац. Они бугарски руководиоци који нису догледали могли отворено иступати против тежње свог народа за братством и јединством са народима Југославије, показали су се у правом свјетлу. Они су одмах започели са провођењем најжешће шовинистичке кампање, гушећи насилно сваки израз симпатије за Југославију, одузимајући и она права која су тада имали Ма-

кедонци у Бугарској, потпирујући старе шовинистичке претензије на цијелу Македонију.

Читавим низом дивљачких поступака бугарска влада и њој подређене власти не само да су газиле све постојеће споразуме и уговоре са Југославијом, него су почеле примењивати у односу на нашу земљу и наше грађане методе које се једва могу упоредити са поступцима најреакционарнијих капиталистичких држава. Пошавши, до краја досљедно, путем провођења једне од најактивнијих улога у информбировској завјери против Југославије, бугарски руководиоци нису само издали опће интересе социјализма него и непосредне животне интересе свога народа, спречавајући му да настави на путу ка братству и јединству свих јужно-словенских народа.

Односи Нове Југославије према Албанији, односно помоћ нашег народноослободилачког покрета напредним снагама Албаније, били су у току рата најопсежнији и најзначајнији. На основу те помоћи из времена рата развијали су се и односи после рата. То је био први примјер развијене и свестране социјалистичке сарадње у којој већа и напреднија Југославија узима на себе велики терет економске заосталости мање и заосталије Албаније, остварујући принцип јединства социјалистичког свијета на бази праведне подјеле терета изградње према способностима сношења тога терета, одбацујући, као несоцијалистичко, схватање о регулисању економских односа на основу капиталистичких закона свјетског тржишта, по којему се економски терет распоређује на основу преимућства јачег и напреднијег да терет превали на слабијег и заосталијег.

Јасно је да је од оваквих односа албански народ имао огромне користи. То су потврдиле и тешкоће које су настале у Албанији услед једностраног раскидања економских односа са ФНРЈ, још у првим данима после резолуције Информбироа. Тежак економски положај Албаније, после прекида са Југославијом, управо и показује како албанска влада води авантуристичку политику гажења животних интереса албанског народа.

Раскидање економских односа са Југославијом било је праћено отпочињањем све жешће и све интензивније непријатељске политике албанске владе према нашој земљи. Ова непријатељска политика праћена је досада ненадмашним звјерским поступцима према нашим држављанима и дипломатским представницима у Албанији, а са циљем да се изазове највећа могућа напетост у међусобним односима.

У Албанији је одржана прва клеветничка судска инсценија, из Тиране долазили су најотворенији позиви на побуну, саботажу и уморство у Југославији. Тамо су изведени први покрети

трупа ка нашој граници. Укратко, албанска влада није допушта-ла да је ма која друга држава надмаши у нискости и брутално-сти у нападима на Југославију. Она је у томе успјела до те мјере да чак није нити одговорила на ноту наше владе од 2 XI о. г., у којој се албанска влада позива да усклади своју политику са обавезама из Уговора о пријатељству и узајамној помоћи. Једини одговор који се чуо из Тиране био је још једна изазивачка и клеветничка тирада Енвер Хоџе и нови нељудски испади против наших држављана.

На основу оваквог стања односа између Албаније и Југо-славије, изазваног систематским изражавањем звјерске мржње према нашој земљи и провођењем упорне непријатељске полити-ке према нашој држави, последице низа напора и конкретних пред-лога наше владе са циљем да се албанска влада врати на поли-тику пријатељства према Југославији, у складу са Уговором о пријатељству и узајамној помоћи, Влада ФНРЈ саопћила је 12 XI о. г. албанској влади да се сматра ослобођеном обавеза из Уговора о пријатељству и узајамној помоћи.

Наша влада је овим својим кораком пресјекла све оне сплет-ке и махинације које су се могле плести на основу једностраних обавеза које би везивале нашу земљу након систематског гаже-ња свих обавеза од стране албанске владе. Тај корак био је, пре-ма томе, с једне стране потребан да се заштите интереси и сигур-ност наших народа, а с друге стране то је била формална конста-тација једностраног систематског гажења Уговора од стране ал-банске владе.

Несумњиво је, међутим, да је албанска влада своју непри-јатељску политику према Југославији проводила по упутствима московских организатора завјере против Југославије (што нарав-но не може ослободити одговорности данашње албанске руко-водиоце за њихове поступке). То уједно и објашњава жестину и махнитост албанске владе у нападима на Југославију. Уређење односа, а нарочито економских, између Југославије и Албаније свјетлило је као примјер примјењивања науке марксизма-лењи-низма на односе међу социјалистичким земљама. Тај примјер освјетљавао је неправедност и експлоататорски карактер односа између капиталистичких држава и беспринципијелност, односно капиталистички карактер, односа које је земљама народне демо-кратије наметао СССР. Разбијање тог свјетлог примјера био је према томе и први непосредни циљ непријатељске акције против Југославије и њене социјалистичке политике.

Заједно са економским и другим односима између Југосла-вије и Албаније московски управљачи разбили су и систем уго-ворених гаранција на који се ослањала обрана интегритета и си-гурности Албаније. Албанија је доведена у тежак међународни

положај. Њезина изазивачка непријатељска политика према Југославији, попраћена звекетањем оружја, док постоји отворен спор на грчко-албанској граници, само је још један доказ више за авантуризам албанске владе и бездушност и саможивост њених иностраних господара.

Разбијање односа које је Југославија изграђивала, у току рата и после рата према Бугарској и Албанији, као и према другим земљама, нанијело је вишеструку штету социјализму уопће и свакој од оних земаља које су у томе разбијању учествовале, посебно. Оно је наравно нанијело велику штету и нашој земљи. Поред осталог, поједине земље искористиле су прилику да неповласно присвоје знатне износе у новцу и роби, који су се у часу прекидања економских односа налазили на рачуну дуговања према Југославији. Ову тренутну материјалну корист вјерољомних отимача и привремене економске тешкоће и штете нанесене Југославији не смију се посматрати изоловано. Проводећи досљедну социјалистичку политику од почетка устанка до данас, наше је партијско и државно руководство не само допринјело развијању односа који при постојању више социјалистичких држава треба да унесу нове социјалистичке елементе у међународне односе, него је оно уједно на једино правилан начин заштитијавало хисторијске интересе изградње социјализма у Југославији.

Правилна политика нашег партијског и државног руководства повезала је интересе наших народа са интересима социјализма уопће. На тој правилној политици заснива се и најмоћнија гаранција нашег успјеха, тј. њена улога првоборца за правилно рјешење односа међу државама у социјализму, односно првоборца на линији напретка у најважнијем актуелном питању социјализма.

Као што је постанак и успјешан развитак прве социјалистичке земље извршио огроман утицај на социјалистички и напредни покрет у цијелом свијету, дајући примјер и надахнуће борцима за друштвени напредак у погледу унутрашњег државног уређења у социјализму, тако је постојање и братска сарадња више социјалистичких држава требало да покаже мирољубивим народима свијета перспективу рјешавања односа међу државама у социјализму. Значење овог примјера једва се може довољно високо оцијенити у данашњој ситуацији, када огромна већина народа у капиталистичком свијету страда услјед неправедних односа и експлоатације од стране крупних капиталистичких држава и метропола колонијалних империја.

Одатле и произилази тешка хисторијска одговорност у погледу уређења међусобних односа социјалистичких држава. Настојање да се остваре поједини пролазни ускодржавни интереси

на рачун опћих интереса социјализма, односно напуштање принципа о равноправној и братској сарадњи социјалистичких држава, претставља задавање тешког ударца напредним покретима у свијету, који од социјализма управо и очекују, поред ослобођења од експлоатације своје владајуће класе, такође ослобођење од туђинског угњетавања, интервенције и нападачких ратова.

У том свијетлу треба оцјењивати тежину злочина који су организатори кампање против Југославије извршили не само према нашим народима, него и према социјализму уопће, а самим тим и према својим народима. Они су одговорили на нашу братску сарадњу клеветничком кампањом, економском блокадом и покушајима рушења наше законите владе. Међутим, ми не треба да јадикујемо над вјероломношћу оних којима смо били вјеран, сигуран савезник у невољи и над незахвалношћу оних којима смо помагали у невољи и тешкоћама. Принципијелна и дослиједна политика наше земље одјекнула је и још ће јаче одјекивати у народним масама широм свијета, укључујући оне земље чији руководиоци кују завјеру против нас. Наша дјела у рату и послјије рата нису и не могу остати без резултата. Она управо и добивају свој прави хисторијски значај издајом социјалистичких начела у односима према нашој земљи.

Борба за правилно рјешење односа међу социјалистичким земљама данас је најважније питање социјалистичке праксе. Но оно се не може ријешити преко ноћи и без упорне и истрајне борбе напредних снага. Разбијање система уговора закључених у току последње три године тежак је ударац на путу рјешавања тог питања. Тај је ударац тим тежи, јер је напуштање принципа социјалистичке сарадње од стране неких руководилаца Совјетског Савеза довело до гажења и оних принципа у односима међу државама, који су, барем теоретски, опће признати и у капиталистичком свијету и записани у Повељи Уједињених нација.

У томе уједно и лежи слабост читаве непријатељске политике коју неки совјетски руководиоци проводе и организују против Југославије. Она не само што је супротна социјализму и према томе мора да изгуби ослонац у радничкој класи, него претставља назадак и у погледу оних тековина које су опће признате у свијету. Она према томе не може окупити напредне снаге у свијету. Шта више, оваква политика мора прије или касније доживјети слом и у оним земљама гдје је данас њени носиоци силом државне машине намећу масама. Она би могла успјевати само онда кад би било могуће зауставити растење и ширење социјализма. Но њени протагонисти, и поред својих настојања, у томе не могу иначе успјети, а свака нова пobjеда социјализма приближава коначни пораз те реакционарне и контрареволуционарне политике.

Део МАТЕС

МЕТОДИ ИНФОРМБИРООВСКЕ КАМПАЊЕ

Фамозна Резолуција Информбироа отворила је врата контрареволуционарној кампањи коју воде неки руководиоци СКП(б) против Комунистичке партије Југославије и њеног руководства, против народа Југославије, који су у крвавој борби извојевали право да граде социјализам у својој земљи и својим сопственим снагама кују своју срећну будућност. Под маском борбе за чистоту марксизма-лењинизма повела се борба која није усмерена за јачање фронта социјализма, већ за ометање његовог развика, јер друкчије се не сме гледати на борбу за очување неравноправних односа међу земљама народне демократије, које су никле после II светског рата, с једне стране, и Совјетског Савеза с друге стране.

Руководиоци СКП(б) добро знају, да односи између Совјетског Савеза и буржоаских земаља морају бити потпуно друкчији него односи између Совјетског Савеза и других социјалистичких земаља, морају да се базирају на принципу економске, политичке и културне равноправности, а не на капиталистичком принципу стварања екстра профита, који се одражава у експлоатацији човека по човеку, у експлоатацији једног народа од другог. Али њихова пракса по овом најважнијем питању долази у противречност са њиховом теоријом. Ми нећемо објашњавати како и због чега је до тога дошло, јер се никаквим објашњењем не може оправдати ревизионизам Лењиновог учења о односима међу социјалистичким земљама.

Равноправни социјалистички односи међу социјалистичким земљама — то је најважније основно питање, од кога зависи у будућности развика социјализма у свакој земљи посебице, и у свим социјалистичким земљама уопште. Од правилног решења овог питања зависи, да ли ће социјализам у Совјетском Савезу у свом даљем развикау прећи у комунизам или неће. Због тога борба КПЈ по овом најважнијем питању има историски значај, она је револуционарна, прогресивна, а борба за очување стариј

капиталистичких односа међу социјалистичким земаља, супротно томе, има контрареволуционарни, реакционарни значај.

Борба СКП(б) и других информбироовских партија, њених сателита, водила се у почетку, како смо већ рекли, под маском очувања идејне чистоте марксизма-лењинизма. Али то је била само маска која није приличила руководиоцима СКП(б). Још у првим писмима која су била послана КПЈ са потписом Стаљина и Молотова било је јасно да се под том маском скрива нешто друго, да се суштина спора не састоји у очувању идејне чистоте марксизма-лењинизма. Писма су истицала грешке које КПЈ није учинила, а те грешке су доказиване измишљеним чињеницама, лажним аргументима, који не одговарају стварности изградње социјализма у Југославији. Блаже речено, тај метод борбе се ни у чему не разликује од оног старог метода, чија се суштина састојала у томе да се једна земља оптужује само да би се нашао повод да се ова земља нападне и уништи. Суштина те борбе потсећа на познати метод борбе старе Коминтерне из оног времена, када су се у њој на руководећем месту налазили непријатељи револуционарног покрета троцкисти, зиновјевци и бухаринци. Штеточински рад те банде осетиле су на себи скоро све комунистичке партије, али највише од свих СКП(б). Довољно је било да се нешто не допада тим непријатељима револуционарног покрета, да нешто не одговара њиховим штеточинским схватањима и намерама у практичном раду било које партије, и одмах су тамо слали емисаре са готовом резолуцијом, чији је пријем означавао смењивање старог руководства са претходно одређеним новим руководством у коме су се налазили само њима одани људи. Штеточинска банда у Коминтерни низом дугих година давала је подршку таквим типовима као што су били Горкић, Флајшер и Петровски у КПЈ, браћи Павлов и Трајчо Костов у КПБ, Марији Чобан у КППР, и целом шпијунском руководству КПП итд. итд.

Исти опробани метод употребили су и сада неки руководиоци СКП(б), само што су заборавили да је ситуација данас потпуно другачија. КПЈ није опозициона партија као што су биле све комунистичке партије у ранија времена. КПЈ руководи изградњом социјализма у својој земљи, свесно руководи економским и политичким снагама, свесно ствара историју Југославије и непобитну стварност, коју не може нико негирати. Негирајући ту стварност руководиоци СКП(б) базирали су фамозну информбироовску резолуцију на измишљеним чињеницама. У својој заслепљености они су заборавили на основни принцип дијалектичког материјализма — да приликом одређивања стратегије и тактике револуционарног покрета мора да се полази увек од објективног познавања стварности, од стварности такве каква је она фактички, а не каква нам изгледа и какву ми желимо. Они су

створили другу стварност и данас хоће да увере народе Југославије, народе других земаља народне демократије, народе самог Совјетског Савеза, масе трудбеника осталих прогресивних народа, да се стварност коју они желе заиста изграђује у Југославији. Они се плаше чак једним оком да погледају на живу стварност у Југославију. Они су чврсто уверени да њихова мисао ствара животну стварност, да њихова мисао гради историју, у крајњој линији историју данашње Југославије. Зар не виде они да баш у том погледу ревидирају основну мисао дијалектичког материјализма, — биће одређује свест, а не обратно? Зар не виде они да су постали метафизичари, да су постали присталице Хегела? Управо непознавањем објективне југословенске стварности објашњава се њихова глупа самоувереност у лак, брз успех њихове кампање.

Када су руководиоци СКП(б) увидели да им не успева да победе руководство КПЈ и саму Партију помоћу старих коминтернских метода борбе, они су одмах прешли на измену метода и тактике борбе. Они су осигурали подршку свих информбировских партија још тада, када КПЈ није имала ни појма о борби која се припрема против ње. И сада они имају ту подршку и користе је у потпуној противречности са основним принципима лењинизма. Па ипак, чудовишна контрареволуционарна кампања разбила се о неразрушиво јединство које постоји међу руководством КПЈ, унутар саме Партије и народа Југославије. Само то гранитно јединство може да објасни брзу промену метода борбе коју води руководство СКП(б) против КП Југославије.

Руководиоци информбироовске кампање разбеснели су се нарочито после одржавања историјског Петог конгреса КПЈ. Они су очекивали расуло, пропаст руководства и партије, а добили су конгрес јединства, борбеног стварног револуционарног јединства. Пети конгрес је био не само манифестација неразрушивог јединства између руководства и партије, манифестација морално политичког јединства народа Југославије, већ је био и изазивање упућено свима онима, који су били против изградње социјализма у Југославији. Пети конгрес је показао да ће се народи Југославије борити свим снагама и изградиће упркос свему социјализам у својој земљи; али, благодарећи другу Титу, он је постао и иницијатор одважне борбе за стварно очување чистоте марксизма-лењинизма од претећег ревизионизма, за стварање равноправних социјалистичких односа између Совјетског Савеза и земаља које граде социјализам. Услед тога, ако су се још до Петог конгреса и сачували понеки остаци квазиидејне борбе руководиоца информбироовске кампање допуњујући их албанским методама које су усвојили чак и „културни“ чешки информбировци, после тог конгреса информбироовска пропаганда је прешла потпуно у кон-

трареволуционарни стадиј, постала је контрареволуционарна не само по форми, већ и по садржају. Све се дозвољава што помаже покушају свргнућа руководства КПЈ и разбијању саме партије која изграђује социјализам у својој земљи; све се дозвољава само да се омете то велико дело — то је руководећи принцип у тој борби, принцип који говори баш о потпуној беспринципијелности целе информбироовске кампање. Фактички та кампања изражава бесну злобу светске реакције, да изградња социјализма у Југославији, упркос свих препрека од стране непријатеља и назови пријатеља, иде напред, подижући се на виши економски и политички ниво и борећи се за равноправне односе међу социјалистичким земљама.

Пропагандни апарат Совјетског Савеза, укључујући и пропагандне апарате осталих партија Информбироа, били су мобилисани за борбу против КПЈ и њеног руководства. Не само партијска, већ и остала штампа која се налази под идејнополитичким утицајем руководиоца те кампање, све радио станице, загаламиле су као бесне. У тој назови-идејној и назови-марксистичко-лењинистичкој критици није било ни трунке идејности и марксизма-лењинизма. У бедној контрареволуционарној кампањи такмичило се, ко ће измислити интересантније, подлије и чудовишније оптужбе против КПЈ и њеног руководства. Идејно политички и морални ниво те кампање спустио је руководиоце и њихове присталице ниже од нивоа најпропалијих елемената буржоазије.

После историјског Петог конгреса КПЈ, борба узима други карактер и користе се новим методама. Каквим методама? Насилним терористичким методама да би силом принудили људе да признају исправност информбироовске резолуције. Оваквим методама присталица информбироовске резолуције служили су се некада само фашисти у борби против комуниста, јаничари и инквизитори против својих жртава. Ипак, служећи се и назови-марксистичким клеветничким нападима и албанским методама терора и убистава, информбироовци су их приписивали руководству КПЈ, самој Партији и народима Југославије. Ови последњи, као што је недавно тачно рекао друг Тито, само су задржали руку да им не удара шамаре. Чак и у тој клеветничкој контрареволуционарној кампањи од стране информбироовских партија и њихових руководиоца из Москве, одражавао се исти неравноправни однос према КПЈ и њеном руководству. Људи који претендују на руководећу улогу у комунистичким партијама, организујући такву контрареволуционарну кампању, мислили су да чак имају право да се исмејавају са истином и основним принципима марксизма-лењинизма, и терористичким методама да присиљавају КПЈ да трпи то исмејавање. Ето, докле су дошли неки руководиоци информбироовских партија! Они одржавају задивљујућу корект-

ност у својим односима са капиталистичким државама, одржавају пријатељски тон у својим дипломатским нотама упућеним тим државама; али све то су заборавили у односу према једној земљи, која је са њима била у пријатељским односима и са којом су имали уговор о пријатељству и узајамној помоћи. Кад би клеветници Југославије били способни у изградњи социјализма, кад би све своје време употребили баш за ту изградњу, а не за контра-револуционарну кампању, изградња социјализма користила би далеко више фронту мира и он би се тиме још више ојачао, него разговорама о миру и таквим штеточинским радом, који руши фронт мира и разједињује међународни покрет свих трудбеника света.

Не престајући са терористичким актима против Југословена, ма где се они налазили, у Југославији или у другим земљама, не штедећи чак ни југословенску омладину, која се школовала у Пољској, Чехословачкој, Мађарској и другим земљама народне демократије, чешки, пољски и други информбироовци применили су те терористичке методе у циљу да принуде ове младе грађитеље социјализма да на силу признају оправност информбировске резолуције. Али они нису могли да обрадују ни себе ни своје наредбодавце са било каквим успехом на том пољу. Млади југословенски комунисти волели су више да подносе разноврсне муке, него да окаљају себе и своју Партију издајом изградње социјализма и великих принципа истинског, а не ревидираног марксизма-лењинизма.

Не нашавши ништа честитог у КПЈ за своју контрареволуционарну кампању, информбироовци су пружили уточиште у својим државама свима деморалисаним издајницима партије и земље и омогућили су им да издају новине за клеветање и блаћење херојске Партије Југославије, њеног још славнијег руководства и бацања љаге на велике народе једне мале земље, која је задивила свет својим самоодрицањем, пожртвовањем и јунаштвом у борби, које је дошло до изражаја у моменту, када је скоро цела Европа пала на колена пред Хитлером. Москва, Праг, Будимпешта, Букурешт, Софија и Тирана претвориле су се у гнезда контрареволуционара у правом смислу речи, који свакодневно бацају благо — својствено њиховој психи и идеологији — против своје сопствене домовине. Такви су ти „здрави елементи“ на које рачунају информбировски назовимарксисти у борби против Југославије, усуђујући се да ревидирају велико учење Лењина, да ревидирају и основни принцип дијалектичког материјализма, и да се врате натраг к Хегелу, да ревидирају Лењинско учење о равноправности међу социјалистичким земљама, да ревидирају лењинско схватање критике и самокритике, лењинско схватање дисципли-

не, партијског ауторитета, лењинску теорију и праксу у руковођењу револуционарним покретом.

Не постигавши никакве резултате, информбироовци су прешли на отказивање уговора о културној сарадњи, на неиспуњавање својих трговачких обавеза према Југославији и напослетку су прешли на отказивање својих трговинских уговора. Али на то нису прешли одједном, одуговлачили су, лагали су да немају могућности да одмах изврше поруџбине, само да би могли помоћи тог одуговлачења што дуже да нам шаљу поковане машине и друге инструменте, само да би омели испуњење Петогодишњег Титовог плана и на тај начин доказали истинитост Резолуције Информбироа. Ето до какве подлости су дошли информбироовци и то не само они у Чехословачкој и Мађарској.

Саботажа и диверзија — то је нови метод за борбу против испуњења плана, за који се боре југословенски радници и масе трудбеника. Југословени су претворили своју земљу у историјску арену, где један мали народ који изграђује социјализам води борбу против једног великог народа који такође гради социјализам, за равноправне економске, политичке и културне односе, за социјалистичке односе, за стварну победу социјализма, за његов стварни прелаз у комунизам. Тај двобој малог народа са великим коме пружају помоћ земље народне демократије, привукао је у данашњој етапи времена и још ће дуго у будућности привлачити пажњу целог прогресивног човечанства.

Руководиоци информбироовске кампање изгубили су сваку стрпљеност, изгубили су и трагове принципијелности, заборавили су око чега се води спор и пустили су у оптицај чудовишну, нечувену клевету, комбинујући је ноторним терором који може конкурисати само злогласном фашистичком терору. Нападнута малу земљу очувала је и данас чува високу принципијелност у борби није изгубила нерве и дуго се задовољавала само да задржи руке која јој је наносила ударце, а сада, устима друга Тита, изјавила је да ће убудуће одговарати на ту прљаву борбу, али увек принципијелним одговорима.

Клеветничка, контрареволуционарна кампања још чвршће је збила народе Југославије. Парола, коју сусрећемо свуда по градовима и селима Југославије, по великим и малим предузећима и фабрикама — „Тито, народ, Партија — то је једно!“ — одражава свакидашњу стварност у Југославији.

Ничим неразрушиво јединство које ствара чудеса у Југославији, приморало је информбироовске клеветнике и њихове руководиоце да пређу на изазивање пограничних инцидената да би привиђењем рата уплашили народе Југославије и присилили их да признају најзад исправност резолуције, да протерају свргну државно и партијско руководство које није по вољи

Москве. Информбироовци, стварајући пограничне инциденте, оптужују Југославију да она изазива те инциденте и припрема рат за обарање власти народне демократије у Бугарској, Мађарској и другим суседним земљама.

Најчудовишнија, најподлија, нечувена клеветничка оптужба учињена је од стране Албаније, по директивама из Москве, да је Југославија хтела да претвори малу Албанију у праву колонију. Албанија је помоћу својих трудбеника и југословенских партизанских одреда извојевала своју слободу. Југославија јој је пружила братску економску и финансиску помоћ, не у свом интересу, заиста такву помоћ, која је доказ правих социјалистичких односа, а не таквих односа, какве одржава Совјетски Савез са другим земљама народне демократије. Југославија је помогла Албанију да приступи ликвидацији своје заосталости.

У хуци пограничних инцидентата, који највише од свега потсећају на пропаганду потпаливача рата, руководиоци совјетске дипломатије продали су за 150 мил. дол. националну независност Словеначке Корушке. И ту срамну трговину помоћу пропагандистичког апарата, они су приписали опет „Титовој клики“.

У својој бесној, шовинистичкој пакости они су престали чак и да помињу име Југославије у штампи. Претставник Украјинске ССР у Организацији Уједињених нација у Њујорку назвао је Југославију чудовишном земљом, вероватно због тога што му је било неразумљиво како је могуће да се тако маља земља усуђује да се супротстави таквом гиганту као што је Совјетски Савез и таквом руководиоцу као што је Стаљин. Али оно што не могу да схвате информбироовски мудраци, јасно је и једноставно сваком раднику и сељаку у Југославији.

Најсрамнију страницу у информбироовској кампањи претставља нота Совјетског Савеза упућена југословенској влади, којом узима у заштиту затворене шпијуне белогардејце, који су неким чудом постали совјетски грађани. Југословенска влада узалуд предлаже да их узму натраг, али совјетски дипломати, штитећи их дрско, ни до данас то нису учинили.

Али оно што највише говори о дубини идејне кризе у СКП(б) и у свим информбироовским партијама што највише од свега говори о моралном паду информбироовских камелеона — то је јесте припрема за отказивање пактова о пријатељству и узајамној помоћи, који су били потписани на 20 година између Југославије и земаља народне демократије и Совјетског Савеза. За тај чудовишни акт било је потребно измислити свима познати Будимпештански процес, организовати га тако како је било раније организовано више таквих процеса на другом месту, да би се показало клеветничким и измишљеним чињеницама да су руковод-

ство КПЈ и југословенске државе агенти империјалиста и, штавише, агенти гестапоа. Очигледно је да су организатори овог процеса потпуно изгубили главу због апсолутног неуспеха у срамној информбироовској кампањи. Јер, ко може и да поверује да је гестапо организовао такве агенте који ће се борити против његове војне моћи, против његових покушаја да са Балканског фронта пошаље дивизије на Источни фронт против Црвене армије? Организатори Будимпештанског процеса, заслепљени својом моћи, нису хајали за то да ли ће ко поверовати или не њиховим измишљеним глупим оптужбама. Они тако желе, тако мора да буде! Њихова мисао мора да је демиург живота. Они добро знају да фалсификовање историје још не значи стварање историје. Уздајући се у своју моћ, они мисле да тако треба да буде, и да ће тако и бити. Они нису могли никога уверити да су руководиоци КПЈ агенти гестапоа.

Отказивања уговора о пријатељству и узајамној помоћи, као метод борбе у овој контрареволуционарној кампањи информбирооваца, као метод за свргнуће руководства КПЈ и југословенске државе, такође су се показала узалудним. Баш за ове уговоре је друг Димитров казао, да нису парче хартије које ће ветар сутра да однесе. А показало се, међутим, да није тако. Њих, стварно, није однео ветар, али је однео срамотни Будимпештански процес.

На Балкану је било завладало пролеће, социјалистичко пролеће у односима међу балканским народима, који су вечито живели у непријатељским односима, створеним од империјалиста. То пролеће је било створило руководство КПЈ, са својом правилном лењинском националном политиком. Никома другоме већ Титу, говорили су бугарски сељаци, који су препешачили десетине километара да би дошли да виде вођу југословенских народа — да је сада дошло време за остварење правог братства не само међу бугарским и југословенским народима, већ и међу свим народима на Балкану. Некоме је било потребно да поквари то социјалистичко пролеће; некоме је било потребно да раскине те братске односе међу народима на Балкану, тај гранитни фактор мира не само на Балкану, већ и у целом свету, некоме је било потребно, да разбије тај бедем револуције у интересу и на радост светске реакције. Руководиоцима информбироовске кампање је успело да то ураде, али то је њихова Пирова победа. Ова победа није потпуна, већ делимична, јер захвата само информбироовске врхове. Маса ћуте, али масе су на страни истине, на страни оних који се боре за равноправне социјалистичке односе у свету.

Шта још могу да искористе у својој даљој борби информбироовски руководиоци контрареволуционарне кампање против Југославије, шта им је још остало да искористе? О томе је недавно

говорио друг Тито. Остало им је још да покушају прекидање дипломатских односа, да појачају још више звецкање оружјем на граници Југославије, да створе ситуацију која може да доведе до Трећег светског рата, настоје да створе такве услове при којима би могли да изазову неред у Југославији. То су дела која су достојна само потпаљивача рата, а не оних који претендују да су већ створили социјализам у својој земљи и да иду стварању комунистичког друштва. Ма шта покушали информбироовски назови-марксисти, који сопственим снагама не воде развитаку марксизма-лењинизма напред, већ у ревизионизам, њихови покушаји ће се разбити о неразрушиво јединство КПЈ и њеног руководства, о високо принципијелну, идејно политичку и моралну позицију борбе, која се води у садашњој временској етапи за остварење нај-узвишенијег задатка који је некада поставила историја пред прогресивно човечанство — остварење равноправних економских, политичких и културних односа међу социјалистичким државама. А, као што је познато, историја никада не поставља преда се нерешиве задатке.

Истина мора победити и она ће сигурно победити! За такву истину, за коју се боре народи Југославије под руководством њихове херојске Партије на челу са другом Титом, треба се борити, па чак и умрети! А народи Југославије су спремни, по изјави њиховог вође, ако затреба и умрети, само да победи истина, јер та истина је њихов живот. Други пут за њих не постоји.

Истина савремене науке победила је средњевековно мрачњаштво са његовом чудовишном инквизицијом. На пламену инквизиције били су спаљени носиоци те истине, али она је упркос свему победила.

Истина руских револуционарних демократа избацила је своје хероје у лицу Бјелинског, Чернишевског, Доброљубова и још многих других. Упркос чудовишне царске цензуре феудалне Русије, они су успели да упознају свет са том истином и она још живи, обогаћена новом садржином.

За истину лењинизма борио се скоро двадесет година сам велики Лењин и она се од чисте теорије, која је за многе била само фантазија, претворила у живот у облику социјализма, који се изграђује на шестини земљине кугле.

Исто тако ће безусловно победити и истина о равноправним економским, политичким и културним односима међу социјалистичким земљама, ма који ауторитети се трудили да спрече ту победу. Позиција и највећих ауторитета је слаба, када се они боре против истине и при томе не рачунају са објективном стварношћу.

А народи Југославије се боре за истину и у тој борби они стоје на гранитној бази стварности, коју они сами изграђују. Та стварност је социјализам који се изграђује у Југославији. Њега могу да одричу информбироовски мудраци, али он неће престати да постоји због тога што га не признају људи који себе сматрају творцима историје, када су они на делу само фалсификатори историје.

И. КАРАИВАНОВ

МЕЋУНАРОДНОПРАВНИ АСПЕКТ СЕВЕРОАТЛАНСКОГ ПАКТА

I

Четвртог априла 1949 год. потписан је у Вашингтону Североатлантски пакт од стране претставника 12 држава уговорница. После ратификације од стране свих потписница, он је ступио на снагу 24 августа 1949 год. и тиме постао обавезни међународни уговор за 12 држава: Сједињене Америчке Државе, Велику Британију, Француску, Белгију, Холандију, Луксембург, Норвешку, Данску, Италију, Португал, Исланд и Канаду.

Већ 17 септембра о. г. састао се први пут у Вашингтону Савет чије је образовање предвиђено у чл. 9 Североатлантског пакта, под претседништвом Министра иностраних послова САД, те су донете важне одлуке о организацији и функционисању самога Савета и његових подручних органа.

Савет ће бити састављен од министара иностраних послова свих држава потписница и састајаће се по правилу једанпут годишње, а у случају хитности и чешће. Савет је врховни орган Североатлантског пакта и њему су потчињени Комитет одбране, Војни комитет, Стална група и Регионалне групе за планирање.

Комитет одбране састављен је од министара одбране свих држава чланица и његов је главни задатак да изради заједнички одбранбени план за све државе потписнице, водећи рачуна нарочито о „развијању индивидуалне и колективне способности отпора против оружаног напада“. Војни комитет састављен је од шефова генералштаба или других високих војних функционера држава потписница, а главни му је задатак да даје стручне савете Комитету одбране и упутства Сталној групи у погледу војних послова. Сталну групу сачињавају само високи војни руководиоци САД, Вел. Британије и Француске, а главни јој је задатак да координира рад Регионалних група и рад око прикупљања обавештења војне природе. Она се налази стално на окупу у Вашингтону.

Регионалних група за планирање има пет и њихов је главни задатак да припремају војне планове за своје области и да те планове подносе — преко Сталне групе — Војном комитету. Регионалне групе су следеће: Североевропска, која обухвата Вел. Британију, Данску и Норвешку; Западноевропска, која обухвата Вел. Британију, Француску, Белгију, Холандију и Луксембург; Јужноевропска и Западно-медитеранска, која обухвата Вел. Британију, Француску и Италију; група САД и Канаде, која обухвата само те две земље и одговорна је за припремање планова „за западној хемисфери“; Североатлантска океанска група која обухвата све државе потписнице сем Италије и Луксембурга.

Карактеристично је да су САД одмах позване да учествују у свим регионалним групама и да ће Североатлантска океанска група створити још и своје подгрупе. Регионалне групе почеле одмах са својим радом, те су састанци неких од тих група већ одређени и одржани.

На састанку Савета је истакнуто да су питања војне продукције и снабдевања „интегрални део целог проблема“, те да треба хитно приступити студију производње оружја у свим државама чланицама као и студију свих економских и финансијских фактора у вези са извршењем војних планова за одбрану тзв. Североатлантске области.

Ако свему предњему још додамо, да територије држава потписница — без њихових колонија или других поседа — износ 7,581.506 квадратних миља а број становништва 331,637.000 душа — на први поглед је јасно, да Североатлантски пакт претставља велики војни савез са низом органа сталног карактера који су већ почели да функционишу. Узевши у обзир да САД саме обухватају скоро 40% Североатлантским пактом директно укључене територије и преко 40% обухваћеног становништва, да учествују у свим органима и да ће учествовати у свим регионалним групама, као и да су данас политички, привредно и војно најјача сила међу државама потписницама, очевидно је да су САД водећа сила у Североатлантском пакту (краткоће ради, зваћемо Североатлантски пакт у даљем тексту још и Атлантски пакт или само Пакт). После САД, друга по важности је Вел. Британија, која учествује у четири регионалне групе, а трећа Француска, која учествује у три регионалне групе. Ове три државе су једине заступљене у Сталној групи.

Треба још напоменути, да Атлантски пакт обухвата пет земаља са највећим колонијалним поседима или федеративним системима у којима су оне матице (Вел. Британија, Француска, Холандија, Белгија и Португал). Иако ове зависне или полузависне територије нису директно обухваћене Пактом, историјско иску

ство је показало да су оне са својом економском па и војном снагом увек посредно или непосредно морале учествовати у војним системима и акцијама њихових метропола.

Разумљиво је, дакле, да од самог почетка припрема за исти, Атлантски пакт претставља предмет широког и сталног интересовања целокупне међународне јавности. О њему се много пише и дискутује у дневној и стручној штампи целог света, у парламентима и у ОУН, међу економским, политичким, војним и правним специјалистима.

У оквиру овога чланка ограничићемо се углавном на питања међународног права и размотрићемо правну природу Атлантског пакта и његов однос према савременом међународном праву, пре свега према Повељи Уједињених Нација.

II

Збир правних принципа и основних прописа које данас обухватамо под називом и појмом „ново међународно право“ настао је постепено у току Другог светског рата и у прво време после његовог завршетка. Он је садржан у низу међусавезничких декларација и споразума почев од Атлантске повеље из 1941 год. па до Повеље Уједињених Нација. Основни циљ новог међународног права је пре свега тај да се постигне трајна и мирољубива сарадња између равноправних држава и да се обезбеди светски мир. Стога се оно заснива на „сувереној једнакости“ свих држава, без обзира на њихово унутрашње уређење, на њихове политичке и економске системе. У томе лежи основна гаранција против доминације једне силе или групе сила, против ривалитета између разних сила са истим или са различитим друштвено-економским системима. Само полазећи од таквог основног схватања могућ је даљи и правилни развој новог међународног права, његова разрада и продубљивање у појединостима.

Не напуштајући принцип равноправности свих држава у међународним односима али схватајући потпуно реалистички стварне односе снага у свету, а пре свега чињеницу да највећа одговорност за одржавање светског мира и безбедности лежи на највећим и најмоћнијим државама, ново међународно право даје нарочито важну улогу сарадњи и сагласности великих сила које су заједнички извојевале победу у Другом светском рату. Овакво схватање дошло је до изражаја скоро у свим основним документима новог међународног права као што су Декларација о општој безбедности Московске конференције 1943 год., Декларација трију сила на Техеранској конференцији 1943 год., Декларација о конференцији Уједињених Нација Кримске конференције, Декларације Потсдамске конференције о стварању Савета министара иностраних послова, заједничкој политици према Немачкој

и заједничкој политици на Далеком Истоку (1945 год.), а најодржаније у Повељи Уједињених Нација. Принцип сагласности великих сила, који је израстао из њихове стварне сарадње у тешком периоду Другог светског рата, добио је своје најзначајније оличење у начелу њихове једногласности у Савету безбедности ОУН као главном органу за одржање мира и безбедности у свету. Посебан положај пет сталних чланова Савета безбедности (СССР, САД, Вел. Британија, Француска и Кина) и њихова нарочита прваг при одлучивању о тим основним питањима (тзв. „право вета“) заснивају се на пристанку свих осталих чланица ОУН. Тај пристанак је, наравно, дат под два битних претпоставкама: да велике силе свој посебан положај користити у интересу остваривања основних циљева Повеље у погледу чувања светског мира и безбедности и да га неће злоупотребити за кршење начела савезности, једнакости свих држава чланица, за уништење њихове равноправности, за њихово потчињавање својим сопственим интересима и за мешање у њихове унутрашње ствари. Само под овим претпоставкама се посебан положај сталних чланова Савета безбедности и принцип сагласности великих сила може схватити и протумачити као суштински реалистичан и демократичан, а разлику, на пр., од формалистичког и у пракси недемократичног система потпуне једногласности свих чланова по свима питањима у бившем Друштву народа, који се у прошлости потпуно компромитовао.

Ново међународно право, пре свега Повеља УН, има пред очима у начелу универзалну међународну заједницу, један свет. Оно је руковођено искуством новије историје да је мир у свету недељив, да се он најбоље може сачувати системом колективне безбедности — уствари: универзалне безбедности — и пријатељском и мирољубивом међународном сарадњом у свим областима међународног збивања — економским, политичким, културним и социјалним итд.

У стварању новог међународног права учествовале су државе са различитим друштвено-економским системима: капиталистичке и социјалистичке. Управо зато је оно такво као што јесте, тј. збир таквих основних правних принципа, који омогућавају сарадњу између држава различитих система и дају правилан путоказ за конкретно тумачење и примену по појединим питањима. Свако тумачење и примена, па и тамо где текстови не дају сасвим одређене одговоре, треба да буде пре свега у духу напред изложених темеља новог међународног права, а не само по његовом слову. Тако треба правилно схватити пропис чл. Повеље ОУН који говори о томе да ће државе чланице испуњавати своје обавезе по Повељи „у доброј вери“ (савесно, *bona fide*).

Ствараоци Повеље УН нису имали лажну илузију да ће стварањем ОУН нестати свака борба у свету и одмах наступити период савршене мирољубиве сарадње. Они су морали рачунати са постојећим и будућим противуречностима у међународном збивању, али су с правом сматрали да постоје и многе трајне могућности за сарадњу, ако се поштују основни принципи те Повеље који су никли из трагичног историјског искуства и милионских жртава најширих маса слободољубивих народа. У том смислу, принципи Повеље морају се схватити као неопходни минимум за трајну и мирољубиву сарадњу у данашњим условима међународног збивања. Тако треба схватити и систем чувања мира и колективне безбедности какав је у Повељи предвиђен. Његова правилна и поштена примена, пре свега од стране великих сила, отклонила би опасност Трећег светског рата.

III

У оквиру наших разматрања од посебног је интереса однос Повељом предвиђеног система колективне безбедности према два питања: праву самоодбране и регионалним споразумима.

Несумњиво је да се систем чувања међународног мира и безбедности по Повељи ОУН заснива на напред изложеним основним принципима, тј. да је мир недељив и да је његово чување заједнички задатак свих чланица ОУН. Сви они заједно поверили су старање о том основном задатку Организацији Уједињених Нација, а пре свега Савету безбедности. Све ово јасно излази из целог духа и слова Повеље, а нарочито из нераздвојне везе Преамбуле, чл. 1 и 2 и чл. 11 тач. 3 са чл. 23 до чл. 50.

Према чл. 24 Повеље, све државе чланице поверавају Савету безбедности „главну одговорност за одржавање међународног мира и безбедности и сагласни су да у вршењу свих својих дужности на основу ове одговорности Савет безбедности поступа у њихово име“. Према чл. 25, све чланице се обавезују да ће примити и извршити одлуке Савета безбедности у складу са Повељом. Према чл. 34, Савет безбедности може вршити истрагу по сваком спору или у свакој ситуацији која би могла довести до међународног трвења или се изродити у спор. Према чл. 39, Савет безбедности је тај који утврђује постојање ма какве претње миру, повреде мира или дела напада и чини препоруке или одлучује какве мере треба предузети да се одржи или успостави међународни мир и безбедност, укључујући и његово право да наређује акцију оружаних снага њему на расположење стављених од стране држава чланица.

Јасно је, дакле, да се само постојање ОУН заснива на систему колективне — у начелу: универзалне — безбедности и чува-

ња међународног мира. Према томе, забрањене су акције појединих држава чланица или група таквих држава које би биле противне том систему.

Ипак, Повеља допушта самоодбрану и регионалне спорове ме, па се неминовно намеће питање, да ли они претстављају изванредне изузетке према Повељом предвиђеном јединственом систему колективне безбедности и како треба те изузетке довести у склад са основним системом. Повеља такође допушта и извесне изузетак према осовинским силама и њиховим сателитима Другог светског рата, које назива „непријатељске државе“, јер моменту доношења Повеље још ни са једном од њих није био зкључен мир. И тај изузетак треба осветлити.

1 — Право самоодбране Повеља регулише у свом чл. који гласи:

„Ова Повеља не вређа ни у ком погледу природно право индивидуалну и колективну самоодбрану у случају оружаног напада против ма кога члана Организације Уједињених Нација, док Савет безбедности не предузме потребне мере да би се одржао међународни мир и безбедност. Мере предузете од чланова Организације у вришћу права самоодбране биће одмах саопштене Савету безбедности неће ни на који начин доводити у питање овлашћења и одговорност Савета безбедности по овој Повељи да предузме у свако доба акцију коју би сматрао потребном ради одржања или успостављања међународног мира и безбедности“.

Повеља, дакле, право индивидуалне или колективне самоодбране сматра „природним“ у случају оружаног напада. То је исто толико логично и оправдано, колико је логично и оправдано да ће се свака индивидуа такорећи нагонски бранити ако буде неправно нападнута.

Пакт Друштва народа ни у једном свом пропису није изричито признавао то право, иако га није изричито ни негирао. Ослањајући се исувише оптимистички на свој систем колективне безбедности и колективних санкција, он се показао недораслима. Агресивне фашистичке државе предузеле су низ агресивних акција против других држава и довеле су до Другог светског рата.

На основу оваквог историјског искуства, ствараоци Повеље с правом су уврстили изричито пропис о допуштеној самоодбрани против оружаног напада, и то не само индивидуалној него и колективној, имајући у виду да агресор може да нападне више појединачних држава узастопно или истовремено и тиме да угрози цео систем међународног мира. Али Повеља је уједно ограничила право самоодбране. Она је допуштена само у случају оружаног напада и само дотле, док Савет безбедности не предузме потребне мере. Предузете мере не смеју бити такве да би могле довести у питање овлашћења и одговорност Савета безбедности и стога морају бити одмах саопштене Савету безбедности. Само

одбрана је, дакле, допуштена само као непосредна реакција на напад, она не сме прећи нужне границе самоодбране; предузети кораци по њој су привремени и трају само дотле, док колективни систем безбедности, под ауторитетом Савета безбедности, не ступи у дејство.

2 — Под регионалним споразумима треба подразумевати споразуме између више држава које се налазе у истој географској области (региону). Међу разним средствима која Повеља набраја као целосходна у случају спорова између држава, она у чл. 33 изричито помиње и „прибегавање регионалним установама или споразумима“. Она им посвећује и посебно поглавље (VIII) које се састоји из следећа три члана:

чл. 52 „1 — Ова Повеља ни на који начин не искључује постојање регионалних уговора или установа чија је сврха да се баве предметима одржања међународног мира и безбедности подесним за регионалну акцију, под условом да су ти уговори или установе и њихов рад у складу са циљевима и начелима Организације Уједињених Нација.

2 — Чланови Организације Уједињених Нација који су ступили у овакве уговоре или образовали овакве установе, учиниће сваки напор да постигну мирно решење локалних споразума на основу тих регионалних уговора или преко тих регионалних установа пре него што их изнесу пред Савет безбедности.

3 — Савет безбедности потстицаће развој мирног решавања локалних спорова на основу ових регионалних уговора или преко регионалних установа било на иницијативу заинтересованих држава или на своју сопствену иницијативу.

4 — Овај члан ни у ком погледу не дира у примену чл. 34 и 35.“

чл. 53 „1 — Савет безбедности, кадгод је то целисходно, користиће се овим регионалним уговорима или установама ради предузимања принудне акције под својим руководством. Али никаква принудна акција неће бити предузета по регионалним уговорима или од регионалних установа без одобрења Савета безбедности, изузимајући мере против ма које непријатељске државе према дефиницији става 2 овог члана, поменуте у чл. 107 или предвиђене у регионалним споразумима упереним против обнављања агресивне политике од стране ма које од тих држава, све дотле док Организација не буде могла, на захтев заинтересованих влада, узети одговорност за спречавање даље агресије од тих држава.

2 — Израз „непријатељска држава“ како је употребљен у ставу 1 овога члана, примењује се на сваку државу која је за време Другог светског рата била непријатељ ма ког потписника ове Повеље.“

чл. 54 „Савет безбедности биће редовно и исцрпно обавештаван о предузетим или намераваним корацима по регионалним уговорима или од регионалних установа у циљу одржавања међународног мира и безбедности“.

У погледу регионалних споразума уопште постоји доста спорних питања.

Спорно је, пре свега, да ли су регионални споразуми уопште корисни и потребни унутар система колективне безбедности који

имају велике међународне организације као бивше Друштво народа или ОУН. Има доста мишљења да су такви споразуми вишни па чак и штетни, јер слабе општи колективни систем воде ка образовању политике блокова. Гледајући ствар у реалисти свих услова данашњег степена међународних односа, ипак не може оправданост регионалних споразума потпуно негира. Ни ОУН још није универзална међународна организација јер обухвата све данашње државе. Поред тога, Повељом предвиђен апарат колективне безбедности још није у потпуности ствар. Разумљиво је, такође, да повезаност међу свима државама чланица није истог степена, имајући у виду њихову географску близину или удаљеност, као и различите степене њихових заједничких интереса или међусобних супротности, који су резултат историјског развоја, сличности или различности друштвено-економског система, порекла, језика, културе, економских веза и сл. Најзад, постоје регионални споразуми који имају већ своју традицију и који би се тешко могли потезом пера избрисати.

Спорно је питање, такође, да ли су ствараоци Повеље ОУН сматрали да ће се и после доношења Повеље закључивати нови регионални споразуми, или су пак у напред цитираним члановима Повеље само признали регионалне споразуме који су до тада постојали, желећи их ускладити са прописима Повеље. Из цитираних чл. 52—54 Повеље намеће се као вероватан закључак да се није мислило на закључење нових регионалних споразума. Чл. 52 се каже „не искључује постојање регионалних уговора и других установа“, а мало даље „чланови ОУН који су ступили у овакве уговоре или образовали овакве установе“. Нигде се не употребљава будуће време. Иако је такво наше схватање доста уверљиво с обзиром на читаву концепцију Повеље и њеног система колективне безбедности, ипак допуштамо да стилизација односно места није довољно одређена, а да не би могла бити протумачена и другачије.

Спорно је и то, шта се тачно има подразумевати под појмом регионалних споразума. Ни географски ни садржински појам није прецизно дефинисан ни у једном међународном документу од опште важности. Када се Повеља стварала, у Комитету II било је о томе много дискусија. Египатска делегација предложила је тада дефиницију која је гласила овако:

„Као регионални споразуми сматраће се организације трајне природе, које у дајој географској области групишу више земаља које, услед свог географског положаја, заједничких интереса и сродности по језику, историји или култури, заједнички преузимају одговорност за мирно регулисање свих спорова који би могли да се појаве међу њима, за одржање мира и безбедности у својој области као и за чување својих интереса и развијање међусобних економских и културних односа.“

Ова дефиниција није била усвојена, ма да обухвата приличан број корисних елемената за одређивање појма регионалних споразума. Али није дата никаква боља дефиниција која би ушла у Повељу, што донекле отвара врата за врло различита тумачења па и за крупне злоупотребе.

Треба још напоменути да је Пакт Друштва народа имао два релевантна прописа по овој материји, чл. 20 и чл. 21. Први од ових укида све обавезе и споразуме који нису сагласни са прописима Пакта Друштва народа и обавезује чланице да убудуће такве споразуме не закључују, а уколико их имају од раније, да их се ослободе. Други од поменутих чланова изричито допушта „уговоре о арбитражи и регионалне споразуме“ који обезбеђују одржавање мира. У логичној и текстуелној вези поменута два члана Пакта Друштва народа речено је, дакле, да су регионални споразуми допуштени ако су у складу са општим принципима Пакта и ако служе одржавању мира. Иначе су забрањени.

Ако са предњим упоредимо цитиране одредбе Повеље које се односе на регионалне споразуме, видимо да је Повеља пошла од истих принципа, али их је развила много прецизније. И она допушта постојање регионалних споразума или устанаова само уколико су у складу са циљевима и начелима ОУН, што уосталом поткрепљује и чл. 103 Повеље који статуира принцип, да ће у случају неподударности између обавеза чланица ОУН по Повељи и њихових обавеза по ма ком другом међународном споразуму, њихове обавезе по Повељи бити меродавне. Али, поред тога, Повеља још тражи да предмет регионалних споразума мора бити „подесан за регионалну акцију“. За објашњење ове интенције Повеље нарочито је илустративно место у чл. 52 где се каже да ће регионални споразуми служити „за решење локалних спорова“. Најзад, регионални споразуми потчињени су не само циљевима и начелима ОУН, него и одобрењу и врховној контроли Савета безбедности у сваком конкретном случају.

Овако схваћени, регионални споразуми могу бити користан саставни део општег система међународног мира и колективне безбедности, претстављајући средњи степен на путу од националног — преко регионалног — ка универзалном систему безбедности.

3 — Што се тиче мера према бившим осовинским силама и њиховим сателитима које се предузимају или одобравају као последица Другог светског рата од стране влада које су за такве мере овлашћене према постојећим савезничким споразумима и сл. (на пр. Потсдамски споразум о Немачкој, мировни уговори са бившим осовинским и сателитским државама), или регионалних споразума који су уперени против обнављања агресивне политике од стране бив. осовинских сила или њихових сателита, — оне

претстављају привремени изузетак према општем систему селективне безбедности (чл. 53 и чл. 107 Повеље). Пошто се ради мерама против држава чија је агресивност била доказана у току Другог светског рата, ови прописи претстављају нужно санкционисање савезничких мера донетих у току рата или као последица рата. Као привремене, оне ће нестати када са свим бившим непријатељским земљама буду закључени мировни уговори и када те земље постану чланице ОУН. Ни у ком случају се ти привремени изузеци не могу екстензивно тумачити и проширити на какве друге мере или регионалне споразуме.

IV

Пре него што пређемо на разматрање извесних конкретних регионалних споразума, осврнимо се укратко на међународно збицавање после ступања на снагу Повеље ОУН.

Ако резимирамо догађаје из последње три године, морамо констатовати, да основни принцип новог међународног права — сарадња чланица ОУН, а пре свега сагласност сталних чланова Савета безбедности — није добро функционисао. Мало је било истински важних питања за одржање мира и безбедности по којима би та сагласност у потпуности била постигнута. Уместо тога све више је долазила до изражаја тенденција великих сила да спроводе политику своје доминације у ОУН или ван ОУН. Елементи кохезије, који су постојали у великој антихитлеровској коалицији, све више су губили од своје снаге.

Корак по корак су САД откривале све видове империјалистичке политике, укључујући у свој систем хегемоније све већи број држава и користећи се при томе свим расположивим средствима, почев од војних база у свим деловима света, па преко давања тзв. „економске помоћи“ све до отворене и директне интервенције. Сетимо се само Труманове доктрине, Маршаловог плана, развоја у Западној Немачкој, подржавања Чангкајшековог режима у Кини! Под изговором тзв. „комунистичке опасности“ вођен је све оштрији курс према социјалистичким земљама и према напредним покретима у сопственој земљи и у иностранству. У вези с тим, стално се подвлачило да социјалистичке земље саботирају рад у ОУН и да, услед тога, није могуће ослонити се на Повељом предвиђени систем колективне безбедности те да треба створити друге инструменте за одбрану и безбедност „западне цивилизације“, „америчког облика живота“ и сл., уствари: због безбедност капиталистичког света на челу са великим монополима САД. У том правцу предузимане су тајне и јавне мере вођена је огромна и многострана пропаганда. У том правцу лансиране су идеје и концепције о „застарелости појма државног суверенитета“, о укидању права вета у Савету безбедности, о ства-

рању светске супер-државе и светске владе. У том смислу формирано је и стварање и даље изграђивање тзв. регионалних споразума, на челу којих или иза којих отворено или прикривено стоје САД. На њих се жели пренети стварно тежиште међународног збивања, иако се не пропушта ниједна прилика да се чине комплименти према Повељи и изјаве лојалности према ОУН који би таквим развојем постали мање-више празна декорација.

Још марта 1945 год. закључен је између држава Северне и Јужне Америке Акт од Чапултепека у циљу учвршћења Панамеричке Уније. Антиципирајући Повељу УН на чијој редакцији се тада радило, тај споразум је окарактерисао сам себе као регионални споразум који је у складу са циљевима и принципима Уједињених Нација. Интер-америчким уговором о узајамној помоћи, закљученим септембра 1947 год. у Рио де Жанеиру, регионални систем Панамеричке Уније је даље учвршћен. Овај споразум је нарочито значајан, јер је доскора претстављао највећи регионални споразум и јер је у многоме послужио као модел приликом стварања Североатлантског пакта. Закључен између 21 америчке државе, он практично обухвата цео амерички континент од северних поларних области до близу јужних поларних области, покривајући сву америчку обалу Атлантског и Тихог океана. Битна је одредба уговора да ће напад на било коју чланицу бити сматран као напад на све државе чланице које се обавезују да ће пружити помоћ нападнутој држави. Државе чланице имају свој заједнички „Саветодавни орган“ (Савет) и свој стални секретаријат. У случају напада на неку од држава чланица, она ће одмах дати иницијативу за састанак Савета који ће донети одлуке о заједничким мерама. До тога времена свака држава чланица одлучиће сама о мерама које ће предузети да би удовољила својим обавезама из уговора.

Ускоро по закључењу уговора у Рио де Жанеиру закључен је у марту 1948 год. Бриселски пакт о узајамној помоћи и заједничкој одбрани између Вел. Британије, Француске, Белгије, Холандије и Луксембурга, познат још и под именом „Западна Унија“. Државе уговорнице створиле су неколико заједничких сталних органа, па и заједнички генералштаб. САД са своје стране су похитале са изјавом да ће овом регионалном споразуму указати своју подршку.

Упоредо с тиме, све више су се пропагирале идеје о стварању тзв. Европске Уније, која добија конкретне организационе форме тек после потписивања Североатлантског пакта.

Ово су најзначајнији моменти у стварању мреже „регионалних“ споразума који су претходили Североатлантском пакту. Вреди још напоменути, да су уговор у Рио де Жанеиру и Брисел-

ски пакт споразуми са важним „војно-одбранбеним“ клаузулама али да нигде не прецизирају против кога је одбрана замишљена. И један и други уперени су против сваког могућег нападача.

Пошто су на предњи начин крајем 1947 и почетком 1948 год. већ створена два велика споразума војно-политичког карактера у тзв. атлантској области, САД су наставиле да иду тим путем те да курс „регионалних“ споразума овакве врсте спроводимо као општи и званични курс политике САД. Већ 11 јуна 1948 год. Сенат САД усвојио је тзв. Вандеибергову резолуцију којом се свакој држави приступање САД „таквим регионалним и другим споразумима колективне одбране који се заснивају на трајној и ефикасној самопомоћи и узајамној помоћи“. После тога, поведени преговори са државама чланицама Бриселског пакта и са Канадом у циљу стварања „Атлантског одбранбеног савеза“. У марту 1949 год. нацрт Североатлантског пакта предат је јавности, а почетком априла је Пакт потписан. Његово европско језгро сачињавале су државе Бриселског пакта, којима су се придружиле Европи још Норвешка, Данска, Исланд, Португал и Италија.

На једва месец дана после потписивања Североатлантског пакта, 5 маја 1949 год., потписан је у Лондону Статут Европске Уније од стране држава Бриселског пакта као и Италије, Ирске, Шведске и Данске. У Европску Унију ушле су, дакле, све европске чланице Североатлантског пакта изузев Португала и Исланда, а поред тога још и Шведска и Ирска. Одмах је дошло до изражаја жеља да се као чланови приме још и Грчка, Турска, Аустрија, Исланд, Португал, Швајцарска и Западна Немачка, тј. скоро све европске земље са капиталистичким поретком. Грчка и Турска су већ примљене а вероватно ускоро претстоји и пријем других европских држава.

Европска Унија засада нема изричито прокламованих својих циљева. Она је створена „ради остварења тесније везе између својих чланова, ради чувања и унапређивања идеала и принципа који су њихово заједничко наслеђе“, што ће се одразити сарадњи на економском, социјалном, културном, научном, јурдичком и административном пољу. Стога она нема ни војне одређене, него само Европски Савет који се састоји из Комитета министара спољних послова и Саветодавне скупштине. Први састanak Европског Савета одржан је у августу о. г. у Страсбургу. Његове одлуке нас овде даље неће интересовати. Но посматрају у склопу целокупног приказаног развоја, не може бити сумње да је Европска Унија саставни део америчко-западноевропског система „регионалних“ споразума, на чијем се челу директно или индиректно налазе САД и који треба постепено да се прошири на свих пет континената земљине кугле (комбинације о тога Тихоокеанском пакту и сл. проносе се већ неколико месеци).

V

Објављени текст Североатлантског пакта састоји се из преамбуле и 14 чланова. У овом кратком тексту се шест пута изричито и још неколико пута индиректно наглашава, да су одредбе Пакта тобоже у пуном складу са прописима Повеље ОУН. Таква хипертрофија лојалности је типична за сву хипокризију дуалистичког морала на коме се цео споразум заснива. Ми ћемо се задржати на анализи само најважнијих и најзначајнијих прописа Пакта.

Преамбула гласи:

„Стране уговорнице поновно потврђују своју веру у циљеве и начела Повеље Уједињених Нација и своју жељу да живе у миру са свим народима и свима владама. Оне су решене да штите слободу, заједничку баштину и цивилизацију својих народа која је заснована на начелима демократије, индивидуалне слободе и власти закона. Оне теже за унапређењем стабилности и благостања у северноатлантској области. Оне су решене да уједине своје напоре у циљу колективне одбране и чувања мира и безбедности. Оне се стога саглашавају са овим Североатлантским уговором.“

Прва реченица пуна је мирољубивости не само према свима народима, него и према свима владама. Али већ друга реченица садржи индиректно наглашавање сопствене супериорности, а истовремено и дискриминацију према свима онима, који нису учесници те „заједничке баштине“ и чија се схватања о начелима демократије, индивидуалне слободе и власти закона не подударају са схватањима потписника. На врло индиректан начин проговорио је већ у уводу Вук у јагњећој кожи и рекао против кога је Пакт уствари уперен. Када се ова формулација доведе у везу са ниже изложеним прописима Пакта и са свим службеним и полуслужбеним коментарима од стране његових аутора и њихове штампе, већ постаје јасно да је Пакт уперен против социјалистичких земаља. Тако већ друга реченица преамбуле суштински демантује његову прву реченицу. Војни карактер Пакта наглашен је већ у изразу преамбуле о уједињењу напора у циљу колективне одбране и чувања мира и безбедности.

Чл. 1 и 2 Пакта односе се на принципијелно решавање међународних спорова мирољубивим путем и на развијање пријатељских међународних односа, парафразирајући углавном одредба Повеље УН.

Један од битних чланова Пакта је чл. 3 који гласи:

„Да би се што успешније постигли циљеви свог уговора, уговорне стране ће одвојено и заједнички, посредством сталне и стварне заједнице и међусобне помоћи одржавати и развијати своју индивидуалну и колективну способност за отпор против оружаног напада.“

У вези са ниже изложеним члановима, а нарочито у вези са приказом у нашем поглављу I, то се не може протумачити друк-

чије него да ће уговорнице још више развијати своје оружане снаге но што су то до сада чиниле, да ће уједначити своје наоружање, да ће створити јединствени систем војних планова, а крајњој линији и јединствени систем врховног командовања. Узевши у обзир да су САД данас најјача војничка држава и највећи произвођач и снабдевач оружја међу потписницима Пакта као и то да једино САД имају своје војне базе на територијама других држава потписница, тај члан практички значи да ће врховно војно руководство у целом систему Североатлантског пакта припадати САД, што је потпуно у складу са њиховом хегемонистичком улогом међу потписницима у области привреде и политике. Оваква одредба значи повећање наоружања, утакмицу коју мању све изгледе за постепено смањење наоружања. Имајући у виду све напоре ОУН у правцу смањења наоружања, овај пропис Североатлантског пакта несумњиво је суштински противан циљевима и начелима Повеље.

Значајан је и чл. 4 Пакта. Он гласи:

„Уговорне стране саветоваће се међусобно кадгод по мишљењу ма које од њих буду угрожени територијални интегритет, политичка независност или безбедност ма које од потписница.“

Према чл. 24 Повеље УН, Савет безбедности носи главну одговорност за одржавање међународног мира и безбедности. Сви чланице ОУН дужне су, сходно процедури у чл. 34—50 Повеље, њему скренути пажњу на спорове или ситуације које могу довести у опасност међународни мир и безбедност, те је његово право и дужност да утврди постојање таквих спорова и ситуација и да донесе одговарајуће мере. Чл. 33 Повеље једино допушта државима стране које су међусобно у спору могу прибегавати решењу спора путем преговора, посредовања, арбитраже, регионалних спорова итд. пре но што се обрате Савету безбедности. Али нигде Повеља не допушта да треће државе могу заједнички да оцене постојање спора или ситуације у односу између неке од њих или неке државе ван њихове групе. Чл. 4 Пакта, према томе, против правно присваја за државе уговорнице неке од несумњивих и битних компетенција Савета безбедности.

Овај пропис крши и принцип суверенитета на уштрб самих потписница Пакта, допуштајући ма којој од њих да оцени да ли се нека друга од њих има сматрати угроженом у свом територијалном интегритету, политичкој независности или безбедности. Овакво право Повеља познаје само у једном виду, а наиме да се може скренути пажња Савету безбедности или Генералној скупштини (чл. 35 тач. 1 Повеље) сматрајући да само ова тела ОУН пружају довољну гаранцију објективности. Чим би се такво право признало појединим државама унутар регионалних аранжмана

на, широко би се отворила врата за произвољно и директно мешање појединих држава у унутрашње и спољне послове других држава. Тако би, на пр., САД могле сматрати да је „политичка независност“ неке од других чланица Североатлантског пакта доведена у опасност ако би у тој земљи дошло до промене режима који се САД не допада. У једној од својих изјава у вези са Североатлантским пактом, амерички министар иностраних послова, Ачесон, изричито је рекао: „успостављање комунистичке владе у једној од држава Атлантског пакта могло би се сматрати као разлог за интервенцију“. дајући тиме врло аутентични и речити коментар о једном од суштинских циљева Пакта.

Најважнији прописи Пакта су, свакако, његови чл. 5 и 6 који гласе:

чл. 5 „Уговорне стране сагласиле су се да ће оружани напад против једне или више њих у Европи или Северној Америци бити сматран за напад против свих њих и следствено томе се саглашавају, да ће свака од њих, ако се такав оружани напад догоди, — искоришћавајући право на индивидуалну или колективну одбрану признато чл. 51 Повеље УН — помоћи страну или стране уговорнице тако нападнуте, предузимајући одмах, индивидуално и у заједници са другим странама, акцију коју буду сматрали за потребну, укључујући употребу оружане силе, у циљу успостављања и одржавања безбедности североатлантске области. Савет безбедности биће одмах обавештен о сваком таквом оружаном нападу и свим мерама предузетим услед тога. Те мере биће окончане када Савет безбедности буде предузео мере потребне за успостављање и одржавање међународног мира и безбедности.“

чл. 6 „За сврхе чл. 5, сматра се да оружани напад на једну или више уговорних страна укључује оружани напад на територију ма које од страна уговорница у Европи или Северној Америци на алжирске департамане Француске, на окупационе снаге ма које уговорнице у Европи, на острва под јурисдикцијом ма које уговорне стране у области Северног Атлантика, северно од северног повратника или на бродове и авионе ма које од страна у тој области.“

Ове одредбе садрже оно што је код оцене сваког уговора о савезу најбитније, тзв. „*casus foederis*“ тј. догађај чије наступање обавезује уговораче на извршење својих дужности по уговору. Он је у предњим члановима описан врло широко и врло еластично. Основни „*casus foederis*“ је оружани напад на ма коју уговорницу у Европи или у Северној Америци. Такав напад сматраће се нападом против свих уговорница, те ће оне у таквом случају — сходно чл. 51 Повеље — приступити индивидуалној и колективној одбрани и употребити све оне мере које оне саме буду нашле за потребне, укључујући и употребу оружане силе.

У вези са овим члановима Пакта треба расправити следећа главна питања:

а — Да ли је Североатлантски пакт доиста у складу са чл. 51 Повеље на који се изричито позива у вези са основним „*casus*

foederis“? Видели смо, да чл. 51 Повеље допушта индивидуалну и колективну самоодбрану једино у случају када се оружан напад већ десио. Само то се може сматрати „природним правом самоодбране. Ни енглески ни француски оригинал Повеље не остављају о томе никакве сумње (if an armed attack occurs; — dans le cas... d'une agression armée). Док напад није уследио нема ангажирања преципитивне самоодбране. Против потенцијалног напада треба да дејствује редовни систем колективне безбедности по Повељи, по главном одговорношћу Савета безбедности. Из тога се неминовно намеће закључак да унапред закључени споразуми о колективној самоодбрани нису у складу са Повељом. То, уосталом, излази из самог појма самоодбране. Ни општи принципи и прописи кривичног права не допуштају самоодбрану против могућих будућих напада, већ само против стварно уследелих. Против потенцијалних напада по правилу је могуће прибегавати средствима легалне заштите од стране власти; на међународном плану — легалној заштити преко Савета безбедности, по процедури која је Повељом предвиђена.

6 — Да ли Пакт доиста иде за тим да буде у сагласности са суштином чл. 51 Повеље на који се позива, ако тренутно чак апстрахујемо наш закључак под а)? Чл. 5 Пакта само делимично репродукује прописе чл. 51 Повеље, када каже да ће мере које су предузете у сврху самоодбране бити одмах саопштене Савету безбедности. Али је он намерно изоставио онај део чл. 51 Повеље који говори о томе да предузете мере „неће ни на који начин доводити у питање овлашћења и одговорност Савета безбедности по овој Повељи, да предузме у свако доба акцију коју би сматрао потребном ради одржања и успостављања међународног мира безбедности“. Међутим, управо то је једно од најбитнијих ограничења права самоодбране по чл. 51 Повеље. Пошто чл. 5 Пакта предвиђа да ће уговорнице предузети акцију „коју буду сматрати за потребну, укључујући употребу оружане силе“, то је јасно да су оне себи задржале слободне руке у погледу мера које ће предузети, а Савету безбедности је остављено само да те мере узме на знање и да после тога може предузети и своје мере. На овај начин се могу оправдати сви експеси самоодбране. Граници између одбране и напада се потпуно замагљују, те се нужна одбрана може претворити у суштински напад највећих размера. То је баш оно што Пакту у битности одузима карактер одбрамбеног пакта, квалификујући га као камуфлирани агресивни пакт. Из излагања у следећем поглављу биће ово још јасније.

в — Да ли је право које су себи задржале уговорнице Пакта, а наиме да саме одлучују о томе да ли је нека од њих угрожена или нападнута, у складу са прописима Повеље? Није. То излази већ из излагања у уводном делу нашег III поглавља, а

вези са чл. 24 и чл. 39 Повеље. Но задржимо се још једном код чл. 39.

Док Повеља и Савет безбедности нису постојали, појам агресије и агресора били су одређени доста апстрактно. Ни Бриан—Келогов пакт из 1928 год. није дао довољно конкретне формулације. Сада је ситуација сасвим другачија. Не ради се више о генералној дефиницији напада и нападача, него је Савету безбедности остављено да у сваком конкретном случају одлучи о томе да ли постоји напад и ко је нападач, узевши у обзир све конкретне услове датог случаја и целу историјску ситуацију под којом се он десио. Познато је да у стварности правилна одлука о томе није нимало проста. Прави нападач не мора бити увек онај који је први опалио пушку. Управо због велике сложености и одговорности одлуке о томе, Повеља није могла препустити ником другом, већ само једном од својих главних органа — Савету безбедности — да такву одлуку донесе. Без тога, она би сама себе негирала и у корену уништила цео систем чувања мира и безбедности на коме се она заснива.

Треба имати у виду да су консеквенције утврђења агресије и агресора изванредно далекосежне не само за ступање у дејство Повељом предвиђеног апарата безбедности и његових колективних санкција, него и са гледишта међународног кривичног права. По Статуту Међународног војног суда у Нирнбергу и Токију и по пресудама тих судова, коначно је утврђено да су припремање и вршење агресије највећи злочини против мира, а њихови извршиоци најтежи ратни злочинци. Принципи Нирнберга и Токија треба да уђу — по одлуци Генералне скупштине ОУН — у будући кодекс међународног права. Није дакле у питању само одбрана од агресора и његово савлађивање, него и његово обавезно кажњавање у смислу међународног кривичног права. И са те тачке гледишта је јасно, зашто утврђење напада и нападача мора остати у искључивој компетенцији Савета безбедности. Могло би довести до највећих злоупотреба и произвољности, ако би се појединим државама или групама држава препустило да саме одлучују о томе, ко је нападач а ко нападнути. Једини изузетак који Повеља у том погледу допушта, а који је привременог карактера и самом Повељом довољно ограничен, је поступак према бившим осовинским силама и њиховим сателитима, сходно чл. 53 и 107 Повеље. Никакви нови изузеци нису ни предвиђени ни допуштени.

г — Да ли је веома проширена примена „*casus foederis*“ каква се предвиђа у чл. 6 Пакта, у складу са Повељом? Према овом члану „*casus foederis*“ није само напад на територије страна уговорница у Европи или Северној Америци, него и напад на алжирске департмане Француске, на окупационе снаге уговор-

ница у Европи, на острва под њиховом јурисдикцијом, па и њихове бродове и авионе. То значи, да би сваки инцидент са неким бродом или авионом ма које стране уговорнице или безначајни напад на појединог војника њихових окупационих трупа могао бити повод за покретање читавог огромног војног апарата 12 држава уговорница, међу којима се налазе и три велике силе. А ништа није лакше, него провоцирати овакав инцидент ако некој од уговорница потребан. Ово још више поткрепљује уверење да суштина Североатлантског пакта није одбранбена већ агресивна. Овакво схватање самоодбране далеко излази из оквира чл. 51 Повеље и његове основне тежње, да право самоодбране ограничи на најнужнију меру. Поред тога, оно укида скоро потпуно сваки географски појам о регионалности, а неминовно увлачи у евентуални сукоб и државе које нису чланице Пакта а ни њихови нападачи по схватању самог Пакта. Ако би на пр. неки препадник америчких или енглеских окупационих трупа у Немачкој, Аустрији или Трсту био нападнут, то би претстављало „casus foederis“. Настали оружани сукоб одигравао би се и на територији поменутих држава ма да оне нису ни чланице Пакта а и морају бити ни извршиоци напада. Колико је то противправно најбоље се може видети на примеру Трста, чију територијалну целину и независност — сходно чл. 21 Уговора о миру са Италијом, Инструмента о привременом режиму СТТ и Сталног Статута СТТ — гарантује Савет безбедности и који има да буде стално неутралан. Иако су главне уговорнице Атлантског пакта истовремено и потписнице поменутих међународних уговора који гарантују неутралност Трста, а и потписнице Повеље, оне су чл. Атлантског пакта створиле ситуацију која на територији Трста може довести до примене „casus foederis“ по Пакту, дакле и до рата.

Да би се макар привидно ублажила оштрина и суштински противправност чл. 5 и 6, следећа два члана Пакта (7 и 8) наглашавају да ће се Пакт тумачити и примењивати у складу са Повељом и да уговорнице немају никаквих међународних споразума нити ће убудуће закључити такве који би били у супротности са Пактом. Међутим, из предњих излагања се види, да су ове деклараторне одредбе нетачне и узајамно контрадикторне. Неслагање Пакта са Повељом је већ довољно осветљено. Према томе, не може бити тачно да уговорнице немају друге међународне споразуме који би били у супротности са Пактом. Управо Повеља ОУН је такав споразум. По чл. 103 Повеље не важе међународне обавезе чланица ОУН које су у супротности са Повељом, док по чл. 8 Пакта не важе обавезе које су у супротности са Пактом. Пред нама је класични „circulus vitiosus“, који се не може премостити никаквом хипокритском камуфлажом. Ако ј

меродавна Повеља — не важи Пакт; ако се Пакт сматра за меродаван — оспорава се важност Повеље.

Чл. 9 Пакта говори о Савету и његовим подручним органима. Из приказа у нашем поглављу I видљиво је да се ради о војно-политичком апарату великог обима и надлежности, какав није до данас у мирно доба постојао. Колико је то суштински противно основним тенденцијама Повеље и колику опасност може претстављати по међународни мир и безбедност, није потребно даље оброзлагати.

По чл. 10 Пакт је затворени плурилатерални уговор коме убудуће могу приступити само оне европске државе које ће бити позване на основу једногласне одлуке садашњих уговорника.

Чланови 11—14 говоре о ратификацији, трајању, ревизији и отказивању уговора. Није без интереса да се ревизија може тражити тек после 10 година, а уговор отказати тек после 20 година.

VI

Североатлантски пакт значајан је не само по томе шта у њему пише, него и по томе шта у њему не пише и шта се о њему пише. Осврнућемо се само на неколико најважнијих ствари.

1 — Пакт нигде не именује нападача против којег је створен. Он је уперен формално против сваког могућег агресора. Но јасно је да 12 држава не закључују овакав уговор са великим и врло скупим апаратом а да нису имале у виду конкретног потенцијалног противника. У самом Пакту се о том противнику не говори, сем у поменутим алузијама преамбуле. Али одговорни државници учесника Пакта и неслужбена јавност нису били много резервисани о томе, да су потенцијални противници Совјетски Савез и остале социјалистичке земље. Тек ако се ова чињеница има у виду, може се правилно оценити противправност Пакта. Већина социјалистичких земаља су чланице ОУН, а неке од њих су кандидати за чланице. У широким масама свих земаља света социјалистичке земље су веома популарне, њихове заслуге у борби против фашизма, њихови напори за изградњу праведнијег друштвеног поретка су познати. У неком одбранбеном пакту спомињати њих као потенцијалне агресоре значило би компромитовати ствар унапред. Совјетски Савез је поред тога и стални члан Савета безбедности.

Но ако се има у виду да Североатлантски пакт укључује три силе које су сталне чланице Савета безбедности (САД, Вел. Британију и Француску), да је четврта велика сила (Кина) веома удаљена од тзв. атлантске области и већ стога као могући нападач не долази у обзир, да су Немачка и Јапан окупирани и побеђени те да као озбиљна опасност засада не долазе у обзир, да су

чланице Пакта само капиталистичке државе, онда је јасно да Пакт створен против социјалистичких земаља као „потенцијалних агресора“.

Колико је то противправно најбоље се види када се, на пр узме у обзир положај Совјетског Савеза као сталног члана Савета безбедности. У том свом својству, он треба да је један од главних гараната данашњег система међународног мира и колективне безбедности по Повељи и један од главних арбитара у случају повреда. Замислимо сада случај, када би уговорнице Пакта сматрале да постоји „casus foederis“ из чл. 5 Пакта те би предузеле мере колективне „одбране“! Сходно истом члану Пакта оне би биле дужне да извести Савет безбедности, а овај би имао да донесе даље мере. Али Савет безбедности по овим питањима може доносити одлуке само са већином од седам гласова, међ којима треба да буду гласови свих пет сталних чланова. Ако б стални чланови у конкретном случају могли гласати, очевидно да се једногласност никада не би могла постићи, јер би се четири од њих налазили у сукобу (САД, Вел. Британија и Француска с СССР). Али у сукоб умешане државе не могу гласати по спор који се њих директно тиче, што значи да четири стална члана Савета безбедности не би могла гласати те се никада не би могла постићи потребна већина. Практички би такав случај несумњиво значео слом ОУН и непримењивост Повеље. Овај замишљени пример показује колико је лажна и бесмислена одредба Пакта која говори о његовом тобожњем потчињавању Савету безбедности, а уствари се базира на претпоставци слома ОУН.

Не може се сумњати о томе, да аутори Пакта врло добро познају Повељу и да овакву апсурдност нису предвидели из незнања или нестручности. Они су је увели са циљем да прикрију своје праве тенденције.

Додајмо још да је претпоставка чл. 4 Повеље, да су сви чланови ОУН „мирољубиве државе“ које су примиле обавезе предвиђене Повељом и које су способне и вољне да ове обавезе извршују. Није ли, према томе, суштинска повреда духа Повеље када се у Пакту на индиректан али недвосмислен начин третирају као потенцијални агресори социјалистичке државе, од којих су већина чланице ОУН?!

2 — Поред чл. 51 Повеље на који се Пакт изричито позивају аутори Пакта и њихови правни стручњаци у више махова су изложили да је Пакт регионални споразум у смислу чл. 52—53 Повеље. Како стоји ствар с тиме?

а — Изнели смо већ у нашем поглављу III, да се у најмању руку може као спорно поставити питање, да ли су ствараоци Повеље уопште сматрали да се после доношења Повеље могу закључити нови регионални споразуми или су пак желели само подвезати

сти под Повељу од раније већ постојеће регионалне споразуме. Но чак и ако пређемо преко тога питања, питање легалности Атлантског пакта намеће се и с обзиром на изразе чл. 52 Повеље „подесним за регионалну акцију“ и „мирно решење локалних спорова“. Ма да Повеља није прецизно одредила територијални обим појма „регионални“, очевидно је из предњег, да је она мислила на споразуме који обухватају мање географске области. На то нарочито указује лимитативни израз „локални спорови“. Ни најекстензивнијим тумачењем се не би могло рећи да споразум, који обухвата територије 12 држава на три континента са бројем становника који претставља око 1/6 човечанства, може бити регионални споразум у смислу Повеље. Но није у питању само величина територије и број становника. Видели смо већ да је потенцијални агресор по Атлантском пакту Совјетски Савез и остале социјалистичке државе. Може ли се сматрати да би евентуални сукоб између уговорница Пакта с једне стране (међу којима су три највеће капиталистичке државе) и социјалистичких држава с друге стране, био регионалне природе? Такав сукоб би претстављао сукоб светских размера, а ако би се претворио у оружани сукоб, то би био Трећи светски рат и слом ОУН. Предмет Атлантског пакта нити је дакле „подесан за регионалну акцију“ нити иде за мирним решењем „локалних спорова“. Стога је у битности противан чл. 52 Повеље.

Наведимо још да сам текст Пакта каже да се он односи на заштиту североатлантске области. Какогод широко схватили тај појам, он може да обухвати само државе на обалама или у непосредној близини северног дела Атлантског океана. Међутим, чланица Пакта је и Италија која лежи далеко од те области. На основу овакве интерпретације могло би се, наравно, за сваку државу у ма ком делу света произвољно прокламовати, да она лежи у атлантској области или да је њено укључење у Пакт у интересу заштите те области. Појам регионалног постаје потпуно бесмислен. Најзад, видели смо напред да се међу органима Пакта налазе и пет „Регионалних група за планирање“ од којих свака обухвата по неколико држава које су у стварној или тобожњој географској ближој вези. За Североатлантску океанску групу се чак предвиђа да ће створити своје подгрупе. Те чињенице и називи такође потврђују да Пакт није регионални споразум, већ неки супер-регионални споразум, састављен из низа региона који су стављени под јединствено војно руководство. Такви супер-регионални споразуми Повељом нису допуштени ни предвиђени, што јасно потврђују цитирана места чл. 52 Повеље. Они замењују Повељом предвиђени систем колективне безбедности са системом великих блокова.

б — Правна је и логична контрадикција, позивати се у в Атлантског пакта истовремено и на чл. 51 и на чл. 52 Повеље. 51 говори о праву самоодбране у случају оружаног напада. Он претпоставља претходно постојање ма каквог споразума између нападнутих, већ акцију и аранжмане који настају у моменту напада или после напада, а изазвани су самим нападом. Чл. 52 говори о постојећим регионалним споразумима за одржање мира и безбедности. Материја је очевидно различита. За самоодбрану чл. 51 нити је предвиђен претходни споразум нити је потребно претходно одобрење Савета безбедности, већ само неодложно општење предузетих мера Савету безбедности. По чл. 52 пак, Савет безбедности може постојеће регионалне споразуме прогласити неважећим, ако сматра да они не служе „одржању мира и безбедности“. То недвосмислено потврђује позивање чл. 52 тач. 4 чл. 34 и 35 Повеље, а још више чл. 53 Повеље који је у неразјашњеној вези са чл. 24. Савет безбедности може сваки регионални споразум касирати, што отворено не негира ни Атлантски пакт. За такву касаторну одлуку потребна је одлука већине Савета безбедности која садржи гласове свих пет сталних чланова. Неке сталне чланове су међутим уговорнице Пакта и сигурно би се упротивили касирању сопственог уговора. На тај начин Пакт стварно негира касаторну власт Савета безбедности у односу на себе, те се ни по томе не може сматрати легалним регионалним споразумом у смислу Повеље.

в — Чл. 53 Повеље изричито забрањује вршење принудне акције по регионалним споразумима без одобрења Савета безбедности, изузев акција против осовинских сила и њихових сатељстава из Другог светског рата. Није дакле довољно да Савет безбедности потврди већ предузету принудну акцију, него се мора бити његово претходно овлашћење за њу. Ако је Атлантски пакт регионални споразум у смислу Повеље, како то његови аутори желе да прикажу, они не би могли предузети никакву принудну акцију против свог потенцијалног противника без претходног одобрења Савета безбедности. Такво одобрење се практички не може добити, јер би у такав сукоб била уплетена, и не само заинтересоване стране, четири стална члана Савета безбедности који стога не би могли гласати, а још мање постићи потребну једногласност свих сталних чланова. Ако би пак уговорнице Пакта предузеле принудну акцију без претходног одобрења Савета безбедности — како то уствари чл. 5 и 6 Пакта предвиђају — тиме би се и опет огрешиле о прописе чл. 53 Повеље. Пакт је дакле илегалан и у односу на тај пропис чл. 53.

г — Према чл. 54 Повеље, Савет безбедности треба да буде „редовно и исцрпно обавештаван о предузетим или намераваним акцијама по регионалним уговорима“. Може ли се уопште пре-

поставити, да ће уговорнице Пакта удовољити таквој обавези, тј. обавештавати редовно и исцрпно о припремању и координирању својих војних планова и акција управо оно тело, у коме као стални члан седи њихов потенцијални противник?! Ако то не чине, огрешће се о чл. 54 Повеље. Ако пак чине, цео Пакт — као војно-одбранбени савез — постаје бесмислица.

3 — Како стоји ствар са учешћем Италије у Пакту? Италија је бивша осовинска сила из Другог светског рата, није још чланица ОУН, али је тражила пријем у чланство. Уговор о миру са њом закључен је 1947 год., а потписала га је и већина држава уговорница Атлантског пакта. Намећу се дакле два питања: да ли су за Италију обавезне одредбе Повеље, и да ли је њено ступање у Пакт у складу са Уговором о миру.

Самим тим што је Италија кандидат за члана ОУН, она је морала изјавити да прима на себе обавезе из Повеље, јер се без тога не би могла сматрати „мирољубивом државом“ у смислу чл. 4 Повеље. Ступањем у Атлантски пакт она је повредила начела Повеље у истој мери као и остале чланице Пакта.

Што се пак тиче одредаба у Уговору о миру са Италијом, део IV тога Уговора садржи многобројна и детаљна ограничења у погледу војске, морнарице, ваздухопловства, утврђења, располагања ратним материјалом итд. По чл. 46 истог Уговора, та ограничења остају на снази све дотле док не буду измењена на основу споразума између Савезничких и удружених сила и Италије, или на основу споразума Савета безбедности и Италије, ако она постане члан ОУН. Ограничења су таква, да оружану силу Италије своди на неопходно потребни минимум за задатке унутрашњег карактера и потребе локалне одбране. Међутим, ступањем у Атлантски пакт, Италија је примила на себе обавезу да учествује у евентуалним војним акцијама најширих сразмера. Поред тога, чл. 3 Пакта предвиђа да ће се његове уговорнице узајамно помагати у одржавању и развијању своје оружане снаге. Из тога се мора закључити да ће Италија прекршити ограничења своје оружане снаге по Уговору о миру, а ово тим пре јер је Пакту приступила без икакве изричите резерве у том погледу. У овом кршењу саучесници су и остале уговорнице Пакта, нарочито оне које су и потписнице Уговора о миру са Италијом. Тиме је уједно повређен и чл. 107 Повеље ОУН.

4 — Потребно је размотрити однос Североатлантског пакта према неким важнијим међународним споразумима и обавезама његових чланица. Задржаћемо се на пет таквих споразума.

а — САД су уговорница Интер-америчког споразума о узајамној помоћи (Рио де Жанеиро, 1947) о коме је већ било речи. И по овом споразуму и по Североатлантском пакту, напад на ма

коју државу уговорницу значи напад и на све остале уговорнице. Дакле, „*casus foederis*“ из Североатлантског пакта у начелу би аутоматски значио и „*casus foederis*“ из Интер-америчког споразума, а исто тако и обратно. Ако би се било по једном било по другом од ова два уговора имало сматрати, да су САД нападнуте — а нападнуте су ако је нападнута ма која држава уговорница из оба уговора — оба колективна система имала би ступити у дејство. То значи, да су САД стварањем Североатлантског пакта индиректно увукле у обавезе тога Пакта и све америчке државе које су уговорнице Интер-америчког споразума у Рио де Жанеиру, као што су у обавезе Интер-америчког споразума индиректно увукле и све уговорнице Североатлантског пакта.

То исто важи и за Канаду, која је такође уговорница и Североатлантског и Интер-америчког споразума, са једином разликом што не игра ни у једном од њих ону доминирајућу улогу коју САД играју. Посредно хипердимензионирање Североатлантског пакта чини још очевиднијим да он није регионални споразум по Повељи.

б — Слична је ствар са Вел. Британијом и Канадом као чланицама Британске заједнице народа. Систем Британске заједнице народа и њена досадашња пракса показали су, да улазак неког од њених чланова у међународне обавезе или сукобе — а нарочито Вел. Британије као језгра те заједнице — стварно повлачи за собом ангажовање осталих чланова заједнице у тим обавезама или сукобима. Примењујући — *mutatis mutandis* — аргументацију под а), мора се доћи до закључка, да су Вел. Британија и Канада, својим приступом Североатлантском пакту, у његов систем индиректно увукле целу Британску заједницу народа или је у најмању руку довели у опасност да у датом моменту буде увучена у консеквенције тога система. „Регионални“ систем Североатлантског пакта протеже се индиректно још и на целу Британску заједницу народа са њеним великим територијама и бројним становништвом.

в — Што се тиче Бриселског пакта из 1948 год., све његове чланице су и чланице Североатлантског пакта. За њих то значи проширење обавеза утолико, што ће поред напада на своје чланице имати да сматрају за напад на себе и сваки напад који би био уперен против осталих уговорница Атлантског пакта. Тиме је Североатлантски пакт у ствари апсорбовао Бриселски пакт и учинио га својим иманентним саставним делом.

г — Велика Британија и Совјетски Савез закључили су уговор о савезу 1942 год., којим су се обавезали да један другом пружи сву војну и другу помоћ, ако би ма који од њих дошао у непријатељски сукоб са Немачком или неком другом државом која се

удружила са Немачком. Уговор је закључен на 20 година, до данас није отказан, а у складу је са чл. 107 Повеље. Формално нема супротности између садржине овога уговора и Североатлантског пакта. Но ако узмемо у обзир ранију опширну анализу о томе, да је Североатлантски пакт уперен против социјалистичких земаља као потенцијалних агресора, дакле и против Совјетског Савеза, мора се доћи до закључка да је Велика Британија својим приступањем Североатлантском пакту фактично анулирала свој уговор о савезу са СССР. Тешко је замислити случај у коме би она указала војну помоћ држави против које се удружила са 11 других држава.

д — Напред речено важи углавном и за француско-совјетски уговор о савезу из 1944 год.

Поменутим уговорима Велика Британија и Француска обавезале су се да неће ступити ни у какве обавезе које би биле у супротности са тим уговорима. С те тачке гледишта, њихово приступање Атлантском пакту је противправно.

VII

Поред разлога да је Североатлантски пакт тобоже у складу са Повељом УН, његови браниоци обично наводе још три главна разлога, и то:

а — ОУН и њен систем колективне безбедности до сада се нису показали као довољно ефикасни за очување међународног мира, нарочито због опструктивног става Совјетског Савеза који злоупотребљава своје право вета у Савету безбедности:

б — Потенцијални агресор најбоље се може одвратити од својих агресивних намера, ако му се благовремено супротстави организам такве надмоћне снаге, према којему ће се он осетити слаб и осамљен, дакле: превентивна демонстрација силе;

в — Социјалистичке земље закључиле су између себе сличне регионалне споразуме још пре но што је Запад прешао на систем таквих споразума.

Сви ови разлози нетачни су са гледишта данашњег међународног права.

Доиста се не може порећи да ОУН и њен систем колективне безбедности нису до сада били довољно ефикасни. Али се из тога никакo не сме извући закључак да због тога ОУН треба још више слабити, а њен систем колективне безбедности чак и суштински разарати, чинећи ипак у свакој прилици комплименте на рачун Повеље. Треба испитати разлоге те недовољне ефикасности, па ће се видети да је основни разлог неслагодност великих сила, а пре свега САД и СССР. Управо велике силе не воле довољно рачуна о свечано проглашеним циљевима и начелима По-

веље, већ се првенствено руководе својим посебним интересима. Ако ОУН још није довољно јака, дух и слово новог међународног права, пре свега саме Повеље, допуштају само један правилан закључак: да је треба јачати. А то би била у првом реду дужност великих сила које су стални чланови Савета безбедности и чија сагласност претставља један од фундамената читавог система мира и безбедности данашње међународне заједнице. Жалити се на слабост ОУН најмање права имају они који су за ту слабост највише криви. Лек против те слабости свакако није у стварању пактова који су противни Повељи и који тиме Повељу још више слабе, него нестварање таквих пактова и њихово укидање.

Аргументативне демонстрације силе за одвраћање потенцијалног агресора такође није одажив у корист Североатлантског пакта. ОУН је управо зато и створена, да она буде та моћна организација, која ће својом снагом и ефикасношћу одвратити сваког потенцијалног агресора од његових намера, спречити га у њиховом извршењу и казнити га за његов злочин. Њено јачање је најбоља превенција, а ако треба — и репресија против агресора. Ако се овај основни атрибут ОУН пренесе на поједине групе држава, ОУН је изгубила свој основни разлог постојања. Уместо јединствене међународне организације створиће се противнички блокови сила, што је у прошлости увек доводило до ратова, а тешко је веровати да би у будућности било друкчије.

Што се пак тиче позивања на споразуме између социјалистичких земаља, истина је да су оне закључиле после Другог светског рата низ билатералних уговора о узајамној помоћи и пријатељству, чије су се клаузуле о одбрани односиле на заједничку заштиту против евентуалног обнављања агресије од стране Немачке или других са њом удружених држава или држава које су биле савезнице Немачке у Другом светском рату. То нису никакви хипердимензионирани „регионални“ споразуми са посебним и трајним заједничким апаратима, него билатерални споразуми. У њима је евентуални агресор одређен. Такве уговоре нису закључивале само социјалистичке земље међусобно, него их је Совјетски Савез закључио и са Великом Британијом и Француском. Сви ти уговори и по форми и по садржини потпуно су у складу са Повељом ОУН, а посебно са чл. 53 у вези чл. 107 који изрично допуштају споразуме против обнављања агресивне политике од стране „непријатељских држава“ из Другог светског рата, изузимајући чак и принудне акције по таквим уговорима од иначе обавезног одобрења Савета безбедности. Они правно не претстављају негацију, него допуну и афирмацију Повеље. Уколико је више за жаљење и осуду, што су СССР и друге социјалистичке земље противправно и потпуно неоправдано отказали своје уговоре о узајамној помоћи и пријатељству са нашом др-

жавом, слабећи тиме међународни фронт мира и систем Повељом допуштених уговора против обнављања агресије од стране бивших агресора из Другог светског рата.

VIIIa

Североатлантски пакт претставља озбиљну претњу миру, Организацији Уједињених Нација и самој суштини новог међународног права. Њиме су САД први пут у својој историји преузеле војне обавезе у Европи у доба мира и сасвим отворено прешли са терена економске пенетрације и политичког утицања још и на терен директног мешања у војне ствари у толико важном и осетљивом делу света. Њиме се даље афирмисала пракса стварања великих империјалистичких блокова у камуфлираном виду, тзв. регионалних одбранбених споразума, који својим уговорницама привидно дају једнака права, а фактично их стављају под хегемонију САД и организацију против социјалистичких земаља. Њиме се учинио даљи корак у подривању ОУН као система трајне сарадње држава на бази суверене једнакости, без обзира на њихов друштвено-економски поредак. Уствари, систем таквих „регионалних“ споразума иде за тим да замени ОУН са новом међународном организацијом или са више нових међународних организација, али под руководством једне те исте силе, с тим да те нове међународне организације обухвате само земље са капиталистичким поретком и дејствују против социјалистичких земаља, као и против напредних снага у својим сопственим земљама. Куда воде овакви пактови, најбоље нам показују чињенице да је после Атлантског пакта изгласан највећи војни буџет у досадашњој историји САД и донет Закон о војној помоћи којим САД додељују суму од 1.314.000.000.— долара разним земљама, највећим делом осталим уговорницама Пакта, затим Грчкој, Ирану, Кореји, Филипинима и Чангкајшековој Кини, јачајући у њима реакционарне режиме и потчињавајући их још више своме утицају.

Било би нереално ако би потценили опасне и међународном праву супротне тенденције и чињенице Североатлантског пакта. Али би било још мање реално када би њихов значај преценили. Оне су осуђене и раскринкане од стране огромног дела напредне и демократске јавности у свету па и у јавности самих држава потписница Пакта. Многе масовне манифестације против Пакта, милиони потписа против њега, изјаве одговорних државника и водећих личности јавног живота (међу њима и самог Генералног секретара ОУН) показале су, да Атлантски пакт није само у противности са међународним правом, него и са вољом и основним интересима широких народних маса у земљама потписницама.

Показало се да он није споразум народа, него само споразум влада, од којих су му неке приступиле невољно и под директним или индиректним притиском. У томе је његова основна и највећа слабост.

Политичка свест најширих маса знатно је порасла у свима земљама. Она се противи хегемонији било које силе, политици блокова, сваком виду припремања агресије, опасностима новог светског рата. Она све више схвата да главна опасност по мир лежи не у различности друштвено-економског поретка у појединим земљама, него у хегемонистичким тежњама великих сила. у њиховом настојању да се мешају у унутрашње ствари других држава, у дискрепанцији између њихових мирољубивих речи и немирољубивих дела. Она је све више свесна тога да, под садашњим условима, јачање ОУН и поштовање принципа Повеље претстављају најбољу гаранцију против неизмерне трагедије нове ратне катастрофе.

Но поред тога што ствараоци Североатлантског пакта нису довољно рачунали са политичком свешћу широких маса. Пакт има још једну битну слабост. То су неоспорне супротности међу његовим уговорницама, унутрашње супротности капиталистичког поретка, међусобне супротности у интересима разних империјалистичких сила. Историјски развој као и збивања у садашњости доказују, да се ове супротности не могу премостити хегемонистичким пактовима.

Овакви пактови нарочито су штетни и опасни за основне интересе малих држава и малих народа, за њихов суверенитет и равноправност. И ту лежи трећа велика слабост Североатлантског пакта. Он иде за тим да потчини своје сопствене мање чланице интересима империјалистичких сила у њему, у првом реду главне империјалистичке силе, те да их тиме спутава у њиховом слободном развоју и изложи свим опасностима и ризицима империјалистичке политике великих сила. То мора све више изазвати отпор и противљење свих малих држава и народа, а нарочито оних чије су владе Пакт потписале. Мали народи су несумњиво највише заинтересовани на чувању и јачању међународног мира, мирољубиве сарадње и колективне безбедности у смислу истинског слова и духа Повеље ОУН, међу чије најосновније принципе спада равноправност и самоопредељење народа и суверена једнакост великих и малих држава.

По нужности историјског развоја, они ће се све више и све јаче супротставити тенденцији сваке доминације од стране великих сила приморавајући их да више поштују основне интересе целе међународне заједнице, ради којих су им мали народи једино и признали извесна преимућства у Савету безбедности.

Због свих ових основних слабости, изгледи на успех Североатлантског и њему сличних пактова нису велики. Али да би се они потпуно изјаловили, потребна је упорна и консеквентна борба свих напредних снага у свету, њихова ефикасна сарадња, заснована на узајамном поштовању и демократским принципима равноправности.

Стога се не може говорити ни о Североатлантском пакту а да се не спомене велика штета коју борби напредних снага наносе извесни поступци СССР у међународним односима, а посебно у односима према нашој држави. Манифестујући се по својим делима и последицама — као појаве хегемонистичке политике једне велике силе према малим државама и народима, ти поступци слабе јединствени фронт мира и јачају аргументацију бранилаца Североатлантског пакта. Настојања неких руководиоца СССР да нашој држави наметну неравноправне односе путем најразличитијих средстава притиска, настојања да у том циљу организују друге социјалистичке земље у стварни блок агресивне пресије против нас, лиферовала су браниоцима Североатлантског пакта добродошле разлоге за оправдање својих лансираних мотива за његово стварање.

То наравно не може поколебати наш став према Североатлантском пакту, чијем раскринкавању и осуди је дала значајан прилог и југословенска делегација на другом делу III редовног заседања Генералне скупштине ОУН, у дискусији 14 априла о. г., а чији прави карактер је у више махова осветљен и у нашој штампи и јавности. Напротив. Поменуте хегемонистичке тенденције у међународним односима чак и једне социјалистичке велике силе, само нас јачају у нашем уверењу о штетности и неправности сваке хегемонистичке политике и стварања свих формалних и стварних блокова, као и о потреби непоколебљиве борбе за равноправне односе међу државама и народима уопште, а међу социјалистичким земљама наполе, о потреби чувања и поштовања новог међународног права, оличеног у Повељи ОУН.

Д-р Алберт ВАЈС

ЈЕДНА ГОДИНА МАРШАЛОВОГ ПЛАНА

I

Концем октобра о. г. долазак Паул Хофмана, администратора америчке Организације за економску сарадњу (ЕСА), свратио је позорност свјетске јавности на оне циљеве америчког империјализма, који су повезани са провађањем Маршаловог плана. Али истовремено, то је био повод да поновно избију и све супротности између маршализованих земаља, које ни америчка политика пријетњи и уцјењивања није могла да уклони. Маршалов план је поновно ушао у центар интереса. Претреса се поновно питање у којој мјери је провађање Маршаловог плана утицало на економску ситуацију у маршализираним земљама узетих као цјелина. Међутим, приказујући основне резултате америчке „помоћи“, ми ћемо се задржати углавном на економској анализи механизма који је том приликом створен, и на крају покушати ћемо да у најопштијим цртама набацимо перспективе развојка економика маршализованих земаља, нарочито данас у условима заоштрене опће кризе капитализма, крај постојања јаког социјалистичког сектора свјетске привреде и доминантних позиција америчког империјализма у капиталистичкој свјетској привреди.

Код тога не можемо а да већ унапријед не подвучемо да је провађање Маршаловог плана добило за амерички империјализам у садањој ситуацији нарочити значај. Нервоза коју претставници америчких монопола показују због неуспјеха код провађања Маршаловог плана постаје очигледнија, а произлази из ситуације у коју улази америчка економика. У другој половини 1949 г. појавили су се све бројнији и упадљивији знаци опадања привредне дјелатности у САД. Индустријска производња пала је од највише тачке достигнуте у послератном периоду у октобру 1948, кад је индекс износио 175, на 145¹ у јулу о. г., тј. за 17,5%. Симптоматично је да се индекс индустријске производње налази у опадању кроз цијелу прву половину 1949 г. Незапосленост је,

¹ Monthly bulletin of statistics No 10—1949.

према службеним подацима, прешла 4 мил. у јулу 1949 г. Познаваоци прилика цијене да се је број незапослених попео у августу о. г. на најмање 5,3 мил.² Издаци за провађање америчке спољне политике толико су надули расходе у државном буџету, да се по први пута у послератном периоду рачуна са дефицитом и то у висини од 5 мил. дол. Све су то знаци да Маршалов план није извршио свој основни задатак, а то јест, да кризу и терете кризе одврати од економике САД и у потпуности пребаци на друге, у конкретном случају на европске маршализоване земље.

Аутори Маршаловог плана, претставници америчких монопола, су образлагали да су циљеви америчке „помоћи“ да се помогне западно-европским земљама да подигну своју производњу до те висине да би својим извозом и другим примањима биле у стању да уравнотеже своју платну биланцу, како би на тај начин оспособиле своје економике, да могу опстати после 1952/53 без неке ванредне помоћи са стране. Са том формулацијом настојао је амерички крупни капитал да прикрије фактичне циљеве.

1. Са постигнутим резултатима у подизању индустријске производње маршализованих земаља задовољни су само претставници америчких монопола, а особито је грлата у прецјењивању постигнутих резултата руководећа група у ЕСА.³ Сасма другачије говори иоле објективнији посматрач. Тако наилазимо да Европска економска комисија Уједињених Нација сматра „да не изгледа да су се основни проблеми европске економике приближили својем рјешењу.“⁴ До готово истог закључка долази и Организација за европску економску сарадњу (ОЕЕС). И те различите оцјене су потпуно разумљиве, јер долазе са два мјеста, која се задовољавају с разним резултатима. Док претставнике америчких монопола задовољава ниво кризног периода од пре рата, претставници европских капиталистичких кругова сањаре с оним временима, кад су капиталистичке земље Западне Европе биле главне снаге капиталистичког свијета.

Уколико се је индустријска производња маршализованих земаља Западне Европе и подигла од катастрофално ниског нивоа, на који је пала после завршетка рата, индустријска производња ни по постигнутим резултатима ни по темпу својега развика не показује равномјерно подизање. Америчка „помоћ“ је чак ту неравномјерност у развиту и појачала, и тиме створила базу за заоштрење и њихових међусобних супротности, које нарочито избијају при рјешавању готово сваког проблема који пре-

² Economic notes No. 10—1949.

³ Economic cooperation administration администрација за економску сарадњу, агенција америчке владе за провађање Маршаловог плана.

⁴ Economic survey of Europe for 1949 (предговор).

лази границе поједине земље. Типичан је примјер предлагање дугоречних „планова“ развитка својих привреда, девалвација фунте стерлинга итд.

Тај неравномјерни развитак економика маршализованих земаља омогућаује нам да их категорисамо у три типичне групе:⁶

а) земље које су биле побјеђене у рату, или у којима је до недавна трајао грађански рат, код којих се индустријска производња налази испод предратног нивоа.

(Индекс — 1937 г.)	1948	1949						
		I	II	III	IV	V	VI	VII
Аустрија	78	82	82	96	99	105	—	—
Њемачка:								
Бизонија	60	81	80	90	82	88	86	87
Француска зона окупације	56	70	71	77	78	—	—	—
Италија	98	96	92	99	96	112	114	—
Грчка	73	78	77	82	83	84	86	88

б) земље које или нису учествовале у рату или су претрпјеле врло мало од непријатељске окупације, и код којих је ниво индустријске производње достигао највиши ниво.

	1948	1949							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Шведска	144	147	148	147	148	148	146	—	—
Норвешка	125	132	142	138	136	141	137	89	—
Данска	129	128	136	138	124	135	136	106	139
Ирска	130	128			140				

в) земље чија се производња креће око предратног нивоа, а у посљедњој четврти о. г. се показују очити знакови опадања индустријске производње:

	1948	1949							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Холандија	110	119	114	129	120	124	123	124	—
Белгија	93	95	100	100	96	—	—	—	—
Француска	100	110	116	118	118	121	120	110	—
Вел. Британија	110	112	118	118	112	121	117	107	—

Али не само да је достигнути ниво индустријске производње различит од земље до земље, већ је такође темпо подизања индустријске производње врло неравномјеран, што произлази већ из саме политике америчких монопола и указује да је свако подизање индустријске производње икупљено на рачун опадања производње у другој земљи. У том погледу је врло карактери-

⁶ Monthly Bulletin of statistics No. 9—1949.

стична следећа табела, састављена према подацима из публикације Уједињених Нација „Major economic changes in 1948“.

Темпо повећања индустријске производње у маршализованим земљама

Ниво индустријске производње у 1947 г. у % од 1937 г.	Процентуално повећање у 1948 г. према 1947 г.		
	Више од 25%	Испод 10%	Од 10—25%
Више од 125%	Шведска		
Од 90—115%	Норвешка Данска	Вел. Британија	
Од 80—99%	Белгија	Француска Холандија	
Испод 75%	Аустрија Њемачка		Италија Грчка

Најјачи темпо развитака биљеже оне земље чији се ниво индустријске производње налази јако испод предратног нивоа. На том нивоу је била подржавана њихова индустријска производња од стране окупационих сила у интересу њихових монопола. Те земље показују извјесно оживљење тек у посљедње вријеме. Код других земаља је темпо развитака слаб и одржава се уз мало изнимака око предратног нивоа.

И поједине индустријске гране узете у цјелини показују разне нивое у својему развитаку.

Кретање производње неких индустријских грана Европе:⁶
(1938 — 100)

	1946	1947	1948
Текстилна индустрија	60	72	86
Индустрија грађевног материјала	58	68	86
Хемијска индустрија	71	81	99
Метална и машинска индустрија	64	75	91

Ниво индустријске производње горњих индустријских грана је код неких грана још далеко испод кризног нивоа, а код других се одржава око кризног нивоа. У првој половини 1949 г. имамо озбиљних знакова о смањењу производње металне и машинске индустрије у земљама Западне Европе.

Према томе, управо у подизању индустријске производње, што би требало да претставља основу за било какву европску

⁶ Economic Survey of Europe in 1948 стр. 14 (у преглед су укључене и земље народне демократије).

обнову за учвршћење позиција тих земаља у капиталистичкој привреди, постигнути су независни резултати. Уколико су америчке испоруке и омогућиле да се покрене производни апарат тих земаља, то је успјело само до извјесног степена, без знакова полета и без равномјерног подизања опћег нивоа индустријске производње. Ти резултати постигнути су уз огорчену међусобну конкуренцију. Али то истовремено не значи, да је тиме успјело уклонити основне узроке заостајања индустрије европских земаља, који се вуку још тамо из предратног периода.

То заостајање, које је резултат техничке заосталости већег дијела европске индустрије, огледа се у односу на САД, пре свега у ниској производности рада. У предратном периоду, ако успоредимо производност рада у Вел. Британији са производношћу рада у САД, добивамо (ако производност рада у Вел. Британији означимо с 100) ове коефицијенте за САД:

у прерађивачкој индустрији	215
у рударству	415 ⁷

Такође и у погледу потрошње горива и енергије, која је један од показатеља техничке опремљености индустрије, заостајање европске економике се је у току рата само повећало. Утрошак горива и енергије по глави становника у маршализованим земљама у односу на САД кретао се је у предратном периоду као 1:2,5. Данас је тај однос погоршан и креће се као 1:4.⁸

Маршалов план већ по робној структури испорука, као што ћемо касније видјети, не води рачуна о том основном питању, које стоји као горући проблем за рјешавање пред индустријски развијеним земљама Западне Европе. Дакуче ситуација која је изазвана измјеном односа у капиталистичком свијету сили их да она средства, која би била и те како потребна за домаћу реконструкцију, форсирано извозе, у узалудном покушају да поновно освоје изгубљене позиције на свјетском тржишту, које су у посљератном периоду захватили монополи САД. Према томе, рјешавање тога најболнијег проблема одвија се у зачараном кругу. Да би могле конкурирати монополима САД, треба да европске земље изврше реконструкцију своје индустрије, а да би до тога дошле треба да извозе, а то практички значи оне производе који су управо најпотребнији за њихову властиту реконструкцију.

2. Повећање индустријске производње маршализованих земаља сукобљује се, с једне стране, са смањењем потрошачке сна-

⁷ »International comparisons of productivity«, L. Rostas y International Labour Review No. 3 — IX, 1948.

⁸ Rapport général, Vol. I. Comité de cooperation économique européenne стр. 22.

ге широких маса, и, с друге стране, са сужењем спољнег тржишта. Послије периода инфлације, који су прешле готово све маршализоване земље, извјесно сређивање послератног валутног хаоса извршено је на рачун широких народних слојева, а нарочито радничке класе. То се одразује већ у томе што је и потрошња основних намирница у 1948 г. била за 20% испод нивоа 1938 г., значи периода кризе, а да не говоримо да се је хранивост, квалитет хране погоршао. Смањење куповне снаге је одраз повећања незапослености, која је у неким земљама достигла масовни обим и заузела хроничне форме, а с друге стране, последица појачане експлоатације широких маса, у првом реду кроз послератну инфлацију.

Кретање незапослености у неким земљама Западна Европа⁹
(мјесечни просјеци у хиљадама)

	1948	1949			
		I	III	VI	VII
Белгија	129,2	253,6	236,9	215,3	220,5
Визонија	591,8	937,8	1.132,1	1.237,7	1.254,4
Италија	1.913,8	1.927,9	1.836,2	1.551,7	—

Повећање незапослености праћено је дјеломичном запослењошћу у све већим сразмјерима. Уколико још у појединим маршализованим земљама није заузела масовни обим, опажа се повећање темпа незапослености из мјесеца у мјесец у свим земљама. Али не само то, већ и кретање надница и цијена иде у правцу сталног и све већег смањења реалне најамнине, смањења удјела најамнине и плата у националном дохотку, и у повећању трошкова живота и у оним земљама у којима, према буржоаским ауторима, постоји највиши животни стандард.

Из података о кретању трошкова живота у Паризу и најамнина у Француској очигледно је погоршање положаја француске радничке класе¹⁰

	1947		1948	
	I	II	I	II
	половина године		половина године	
Трошкови живота у Паризу	100	137	172	204
Најамнина у Француској	100	122	165	185

И у Великој Британији лични доходак по глави становника, фактичка потрошња и потрошња хране, није премашила предратни ниво¹⁰

⁹ Monthly bulletin of statistics No. 9—1949.

¹⁰ Inflationary and deflationary tendencies 196—48 стр. 17.

(1938 — 100)	Фактичка потрошња	Потрошња хране	
Реални b-tto		(по глави становника)	
лични доходак			
1946 г.	100,8	95,8	92,9
1947 г.	100,2	98,6	97,6
1948 г.	100,0	98,3	98,1

Тим опћим погоршањем животних услова у маршализованим земљама биле су погођене и Скандинавске земље, што се види из кретања индекса трошкова живота у тим земљама.

(1938 — 100)	1946	1947	1948	1949		
				I	II	VI
Данска	158	163	167	—	—	—
Норвешка	160	159	159	162	163	164
Шведска	143	147	154	—	160	160
Холандија	190	197	203	—	—	—

И упркос тога што у испорукама по Маршаловом плану храна и индустријске сировине заузимају огроман процент, ипак се животни ниво широких народних маса креће у свим маршализованим земљама испод нивоа кризе предратног периода, и према томе, са своје стране ограничује могућности проширења индустријске производње. Достигнуће и тог нивоа који одговара стању кризе у индустријској производњи, било је купљено смањењем животног стандарда широких народних слојева.

Провађање Маршаловог плана било је повезано са сталним снижењем животног стандарда радничке класе, са гушењем демократских слобода и покрета и са покушајима да се ликвидирају оне тековине које су демократски покрети успјели да освоје у послератном периоду, одмах по завршетку рата. Тај напад на широком фронту врши се од стране најреакционарнијег дијела буржоазије уз активну подршку десних социјалиста. Између осталог, тај напад на животне услове најширих слојева огледа се такође у све већем смањењу издатака за разне социјалне установе, у постепеној ликвидацији, тамо гдје је још могуће, национализације индустрије и у пребацивању пореских терета у све већој мјери на леђа широких народних маса.

Ти покушаји погоршања живота и скучења демократских слобода изазвали су отпор радничке класе западноевропских капиталистичких земаља. Имадемо серију великих штрајкова у Француској, Италији и Великој Британији, у којима у први план избија борба против посљедица Маршаловог плана. Ствара се јединство радничке класе против јединственог иступања монополистичког капитала под водством монопола САД. И ради тога је и била главна борба монополистичког капитала и његових слугу уперена против јединства Свјетске синдикалне федерације. Ен-

глеска и америчка синдикална бирократија извршила је расцјеп Свјетске синдикалне федерације и формирала своју засебну синдикалну организацију, чију основу сачињавају енглески и амерички синдикати. Повод тој разбијачкој акцији лежи такођер у разном ставу према Маршаловом плану.

Док су амерички синдикални бирократи од самог почетка давали пуну подршку америчким монополистичким круговима у провађању Маршаловог плана и хтјели су да у такву политику упрегну и Свјетску синдикалну федерацију, та политика је наишла у Европи на отпор демократски настројених синдикалних савеза, у првом реду Француске и Италије. Енглески синдикални бирократи, као претставници радничке аристократије, а којима су у угодној успомени остале мрвице од суперпрофита од колонијалног изабљивања, које им је добацивала њихова буржоазија, повезали су тренутно енглески синдикални покрет са интересима своје буржоазије у безизгледној нади да поврате онај положај Великој Британији, којег је она некоћ заузимала, рачунајући да их америчка „помоћ“ води к томе циљу.

Сви ти покушаји разбијања јединства радничке класе у борби против двоструког изабљивања не може на дуго да одгоди борбу јединствене радничке класе, а која све више постаје борбом најширих маса европских народа против поробљивачких планова америчких монопола.

2. Али могућности повећања производње сукобљавају се и с другом границом, коју претставља спољно тржиште. Није потребно наглашавати да је економика западноевропских земаља добила своју снагу и значење у свјетској капиталистичкој привреди због својих спољно-трговинских односа, да је већ одавно прекорачила своје националне границе и да њезина производња зависи у високом проценту, како од увоза сировина и хране, тако и од извоза готових индустријских прерађевина, и да је према томе јасно да без поновног освајања тих изгубљених позиција не може бити ни говора да капиталистичке земље Западне Европе могу живјети „без помоћи са стране“.

На свјетском тржишту су се прилике измјениле на штету позиција земаља Западне Европе, и сва политика америчких монопола не иде за тим да им се ситуација поправи, него обратно. То већ произлази из тога, што се односи између капиталистичких земаља одвијају под све оштријим противуречјем између производних могућности и апсорбционе способности свјетског тржишта. Индекс физичког обима свјетске трговине досегао је 95 у 1948, а прва половина 1949 г. означаје даље фактичко смањење свјетске трговине. О промјењеним односима у свјетској трговини, као резултату неравномјерног развитка капиталистичких зе-

маља, свједочи и констатација „да су далекосежне посљератне дислокације остале акутне“, ¹¹ а код тога је врло важно подвући измењене односе између САД и земаља Западне Европе на такозваним трећим тржиштима, тј. на оним тржиштима гдје те двије групе иступају као једнакоправни партнери.

Извоз индустријских прерађевина у друге земље осим у САД, у земље Западне Европе и од њих зависних земаља¹²
(у млд. дол. и у цијенама 1948/49)

Извоз	1938		1947		1948*	
	у дол.	%	у дол.	%	у дол.	%
САД	2,5	20,4	7,5	53,5	6,0	41,4
Западна Европа	6,5	53,0	4,5	36,3	5,5	38,0
Друге земље	3,25	26,6	2,0	10,2	3,0	20,6
	12,25	100,0	14,0	100,0	14,5	100,0

И у нешто повећаном извозу европске земље нису успјеле да достигну предратни ниво и њихово се учешће креће на сниженом послератном нивоу, или другим ријечима, амерички монополи су успјели да маршализоване земље дефинитивно истисну са трећих тржишта. Док су још друге земље успјеле да донекле поправе своју позицију на тим тржиштима, западноевропске земље се морају задовољити с јадним констатацијама, да „је обнова која се очекивала у 1948/49 и 1949/50 разорачавајуће слаба што се тиче нужности да се поновно освоје тржишта“.¹³

Ако код разматрања борбе за та тржишта још узмемо у обзир да су ти резултати постигнути на бази билатералних споразума, онда нам постаје јасно, да америчка политика мултилатерализма, у којој Маршалов план претставља само једно од средстава, значи само нов ударац за западно-европске земље јер ће омогућити да амерички монополи у потпуности развију своју конкурентну способност. Већ саме испоруке по Маршаловом плану чине економику тих земаља зависном од америчких монопола који тим путем диригирају цијене основних индустријских сировина и хране, што са своје стране отежава положај тих земаља на свјетским тржиштима. Далеко већи пораст цијена пољопривредних производа и сировина у послератном периоду од пораста цијена индустријских прерађевина, погоршао је положај маршализованих земаља. Надаље од тог пораста цијена пољопривредних производа и сировина европске метрополе нису имале

* Годишњи просјек према подацима за прву половину године.

¹¹ World economic report, 1948, стр. 3.

¹² Interim report on the European Recovery Programme, Vol. I, стр. 59.

¹³ Interim report on the European Recovery Programme, Vol. I, стр. 59.

пуне користи од својих колонија, јер су те колоније престале бити извор долара и то због тога што су или САД мање куповале или што су те саме колоније у својој спољној трговини постале пасивне. Пораст цијена пољопривредних производа је придонио пораст трошкова живота.

Али и други извор долара игра све слабију улогу унаточ тобожњих америчких позива на форсирање извоза у САД. По рачунима стручњака ЕСА, на тржиште САД би требало да маршализоване земље пласирају робе за 2,5 млд. дол. Од тог извоза, према ријечима тих истих стручњака, зависи „економски живот или смрт Европе“. Сви напори у том правцу до данас су завршили с неуспјехом. Мјесечни просјек увоза из Европе у САД у првом тромјесечју 1949 г. од 86,6 мил. дол. пао је на 57,6 мил. дол., а извозни вишак у трговини с Европом се је попео од мјесечног просјека 283,0 мил. дол. у првом тромјесечју 1949 г. на 323,7 мил. дол. у другом тромјесечју. То је посљедица појачане позиције америчке робе у европском увозу. Код готово истог нивоа увоза какав је био 1938 г., увоз у Европу из Сјеверне и Централне Америке је за преко 3 млд. дол. већи, а за 3,7 млд. дол. мањи из осталог свијета. Позиције америчких монопола су се на европском тржишту ојачале у резултату провађања Маршаловог плана и европске земље су стављање у погон своје индустрије платиле све већом зависношћу од америчких монопола, који својом политиком цијена отежавају осамостаљење привреда тих земаља, воде дискриминациону политику и искоришћавају њихове супротности за провађање својих далекосежних планова.

3. Дубоке противурјечности између маршализованих земаља с једне стране и САД с друге стране, страховити притисак америчке конкуренције као посљедица неравномјерног развитка долази до пуног изражаја у огромној хроничној пасиви платне биланце маршализованих земаља. Тешкоће у пласирању робе нарочито у САД, губитак и постепена ликвидација иностраних инвестиција, и тиме и прихода од тих инвестиција, погоршавају стање платне биланце маршализованих земаља, а нарочито у односу на САД. И ако се је дефицит платне биланце маршализованих земаља од 1947 г. на 1948 г. смањило од 7,6 млд. дол. на 5,6 млд. дол., ипак код тога не смијемо заборавити да покриће тога дефицита највећим дијелом зависи од кредита које ће америчка влада пружити земљама Западне Европе. Могућност увоза маршализованих земаља зависи скоро искључиво од америчких кредита.

Деформисана слика америчке спољне трговине указује на сву противурјечност капиталистичког сектора свјетске привреде, и онемогућава враћање на конвертибилност валута. И у том погледу девалвација фунте, а послије ће готово свих европских зе-

маља, није придонијела побољшању положаја маршализованих земаља, него је дјеловала у правцу продубљивања њихових међусобних супротности и стварања још већег валутног хаоса.

Маршалов план је породило тешко растројство у којем се је налазила капиталистичка привреда после рата и необуздана експанзија америчког монополистичког капитала. То је растројство пријетило да потпуно обустави механизам међународне трговине и међународних плаћања капиталистичког свијета, што би имало неминовно катастрофалне посљедице у првом реду за сам амерички капитализам. Неравномјерни развитак, појачан у току рата и у послератном периоду, измјењени односи између капиталистичког и социјалистичког сектора свјетске привреде, праћени кризом колонијалног система, изазвали су велике супротности у капиталистичком свијету, које је било могуће привремено олакшати само ванредним мјерама, новим облицима извоза капитала, који у својој бити најјасније оцртавају процес трулења капиталистичког система.

Да бисмо се истовремено упознали са природом нових форми, којима данас амерички државно-монополистички капитализам покушава да се бори за одржање своје даљње егзистенције, покушати ћемо да изнесемо главне елементе механизма Маршаловог плана.

1. Већ код утврђивања саме „помоћи“ постојала су два дивергентна становишта. С једне стране, становиште земаља чланица Организације за европску економску сарадњу и становиште америчко које је у оно време дошло до изражаја у тзв. Харимановом извјештају. Та разна становишта најочигледније илустрира ако супротставимо структуре предложених помоћи, и како је помоћ фактички била касније реализирана.

	Предлог ОЕЕС	Предлог америчке владе
Људска и сточна храна вештачко гнојиво	28,2%	21,9%
Сировине	21,4%	21,7%
Индустријска опрема и машине	21,7%	13,4%
Разно	28,7%	43,0%
	<u>100,0%</u>	<u>100,0%</u>

Већ из тога се види, да док је предлог европских земаља тражио, да се више од једне петине помоћи утроши на индустријску опрему и машине, то амерички предлог смањивао је ту ставку на

56,5% предлога ОЕЕС, а знатно, готово удвостручио је ставку разну која обухвата разне готове индустријске прерађевине потрошног карактера. Према томе, наспрот тенденција европских земаља да помоћ искористе за реконструкцију и модернизацију својих индустријских капацитета, САД су пошле за тим, да Западну Европу задрже у „данас постојећем стању“ неспособности за конкуренцију на светском тржишту. Та тенденција је попримила и конкретне форме током извршења самог Маршаловог плана.

Према робној структури помоћи која је предвиђена за другу годину Маршаловог плана, видимо да се политика ЕСА према маршализованим земљама није много изменила. 80% робе предвиђене за испоруку претстављају храну, индустријске сировине и горива. За сада у предлогу фигурира индустријска опрема са 18,3%. Но, код тога треба да водимо рачуна да се у тој ставци налазе разноврсне индустријске прерађевине, које се не могу сматрати капиталним добрима, и с друге стране опет. искуство из прве године показује да од предвиђених машина и возила које су у предлогу сачињавале 12,0 до 13,4%, фактички је код реализације програма на те производе отпало свега 5,7%.

Ако проанализирамо структуру самих кредита у току прве године који су били одобрени и њихову намену, добијамо овакав преглед:

Ауторизација кредита за раздобље од априла 1948 до марта 1949 -

	у мил. дол.	у %
Људска и сточна храна	1.648,9	34,4
те вештачко гнојиво	692,8	14,5
Гориво	1.268,9	26,9
Сировине и полуфабрикати	578,4	12,1
Машине и возила	169,9	3,5
Други производи	2,1	0,2
Техничка служба	406,2	8,2
Поморски плодови	2,6	0,2
Разно		
Укупно:	4.769,7	100,0

На прве три ставке отпада 75,5% одобрених кредита јок су западно-европске земље тражиле 49,6%, а у предлогу владе САД у почетку извођења Маршаловог плана те три групе робе биле су заступане са 43,6%. Но, још је инструктивније, ако се проанализира структура фактички отпремљене робе, видимо да је од 3 априла 1948 г. до 2 априла 1949 г. отпремљено робе у вредности од свега 2.779,4 мил. дол. Структура отпремљене робе изгледа овако:

Људска и сточна храна и вештачко гнојиво	1.306,6	или	47,2%	} 90,9%
Гориво (нафта и угаљ)	509,1	„	18,3%	
Сировине и полуфабрикати	709,0	„	25,4%	
Машине и возила	159,4	„	5,7%	
Разно	95,3	„	3,4%	
Укупно:	2.779,4	„	100,0%	

Према томе, на прве три ставке долази 90,9% испоручене робе, од тога опет само на људску и сточну храну те вештачко гнојиво одлази готово 50%. Са америчке стране тешке незадовољне Европљане, да ће се, уколико ће процес обнове привреде Западне Европе све више напредовати, пропорционално повећавати и проценат који отпада на машине и индустријске уређаје. За сада амерички монополи дају толико хране, сировина и полуфабриката да се одржи ниво европске индустрије на нивоу криза, да се омогући проста репродукција. Код тога се ради о храни и о сировинама, које са својим великим прелазним залихама врше тежак притисак на америчко тржиште, и за њих је европско тржиште и европска индустрија једини могући купац. Али у испорукама по Маршаловом плану су, како смо видјели, врло мало заступане машине и постројења која би омогућила модернизацију, а далеко су од тога да се с њима подигну неки нови већи индустријски капацитети, којим би се могле угрозити позиције америчких монопола.

Али истовремено, код претресања новог предлога за другу годину Маршаловог плана, све су јаче избијали захтеви, да се загарантује да се одређена количина пољопривредних производа мора откупити и извести из кредита одређених за другу годину Маршаловог плана.

Са свих страна је био вршен притисак на амерички конгрес да се у законски предлог унесе попис артикала које обавезно треба да откупи ЕСА на америчком тржишту. Било је 109 таквих случајева, а конгрес је требао да одлучује о амандману којим се је тражило да се 1,5 млд. дол. употреби за купњу житарица на подручју САД. Сви су ти предлози и амандмани одбијени, да би се оставиле слободне руке представницима монопола, да своје одлуке доносе већ према датој ситуацији. Ти захтеви уједно и одразују прилике у економици САД, где постоје све јаснији знакови хиперпродукције робе, и то како индустриског тако и пољопривредног порекла, и борбу између претставника америчких монопола, тко ће више своје робе утратити ЕСА. А да је Маршалов план средство помоћу којег монополи САД ослобађају робе коју не могу пласирати на својем тржишту. показују сљедећи примјери:

Коњског меса је отпремљено за 9,7 мил. дол., и то је више него што је отпремљено машина алатњика (само 7.0 мил. дол.),

или пољопривредних стројева (само 6.8 мил. дол.). Поврћа и воћа је укупно отпремљено за 22.3 мил. дол., више него индустриске и рударске опреме, која је отпремљена свега за 17,3 мил. дол. Док на ставку „машине и возила“ отпада свега 159,4 мил. дол., то само на угаљ долази 201.2 мил. дол., а на дуван 87,7 мил. дол. Све већи број робе нарочито пољопривредног порекла оглашава се од стране владе САД да се налази у вишку, и ЕСА мора да такву робу купује само на америчком тржишту.

Познато је какву деформисану слику пружа спољна трговина САД. Иако вишак над увозом опада сваке године у послератном периоду, ипак још увек извоз робе знатно премашује увоз. Надаље је спољна трговина САД активна готово са свим земљама и континентима, што онемогућује земљама, које су у спољнотрговинским односима са САД да купују робу у САД, јер не располажу потребним доларима. Маршалов план је требао својим тзв. „Off-shore“ куповинама омогућити извесним земљама Западне хемисфере да на тај начин дођу до долара. И ако на те такозване „Off-shore“ куповине отпада све мањи део, политика „Off-shore“ куповина је истовремено управљена против извесних земаља Латинске Америке, које настоје да сачувају своју економску независност према САД. У том је погледу нарочито политика „Off-shore“ куповина управљена против Аргентине, на коју отпадају куповине у вредности од само 2,7 мил. дол., на према 29 мил. дол. Бразилије, или 13 мил. дол. у Чилеу. Без обзира на велике сувишке разне робе којима је располагала Аргентина, у њој је ЕСА одобрила куповине само хемиских производа и прерађене и непрерађене коже.

Политика „Off-shore“ куповина заоштрује унутрашње супротности у економици САД, јер се ту ради углавном о роби коју је у стању да извози и САД. Но с друге опет стране, помањање таквих куповина сужује тржиште за америчку индустријску робу. По земљама порекла робе, куповања из кредита Маршаловог плана била су расподељена овако:

На САД	1.655,7	или	59,1%
Канаду	686,9	„	21,0%
Латинске Америке	218,1	„	7,6%
Маршализоване земље	179,1	„	6,2%
Остале земље	140,6	„	6,1%

Али ако погледамо структуру, видимо да на храну, гориво, сировине и полуфабрикате отпада од укупне вредности испорука појединих земаља:

У САД	85,4	од тога само на храну и гориво	59,3	на машине и возила	9,0
У Канади	97,9	"	67,1	"	1,7
У Латинској Америци	99,2	"	69,8	"	—
У маршализованим земљама	99,0	"	92,7	"	0,3
У осталим земљама	100,0	"	87,0	"	—

Из овог супротстављања података очигледно произилази, прво, да је САД за себе задржала огроман део испорука, и друго, да се испоруке других земаља односе на храну и горива, а да су САД испоруку индустријских производа, а специјално машина и возила, резервирале за себе. Јасно је, да се је такав састав испорука одразио и у испорукама које су примиле поједине земље. Али и ту се може уједно приметити, да интереси америчких монопола нису једнаки у свакој од тих земаља. Тако је у ниже наведеним земљама отпадало од укупних испорука, које је добила односна земља, на поједине групе робе:

	Вел. Брит.	Фран- цуска	Ита- лија	Холан- дија	Бизо- нија
Пољопривредни производи	44%	13%	32%	24%	52%
Горива	13%	12%	24%	6%	—
Индустријске сировине	8%	30%	13%	5%	16%
Полуфабрикати и индустријски производи	17%	22%	—	22%	7%
Машина и возила	6%	17%	15%	15%	—
	88%	82%	84%	70%	75%

Из структуре испоруке ових 5 маршализованих земаља, на које је отпало 78,7% одобрених кредита, видимо да је у Вел. Британији 44%, у Бизонији 52% од свих испорука отпадало на производе пољопривредног порекла, а на машине и возила у Вел. Британији отпадало је 6% а у Бизонији ништа. У другим земљама била је ЕСА дарежљивија, јер се проценат машина и возила у укупним испорукама које су добиле те земље креће од 15% до 17%. Монополи САД не мисле да помогну индустријску реконструкцију оних земаља које имају и највеће могућности да настуpe као конкуренти на светском тржишту, или на тржиштима за која су они заинтересовани.

Осим испоруке робе ЕСА је склопила и дала низ зајмова у првој години маршализованим земљама у износу од 973.3 мил. дол. Од тога отпада само на 4 земље (Вел. Британију, Француску, Италију и Холандију) 73%. Маршалов план требао је да створи и услове за разгранато пласирање америчких приватних капитала. За гаранцију власницима тих инвестиција био је предвиђен износ од 300 мил. дол., који је касније био утрошен у виду зајмова

тако, да је коначно остала свота од 26,7 мил. дол. Међутим, и по-
ред свих гаранција у погледу трансфера уложених капитала и
постигнутих добитака, тако су мало поверења уливале америч-
ким капиталистима прилике у Европи и успеси постигнути
„Маршаловим планом“, да се упркос најзамамнијих позива нису
усудили на ширу инвестициону делатност. У оквиру „Маршало-
вог плана“ је искоришћено у свему 3.587 тисућа дол., али од тога
на подизање нових индустријских предузећа само 2.625 тисућа
долара, док је остатак ишао на америчка новинарска и филмска
предузећа. Од укупне предвиђене своте за индустријске инвести-
ције је, према томе, искоришћено само 10%. Остаје америчкој вла-
ди да својом политиком иностране „помоћи“ тек створи повољне
услове да се амерички приватни капитал одлучи на веће инве-
стиције у Европи.

Структура америчких испорука по Маршаловом плану ука-
зује на то, да се није много одмакло од карактера помоћи. Уз та-
кву помоћ је јасно, да се не може говорити о некој реконструк-
цији Западне Европе, већ напротив, амерички монополи намећу
такву политику, која ту реконструкцију онемогућава, јер јака,
економски независна Европа, па ни капиталистичка Европа није
у интересу америчких монопола. Тако С. Е. Харис,¹⁴ професор
политичке економије на Харвардском универзитету, поставља
пред САД ову алтернативу:

или треба оживети европски извоз, што ће неповољно утицати на
неке америчке извозне индустрије, али ће значити добитак за еко-
номику као целину због уштеде на износима који се дају за ино-
страну помоћ,
или треба давати сталну финансијску помоћ са циљем да се заштити
извозна и увозна индустрија, која би иначе била погођена европском
конкуренцијом.

У тој алтернативи амерички монополи имају више интере-
са да учине западно-европске капиталистичке земље својим стал-
ним пензионерима, базом за припремање новог рата, а њихове
народе топовском храном у рату којег припремају.

2. Амерички монополи своју политику у Западној Европи
провађају преко такозване „Организације за европску економску
сарадњу“ у Паризу (ОЕЕС). Уз ту организацију и у свакој од мар-
шализираних земаља постоји и засебна америчка организација,
којој је на челу бивши амерички министар трговине В. А. Хари-
ман, један од претставника америчких монополистичких кругова.

Ретко којој организацији се је догодило да је тако брзо по-
сле оснивања њезини властити организатори осуде, као што је то

¹⁴ Seymour E. Harris: ERP Progres and perspectives, Foreign
policy, report од 15. IV. 1949 г.

случај код ОЕЕС. Гласови негодовања долазе како из САД, тако и од појединих земаља учесница, а извјесни кругови¹⁵ са задовољством констатују, да се све мање говори о великим задацима, који су се у почетку стављали пред ту организацију, по којима је требало да се претвори у своје врсти „European Directoire“ за економске послове. Супротности које су избиле на површину последњих дана учиниле су ОЕЕС потпуно неспособном за било какву иоле самосталну акцију.

Након неуспеле конференције Маршал—Бидо—Бевин и Молотов у 1947 г., ОЕЕС је успела да суделује тек у другој половини 1948 г. на расподели кредита прве године Маршаловог плана. Претставници ЕСА су очекивали да ће ОЕЕС показати своју животну способност при састављању дугорочних планова који су требали привреду западноевропских земаља учинити независном од „ванредне помоћи“ са стране. Али, и у извршењу тог задатка ОЕЕС није била у стању да пресводи супротности које су избиле из програма појединих земаља и свој неуспех је доказала већ тиме, што је некоординиране планове са својим примедбама доставила ЕСА у Вашингтону.

Европски дугорочни планови који су поднети ЕСА у Вашингтону израђени су тако, да углавном свака земља за себе предвиђа вишак извоза над увозом, односно да је свака настојала да уравни тежи своју трговинску и платну билансу без обзира на друге земље.

У вези са тим дошло је до оштрих сукоба између појединих чланица ОЕЕС, нарочито између Енглеске и Француске. Француска је у свом четворогодишњем плану предвидела повећање увоза из стерлиншке зоне, тако да се удео стерлиншке зоне у француском увозу повећа од 14,7% на 27,6%, а и извоз такође повећа са 17,4% на 26,9%.¹⁶ Истовремено је Француска предвиђала да ће Вел. Британија од ње купити извесне робе, зашто последња није била нимало расположена. Британци су план напали с мотивацијом, да Француска жели да извози сувише луксузне робе у Вел. Британију.

Осетљиву је тачку претстављало и питање цена. Енглези сматрају, да им се уопште не исплати да купују пољопривредне производе у Француској, када могу да их добију јевтиније из својих доминиона,¹⁷ или из других извора. Цени се да су француски млечни производи за 50% скупљи од просечних британских европских куповина. Француске цене меса су око 33% више него

¹⁵ Financial Times, 3. 8. 1949.

¹⁶ Monde, 2. XI. 1948 год.

¹⁷ Monde, 2. XII. 1948 г.

што Вел. Британија нормално плаћа.¹⁸ Али без обзира на цене, сваком плану за повећање индустриског извоза у Вел. Британију супротставља се чињеница, да и Вел. Британија производи исте типове које такође жели да извози.

Британски план предвиђа суфицит у билансу плаћања од 140 мил. дол. у 1952/53 г. са земљама Западне Европе, док је пре рата британски обрачунски биланс према Европи показивао дефицит од 600 мил. дол. годишње. Да се постигне тај суфицит важну ставку претставља и смањење увоза из Француске. Француско-енглески преговори нису успели да отклоне ове супротности, тако да су остале нерешене. До сада је само постигнуто да се трговински споразуми нешто прошире.

Сличне супротности су се појавиле и између осталих маршализованих земаља. Из њихових планова избијала је тенденција што већој националној аутаркији у погледу увоза, а форсирани извоз робе, које су исте за све западно-европске земље већ због идентичности њихове индустријске структуре. Јасно је да су такве тенденције само појачале њихове међусобне супротности. Нашавши се у центру непремостивих супротности, ОЕЕС је одлучила да ограничи своју делатност на неколико кључних индустрија, али и ту су резултати били мршави услед настојања свих земаља да спроведу своје планове¹⁹ без обзира на савете ОЕЕС у погледу њиховог економског развика. Према томе, чланице ОЕЕС пошле су нормалним путем капиталистичких земаља, путем безобзирне конкуренције.

Четворогодишњи планови земаља чланица, узети заједно, показали су да Западна Европа ни после 1952/53 г. неће моћи живети без иностране помоћи. Испало је да збир дефицита показује да ће коначно дефицит платежне билансе износити око 800 мил. дол. Али не само то, већ и мало озбиљнија анализа самих присташа Маршаловог плана није могла а да не призна, да ће после четири године маршализоване земље, као целина, показивати дефицит од око 3 млд. дол. На тај начин први покушај координације пропао је.

У циљу да постигну независност од иностране помоћи, све су земље себи поставиле прилично амбициозне задатке, који почињају на једној неостваривој претпоставци, да ће услови економског живота остати стално овакви какви су данас. Нарочито ниједна од њих не мисли о могућностима кризе, о основним супротностима капиталистичке економије, о сталном смањењу куповне снаге и о свим изменама које су се десиле на капиталистичком сектору светске привреде после Другог светског рата.

¹⁸ Economist, бр. 5506 од 5. III. 1949 г.

¹⁹ Times, 9. II. 1949 г.

За четири године треба да се постигне у земљама ОЕЕС просечно повећање целокупне индустриске производње од 30% изнад предратног нивоа и 15% у пољопривреди. Такво повећање индустриске производње чини неопходним повећање од 15% производње по радном часу. Темпо развита индустриске производње износио би 6 до 7% годишње, према 3% у предратном периоду. Да би се одржала производња на тако високом нивоу, извоз треба да постигне 12 млд. дол. у 1932 г. Маршализоване земље треба између осталог да повећају свој извоз у Јужну Америку за 1 млд. дол. изнад садашњег нивоа. Тај корак би значајно одузимање од САД половине њеног јужно-америчког тржишта.

Исто тако, извоз у Северну и Централну Америку требало би да се повећа на 2,1 млд. дол. у 1952/53 г. Истина је да САД данас купују више у иностранству — 50% више 1948 г. него у 1938 г. — али удео Западне Европе у америчком увозу пао је од 23% на 13%. Стручњаци ОЕЕС сматрају да је могуће у најповољнијем случају да ниво видљивог и невидљивог извоза достигне 10 млд. дол. Повећани отпор против продаја бележи се на многим тржиштима. Многи европски производи нису се појављивали на неким тржиштима готово 10 година. Светско увозно тржиште за прерађевине се уопште једва проширило за последњих 35 година. Штавише, у овим калкулацијама повећања извоза земаља ОЕЕС није се водило рачуна о даље могућем погоршању односа у трговању између пољопривредних производа и индустријских прерађевина. Претпоставља се да ће однос извозних и увозних цијена бити за 10% гори на штету индустријских прерађевина према 1938 г. када су цене пољопривредних производа биле на врло ниском нивоу.

Чак и ова преправљена цифра извоза од 10 млд. дол. захтева огроман напор и повећање извоза за 40% изнад садашњег нивоа видљивог извоза и преобраћење невидљиве пасиве од 750 мил. дол. у 1947 г. у суфицит од 1.300 мил. дол. у 1952/53 г.²⁰

Какви су услови за пласирање европских производа на тзв. трећим тржиштима?

САД су већ повећаним извозом углавном попуниле празнину на свјетским тржиштима која је настала услед смањеног извоза европских земаља, а делимично и трећих земаља.

Тешко је претпоставити да ће европске земље успети да поврате тржишта којима сада господаре САД, поготово када се узме у обзир много јача конкурентска способност индустрије САД.

3. Већ у првој години показало се је да Маршалов план не води рачуна о измјењеним односима између самих западно-ев-

²⁰ Economist бр. 5498 од 8. I. 1949 г., стр. 41, Interim Report on the ERP, 1948, Vol. I, стр. 73.

ропских земаља. И ту су се појавиле супротности између земаља вјеровника и земаља дужника, и да се премосте те супротности примјењена је шема међуевропских плаћања, која је требала да осигура циркулацију робе између маршализираних земаља.

Неравномерни развитак капитализма одразио се је не само у односу између САД и западно-европских капиталистичких земаља, већ и унутар саме Западне Европе. У својој примени Маршалов план је у толикој мери погодио већ устаљене правце европске трговине, и у својем провађању циљева америчких монопола тако мало водио рачуна о измењеним економским условима у послератном периоду, да је укочио целокупну међуевропску размену робе. Политика америчких монопола није водила рачуна о разним степенима економског развитка појединих земаља, о разном нивоу извршене обнове после рата. Ради тога се је императивно постављало, да се нађе начин како да се спречи потпуна катастрофа. За илустрацију створених прилика провађањем Маршаловог плана потсећамо да је у том периоду, ради помањкања белгиских франака, долазило неколико пута до обуставе робне размене између Белгије и Француске, Белгије и Норвешке итд.

Споразум о „међуевропским плаћањима“ склопљен 16 октобра 1948 г. између земаља чланица ОЕЕС претставља специјални систем међусобног финансирања у којем поверилачке земље стављају на расположење дужничким земљама одређени износ у својој валути. За те износе поверилачке земље добијају накнаду у оквиру Маршаловог плана у облику „условне“ помоћи у доларима. Та „условна“ помоћ није могла да пређе квоту првобитно одређену Маршаловим планом, а могла се користити само уколико је земља-дужник искористила своје право вучења на земљу-веровника.

Такозвана шема међуевропских обрачуна не само да учвршћује билатерализам у трговини између европских капиталистичких земаља, него доводи и до потпуно вештачког утврђивања односа између њих. Одређивање квота које дужничке земље добијају од поверилачких, извршено је на основу ранијег стања платних биланса земаља ОЕЕС и не води рачуна о промени односа које су настале између појединих држава. Тако је, уосталом, и дошло до тога да квоте додељене у првој години у износу од 818 мил. дол. нису могле бити искористене за читавих 141 мил.

Права коришћења дужничких земаља заснивала су се на следећој шеми: (в. стр. 86)

Шема је показала углавном ове недостатке:

1) Давања и коришћења по шеми била су заснована на проценама суфицита и дефицита, који су се показали као изокренути и лажни.

Земље које дају поклоне коришћења (drawing rights)

Износи утврђени за годину од 1.7.48 до 30.6.49 г. Земље кориснице													
Аустроја	Белгија	Данска	Француска	Бизонија	Француска зона оку- пације	Италија	Низоземска	Норвешка	Шведска	Турска	Уједињено Краљевство	Укупно	
—	4.5	0.1	2.0	32.0	0.5	—	1.0	1.5	—	—	25.0	68.6	
—	—	—	—	—	—	11.0	—	—	—	—	—	11.0	
—	6.5	—	2.7	1.0	0.2	—	—	—	—	1.5	—	11.9	
—	40.0	—	—	63.0	14.0	11.0	—	5.0	—	—	200.0	333.0	
—	17.0	—	—	—	—	10.1	—	8.0	—	—	46.5	91.6	
Француска зона	—	—	—	—	—	2.6	2.0	—	5.0	1.5	5.5	15.6	
Грчка	0.4	—	5.0	4.3	0.1	7.0	5.0	2.0	—	13.0	10.0	66.8	
Италија	2.0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25.0	27.0	
Низоземска	—	—	—	—	—	—	—	—	2.0	—	—	83.0	
Норвешка	—	74.5	—	8.5	—	—	—	—	21.8	0.5	—	48.3	
Шведска	—	23.0	—	—	—	0.5	2.5	—	—	—	—	9.8	
Турска	0.7	6.0	3.0	—	—	0.1	—	—	—	—	—	16.3	
Уједињено Краљевство	—	2.0	—	—	—	5.0	0.8	—	1.0	—	8.0	30.0	
Укупно:	3.1	218.5	5.1	9.7	108.8	14.8	47.3	11.3	16.5	34.8	28.5	320.0	618.4

2) Пошто су се давања и коришћења темељила на стриктно билатералној бази, она су тежила да успоставе крути и вештачки образац међуевропске трговине.

3) Шема није дала прави потстицај кредиторима да прошире свој увоз унутар Европе или дужницима да смање свој дефицит.

4) Наметање „условних поклона“ од стране ЕСА као накнаде за давање по шеми учинило је да се је цео механизам међуевропске трговине пребацио на вештачку и привремену базу.

Један од најважнијих недостатака шеме било је вештачко одржавање превисоких цена у неким земљама. Земља дужник, с обзиром да се ту радило о поклону, куповала је поједине артикле у земљи повериоцу, не водећи рачуна да ли њихове цене одговарају светским ценама или не. Тиме се губио потстицај за снижавање цена производње појединих артикала да би се њихова цена прилагодила ценама на светском тржишту.

Уважање шеме међуевропског обрачуна је у знатној мери изменило кориснике Маршалове помоћи у Европи. Ако се узме одобрена Маршалова помоћ у доларима, видимо да је та помоћ расподељена овако:

	Увоз из САД и Канаде IV. 48 до III. 1949 год.	Одобрени долари од ЕСА VII. 48 до VI. 49 г.	Колона 2 као процент колоне 1	Одобрени долари по глави ста- новништва
	1.	2.	3.	4.
	у мил. дол.		%	\$
Белгија—Луксембург	496.9	241.4	49	27
Данска	124.8	106.2	85	25
Француска	593.6	978.4	165	23
Италија	595.0	510.0	86	11
Низоземска	355.1	456.1	128	47
Норвешка	119.9	81.1	68	25
Шведска	160.3	45.4	28	7
Уједињено Краљевство	1.564.8	1.219.7	78	24

Из те табеле произлази да се у највећем износу финансирао увоз из доларског подручја у Француску, па Низоземску, док на главу становништва највећи износ је долазио у Низоземској (47 дол.) и у Белгији (27 дол.).

Након што је била уведена шема међуевропског обрачуна корисници су се донекле изменили.

	Укупан увоз IV. 48 до III. 49 г.	Нето Маршалова помоћ (одобрени долари + или — права коришћења VII. 48 до III. 1949 год.	Колона 2 као проценат колона 1	Нето Маршалова помоћ по глави становништва
	1.	2.	3.	4.
	у мил. дол.		%	\$
Белгија— Луксембург	1.944.0	34.2	2	4
Данска	891.7	186.2	24	44
Француска	3.355.9	1.258.0	37	30
Италија	1.545.9	471.7	31	10
Низоземска	1.945.4	528.0	27	54
Норвешка	784.4	124.5	16	39
Шведска	1.336.3	23.3	2	3
Уједињено Краљевство	8.467.0	1.001.7	12	20

Помоћу Маршалових долара у највећем се проценту финансира увоз Француске, Италије па Низоземске, а по глави становништва долази на прво место Низоземска (са 54 дол.), па Данска (44 долара) и Норвешка. Увођење шеме међународног плаћања погодило је у првом реду Белгију од 27 дол. на 4 дол., па Шведску од 7 дол. на 3 дол. и Уједињено Краљевство од 24 дол. на 20 дол.

Из горњих прегледа поделе кредита Маршаловог плана видимо, да је првобитна расподела већ у првој години на основи међуевропске шеме обрачуна претрпела знатних измена. Током спровођења Маршаловог плана видело се, да се добијају супротни резултати од оног што се очекивало, и, да се избегне слом у међуевропској размени добара, требало је изменити целу политику, али тако да код тога буду сачувани далекосежни интереси америчких монопола. Ту политику сталног мењања и прилагођавања конкретної ситуацији Администрација економске сарадње је учинила својим руководећим правилом. То произлази из потпуно јасних речи администратора Хофмана, да ће предлог ОЕЕС у погледу поделе кредита земљама учесницама за другу годину функционисања Маршаловог плана служити као образац за поделу у првој половини године, док ће у другој половини године подела помоћи зависити непосредно од извршења циљева Маршаловог плана од стране земаља учесница, од ефикасности искоришћења помоћи. У циљу притиска на маршализоване земље издвојен је из кредита засебан фонд у износу од 150 мил. долара и то за оне

земље које ће предњачити у провађању политике укидања баријера у међуевропској трговини.

Како је амерички Конгрес задоцнио у изгласавању кредита, процедура је завршена тек у другој половини септембра, то је и ОЕЕС своје предлоге, не чекајући коначне одлуке америчког Конгреса, доставила ЕСА тек концем августа. „Помоћ“ се како у погледу висине (смањена је за око 1 млд. дол.) тако и у погледу корисника у многоме разликује од прошлогодишње помоћи, како се то може видети из следеће табеле.

Предлог поделе „помоћи“:

	Предлог за 1949/50 г.	Додељено 1948/49 г.	% од 1948/49 г.
	1.	2.	3.
	(у милионима долара)		
Аустрија	174	215.2	81%
Белгија—Луксембург	312	247.9	126%
Данска	91	109.1	83%
Француска	704	980.9	71.5%
Немачка (западна)	348	509.8	68.5%
Грчка	163	144.8	113%
Ирска	47	78.3	60%
Исланд	7	5.2	134%
Италија	407	555.5	73%
Холандија	309	469.6	66%
Норвешка	94	83.3	113%
Португал	33	—	—
Шведска	48	46.6	104%
Швајцарска	—	—	—
Турска	61	39.7	153%
Трст	14	17.8	78%
Вел. Британија	962	1.231.0	77%
Укупно:	3.696	4.742.7	78%

Данас је порасла зависност низа земаља које у прошлој години нису у толикој мери зависиле од САД (Португалија, Шведска, Норвешка, Исланд). Повећана је помоћ земљама чија се економика једино и одржава од америчких кредита (Грчка, Турска) и повишен је удео Белгије, чији су претставници данас најпреданији носиоци политике америчких монопола у Европи.

С обзиром да прва шема међуевропских плаћања није испунила очекивања, земље учеснице ОЕЕС, у заједници с претставницима ЕСА, израдиле су уз предлог помоћи за другу годину такође и нову шему међуевропских плаћања.

Шема међуевропских плаћања у 1949/50 у поређењу са 1948/49 г.

Земље:	Треба да приме		Више или		Треба да одобре		Више или	
	у 1949/50	1948/49	мање		у 1949/50	1948/49	мање	
	у мил. дол.		+	—	у мил. дол.		+	—
			у %				у %	
Аустрија	85.5	66.6	19.2	—	2.7	3.1	—	0.4
Данска	22.6	11.9	10.7	—	7.7	5.1	2.6	—
Француска	258.0	333.0	—	75.0	34.4	9.7	24.7	—
Грчка	104.3	66.8	27.5	—	—	—	—	—
Ирска	—	—	—	—	—	—	—	—
Исланд	—	—	—	—	—	—	—	—
Италија	—	27.0	—	27.0	24.5	47.3	—	22.8
Норвешка	76.8	48.3	28.5	—	5.0	16.5	—	11.5
Холандија	156.5	83.0	73.5	—	20.3	11.3	9.0	—
Португал	27.2	—	27.2	—	1.0	—	1.0	—
Велика	—	—	—	—	—	—	—	—
Британија	102.0	30.0	72.0	—	171.0	320.0	—	149.0
Шведска	—	9.8	—	9.8	48.0	34.8	13.2	—
Турска	53.3	16.8	36.5	—	8.0	28.5	—	20.5
Западна	—	—	—	—	—	—	—	—
Немачка	—	114.2	—	114.0	163.9	123.6	40.3	—
Трст	—	—	—	—	—	—	—	—
Белгија и	—	—	—	—	—	—	—	—
Дуксембург	—	11.0	—	11.0	400.0	218.5	181.5	—
	886.5	818.4	305.1	237.0	886.5	818.4	272.3	204.2

У току преговора око састава међуевропске шеме плаћања а под видом да се цео механизам учини еластичнијим, САД су предлагале, да квоте у националним валутама, које дужничке земље добијају од поверилачких, буду конвертибилне у било коју европску валуту и у злато и доларе. На тај начин дужничке земље могле би да користе ове износе за плаћање у било којој земљи. Американци су мотивисали свој предлог тиме, да се изједначе европске цене и трошкови са америчким. Иза овог америчког предлога крила се тежња да се отклоне препреке за продирање америчког извоза у Европу. Ради тога је и тај предлог САД наишао на јак отпор свих земаља ОЕЕС на челу са Вел. Британијом и није био прихваћен.

После дугих преговора склопљен је принципијелан споразум по питању „међуевропских“ плаћања који дозвољава само извесну ограничену конвертибилност унутар земаља ОЕЕС. Према њему:

1) 25% укупних квота стављених на расположење земљама дужницима биће преносиво у оквиру свих земаља, док ће 75% ових износа и даље бити билатерално везао;

2) Белгија ће дати кредит Вел. Британији, Холандији и Француској до износа од 87.5 мил. дол., док ће она по Маршаловом плану добити нових 112.5 мил. дол. за куповине у САД.

Примјеном те нове шеме међуевропских плаћања као и одобрене помоћи, виде се промјене које су наступиле у корисницима америчке „помоћи“ из следеће табеле.

Преглед коначних корисника помоћи по предлогу ОЕЕС након примене међуевропске шеме плаћања

Земље	Помоћ		Салдо из шеме међуевропских плаћања				Укупна помоћ у % од		
	1948/49	1949/50	1949/50		1948/49		1948/49	1949/50	1948/49
			+	—	+	—			
Аустрија	215.2	174.0	63.5	—	83.1	—	278.7	257.1	92
Белгија	247.9	312.0	—	207.5	—	312.0	40.4	—	—
Данска	109.1	91.0	6.8	—	14.9	—	115.9	105.9	91
Француска	980.9	704.0	323.3	—	223.6	—	1304.2	927.6	71
Западна Немачка	509.8	348.0	—	9.4	—	163.9	500.4	184.1	37
Грчка	114.8	163.0	66.8	—	104.3	—	211.6	267.3	126
Ирска	78.3	47.0	—	—	—	—	78.3	47.0	60
Исланд	5.0	7.0	—	—	—	—	5.0	7.0	140
Италија	555.5	407.0	—	20.3	—	24.5	535.2	382.5	71
Холандија	469.6	309.0	71.7	—	176.2	—	541.3	485.2	89
Норвешка	83.3	94.0	31.8	—	71.8	—	115.1	165.8	144
Португал	—	33.0	—	—	26.2	—	—	59.2	—
Шведска	46.6	48.0	—	25.0	—	48.0	21.6	—	—
Швајцарска	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Турска	39.7	61.0	—	11.7	45.3	—	28.0	106.3	380
Трст	17.8	14.0	—	—	—	—	17.8	14.0	78
Велика Британија	1.239.0	962.0	—	290.0	—	69.9	949.0	893.0	94
	4.742.7	3696.0							

Међутим, израда ове посљедње шеме одвијала се у сасма промјењеним условима, јер су у међувремену наступиле дубоке промјене у привредној коњунктури капиталистичког свијета. Кризне појаве у првом полугођу 1949 г. све више долазе до изражаја како у САД тако и у извјесним земљама европског континента. Ову шему користити ће САД прије свега као ново средство за остварење својих далекосежних планова за увођење конвертибилности валута и мултилатерализма у свјетској трговини. Обратно, Вел. Британија и друге европске земље које се налазе у сличном положају, очајнички се боре за одржање билатералне трговине, која још претставља колико толико ефикасно средство за одбрану од америчке конкуренције. Но како ћемо видјети даље, и у оквиру самих земаља чланица ОЕЕС, у новим условима заостријења борбе за тржишта долази до појачаних међусобних супротности.

Расматрајући те табеле можемо да учинимо неколико основних констатација. П р в о, да се повећао износ који улази у међуевропску шему плаћања. Док је у 1948/49 год. тај износ износио око 17% укупних кредита, у 1949/50 год. се је удео попео на пре-

ко 24%; друго, да и неке европске земље као што је на пример Белгија, нису у стању да одрже своју спољну трговину на садашњој висини без разгранате мреже кредитирања. Белгија одобрава кредите у износу од 400 мил. дол., који се покривају с 312,5 мил. дол. кредита по Маршаловом плану и 87,5 мил. дол. дугорочних кредита Вел. Британији, Француској и Холандији из својих властитих средстава, и треће, у смањењу износа у којем у међуевропској шеми плаћања учествује Вел. Британија. Познато је, да управо код Вел. Британије, земље којима су била одобрена права да се користе кредитом у Вел. Британији, нису се могле послужити и да је добар део кредита био неискоришћен, наводно ради високих цена на енглеском тржишту. Како и шема међуевропских плаћања указује и на правце којима ће се одвијати међуевропска размена робе, могло би се закључити о извесном удаљењу Вел. Британије с европског тржишта.

Одлучан отпор Вел. Британије онемогућио је потпуну преносивост унутар земаља ОЕЕС. Због чега се Вел. Британија противила овој преносивости?

Данашње британске високе цене онемогућавају конкуренцију британским производима чак са неким земљама ОЕЕС. Потпуна преносивост квота довела би до преноса једног дела потраживања појединих земаља ОЕЕС према Вел. Британији на Белгију. То се односи на оне земље које су са своје стране дужници Белгије као највећег повериоца ОЕЕС. Ово би повећало белгиска потраживања према Вел. Британији и одлив злата и долара из британских резерви, пошто, према монетарном споразуму између ове две земље, чим пасивни салдо Вел. Британије пређе 27 мил. фунти, Британија је аутоматски обавезна да врши плаћања у злату, односно у доларима.

Ово нам указује на супротност која постоји унутар земаља ОЕЕС. У тим сукобима, који постају све шири и дубљи, долази до изражаја борба између појединих земаља, које хоће да своје интересе наметну осталим члановима ОЕЕС. Док је Вел. Британија настојала да ограничи куповине из доларског подручја и излаз из ситуације види у развијању односа са чланицама стерлиншког подручја и на регулисању својих спољно-трговинских односа на билатералној основи, земље конкурентно много способније, као Белгија, заинтересоване су у максималном отклањању разних препрека и на увођењу слободне трговине, сматрајући да су остале земље дужне да воде рачуна о њиховом интересу.

Но, притисак САД на западно-европске земље није престао. Иако је амерички Конгрес одбио амандман којим се тражи од ЕСА да поради на економском уједињавању Западне Европе да би очувао принцип формалног неуплитања владе САД у унутарње послове маршализованих земаља, ипак је администратор ЕСА, Хоф-

ман, у оквиру далекосежних планова америчких монопола за будући период формулисао задатке, који стоје како пред ОЕЕС тако и пред појединим земљама чланицама ОЕЕС. Према Хофману, главни задаци земаља ОЕЕС били би у ближој будућности:

1) Оне морају да учине нове напоре ради стабилизовања валуте и сузбијања инфлације. 1949 г. треба да буде година финансиске и фискалне стабилизације Европе. То захтева повећане и ефективније порезе, уравнотежене буџете и уравнотежене програме инвестирања. На обичан језик преведено то значи даље пребацивање пореског терета на широке народне масе, смањење инвестиција за проширење и рационализацију производних капацитета, ликвидацију социјалних и здравствених служби.

2) Оне морају да повећају извоз повећањем продуктивности по радном часу, снижавањем цена и побољшањем тржишне технике, што значи напад на радничку најамнину и смањење реалне најамнине.

3) Оне морају да учине много веће напоре у циљу отварања у метрополи и у својим прекоморским територијама и у другим земљама нових извора снабдевања, али за оне производе које Европа неће бити у стању да прибавља доларским куповинама. Што значи да се ни у којем случају не смеју смањити куповине оних сировина и хране у САД, које САД имају у сувишку.

4) Оне морају да учине много већи напор ради развоја међуевропске трговине. Овај циљ захтеваће драстичне промене традиционалних образаца. Од европских влада ће се захтевати да пристану на планове за отклањање царинских ограда, да влазе у царинске уније и да уклоне препреке за усељавање да би дозволили јачи развој рада, што значи, да оне требају да се ограниче на европска тржишта, да своју производњу прилагоде апсорпционим могућностима тако суженог тржишта, али истовремено, да се на том тржишту не праве никакве препреке америчкој конкуренцији.

5) Оне морају да измењују у потпуности информације које се тичу планова инвестирања и потреба, тако да инвеститори, било приватници било владе, могу да доносе своје инвестиционе одлуке познавајући све те чињенице, и тако да смање на минимум рђаво упућивање својих средстава, што практички значи, да амерички претставници код ОЕЕС и појединих влада добију потпуни увид у инвестициону делатност поједине земље, да могу спречити да таква делатност не би била у супротности с интересима америчких монопола.

6) Оне морају такође да даље смање увоз који није живот-но неопходан. Оне морају да предупредe опасност драстичног смањивања увоза када европски програм обнове буде завршен,

што преведено на језик свакидашње политике значи одржавање животног стандарда широких маса на нивоу хроничног гладовања.

Цели тај програм не претставља ништа новог. Провађање Маршаловог плана не води ничему другоме, него модерној колонијализацији до недавно економски најразвијенијих подручја света. Релативно обиље робе на улицама Лондона, Париза и Рима још не значи да су покривене животне потребе најширих народних маса, још не значи да су превазиђена она противуречја која су изазвала примјену Маршаловог плана, јер целокупна мрежа створених односа, која је створена под непосредним и активним притиском америчких монопола, пуна је латентних могућности избијања дубоких супротности, као што је то показао пример девалвације фунте.

III

Иако је примјену Маршаловог плана изазвало велико развојно стројство капиталистичке привреде и неограничено експанзионистичка тежња америчког државно-монополистичког капитала, ипак не можемо његов домашај правилно оцијенити, ако га не посматрамо у оквиру циљева спољне политике САД, као главне империјалистичке силе. С једне стране, амерички монополи су учврстили своје позиције у Њемачкој, а с друге у Јапану. И једну и другу земљу до сада су амерички монополи искористићавали да у првом реду у њима консолидирају своје позиције, а затим да им те земље послуже као средства притиска на друге европске земље, и као центри њихових агресивних намјера. Крах америчке политике у Кини дјеловао је на активизирање политике америчких монопола у Европи. То активизирање добива нарочиту актуелност данас, због настојања америчких монопола да с једне стране спријече сваку могућност осамостаљења европских држава у односу на САД, а с друге стране, да их искористе у својим далекосежним циљевима, како у даљој експанзији у оквиру капиталистичког свијета тако и у својим агресивним плановима према прогресивном човјечанству. У провађању те своје политике напушта западноевропским земљама, пријетње и уцјењивања, како је то показао примјер иступања Хофмана на сједници Савјета ОЕЕС, постале су важан саставни дио њихове политике.

Захтјев за „интеграцијом“ привреда западно-европских земаља, којег је ултимативно концем октобра о. г. поставио администратор ЕСА, био је попраћен пријетњом, да у случају ако маршализоване земље не изађу са позитивним и разрађеним предлозима о унификацији својих привреда, да ће бити тешко „расположити“ амерички конгрес за изгласавање кредита, а нарочито да

се америчка „помоћ“ продужи преко 1952/53 г. Позиције америчких монопола су у толико јаче, што је и мишљење претставника ОЕЕС да „европска обнова напредује полаганијим темпом него што се врши смањење америчке помоћи“²¹ и да привреда западно-европских земаља неће моћи опстати и после 1952/53 г. без америчке помоћи.

Тај захтјев за унификацијом попраћује се замамљивом перспективом тржишта од 275 мил. потрошача, које би у том случају претстављала Западна Европа. Да би таква перспектива дјеловала што замамније навађа се примјер САД, гдје је велико унутарње тржиште било један од повољних услова да се је могао развити такав индустријски колос као што су САД данас. Али код тога се прешћује да је то велико тржиште било брањено царинском баријером углавном од улаза европске индустријске робе све до данашњег дана и да је одиграло своју позитивну улогу онда кад се је амерички капитализам налазио још у узлазној фази својега развитака. Економике готово свих маршализованих земаља су већ одавно прерасле своје националне границе и не могу живјети без иностраног тржишта. Сабити привреду западно-европских земаља у границе Европе, значи у најмању руку да „ма какве предности царинска унија у крајњој линији донесе, њен ефекат ће бити да ће створити масовну локалну незапосленост.“²² Али код тога не смијемо заборавити да монополи САД траже за себе оне исте погодности које би себи европске земље једна другој осигурале у случају да дође до царинских унија или томе слично.

Али постоје знакови да се иза тога крије посве друга политика. Ни примјена Маршаловог плана није успјела да улије толико повјерења америчком капиталу, да би се одлучио на неку већу инвестициону активност. Сви велики планови иностраних инвестиција, разних „помоћи“, остали су углавном на папиру. За извоз капитала постоје у самим САД велике могућности због обила неактивизираних капитала. Но то није довољно. Треба још створити услове за појачану инвестициону дјелатност ван САД. Територијално поцјепана Њемачка са својим великим производним капацитетима ће свакако прећи, прије или касније, на пут експанзије ван својих граница. И није случајно да је први наступ на међународној позорници претставника владе Западне Њемачке био управо на сједници на којој је Хофман изашао са својим предлозима. Претставник владе Западне Њемачке је искористио ову прилику, да даде своју пуну сагласност за овакву америчку политику у Западној Европи.

²¹ Neue Zürcher Zeitung No. 242 од 3. IX. 1949.

²² The Economist, 21. V. 1949.

Већ прије тога је штампа забиљежила, да се воде преговори између француских и њемачких монопола о судјеловању француских монопола са 40% у рурској тешкој индустрији. Примјећена је такођер изјава француског министра финансија Пече-а, тог претставника француских монополистичких кругова, о његовом задовољству што се предлози претставника америчких монопола поклапају с његовим, које је он формулисао јануарије на сједници Савјета ОЕЕС.

Тај притисак америчких монопола за економско уједињавање западно-европских земаља дошао је кад су дошли у безизлазну ситуацију преговори о ступању на снагу царинске уније између Француске и Италије, и кад је већ француска влада одгодила на неизвјесно вријеме ступање на снагу споразума о царинској унији. Такођер и царинска унија земаља Бенелукса (Белгије, Холандије и Луксембурга) проживљава тешку кризу. Даљњи покушаји да се олабаве рестриктивне мјере у спољној трговини измијенили су само своју форму, а у суштини остало је све при старом. На притисак америчких монопола су неке владе смањиле своја ограничења у погледу увоза, укидањем увозних контингената, али су на другој страни повисиле царинске ставове на робу за коју су били укинута увозни контингенти. Амерички притисак је дошао у часу кад су сва настојања за неку слободнију трговину дошла поновно у кризу. Претставници капиталистичке класе Западне Европе су свјесни, да те мјере које форсирају амерички монополи уствари воде до тога да земље Западне Европе претворе у додатак америчког привредног система, да изазову нову кризу привреде западно-европских земаља. Спрега америчких и њемачких монопола, којој су приступили како изгледа и монополи француске тешке индустрије, иде за тим да створе подручје своје активности на рачун националних привреда других земаља и на рачун истискивања Велике Британије из Европе.

Из тога произлазе двије главне опасности. Прво, опасност новог концентрираног нападаја на позиције радничке класе Западне Европе, на коју ће капиталистичка класа покушати да пребаци терете предложене „интеграције“. и друго, опасност за свјетски мир, јер таква политика је директно повезана са цијелим склопом односа, који су настали под америчким водством, а на бази Атлантског пакта. Да те комбинације претстављају реалну опасност за мир, свједочи, осим похода америчких генерала по Европи, и то што све већи дио трошкова за наоружање амерички монополи настоје превалити на западно-европске државе. Изда-

ци за наоружање најважнијих западно-европских земаља износе (у мил. фунти)²³

	1948	1949	Повећање за годину дана
Велика Британија	692,0	740,0	+ 6,9%
Белгија	25,1	29,3	+ 16,7%
Француска	30,0	34,0	+ 13,5%
Холандија	69,0	75,0	+ 8,7%

На основу Атлантског пакта, по процјени Валаса, на сваки долар којег ће издати САД за оружје послано у Европу, маршализоване земље ће бити дужне да испоруче за своје властито наоружање 6 до 7 дол. У вријеме кад већина маршализованих земаља остварује равнотежу својих буџета. захваљујући добрим делом фондовима у националној валути за продану робу од испорука по Маршаловом плану, ти нови трошкови са своје стране такође претстављају нову кочницу за развитак економика тих земаља. Али како се цјелина капиталистичке привреде, данас, услијед продубљене опће кризе капитализма, катастрофалних сразмјера у неравномјерном развиту појединих земаља, отпора радничке класе и потлачених народа, одржава само таквим вештачким мјерама као што је Маршаловом план, то је он постао, као и курс на наоружање, саставни дио политике која иде за гушењем економске самосталности маршализованих земаља, средство америчких монопола у борби за свјетску доминацију и тиме претставља сталну опасност за свјетски мир и за сарадњу независних и суверених држава у свијету.

М. ХУБЕНИ

²³ The Economist, 8. I. 1949.

ДЕВАЛВАЦИЈА ВАЛУТА КАПИТАЛИСТИЧКИХ ЗЕМАЉА

I

Девалвација (обезвређење) валута већег броја земаља претставља нови моменат у економици капитализма у периоду опште кризе капитализма. Први пут у таквим широким размерама примењена је у периоду 1931 до 1939 године (раније девалвације после I светског рата вршене су као резултат последица рата, великих емисија папирног новца за покриће растућих ратних издатака). Девалвација 1931—1939 године и садања типичне су за општу кризу капитализма. Оне су израз дубоких противуречности и воде даљем дубљем заоштравању супротности унутар капиталистичког света. Садања девалвација извршена је у нарочитим условима, од којих је основни борба САД за доминацију над осталим капиталистичким светом.

Девалвација фунте стерлинга, договорена између САД, Канаде и Британије повукла је за собом читав низ валута. Девалвација је извршена драстично, срозавајући фунту стерлинга испод фактичног слободног курса тј. на 2.80 \$ за фунту, односно за 30.5%. Белгија је девалвирала своју валуту за 12.3%, Француска за 22.6%, Финска (ако се обрачуна и прва девалвација од пре два месеца) за 47%, Канада за 10% итд. Фунта стерлинга, некада, не тако давно, са доларом равноправна валута међународних плаћања, признала је и формално своју тоталну субординацију долару. Одлука о девалвацији фунте стерлинга, упркос низу економских и политичких „споразума“ и организација за „сарадњу“ међу капиталистичким земљама, донета је и спроведена без икаквих претходних обавештавања и консултовања, продубљујући тиме још више супротности унутар капиталистичких земаља.

У последње време положај фунте стерлинга био је такав, да су њени имаоци куповали стерлиншку робу, исту извозили за доларе и на тај начин лишавали Велику Британију долара. С друге стране, британски извоз на рачун покрића стерлиншких потраживања (фактички — британских спољних дугова) вршио се

без икакве компензације на страни увоза. Најзад, велики издаци за наоружање оптерећивали су британски буџет, повећавали унутрашње дугове, заоштравали инфлацију. Сем тога, пропаганда монополистичке америчке штампе у корист девалвације фунте стерлинга, вођена смишљено и систематски и све више заоштравана, умањивала је шансе за продају британских производа. Опadaње коњунктуре, које се појачало у овој години и у периоду март—јуни, довело је до великог пада цена баш оних сировина стерлиншког подручја које претстављају главни доларски приход Британије, још јаче је потенцирало кризу Британије. Све то имало је за последицу да се платни биланс Британије у овој години почео нагло да погоршава. Резерве злата и девиза, углавном долара, почеле су нагло да опадају чак испод критичне тачке за коју се прошле године претпостављало да износи 500 милиона фунти стерлинга, овог пута 400 милиона фунти стерлинга итд. Резерве злата и долара Британије падале су овако: крајем марта износиле су 471 милион фунти стерлинга, крајем јула 406, крајем септембра 351 милион фунти, док се истовремено пасива стерлиншког подручја повећавала да би на крају септембра о. г. изнела 372 милиона фунти стерлинга.

Такав развитак ствари, потенциран перманентним притиском САД за које се девалвација фунте стерлинга и других валута маршализованих земаља постављала пре свега као средство за спробођење њихових даљних планова, довео је, најзад, до девалвације. Уствари, све што се десило и дешава са фунтом стерлинга, као најважнијом међу осталим девалвираним валутама, само је последица данашњег стања неравномерности развитка у капиталистичком свету у периоду послератног заоштравања опште кризе капитализма. Отуда садања девалвација фунте стерлинга и других валута носи специфична обележја према девалвацијама вршеним у периоду 1931—1939 године.

Прва разлика тиче се времена (посматраног са гледишта цикличних фаза) у коме је извршена ова девалвација. У великој кризи девалвација је започета у моменту ближења најнижој тачки кризе. Цене су се налазиле на ниском нивоу. У таквој ситуацији задржавање старих и освајање нових тржишта могло се обезбедити само под условом изванредног јачања потенцијала конкурентске снаге. Садања девалвација извршена је у времену све бржег нарастања елемената за избијање кризе хиперпродукције. Прва девалвација била је предузета као средство за ублажење кризе, садања се предузима за одбрану од кризе, за обезбеђење пуне запослености итд. Даља разлика односи се на обим; девалвације у доба 1931—1939 обухватиле су водеће капиталистичке земље које су се међусобно бориле за освајање тржишта, док је ова свеобухватна, захватила безмало читав капиталистич-

ки свет. Једна од разлика огледа се и у томе што су онда девалвације вршене појединачно (наредна земља девалвирала је у краћим или дужим временским размацама), самостално, док је ова девалвација извршена комплексно, под притиском САД у првом реду на најслабију тачку, на Британију, а преко фунте стерлинга и на валуте осталих капиталистичких земаља. Исто тако разлика је и у томе што је девалвација у периоду 1931—1939 вршена у сасвим другим условима расподеле злата, док се садања спроводи у време када је злато концентрисано у трезорима САД. Једна од разлика је и у томе што су девалвације у периоду 1931—1939 вршене у условима борбе моћних капиталистичких конкурената као што су били САД и Велика Британија, док се садања девалвација врши под притиском САД, у условима њихове борбе за господство над капиталистичким светом. „Споразумна“ акција између САД и Британије израз је углавном принуде прве над другом уз извесне концесије Британији, које у суштини не тангирају интересе америчких монопола. Ранија девалвација предузимана је као самостално средство у комплексу проблема борбе за светско тржиште, док садања треба да претставља само предуслов да би се тек могло приступити „решавању“ проблема. Отуда истовремено њу прати и низ других мера, од којих оне главне до сада нису још познате (давање кредита Британији, мере за подржавање фунте, споразум о заједничком утицају на цене итд.).

Указане разлике илуструју дубину и оштрину противуречности у капиталистичком свету у резултату неравномерног развика на његовом данашњем ступњу. Стога је и код девалвације валута дошао до пуног изражаја доминирајући положај САД унутар капиталистичког света.

II

Питање потребе, дејства и користи девалвације са гледишта Велике Британије било је овога пута споредније према главном питању односа САД према девалвацији.

Инсистирање САД на девалвацији, као средству за уједначење валутних паритета под контролом Међународног монетарног фонда, о чему је опширно писано у прошлом броју, добило је нарочито оштру форму у јулу—августу, приликом разговора у оквиру Организације за европску помоћ о плаћањима међу маршализираним земљама. Том приликом Британија је тражила од САД да пристану да се поглавље хаванске повеље МТО (Међународна трговинска организација), које говори о склапању међудржавних споразума о најважнијим сировинама, провизорно стави на снагу и тиме форсира закључење оваквих споразума. У томе је Британија тражила подршку за цене својих битних стерлин-

шких сировина које извози у САД, тражила је сигурност за задржавање долара и могућност да путем подржавања цена дође до веће количине долара. САД, међутим, одбиле су овај захтев Британије, чинећи га зависним од ратификације повеље МТО у целини, која, поред међудржавних споразума о сировинама (што би ишло у корист Британије) садржи и такве одредбе које Британији у њеној садашњој ситуацији не би биле по вољи, наиме укидање преференцијала (које САД сматрају дискриминаторском мером), напуштање билатерализма итд. У процесу битке за девалвацију, за свођење паритета валута капиталистичких земаља на ниво који одговара њиховој куповној снази у поређењу са нивоом доларских цена, ово је био, са стране САД, последњи, најожибиљнији ударац Британији. У исто време, како се сада открива, пала је и одлука Британије да изврши девалвацију.

Однос САД према девалвацији био је инспирисан двоструким интересима: непосредним и перспективним. У прву групу интереса спада извоз капитала. Амерички монополи, поред других разлога, нису имали рачуна да при досадашњем односу фунте и долара одлазе у Британију и њено подручје јер би за уложене доларе примали мање роба и дошли до мањег броја постројења. Исти однос америчког капитала био је и према другим капиталистичким земљама; само се по себи разуме да треба имати у виду и питања у вези са политичком сигурношћу, са евентуалним национализацијама итд. Од мањег значаја за америчке монополе представљало се и појевстињавање сировина и полуфабриката које САД увозе из ових земаља. После девалвације ови односи из основа су измењени. Цене сировина и полуфабриката, изражене у доларима, које земље девалвираних валута извозе у САД, морају аутоматски да падну ако земље које су извршиле девалвацију желе да од исте извуку и неке користи. Нека цене изражене у девалвираним валутама нешто и порасту, оне још увек за америчке монополе у доларима морају да буду знатно ниже од оних пре девалвације. У односу на амерички капитал то значи да ће он за мање уложене износе долара доћи до постројења, предузећа, извора сировина, до већих количина сировина и полуфабриката.

Поред ових непосредних интереса, САД су форсирале девалвацију нарочито са гледишта будућих планова њиховог империјализма. Одржавање односа пре девалвације за САД значило је: стално подржавање постојања двају тржишта — европског скупљег и америчког — јевтинијег, што је спречавало да њихов потенцијал конкурентске снаге дође до изражаја у условима све већих препрека међународној размени, билатерализма и отсуства конвертибилности валута. Конкурентски потенцијал

производње америчких монопола био је спутан, стешњен, није имао неопходну слободу у освајању тржишта, био је принуђен да се пробија и одржава кроз разне видове „помоћи“ као што је Маршалов план, наоружање, гомилање стратешких резерви итд. С друге стране, њему је претила опасност са стране билатерализма, да се овај учврсти и развије дубље и шире услед чега би се амерички монополи, по истеку Маршалове „помоћи“, могли једнога дана да нађу пред затвореним вратима на тржиштима свих земаља. Циљеви империјалистичке политике САД, усмерени на мултилатерализам, конвертибилност валута, клаузулу највећег повлачења тј. слободну трговину (у којој би снага конкуренције америчких монопола доминирала односно вукла лавовски део користи од нееквивалентне размене) нису могли да буду остварени у оваквој ситуацији. Четворогодишња борба САД на међународним форумима није до сада довела скоро ни до каквих резултата у овом правцу. Напротив, оскудица долара у капиталистичким земљама утицала је на све јаче форсирање билатерализма и аутархистичких тенденција. Отуда се за пробијање бреше система притисак у правцу девалвације валута показао као једно од важних и ефикасних средстава; толико пре, јер се тај притисак истовремено повезивао са непосредним интересом Британије чија је економска и финансиска ситуација дотерала дотле, да је девалвацију фунте учинила неизбежном. Нимало повољнији положај није био ни осталих капиталистичких земаља. Обезвређење валута ових земаља поставило се као средство за оспособљавање њихове конкурентске снаге на америчком тржишту. Другим речима, оне су се имале свести на ниво америчких цена с тим што ће америчке цене, и после девалвације, у резултату појевтињавања увожених сировина и полуфабриката, имати мању или већу маржу за даље снижавање својих цена, односно за даље јачање потенцијала своје конкуренције.

Полазећи од непосредних користи од девалвације и од будућих економско-политичких циљева америчког империјализма САД су, приликом вашингтонске конференције, дале Великој Британији извесна обећања. На првом месту, обећале су да ће смањити увозне царине и тиме омогућити јачи извоз ових земаља у САД. Ово обећање до сада није изражено никаквом цифром. Анализе спољне трговине између САД и Британије не указују на неке нарочите могућности. Напротив, из њих се види да ће Британија (а то важи и за друге земље које су девалвирале) код извесних производа морати да смањи свој извоз у остали свет да би могла повећати извоз у САД. У упутствима датим британским трговцима од стране Министра трговине каже се, да треба форсирати извоз у доларско подручје, бити умерен у најнужнијем повећању цена, а према земљама са слабом валутом из-

возне цене могу се и јаче повећати, односно треба инсистирати да се увозни производи из ових земаља обезбеде по досадашњим ценама. Другим речима, да се губитци услед девалвације пребаце, поред домаће радничке класе, и на ове земље. Према коментаторима америчке штампе, ради се о ограниченом броју роба које долазе у обзир за извоз у САД и то углавном лаке, махом монополизоване индустрије, дакле о индустријским производима тзв. „независних“ произвођача, који ће у процесу даље концентрације производње и капитала у САД и тако бити прогутани. Затим, обећале су да ће куповати више сировина за гомилање стратешких резерви. Конкретно, ради се о каучуку, калају, јути, сисалу, дијамантима, извесним металима итд. Најзад, да ће повећати извоз капитала. Ако изузмемо прво обећање за снижење царина (чија конкретизација претпоставља дуготрајну процедуру скопчану са унутрашњом борбом разних интереса и чије се користи за Британију већ сада доводе у сумњу), оба последња обећања уствари служе јачању позиција америчког империјализма у капиталистичком свету, ширењу подлоге за светско господство америчких монопола, за потчињавање интересима америчких монопола старих експлоататора и експлоатисаних. Важно је при томе истаћи да и ово „решење“ није могло да се нађе изван колосека ратне привреде на коме гомилање стратешких резерви игра важну улогу, а читава терет издатака за њих пада на државни буџет, на широке народне масе. Друга мера — извоз капитала — треба да послужи да се кроз разне видове ангажовања и учешћа приграбе важна привредна предузећа, да се форсирају гране са гледишта интереса америчког империјализма (у првом реду развијање сировинских база у колонијама и доминионима) односно, да се, како је Труман недавно изјавио, створе такви услови у светској (капиталистичкој) привреди који би обезбедили „нормалну и природну“ међународну поделу рада. У конкретном случају, такву поделу рада у којој би амерички монополи диктирали размештај производних снага и економску структуру. Према томе, за подухвате америчког империјализма девалвација валута капиталистичких земаља претставља једно од важних средстава за даље подвлашћивање ових земаља.

III

Велика Британија одлучила се за девалвацију под притиском великог доларског дефицита платног биланса, који треба да смањи форсирањем извоза у доларско подручје и ограничавањем увоза. Већи извоз у доларско подручје има се обезбедити нижим ценама, које се према доларском подручју и земљама које нису девалвирале аутоматски снижују (под условом да изражене у на-

ционалним валутама не порасту или бар не тако осетно да би прогутале проценат девалвације, тј. проценат смањења вредности националне валуте према долару). Док производи Британије према овим земљама треба да буду јевтинији за знатан проценат девалвације, тј. до 30% (ако би пун износ девалвације дошао до изражаја), дотле производи које Британија увози из доларског подручја у доларима аутоматски поскупљују за 43%. колико на бази овог процента девалвације износи пораст вредности долара према фунти. Други услов за побољшање њеног платног биланса јесте да у извесној мери смањи увоз, као и тај да цене доларских увозних производа не само не порасту, него се и смање. Уколико би било веће смањење цена увожених доларских производа утолико би се више компензирало неповољно дејство девалвације на унутрашњи ниво цена, на ниво производних трошкова. Све то пак претпоставља велико повећање извоза у САД и доларско подручје. Међутим, ту се жеља САД да увозе више робе сукобљава са законитостима капиталистичке економије, који делују у правцу апсолутног и релативног осиромашења широких народних маса, сталног сужавања унутрашњег тржишта. Дубока противуречност између обећања САД и фактичног стања најбоље се може оценити по сумњама које доминирају свим разматрањима у буржоаској штампи ових земаља у вези са девалвацијом. Прве недеље после девалвације указују на знатан скок унутрашњих цена у Британији, на пораст трошкова живота и опадање реалне наднице, на повећање буџетских терета, на развратак у правцу појачане инфлације. Иницијативу за повећање цена дала је влада, повећавајући прво цене хлеба и брашна при истовременом апеловању на радничку класу да не тражи повећање надница, да појача свој рад и претњи да ће предузети мере за блокирање радничких надница. После хлеба и брашна повећане су за пуни проценат девалвације цене памука, обојених метала итд. Сада се то повећање преноси из гране у грану и тако губи основа за извлачење користи од девалвације, продубљује кризу.

Једна од најмаркантнијих чињеница садањег вала девалвације јесте, да је она, као што смо већ рекли, извршена под притиском САД, у споразуму између САД и Британије. Дакле, у овоме случају није било уобичајене „сарадње“ између капиталистичких земаља, у оквиру познатих организација ОУН и Маршаловог „плана“. Питање је, да ли је и Међународни монетарни фонд, иако под контролом САД, био упућен у моменат и модалитете девалвације. То потврђује запрепашћење изазвано девалвацијом фунте стерлинга у осталим капиталистичким земљама, које су следовале британску девалвацију из бојазни да се не дистанцирају од британске конкуренције. Отуда се девалвација у осталим капиталистичким земљама јавља мање или више као одбран-

бена мера. То потврђује и факат што су девалвацији прибегле и земље које пре тога уопште нису мислиле на њу, у првом реду Белгија, Француска и Канада. Сумњиво је да ће девалвацију избећи и земље као што је Швајцарска, упркос многобројним досадањим званичним изјавама да франак неће бити девалвиран. Оту-да први талас девалвације не треба сматрати свршеним чином, већ отварањем процеса оштре борбе око тржишта која ће довести до нових и поновљених девалвација итд. У таквој ситуацији владе капиталистичких земаља, услед слабих изгледа да извуку непо-средне користи од девалвације, апелују на капиталисте да не повећавају цене (што је свакако само формално) односно да то чине обазриво и умерено (дакле, концесија која даје пуну слободу ка-питалистима), а на раднике — да се не противе даљем срозавању њиховог животног стандарда, односно да не штрајукују, да се не буне (па ни обазриво и умерено). Тежиште је природно у „апелу“ на раднике. Овакве савете, као одлучујући фактор, подржавају и амерички монополи, који нарочито указују на потребу повећања производности рада, на појачавање експлоатације радничке кла-се. С друге стране, иако ће извозне цене изражене у долару пасти, увозне цене изражене у домаћој валути морају пасти. Додуше, по-раст увозних цена не преноси се аутоматски и на ниво унутра-шњих цена. То је процес који обично траје неколико месеци. Ме-ђутим, ово је неминовност, тако да пораст цена постепено обухва-та и гране које раде за извоз и тиме укида првобитно дејство де-валвације — појевтињење домаћих производа изражених у не-девалвираним валутама и у резултату — повећање конкурентске способности.

Најзад, чињеница је да све земље које су девалвирале, убу-дуће, да би дошле до исте количине долара коју су имале пре де-валвације (под условима непромењених цена) морају количински повећати свој доларски извоз за пуни проценат девалвације. Бри-танија, на пр., у 1948 години извезла је у САД робе у вредности 66,000.000 фунти односно за 266,000.000 долара по старом курсу. По новом курсу то вреди свега 185,000.000 долара. Дакле, да би по-стигла старо стање, морала би да повећа свој извоз за 81,000.000 долара или пуних 43%. А где је тек повећање преко нивоа до де-валвације, повећање које треба да успостави равнотежу, за којим девалвација фактички иде. У првом полугођу 1949 године долар-ски дефицит у стерлиншком извозу попео се на 239,000.000 фунти стерлинга. На бази извоза робе у ранијим фунтама стерлинга Бри-танија би за овај извоз добила 963,000.000 долара. Сада пак, да би покрила овај доларски дефицит, она би морала да да робе у вред-ности 344,000.000 фунти стерлинга. За успостављање равнотеже у британском платном билансу Британија, при данашњем стању њеног дефицита, морала би да повећа свој извоз за 300%.

IV

Девалвација валута у капиталистичким земљама на челу са Британијом, израз је процеса гнилења и трулења капитализма, заопштравања класне борбе између рада и капитала, продубљивања и заопштравања противуречности између САД као врховног експлоататора и свих осталих капиталистичких земаља као објеката експлоатације. Њоме су за нееквивалентну размену међу капиталистичким земљама на светском тржишту (притискивањем доларских цена на европске цене у циљу изједначења нивоа и обезбеђења доминације производима најповољнијег произвођача у капиталистичком свету — САД) отворене нове могућности у корист САД које постају основни експлоататор, које добијају широке могућности за ширење експлоатације како над колонијалним земљама тако и над њиховим метрополама.

Прво гледиште изражавано је отворено и недвосмислено. ма отвара нове могућности у правцу ширења и наметања господства америчких монопола. Дакле, не „решавање“ проблема заопштених у резултату неравномерног развитка у данашњој фази империјализма у условима заопштрења опште кризе капитализма, већ даље продубљивање противуречности.

V

Од првог дана девалвације валута, а и пре тога стављања проблема на дневни ред, могла су се јасно уочити два гледишта: једно америчких монопола, друго осталих капиталистичких земаља, једно у корист деавлвације, друго противно девалвацији.

Прво гледиште изражавано је отворено и недвосмислено. Оно је потврђено и тиме што су амерички пословни кругови поздравили девалвацију због користи које ће имати од јевтинијих цена многих роба, у првом реду сировина и полуфабриката. Америчка индустрија је изразила наду да ће у резултату тога са ценама својих производа моћи да иде још више надоле, те да ће и у новим условима конкуренције на светском тржишту бити одлучан фактор. „Балтимор сан“ од 20. IX., констатујући да девалвација претставља извесан предах, позвао је пословни свет да је искористи што боље може. „Journal of commers“ од истог дана истакао је велике користи за америчке банке у погледу извоза капитала, који је сада дошао у положај да за уложене доларе добија реалне, далеко веће вредности но што је до сада био случај. Експоненти америчких монопола у последицама девалвације виде јачање позиције долара, односно даље слабљење позиције фунта стерлинга.

Позитивно гледање америчких монопола на девалвацију и користи које ће од тога имати потврђује и Крипсова изјава пред

напуштање Вашингтона. Он је, на питање новинара о своме утиску са конференције, изјавио да господин Снајдер (амерички министар финансија), кога је назвао претседником доларске конференције, може да буде задовољан послом који је направио. Тај посао, према писању америчке штампе, састоји се у новом, повећаном данку (одузимању екстра-профита) који ће Британија и друге капиталистичке земље убудуће плаћати САД.

Супротно томе, у Британији, као предводнику девалвације, евентуалне „користи“ помућене су неверицом у непосредне користи и тешким слутњама за будућност. Пре свега, нико не верује у перспективу коју отварају америчка обећања у погледу царина, куповине стратешких сировина и извоза капитала с обзиром на услове који ће пратити овај извоз итд. (Да су бојазни Британије и других земаља оправдане види се из првих извештаја о дискусији по питању примене Труманове четврте тачке, која је почетком октобра започела у сенатском одбору. Извозу капитала претходило би низ билатералних уговора сличних онима у вези Маршалове „помоћи“ са низом обавеза и гаранција). Све те мере сматрају се недовољно ефикасним за брзо побољшање. И тако, без сагледања економских користи од девалвације, без перспективе за ефикасно ублажавање садашњих тешкоћа платних биланса, пред владама капиталистичких земаља отворио се у оштрој форми, поред економског и финансијског, и политички и социјални проблем, проблем даљег гажења основних права радничке класе, бруталног налета на радничке наднице, на животни стандард радника.

Девалвација није само заоштрила класну борбу између рада и капитала, већ је продубила и противуречности унутар капиталистичких земаља, а нарочито са Великом Британијом, која је одлуку о девалвацији донела у споразуму са САД не обавестивши о томе и остале земље са којима се до јуче бранила од прохтева америчких монопола. Француски министар финансија, Печ, означио је британску девалвацију економским ратом упереним противу осталих земаља. По њему, Британија је хтела да буде прва у коришћењу повећаним извозом у САД. Од каквих је последица била девалвација по Француску види се најбоље по томе што је одмах дошло до кризе и пада владе. Девалвација је изазвала озбиљну кризу у савезу Бенелукса и поново заоштрила спор између Западне Немачке с једне и војних комесара с друге стране (Британија је била сагласна да се немачка марка девалвира за 20%, Француска је пристајала само на 15% с тим да цена угља, који Француска увози из Немачке, остане непромењена, док су Немци инсистирали на проценту девалвације приближно ономе за колико је девалвирана фунта стерлинга). Пакистан није следовао девалвацији и, напротив, инсистира на томе да неће девалви-

рати. Као резултат свих тих супротности и противуречности, боље рећи хаоса насталог у капиталистичком свету после извршених девалвација, Француска је учинила предлог да се хитно сазове економска и монетарна конференција маршализираних земаља на којој би се расправљало о заједничким мерама у циљу сузбијања хаоса. Изгледа да ће и у Енглеској доћи до сазива конференције британских земаља између којих и Британије се такође после девалвације заоштрио низ питања, а у првом реду питање даље судбине стерлиншких потраживања односно британских дугова.

За све земље које су девалвирале и стање у коме се налазе после девалвације карактеристично је неповерење са којим је девалвација дочекана и прихваћена, затим страх пред заоштравањем класне борбе, најзад веома сумњиви изгледи да би девалвација могла да донесе брже и ефикасније користи овим земљама. Отуда тежиште идеолошке борбе у корист девалвације пада на америчке монополе чија штампа препоручује шта треба радити, даје савете, сузбија сумње и страх и храбри владе капиталистичких земаља. Све то своди се на тежњу да се терет девалвације пребаци на радничку класу, да се повећа експлоатација радничке класе, а заједно с њом и експлоатација осталих сировинских и индустријски мање развијених земаља. Појачање експлоатације радничке класе унутар сваке земље понаособ, поновна расподела екстра-профита у корист повећања удела САД — то су прве и најконкретније последице девалвације, које значе даље продубљивање опште кризе капитализма.

Владислав МИЛЕНКОВИЋ

ПРИКАЗИ И КРИТИКА

БОРБА ДЕВИЗА ИЗМЕЂУ САД И ЕНГЛЕСКЕ У ОКВИРУ ОЕС-А

Трећег и четвртог јуна у Паризу је одржан састанак консултативног комитета ОЕС-а који је створен на последњем састанку „деветнаесторице“ у фебруару о. г. Консултативни комитет добио је тада задатак да дефинише и формулише предлог економске политике маршализованог дела Европе. На састанку консултативног комитета трећег и четвртог јуна узели су учешћа министри финансија чланови комитета: Пече за Француску, Стафорд Крипс за Вел. Британију, Тремелони за Италију, Стефанопулос за Грчку, Лумбралес за Португалију, Графос за Норвешку, Стикер за Холандију, и најзад Спак као претставник Белгије и претседник комитета.

Циљ овог састанка био је припремање новог плана плаћања између европских земаља за другу годину Маршаловог плана, који почиње првог јула, односно баш у време кад отпочиње и нова буџетска година САД-а.

На дневном реду била су следећа питања.

1. Проучавања извештаја генералног секретара по питању успеха постигнутих од последњег састанка (у месецу марту) у погледу остваривања плана од 8 тачака, који је савет усвојио за 1949 годину (финансиска организација у државама члановима организације. Развијање трговине међу Европским земљама и екстра-европски извоз: развијање инвистиција...)

2. „Либерализација“ размена међу европским земљама, т. ј. мере које треба полумети да би се отклонила квантитативна ограничења (лиценце за увоз) која у данашњем систему двостраних трговинских уговора

спречавају размену робе међу државама чланицама организације.

3. Припремање новог уговора за плаћање између европских држава чланица ОЕС-а, који би заменио постојећи уговор који истиче 30 јуна.

Овај састанац консултативног комитета ОЕС-а има свој нарочити значај. На овом састанку дошли су најјаче до изражаја неспоразуми по питању монете између Енглеске и Америке. С обзиром да су се очекивале озбиљне тешкоће на овом састанку, њему је претходило неколико других састанака који су непосредно повезани за дискусију која се водила трећег и четвртог јуна на састанку комитета.

Видели смо да је једно од главних питања о коме се расправљало било питање монете. Заправо, овај проблем је постао и проблем читаве организације Маршаловог плана. Пред чланове ОЕС-а поставило се као главно питање: како развијати трговину у западној Европи?

Напред смо рекли да је свом састанку претходило неколико других састанака који су требали да олакшају рад консултативног комитета трећег и четвртог јуна. Најпре је Крипс путовао у Италију а онда се Хариман у Лондону састао са Крипсом. Истовремено је и Спак имао сусрет са Крипсом у Лондону. Опет пре ових састанака одржана је конференција Коменвелта на којој је поред осталих питања претресано и питање које је непосредно повезано са касније вођеним разговорима Крипса са Хариманом, Спаком, Сфорцом и Тренелонијем. За то време св у Паризу финансиски стручњаци ОЕС-а такође расправљали монетарно питање, које је опет главно питање треће

тачке дневног реда предвиђеног са-
станка консуллативног комитета.

Сустрети Харимана са Крипсом и
Спака са Крипсом, као и остали су-
стрети финансиских стручњака нису
довели до резултата. Напротив, бит-
ка девиза постала је још жешћа.
Хариман и Спак су пред Крипса
постављали питање поновне девал-
вације ливре стерлинга. Крипс је о-
пет захтевао девалвацију долара. Он
је заправо тражио да се изврши де-
валоризација цене злату у односу
према долару. Ово питање је, нај-
пре, постављено на недавно одржа-
ној конференцији Коменвелт у Лон-
дону. Питање су поставиле Аустра-
лија и Јужна Африка. Наиме, Ау-
стралија и Јужна Африка учеству-
ју у производњи злата у капитали-
стичком свету са 60% и траже да се
подигне цена злату. Јужно-афричка
Унија ово питање је званично поста-
вила и захтевала да се унесе у дне-
вни ред на септембарској конферен-
цији међународног монетарног фон-
да. САД је против подизања цене
злату и настоји да цена злату остаје
непромењена тј. унца 35 долара. Ау-
стралија, Јужна Африка и Енгле-
ска сматрају да ова цена злату не
одговара ни стварној тржишној це-
ни. На Далеком Истоку, на слободној
продаји унца злата се котира до 96
долара. Свугде где се злато може
куповати на слободном тржишту це-
на злату по унци креће се од 40 до
65 долара. Како је цена злату по
унци, према мишљењу произвођача
злата у Енглеској и њеним домини-
онима — ниска, то су они морали
затворити и неке руднике злата у
Јужној Африци.

Међутим, САД су упорне у томе да
одрже постојећу цену злату, пошто
би свако подизање ове цене ишло
на штету долара а у корист стер-
линга; с једне стране ова би
операција, према мишљењу аме-
риканца, изазвала девалвацију до-
лара и према томе убрзала долазак
економске кризе. Јасно је да би ова
трансакција са ценом злата повећа-
ла у великој мери доларске резер-
ве Енглеске и њених доминиона, од-
носно, појачала би и осамосталила
још више зону стерлинга. На тај

начин Енглеска би играла доминан-
тну улогу на тржишту и постала би
озбиљан партнер САД-а. Према ми-
шљењу Крипса, ревалоризација це-
не злату у односу на долар одра-
зила би се на установљену равноте-
жу буџета земаља произуктора. САД
не усваја мишљење Крипса и води
курс подешавања свих европских
монета према долару, али ова опе-
рација је немогућа ако се не извр-
ши девалвација ливре. Крипс оста-
је и даље непомирљив противник
сваке девалвације ливре и упорно
брани садашњи паритет ливра-до-
лар. Аустралија и Јужна Африка
прете, опет, да ће одбацити Бретон-
вудски споразум, који строго забра-
њује продају изнад цене од 35 до-
лара по унци. Отуда још један од
разлога путовања Харимана у Лон-
дон. Многи енглески стручњаци сма-
трају да размимоилажења нису то-
лико озбиљна и да би могло доћи до
споразума под условом да се извр-
ши девалвација ливре према дола-
ру а да САД пристану да се подигне
цена злату. Међутим, ово решење
не би било дугога века пошто оно са-
мо привремено решава проблем.

Отпор Енглеске према Америци
јасно се одражава на читав систем
размене између земаља Маршалов-
вог плана с једне стране, онда из-
међу Енглеске и других земаља у
оквиру Маршаловог плана као на
пр. Италије, Швајцарске а нарочито
Белгије на питању трансферабили-
тета и конвертибилитета „паклона”.

Ове супротности, а у првом реду
супротности између Енглеске и САД
које најјаче долазе до изражаја —
нарочито су се заостриле током по-
следњих неколико недеља. Порекло
овога налази се још и у недавним
препорукама ЕЦА ОЕС-у. ЕЦА, с
обзиром да треба да се обнови уго-
вор о плаћању међу европским зе-
мљама у оквиру Маршаловог плана
за буџетску годину која почиње пр-
вога јула, тј. почетком америчке бу-
џетске године — дала је две препо-
руке, према мишљењу Американца
значајне, земљама ОЕС-а у погледу
споразума о плаћању:

1. Европска монета треба да буде
интерконвертибилна, што ће рећи да

би то требало да буде главни услов плаћања трговинске размене између Европских земаља;

2. Курс за замену европске монете треба да буде подешаван према једном стварном нивоу, водећи при томе рачуна о нивоу практичних цена у Европским земљама и САД-у.

Ове препоруке ЕСА су доста озбиљно разделиле чланове ОЕС-а. Оне су наишле на подршку највећег дела чланова Маршаловог плана изузев Енглеске и скандинавских земаља. Највећи противник овим препорукама је Енглеска, која је читаву своју финансијску спољну политику до сада базирала на билатералној трговини и на неконвертибилитету ливре и на подржавању садашњег паритета ливра-долар.

Европске земље, на челу са Белијом, наклонене монетарном подешавању, траже да операција буде извршена не само истовремено са девалвацијом ливре већ што је могуће раније: пре него што дође до једне светске трговинске кризе. Овај став осталих чланова ОЕЦЕ-а подржава Америка преко Харимана. Према његовом мишљењу и изјави коју је дао недавно, ове препоруке имале би за резултат отклањање свих постојећих препрека између чланица ОЕС-а, онда повећање продуктивности и оне би допринеле решењу основних проблема у равнотежи плаћања. Хариман даље сматра да је данашња цена ливра-стерлинг на тржишту нереална и да се она вештачки одржава што се упадљиво одражава према долару. Тако данашњи однос ливра—долар 1:4,03 је нереалан са обзиром да ливра банкнота на свим тржиштима има курс који се креће од 2,50 до 3,30 долара. Према америчком мишљењу, ливра би требало да се девалвира за 20—30%.

Последњи састанак консултивних комитета није могао да нађе решење које би могло да буде компромисно. Крипс је за све време трајања дводневне конференције бранио нужност садашњег начина трговине између земаља Маршаловог плана тј. на бази билатералних трговин-

ских уговора, неконвертибилитета ливре и постојећег паритета ливра — долар.

Централно питање конференције било је питање конвертибилитета или „аутоматске” и „организоване еластичности” и питање трговине на бази билатералних или мултилатералних уговора. Заправо ова два питања чине главне елементе будућег новог споразума плаћања између Европских земаља.

Апсолутни конвертибилитет монета, који Америка портира преко Белгије, значио би на пр. да Француска са својом националном монетом може куповати у неограниченим количинама на легалним тржиштима швајцарске франке, енглеске ливре, белгиске франке или доларе, или исто тако да плати продукте у оним монетама са којима она то жели. То би другим речима значило крај данашњим ограничењима у размени између земаља Маршаловог плана. САД баш настоји на апсолутном конвертибилитету европске монете. Јасно је зашто. Ако би био усвојен принцип апсолутног конвертибилитета или „аутоматске еластичности”, значило би фаворизирати америчке инвестиције. На тај начин имали би у свима земљама Маршаловог плана америчку контролу као и нова тржишта за америчку производњу. То значи, такође, повећање куповине у САД од стране европских држава. Другим речима, имали би поновно враћање долара у САД.

Разуме се да Енглеска у овоме види опасност. Апсолутни конвертибилитет значио би за Енглеску још далеко веће губљење резерве долара, повећање доларског дефицита а тиме све већу потчињеност САД-у. Монетарне резерве Енглеске и без тога су умањене. За осам месеци Енглеска је исплатила у злату или доларима еквивалент од 22,421.000 ливри стерлинга само трима земљама чланицама ОЕС-а и то: 12,183.000 Белгији, 5,575.000 Швајцарској и 4,663.000 Бизонији. Исто тако треба узети у обзир и биланс размене између Италије и Енглеске, који је крајем 1948 г. имао салдо од 23 мил.

До краја о. г. изгледа да ће ова цифра достићи висину од 60,000.000 ливри стерлинга у корист Италије. ври стерлинга.

Потребу за доларима осећају све земље „зоне стерлинг” изузев Јужне Африке. Исту потребу осећају и за златом. Међутим, данас монетарне резерве Енглеске пењу се на 471,000.000 ливри-стерлинга, што значи једну милијарду и 900,000.000 данас Енглеска располаже са долара. Ако се узме у обзир и то да 71,000.000 ливри-стерлинга мање него пре годину дана упркос и директне и индиректне Маршалове помоћи (327 милиона ливри за прву годину), онда упркос зајма од стране Канаде у висини од 50,000.000, и најзад, упркос повећаног извоза за последњих годину дана — онда је јасно у каквој се тешкој финансијској и економској ситуацији данас налази Енглеска и колико су исцрпљене њене доларске резерве. Овоме треба додати и то да је знатно смањен и прилив долара из САД. Енглески извоз у САД није се довољно побољшао. За прва четири месеца у овој години извоз у САД био је нижи за 14% у односу према последња 4 месеца 1948 год. Исто тако енглески извоз у читаву Северну Америку је знатно пао у односу према прошлој години. Данас је он нижи од средњег прошлогодишњег извоза а у далеко је мањој пропорцији од укупног извоза од пре рата. Има и других фактора који чине енглески биланс плаћања у доларима још тежим. Наиме, ради се о паду цена извесних сировина које долазе из Коменвелта а које су биле извезене у САД, као н. пр. каучук, лан, какао. Тако је цена какао-а пала на пола према прошлој години. Што се тиче цене лану и каучуку оне су пале за 10% од цена из прошле године. Дакле, све ово све више и више отежава Енглеској да дође до потребних долара за њену трговину.

Отпор Енглеске према све јачем дипломатском и финансијском притиску Америке и њена тежња да се овог tutorства ослободи — налази доста подршке у њеним опсежним трговинским односима са земљама

Источне Европе а нарочито Пољске, са којима може још више да повећа трговинску размену, онда непостојање стварног јединства у оквиру ОЕСЕ-а, Белгија, нпр., врло тешко подноси 250.000 беспослених, а онда тамо постоји тенденција код једне групе индустријалаца да прекину са куповином робе у САД-у. Затим Канада, главни снабдевач Енглеске врло тешко подноси своје данашње трговинске везе са САД. У првом тромесечју 1949 год. Канада је забележила дефицит од 600.000 долара у њеном платежном билансу, док је прошле године у одговарајућем периоду, док је имала тежње трговинске односе са Енглеском — забележила добит од 95,000.000 долара.

Као што се види, супротност између Енглеске и САД све се оштрије манифестује. Али поред свега овде се ипак очекује могућност једног споразума — истина половичног. Од 27 до 30 јуна одржаће се састанак у Паризу свих чланова ОЕС-а. То је нека врста редовног састанка. На њему ће се разматрати и предња питања. Верује се да ће се још пре овог састанка наћи једно решење. Енглески финансијски стручњаци су већ отпутовали у Америку да заједно са америчким финансијским стручњацима расмотре читаво ово питање и нађу једно компромисно решење. Мисли се да ће Крипс најзад да усвоји девалвацију али под два услова: најпре ће све европске монете извршити девалвацију за око 15% у односу према долару а затим ће се долар девалвирати за 3% у односу према унци злата. За сада, како се мисли у круговима ОЕС-а, то је једина могућна компромисна комбинација. Међутим, пошеније уистини било решење или само инјекција болеснику коме постаје све теже и коме сваког часа прети озбиљна криза. При овоме треба увек имати на уму настојање Енглеске да се ишчупа из загрљаја Америке и тако сачува своју независност и самосталност. Овога пута то долази до оштрог изражаја.

ПОСЛЕРАТНИ РАЗВОЈ ПЛАТНИХ БИЛАНСА КАПИТАЛИСТИЧКИХ ЗЕМАЉА

Платни биланси, покрај свих својих техничких недостатака, претстављају ипак најпоузданије статистичко средство за оцену промена које су се, у току и после Другог светског рата, догодиле у економици капиталистичког света. Коришћени са потребним резервама и опрезношћу они омогућају увид у процес унутрашњих збивања, у структурална померања и конјунктурне варијације капиталистичких земаља. Они у пуној мери осветљавају неравномерности развитака и противречности капиталистичког света, сву дубину дејства опште кризе капитализма. Није могуће дати један систематски и исцрпан преглед кретања платних биланса, јер се за широке области света не

израчунавају потребни подаци. За кључно са 1947. годином и само за неколико земаља и за 1948., располажемо подацима за Европу, Северну и Латинску Америку, Аустралију и неке земље Африке и Азије. На основу расположивог материјала може се добити извесна претстава о тенденцијама кретања платних биланса најважнијих подручја капиталистичког света.

I — Западна Европа

Развој платних биланса земаља Западне Европе, укључених у тзв. „Маршалов план“, изражен у салдима најважнијих позиција може се видети из следећег прегледа, састављеног на основу расположивих статистичких извора:

Табела бр. 1

У млд. дол.	Извоз и увоз	профити и камате	друге услуге	укупан платни биланс
1928 ¹ паритет 1934	—4.6	+2.6	+3.9	+1.9
1938 ¹ паритет 1934	—2.8	+1.1	+1.4	—0.3
1946 ¹ паритет 1934	—5.0	+0.5	—0.7	—5.3
1947 ²	—7.2	—	—	—7.2
1948 ²	—6.3	—	+0.7	—5.6

Уочи економске кризе 1929/33 г. г., на крају периода релативне стабилизације, западно-европске земље као целина показивале су у својим платним односима с осталим светом активу од 1.9 млд. дол. Ова актива остварена је захваљујући приходима тзв. невидљивих извора, који су у 1928 г. дали укупно 6.6 млд. дол., чиме је за близу 2 млд. дол. препокривен дефицит трговинског биланса од 4.6 млд. дол. С изузетком Грчке и Исланда имале су све земље пасиван трговински биланс. По величини пасиве на прво место долази Вел. Британија са 2.408 мил. дол., затим Италија (651.6 мил. дол.), Холандија (495 мил. дол.) и Аустрија (са 244.5 мил. дол.). Вел. Британија је, захваљујући приходима из невидљивих извора (2.058 мил. дол.) успела да у своме укупном

платном билансу оствари активу од 1.002.7 мил. дол. По величини оваквих прихода на друго место долази Француска (1.046.5 мил. дол.), а затим Италија (518.3 мил. дол.), Белгиско-Луксембуршка Унија (316.8 мил. дол.) и Швајцарска (249.8 мил. дол.). Пасиван је у овој години био платни биланс Италије (220.1 мил. дол.), Холандије (271.2 мил. дол.), Аустрије (163.4 мил. дол.), Португала (130 мил. дол.), Ирске (61.4 мил. дол.) и Турске (19.2 мил. дол.). Активност платног биланса читаве групе земаља Западне Европе остварена је захваљујући знатним вишковима у платном билансу Вел. Британије, Француске, Грчке и Белгије.

Година 1938 значајна је по томе, што у њој конјунктура наоружања скреће правац развоја светске еко-

¹ Без Немачке. Etudes et Conjonctures, Economie Mondiale, Paris 1947.

² Economic Survey of Europe in 1948, Geneva 1949, стр. 117.

номије од једне нове кризе, која је већ почела у 1937 год., ка извесном побољшању, захваљујући повећању запослености и тражње производа у вези са претстојећим ратом. Релативно стабилизовање конјунктурног циклуса, карактерише се, међутим, великим слабљењем међународних позиција земаља Западне Европе. Пасива њиховог трговинског биланса износила је 2.8 мил. дол., док је у билансу невидљивих примања забележена актива од 2.5 мил. дол., према активном салду у 1928 г. од 6.5 мил. дол. Пасива укупног платног биланса достигла је у овој години цифру од 300 мил. дол. У свима земљама Западне Европе запажа се велико сужавање спољно-трговинских односа и смањење прихода од иностраних инвестиција, туризма и других невидљивих извора. У Вел. Британији су овакви приходи смањени од 3.910.7 мил. дол. у 1928 г. на 1.270 мил. дол., дакле за близу 70%, у Француској од 1.064.5 мил. дол. на 398 мил. дол. С изузетком Исланда показују све земље пасиван трговински биланс, а осим Белгије, Данске, Италије и пасиван или једва уравнотежен платни биланс. Актива платног биланса Вел. Британије у 1928 г. од 1.002.7 мил. дол. преобратила се у 1938 г. у пасиву од 280 мил. У Француској наместо раније активе од 953.5 мил. дол. видимо пасиву од 52 милиона. Грчки биланс 1928 г. био је активан за 521 мил. дол. а у 1938 г. је пасиван за 22 мил. дол.

После Другог светског рата добио је развој платних биланса земаља Западне Европе управо катастрофалан карактер. Укупна пасива трговинских биланса према осталим деловима света била је 1946 г. 18 пута већа него у 1938 г. Ниједна од западно-европских земаља не показује активан трговински биланс. Највећу пасиву видимо код Француске (1.675 мил. дол.), затим Вел. Британије (1.110 мил. дол.), Белгије (520 мил. дол.). Али одлучујућа про-

мена не лежи на пољу спољне трговине, чија је пасива претстављала нормалну појаву у раздобљу између два светска рата, већ у крајњој исцрпености прихода невидљивог биланса. Ставке, профити и камате од капитала инвестираних широм целог света, поморски превоз, туризам, које су кроз толико година обилато надокнађивале пасиву трговинског биланса најважнијих земаља Западне Европе, постале су после рата и саме пасивне. Наместо суфицита од преко 6.5 мил. дол. у 1928 г. констатује се у 1946 г. пасива од 209 мил. дол. Од појединих држава нарочито су погођене, раније највећи извозници капитала, Вел. Британија и Француска. Актива невидљивог биланса Вел. Британије смањила се од 2.910.7 мил. дол. у 1928 г. на 1.270 мил. дол. у 1938 г. и у 1946 г. се преобратила у пасиву од 260 мил. дол. Француска је у овој години имала пасиву од 290 мил. дол. према активи од 398 мил. дол. у 1938 г. и 1.046.5 мил. дол. у 1928 г.

У 1947 г. забележен је највећи дефицит платних биланса земаља Западне Европе, у висини од 7.2 мил. дол. У овој години невидљиве трансакције губе готово сваки значај и пасива платног биланса претставља последицу дефицита у спољно-трговинској размени, која се развија под утицајем дефицитарних жетви у Европи. Само 40% увоза могло је у овој години бити плаћено извозом робе, и резерве у злату и страним девизама су сведене на минимум.³ Ово је година рекордних дефицита, нарочито држава које су непосредно учествовале у рату. Пасива платног биланса Вел. Британије достигла је у 1947 г. 580 мил. фунти, према 70 мил. у 1938 г.; у Француској пасива износи 2.688 мил. дол., у Италији 471 мил. дол. Мале земље које су по правилу пре рата имале активан биланс, постале су у огромној мери пасивне. Тако пасива платног биланса Холандије достиже 1.522 мил. гуллена, према

³ Rapport Interimaire sur le Programme de Rélèvement Européen, Organisation Européenne de Coopération économiques, Paris, 1948, volume I, стр. 53.

14 мил. у 1938 г., биланси Данске, Шведске и Норвешке, који су у години 1938 били активни за 116.97, 95 и 97 милиона у националном новцу, у 1947 г. показују пасиву од 325, 1.523 и 1.157 милиона.

У 1948 г. дефицит Западне Европе сведен је на 5.6 мил. дол., односно према претходној години за 1.6 мил. дол. Побољшање стања платних биланса Западне Европе догодило се само у односу према САД, док је према осталим неевропским земљама дефицит остао исти, као у 1947 год. (1.7 мил. дол.).⁴ У односима земаља Западне Европе са осталим европским земљама дефицит је повећан од 0.1 на 0.3 мил. дол. Дефицит у односу према САД опао је од 5.4 мил. на 3.6 мил. дол., односно за 1.8 мил. дол. Стање укупног платног биланса поправило се захваљујући смањењу дефицита трговинског биланса од 7.2 на 6.3 мил. дол. и активизирању биланса невидљивих трансакција за 0.7 мил. Обим увоза достигао је у 1948 г. 15.3 мил. дол. према 13.9 мил. у 1947 г., али у исто време забележено је и повећање извоза од 6.7 на 9.0 мил. што је омогућило смањење дефицита трговинског биланса према претходној години за 1 мил. дол. Тенденције у спољној трговини састојале су се у смањењу увоза из САД за 1 мил. и повећању извоза за 200 мил. дол. Увоз из осталих неевропских земаља повећао се на читаве две милијарде, док се у исто време овакав извоз повећао готово у истом опсегу (1.9 мил. дол.). Са другим европским земљама увоз се повећао за 400 мил., а извоз за 200 мил. Осетно побољшање биланса невидљивих трансакција претставља у првом реду резултат побољшања у приходима од поморског превоза. Наместо дефицита по овоме основу у 1947 г. од 400 мил. дол., могао је у 1948 г. бити забележен вишак од 300 мил. дол. Узрок овоме побољшању лежи у снижењу превозних тарифа и смањењу обима самог превоза, у-

след опадања куповина у САД. У исто време обнавља се западно-европска трговачка морнарица и јачање трговачке размене са преко-океанским земљама у све већој мери се обавља сопственом тонажом. Као даљи елеменат побољшања биланса невидљивих плаћања треба навести повећање прихода од туризма. На другој страни ова ставка била је под веома неповољним дејством војних издатака у иностранству, у првом реду у случају Вел. Британије, Француске и Холандије. Наведени дефицити платних биланса проистичу само из плаћања проузрокованих кретањем робе и разменом услуга, односно тзв. „текућих обрачуна“. Они не обухватају извоз капитала који су после рата извршиле поједине европске земље. Рачуна се да је у току 1946 и 1947 г. у једној или другој форми (нове инвестиције, исплате дугова) Западна Европа извршила трансфер капитала у висини од близу 2.000 мил. дол., што отприлике претставља износ забележен у предатним годинама живог промета капитала.⁵ Поред овога, дошло је у послератним годинама и до знатног бекства капитала из земаља Западне Европе, чију величину није могуће проценити. Према томе, стварни дефицити платних биланса били су већи него што се то може видети из расположивих статистичких података.

Финансирање послератних дефицита земаља Западне Европе извршено је поклонима, зајмовима, употребом златних резерви и ликвидацијом потраживања у иностранству. У 1946 год. главни извор финансирања били су зајмови и кредити у висини од 2.500 мил. дол., испоруке UNRRA-е достигле су вредност од 2.300 мил. дол., а износ искоришћених резерви злата и долара и иностраних потраживања — 1.000 мил. дол. Укупна средства којима се у овој години могло располагати из-

⁴ Economic Survey of Europe in 1948, стр. 117.

⁵ A Surevey of the economic Situation and Prospects of Europe, Geneva 1948, стр. 63.

носила су дакле 5.800 мил. дол.⁶ У 1947 г., у којој је дефицит платног биланса за 50% надмашио стање у претходној години, поклони и дугорочни зајмови САД износили су укупно 4.900 мил. дол. Ликвидацијом злата, долара и иностраних потраживања добијено је 2.500 мил. дол. Међународне установе (UNRRA, Међународна банка за обнову и развита, Међународни монетарни фонд), допринеле су приближно 1.200 милиона. Укупно добивена сума од 8.600 мил. дол. надмашује дефицит платних биланса земаља Западне Европе за 1.400 мил. дол., што се има приписати раније наведеном извозу и бекству капитала из Западне Европе. Не постоје подаци за 1948 г., али је познато да је инострана финансиска помоћ Западној Европи била знатно мања него у 1947 г. У другој половини 1948 г. отпочеле су испоруке по Маршаловом плану, од кога у овој години потиче највећи допринос уравнотежавању платног биланса. Пада у очи да у овој години западно-европске земље престају да се у своме увозу равнају према величини потреба, већ драстичним смањењем увоза подеша-

Табела бр. 2

Платни биланс Бел. Британије⁷ у мил. фунти стерлинга

	1938		1946		1947		1948	
	напл.	испл.	напл.	испл.	напл.	испл.	напл.	испл.
Извоз увоз	533	835	890	964	1.102	1.514	1.550	1.742
Превоз	100	80	170	139	205	171	250	190
Профити и камате	205	30	155	86	152	102	162	112
Државна примања и издавања	—	16	167	414	134	234	87	161
Остале услуге	00	47	60	57	28	94	154	80
UNRRA	—	—	—	61	—	25	—	—
Држ. поклони	—	—	—	60	33	80	—	26
Маршалов план	—	—	—	—	—	—	169	—
Укупно:	938	1.008	1.442	1.775	1.645	2.223	2.372	2.311
Биланс капитала и злата								
Приватна лица	—	39	36	—	21	—	180	—
Држава	130	—	341	124	1.027	250	237	270
Укупно:	130	39	377	124	1.048	250	417	270
Грешке	—	21	80	—	—	249	—	208

⁶ Ова сума надмашује дефицит платних биланса од 5.300 мил. зато што су у цифри доприноса UNRRA-е обухваћене и испоруке у земље Источне Европе.

⁷ International Financial statistics бр. 8/49, стр. 178.

повољним развојем цена од 1929 до 1938 г., односно већим падом цена аграрних производа и сировина од цена индустријских производа које Енглеска извози.

Пасивност трговинског биланса представља хроничну појаву у развоју економије Вел. Британије. У 1938 г. Вел. Британија увезла је робе за 835 мил. фунти стерлинга, а извезла за 533 мил. Дефицит од 302 мил. представља отприлике просек дефицита који се нижу од 1929 год. Упоређењем са развојем спољне трговине пре 1929 године видимо да су се дефицити смањили. Ово, међутим, не значи да се и снабдевање Вел. Британије иностраним производима смањило. Захваљујући повољном развоју светских цена, Вел. Британија је у току периода 1929/1939 могла стварно редуцирати пасивност свога трговинског биланса. После Другог светског рата настала је потпуно обрнута ситуација. САД, користећи свој доминирајући положај у капиталистичком свету, подигле су у 1946 год. светске цене аграрних производа за више од 50%. Како се цене готових производа у Вел. Британији нису осетно промениле, она је била принуђена да стварно даје више својих производа у размену за увезене производе исхране и сировине, услед чега је неутрализован напор Вел. Британије да појачаним извозом у равнотежи свој платни биланс. Крајним напрезањем, наметајући своје радном становништву велике жртве, Вел. Британија је свој извоз повећала у 1946 г. на 889 мил. фунти стерлинга (према 533 мил. у 1938 г., 1.100 мил. у 1947 г. и 1.550 у 1948 г.). Али услед скока цена увозних производа повећала се у истим годинама вредност увоза 969, 1.515 и 1.742 мил. фунти. У коликој мери је овакав развој цена довео Вел. Брита-

нију у тежак положај може се видети из података за 1948 г. У овој години извоз и увоз обрачунат по ценама из 1938 г., били би скоро изједначени, што претставља раније незабележени успех британске спољне трговине. Али стварно, услед скока увозних цена, у овој години забележен је дефицит од близу 200 мил. фунти стерлинга. На овај начин створена је вештачким путем највећа пасивна позиција у билансу плаћања Вел. Британије која је највише допринела његовој укупној пасивности.⁸ Даљи узрок пасиве јесте слабљење важних извора невидљивог биланса. Најважнији овакав извор били су, као што је већ раније истакнуто, приходи од инвестиција у иностранству, „највеће енглеске индустрије“⁹ У току Другог светског рата Британска влада била је приморана да реализује велики део потраживања која су њени грађани имали у иностранству. У исто време повећале су се у великој мери и њене обавезе према иностранству. Укупни британски пласмани пре рата процењени су на око 5.000 мил. фунти стерлинга. У току рата они су се смањили за 1.115 мил. и у исто време настало је једно ново задужење (у првом реду према Канади, Индији, Египту и Јужној Африци), у висини од 2.880 мил. фунти стерлинга.¹⁰ Овакво стање изразило се у платном билансу смањењем прихода од британских иностраних инвестиција од 205 мил. фунти стерлинга у 1938 г. на 153 мил. у 1946 год., на коме се износу ова ставка одржава и у 1947 год., док се у 1948 г. повећава на 162 мил. фунти.¹¹ У исто време повећала су се оваква плаћања Вел. Британије иностранству од 36 на 80, 106 и 112 мил. фунти. У периоду 1929/1938 г. активна салда прихода од иностран-

⁸ P. Baran and M. Painter, *Britain's Economic Prospects*, American Perspective, април 1949, стр. 41.

⁹ The Economist 20.11.1937.

¹⁰ Alfred Kahn, *Great Britain in the World Economy*, New York, 1946, стр. 270.

¹¹ У 1929 г. овакви приходи износили су 375 мил. фунти, в. James Allen, *World Monopoly and Peace*, New York, 1946, стр. 121.

них инвестиција Вел. Британије до-
стижала су и прелазила просечно 200
мил. фунти стерлинга годишње. У
1946 год. овакав салдо пао је на 73,
а у 1948 г. на 50 мил. фунти стер-
линга. Треба имати на уму да је у-
след скока цена стварна вредност
ове последње суме сведена на поло-
вину. Други извор из кога је Вел.
Британија покривала пасиву свога
трговинског биланса били су при-
ходи од њене трговачке морнарице.
Овакви приходи износили су у 1938
год. 100 мил. фунти, док је у истој
години за исте услуге исплаћено у
иностранству 80 милиона. После ра-
та, у 1946 год., исплаћено је 170 а
примљено 139 мил., док је у 1947 г.
наплаћено 205 а исплаћено 171, а у
1948 г. је примљено 250, а исплаћено
190 милиона. На овај начин оства-
рена је код ове ставке у 1938 год.
актива од 20, у 1946 г. од 41, у 1947
год. од 34 и у 1948 г. од 60 мил.
фунти стерлинга. Друге разне услуге
(финансиско посредништво, тури-
зам и др.) донели су у 1938 г. чист
приход од 53 мил. фунти, а у 1946 г.
само 3 мил., док су се у 1947 г. пре-
обратили у дефицит од 56 мил. У
1948 г., међутим, појављује се поно-
во суфицит од 74 мил. фунти. На
овај начин могла се у 1938 г. израв-
нати пасива трговинског биланса и
укупни дефицит платнога биланса
свести на 70 мил. фунти стерлинга.

Нагло повећање и поскупљивање
увоза као и прогресивно исцрпљива-
ње извора прихода од невидљивих
трансакција у послератним година-
ма довели су до појаве огромних де-
фицита у британском платном би-
лансу. Само пасива трговинског би-
ланса достигла у 1946 г. 74 мил.
фунти стерлинга, у 1947 г. 412 и у
1948 год. 192 милиона фунти. У
истим годинама смањио се активни
салдо невидљивих ставки на 108
мил. у 1946 г., 6 мил. у 1947 г. и у
1948 г. Док на једној страни нагло
оппадају приходи који су некада о-
билато надокнађивали дефиците
спољне трговине, појављују се но-
ви издаци које тешко оптерећују

платни биланс. То су пре свега тро-
шкови које повлачи издржавање
великих војних контингената у ино-
странству. Рачуна се да су овакви
издаци у 1946/47 гг. достигли уку-
пан износ од 500 мил. фунти стер-
линга.¹² Овакво стање изражава се
у платном билансу Вел. Британије
дефицитима од 333 мил. фунти у
1946 г. и 578 мил. у 1947 г. У 1948 г.
добила је Вел. Британија „помоћ“
по Маршаловом плану у висини од
169 мил. фунти, што је омогућило
не само уравнотежавање платног
биланса већ и остварење суфицита
од 61 мил. фунти. Али већ у току
првих месеци 1949 г. показало се да
су узроци кризе британског платног
биланса тако дубоки да се не могу
отклонити доларским поклонима. У
току 1949 г. ослабљена је, услед пр-
вих појава економске кризе у САД,
и њихова тражња иностраних про-
извода. У исто време дошло је до па-
да цена производа земаља стерлин-
шког блока који се могу продати за
доларе у висини од просечно 10 до
25%, док су цене највећег дела си-
ровина које Вел. Британија набав-
ља у САД (памук, дуван, пшеница
итд.) помоћу државних субвенција
вештачки одржаване. У исто време
повољна извозна конјunktura за
британску индустрију отпочела је
да слаби. Наместо високе тражње,
која карактерише прве послератне
године, на светском тржишту кон-
јunktura у све јачој мери почиње
да слаби. У оваквој ситуацији мо-
рало се испољити дејство високих
производних трошкова британске
индустрије и њена неспособност да с
успехом конкурише америчким
производима. Услед оваквог стања
ствари, наместо очекиване равноте-
же, коју је до 1952 г. имала да омо-
гући помоћ на основу Маршаловога
плана, дошло је већ у 1949 г. до за-
оштравања кризе платнога биланса.
Укупан доларски дефицит стерлин-
шке зоне достигао је крајем првог
полугођа 1949 год. 239 мил. фунти
стерлинга, односно за 44 милиона
више него што је предвиђено бри-

¹² Etude sur la situation et les perspectives économiques de l'Europe, Genève, 1948, стр. 62.

танским привредним буџетом.¹³ Укупне резерве злата и долара Вел. Британије пале су од почетка функционисања Маршаловог плана па до 1. III. 1949 г. од 552 на 471 мил. ф. ст., односно, према изјави министра финансија Крипса, „испод граница сигурности“.¹⁴ Проблем платног биланса, за који се очекивало да ће се у блажој форми појавити тек после 1952 г., поставио се дакле најоштрије већ у 1949 г.

Француска. — Француска је дуго времена била типична земља — рентијер. Она је интензивно извозила своје капитале, занемарујући у исто време изградњу и модернизацију сопствене производње. Пре 1914 године њени приходи од ино-

страних пласмана покривали су више него довољно хроничну пасивност њеног трговинског биланса. Али у Првом светском рату стање се мења. Важност Француске као извозника капитала смањује се и она у резултатима оба светска рата постаје дужничка земља. Активни салдо ставке „интереси и дивиденде“ њеног платног биланса износио је у 1913 г. 8.875 мил. франака (паритета 1928 г.)¹⁵ и поступно је сведен на 3.500 мил. у 1938 г. После Другог светског рата Француска је своје снабдевање и обнову обезбеђивала сталним задуживањем у иностранству које ће за дуго низ година тешко оптерећивати њене финансије и њен платни биланс.

Табела бр. 3

Платни биланс Француске,* у милионима долара

	1946		1947		1948	
	напл.	испл.	напл.	испл.	напл.	испл.
Извоз увоз	526	2.612	1.093	2.497	1.088	2.510
Туризам	22	41	57	51	97	25
Превоз	21	267	104	427	45	318
Профити и камате	93	21	148	68	146	14
Државни издаци и приходи	2	47	2	48	42	110
Радничке дознаке	10	45	14	69	8	88
Остале услуге, и државни и приватни поклони	114	141	144	90	235	358
Маршалов план	—	—	—	—	754	—
Средства „фондова у националној валути“	—	—	—	—	66	1
Укупно:	788	3.174	1.562	3.250	2.475	3.424

У 1938 г. Француска је успела да дефицит свога трговинског биланса од 238 мил. дол. покрије приходима од инвестиција у иностранству (137.1 мил. дол.) и других услуга (97.2 мил.). Незнатна непокривена разлика (4.7 мил. дол.), заједно са губитком злата у висини од 117.5 мил. дол., довели су до дефицита платног биланса од 122.2 мил. дол.

У првим годинама после ослобођења Француска је снажно напредовала на пољу привредне обнове.

С отстрањивањем из владе претставника Комунистичке партије отпочиње период назадовања француске економије и њеног све јачег потчињавања власти америчких монопола. Две узастопне девалвације франка створиле су за америчке капиталисте могућност да врло јевтино откупљују многа најважнија француска предузећа, док су у исто време довеле до огромног поскупљења трошкова живота. Почетком 1949 год. реална надница у поређе-

* International Financial statistics, бр. 7/49, стр. 152.

¹³ The Statist, July 16, 1949, стр. 81 и Labour Monthly, September 1949, стр. 257.

¹⁴ Mondo operaio, 3.9.1949.

¹⁵ Charles Bettelheim, Bilan de l'économie française 1919—1946, Paris, 1947, стр. 62—63.

њу са 1938 г. пала је за више од 50%.¹⁶ При томе су могућности запослења, услед конкуренције америчких производа, постајале све мање. У току 1948 год. број запослених смањено се за 500.000.¹⁷ Док се тако на једној страни производња смањује, француски монополи остварују огромне профите. Од 112.000 милијарди франка пре рата профити су се после рата повећали на 3 милиона милијарди.¹⁸ Дубоке противуречности француске економије огледају се изразито у кретању платних биланса после рата. У 1946 г. француски платни биланс показује пасиву од 1.753 мил. дол., у 1947 г. од 1.513 мил. а у 1948 г. од 949 мил. Ова огромна пасива проузрокована је у првом реду великим дефицитом трговинског биланса који је у 1946 г. износио 1.503, у 1947 г. 1.412 и у 1948 г. 1.428 мил. дол. Иако су у току рата потребе у храни и производним средствима огромно порасле, иако је производња била сведена на најмању меру, не може се рећи да повећање увоза претставља једну нормалну појаву. Уствари, увоз у 1946 г., ако се води рачуна о повећању светских цена, није био знатно већи него у 1938 г. У 1947 г. увоз је по количини чак и мањи, али услед наглог скока цена у САД, за увезену робу морало је бити плаћено знатно више. По количини увоз је био мањи за 6% од увоза у 1946 г., али по вредности је био већи за читавих 500 мил. дол. Велике промене у послератној структури платног биланса Француске као и знаци њеног економског слабљења изражавају се у појави пасиве у ставкама невидљивог биланса. У 1946 г. приходи из невидљивих извора дали су 262 мил. дол., док су расходи нарасли на 564 мил., доводећи тако до дефицита од 350 мил. дол. У 1947 г. порасла су знатно примања по овим ставкама. Наро-

чито су повећани приходи од туризма, поморског превоза, инвестиција и других услуга. Укупно је притицај оваквих прихода достигао 469 мил. дол. Али, у исто време повећали су се расходи овакве врсте на укупно 753 мил., тако да је забележен дефицит од 284 мил. дол. У 1948 г. долази до осетног повећања невидљивих прихода, и то на страни примања на 743, а на страни издавања на 914 мил. дол. Иромене су наступиле услед повећања прихода од туризма, државних примања и разних услуга и поклона и повећања расхода на поморски превоз, војне издатке у Индокини и разне услуге. Укупни дефицит платног биланса од 2.386 мил. дол. у 1946 г. и 1.648 мил. у 1947 г. и 949 мил. дол. у 1948 г. покривени су зајмовима и извозом злата. Укупно је француска дугорочна и краткорочна задуженост према иностранству повећана у времену 1945—1947 г. за 3.129 мил. дол.¹⁹ У истом периоду сведена је резерва злата и девиза Француске банке од 3.180 мил. дол. у 1939 г. на 1.282 мил. у 1945 г.²⁰ Сама златна резерва смањила се од 2.709 мил. дол. у 1939 год. на 523 мил. дол. у јулу 1949 год.

Италија. — Услед великих издатака у вези са колонијалном експанзијом и одржавањем на власти фашистичког режима, немилосрдне експлоатације радничке класе и селаштва, које је великим делом живело у полуфеудалним односима, већ и онако слаба економика Италије налазила се уочи светског рата пред сломом. Сам рат до крајности је погоршао економско стање Италије, а после рата дошло је до парализовања производње и потпуног финансиског расула. Производња се после рата одржавала на знатно нижем нивоу него пре рата. Око 3 милиона радника искључено

¹⁶ Victim of American Aid, World News and Views, No. 6/49, стр. 64.

¹⁷ Ibid. No. 6/49, стр. 65.

¹⁸ Ibid. No. 9/49, стр. 98.

¹⁹ The Foreign Exchange Position of the Devastated Countries, New York, 1947, стр. 35.

²⁰ G. Soria: La France devindra-t-elle une colonie americaine? Paris, 1948.

је из производног процеса. Код највеће оскудице у земљи огромне масе производне снаге леже неискоришћене и уместо да буду богат извор стварања вредности, оне претстав-

Табела бр. 4

Платни биланс Италије* у мил. дол.

	1938		1946		1947	
	напл.	испл.	напл.	испл.	напл.	испл.
Извоз и увоз	24	582	416	928	672	1.339
Туризам	—	14	2	—	7	1
Превоз	—	70	14	13	38	195
Остале услуге	—	47	—	—	42	30
Приватни поклони	38	1	110	—	65	—
Репарације	—	—	—	—	—	4
УНРРА и ПОСТ УНРРА	—	—	478	—	254	—
Укупно:	639	714	1.020	941	1.078	1.569

У 1938 г. могао је дефицит трговинског биланса у износу од 158 мил. дол. бити покривен активним салдом прихода од бродарства, туризма и емигрантских дознака само до износа од 103 мил., док је укупна пасива платног биланса износила 106 мил. дол. За године 1946/47 карактеристичан је огроман износ пасиве трговинског биланса, од 512 и 667 мил. дол. Приходи из осталих типичних извора италијанског платног биланса, који су у 1938 г. покривали скоро $\frac{2}{3}$ дефицита трговинског биланса, у 1946 и 1947 г. могли су покрити само 10.5 и 5.5%.²¹ Туризам, некада врло важан доходак, дао је и 1946 г. само 2, а у 1947 г. износио само 7 мил. (према 83 милиона у 1939 г.). Приходи од трговачке флоте углавном су у 1946 г. уравнотежени са 14 мил. дол. примања према 13 мил. издавања. Оваква равнотежа остварена је и у 1938 г., само са много већим износима на обема странама биланса. (67 мил. примања према 70 мил. издавања). У 1947 г. појављује се у овој ставки изванредно велика пасива. Приходи се, истина, скоро утростручавају, али у приближно истом износу повећавају се и расходи. Особиту важност за смањење де-

љају тежак терет за државне финансије. Земља пружа слику крајње беде и необузданог луксуза.²¹ Нездраво привредно стање огледа се и у кретању платног биланса.

фицита платног биланса имале су испоруке UNRRA-е и поклони приватних лица. По овоме основу Италија је у 1946 г. добила робе у вредности од 478 мил. дол., а у 1947 г. од 254 мил., што је заједно са иностраним кредитима омогућило уравнотежавање платног биланса.

Белгија. — Међу земљама Западне Европе које су учествовале у рату, Белгија заузима нарочито место. Са срећеним финансијама, стабилном валутом, извозом који се стално повећава, Белгија по завршетку рата није знала за тешкоће иностраних плаћања, које су притискивале извозне каталитичке земље. У извесној мери овакво стање претставља резултат једне доследне политике санирања новчане ситуације, заустављања инфлације и уравнотежавања буџета,²² али у основи, она је последица посебних објективних услова у којима се Белгија нашла по завршетку рата. Пре свега, као позадина савезничких армија Белгија је могла доћи до великих количина долара и фунти, доживети једну праву ратну коњунктуру. У исто време њен релативно мало оштећен производни апа-

* International Financial statistics, 6p. 5/49, стр. 156.

²¹ Palmiro Togliatti, Rinovare l'Italia, Roma, 1946, стр. 36.

²² G. Miconi, Bilancia dei pagamenti e andamento economico nazionale, Rivista di politica economica, април 1949., стр. 493.

²³ Léon H. Dupriez, Monetary Reconstruction in Belgium, New York, стр. 70.

рат могао је већ у првим годинама после рата, пружити велике количине производа чија је тражња у иностранству била веома јака. Експлоатација богате колоније — Конга, знатно је допринела брзој обнови белгиске привреде, нарочито својом производњом ураниума, која се сва извози у САД. Захваљујући овим повољним околностима могла је индустријска производња већ у 1946 г. достићи око 90% производње у 1938 г., а у 1947 г. и 1948 г. и надмашити је за 6 и 13%. У 1948 г. национални доходак је већ осетно надмашио предратну висину.²⁴ Међутим, упоредо са овим повољним развојем, испољава белгиска економика у последње време и знаке веома озбиљне кризе. Конкуренција америчке робе угрожава све више домаћу производњу. Број незапослених повећао се од 20.000 у јуну 1948 г. на 300.000 крајем 1948 г.²⁵ Поступно побољшање трговинског биланса и појава суфицита у 1949 г., који се приказује као знак јачања белгиске економије, уствари је само последица погоршаних привредних прилика у земљи. Са опадањем куповне снаге народних маса морао се смањити и увоз, а повећање извоза такође је резултат сужавања домаћег тржи-

шта, које белгиске капиталисте натерује на форсирање продаје својих производа у иностранству. Пре рата имала је Белгија како уравнотежен трговински тако и платни биланс. Укупна примања у 1937 г. износила су 29.8 мил. белг. франака према 28.8 мил. издавања. Од овога највећи део отпада на спољну трговину, са 25.3 мил. извоза и 25 мил. увоза. Код ставке невидљивих трансакција забележена су у овој години на страни примања 4.500 мил. б. фр., а на страни издавања 3.724 мил., што претставља активни салдо од 776 мил. Највећа примања проистичу од профита и камата од иностраних инвестиција који износе 2.300 мил. У истој години по овоме основу Белгија је иностранству исплатила 700 мил., тако, да су чиста примања износила 1.600 мил. фр. Друга важна активна позиција јесте туризам, чији су чисти приходи у 1947 г. износили 625 мил. Од свих ставки невидљивог биланса, пасивна је била само ставка поморског превоза која је показала дефицит од 1.699 мил., односно апсорбовала сав вишак прихода од иностраних инвестиција.

У послератним годинама структура белгиског платног биланса мења се из основа. У спољној трговини долази до великих дефицита. Из-

Табела бр. 5

Биланс плаћања Белгије* у мил. белг. франака

	1937		1946		1947	
	напл.	испл.	напл.	испл.	напл.	испл.
Извоз и увоз	23.341	25.047	29.654	56.414	60.929	80.225
Туризам	800	175	1.606	1.369	1.713	1.419
Превоз	1.050	2.749	1.581	5.386	1.855	7.664
Профити и камате	2.300	700	1.868	1.754	1.456	1.313
Државни издаци и примања	7	96	9.617	541	2.954	522
Радничке дознаке	—	—	1.894	217	2.027	329
Остале услуге	343	4	2.297	1.389	5.779	2.210
Приватни поклони	—	—	—	377	—	—
Зајам и најам	—	—	2.059	—	—	—
Репарације	—	—	840	—	642	—
Укупно:	29.841	28.771	51.371	67.449	77.355	93.682

* International Financial statistics, бр. 7/49, стр. 137.

²⁴ International Financial statistics, бр. 8/49, стр. 38.²⁵ World News and Views, No. 6/49, стр. 65.

воз у 1946 г. достиже 29.6 млд. франака а увоз 56.4 млд. У 1947 г. извоз се снажно поправља и достиже 61 млд. према 80.2 млд. увоза. Да би се ове цифре могле упоређивати са предатним резултатима, мора се водити рачуна о скоку цена, које су у 1946 биле 2.7, а у 1947 г. 3.3 пута веће него у 1937 г. У невидљивом билансу појављује се у послератним годинама читав низ нових позиција. Тако је у 1946 г. забележено као примање државе од иностранства 9.617 мил. франака (према 7 мил. у 1937 г.). У истој години оваква плаћања иностранству износила су 514 милиона. Оваква велика државна примања у вези су са издацима савезничких трупа. Повећани извоз довео је у 1946 г. и до повећања расхода на поморски превоз (5.386 мил. расхода према 1.581 мил. прихода). После рата долази до великог опадања примања од профита и камата од иностраних инвестиција, и истовремено повећања издатака овакве природе, тако да се примања и издавања у 1946 и 1947 г. скоро изравњавају. Почев од 1946 г. појављује се у белгиском платном билансу нова важна ставка, дознаке белгиских радника из иностранства, које у 1946 г. достижу 1.849, а у 1947 г. 2.027 мил. Ублажавању дефицита трговинског биланса допринело је активизирање ставки „остале услуге“, која се у 1946 г. салдира приходом од 908, а у 1947 од 356 мил. Укупни дефицит платног биланса достигли су у 1946 г. 16.1, у 1947 год. 16.4 млд. франака. У 1948 г. остварење суфицита у спољној трговини и помоћ по Маршаловом плану довели су до уравнотежавања платног биланса, о чему сведочи повећање

златног стока Народне банке за 2.5 млд. франака.²⁶

Швајцарска. — Развој економике Швајцарске не показује све оне неповољне црте, карактеристичне за све земље Западне Европе. У условима рата дошло је и у Швајцарској до знатног смањења доходака у вези са привредним односима с иностранством. Нарочито је била погођена важна економска грана, туризам, Али, на другој страни, тражња Швајцарских производа у иностранству омогућила је стално запослене извозне индустрије. У исто време, захваљујући свом политичком и географском положају између противничких група, Швајцарска је могла остварити низ користи од посредовања најразличитије врсте, у првом реду од финансиских трансакција.

Ипак, укупно узев, дошло је у току ратних година до извесног слабљења швајцарске економике. Национални доходак се релативно смањено. Он се, истина, од 1938 до 1944 г. номинално повећао од 8.7 на 12.5 млд. шв. фр., односно за око 30%, али је у истом раздобљу дошло до 100%-ног повећања цена, тако да је национални доходак уствари осетно опао. Као и у Првом светском рату, смањење националног дохотка и тежина увећаних државних издатака пали су на терет широких народних маса. Капиталистичка класа имала је могућност остварења профита и акумулације огромних размера. Ово се огледа у циновски нараслим резервама банкарског система. Активна приватних банака повећала се од 2.772 мил. шв. фр. у 1938 г. на 4.563 мил. у 1944 г. и 5.328 у 1948 г. Уло-

Биланс спољне трговине Швајцарске у мил. шв. фр.

	извоз	увоз	разлика
1938 год.	1.318	1.607	— 290
1946	2.676	2.423	— 747
1947	3.268	4.820	—1.552
1948	3.435	4.999	—1.564

²⁶ Problèmes Economiques, No. 76/49, стр. 18.

зи на текућим рачунима код приватних банака од 1.617 мил. у 1937 г. повећали су се на 2.534 у 1944 г. и 3.290 мил. у 1948 г. Улози с роком повећали су се у истом времену од 794 на 964 и 1.368 мил. У току 1946 и 1947 г. швајцарска економика успела је да успостави свој предратни ниво. Национални доходак се у 1946 г. повећао на 15, а у 1947 на 16.6 мил. франка, што, када се елиминишу промене у ценама, одговара предратном стању. О платном билансу Швајцарске нема потпуних података. Пре рата, према подацима Друштва Народа, сматрало се да се пасива швајцарског трговинског биланса изравнава приходима из невидљивих извора, у првом реду од туризма и прихода од иностраних инвестиција.²⁷

Према процени Банке за међународне обрачунае, у 1947 и 1948 г. дефицит трговинског биланса од око 1.550 мил. фр. био је покривен приходима од туризма за 1.100 до 1.300 мил. и другим невидљивим приходима.²⁸ Швајцарска данас претставља оазу у групи земаља Западне Европе. За разлику од осталих она је већ успоставила своју предратну привредну ситуацију и у стању је да поново преузме своју улогу извозника капитала.

Неповољан развој платних биланса земаља Западне Европе сведочи о дубоком растројству које је наступило, како у економици Западне Европе тако и у међународним привредним односима, услед дејства опште кризе капитализма. Неравномеран економски и политички развитак капиталистичких земаља, појачан утицајем оба светска рата и економских криза, из основа је пореметио односе снага који су некад, пре Првог светског рата омогућавале несметани ток робе и капитала у оквиру капиталистичког света. Овакав развој ствари заострен је још мерама које су предузимане од стране капиталистичких држава, било у

циљу одбране, да се избегне неповољан утицај промена у светској привреди, било у циљу да се туђе тешкоће искористе ради преузимања позиција, или да се остваре користи које је омогућивао стицај прилика у међународној привреди. Основно обележје овог процеса лежи у премештању тежишта светске економске снаге из Западне Европе у САД и у свестраном слабењу позиција и извора на којима се заснивала супремација Западне Европе у капиталистичком свету.

Пре Првог светског рата Западна Европа држала је главни део својих међународних прихода из извоза индустријске робе и од профита и камата које је остваривала извозом капитала. Велики увоз сировина и производа исхране чинио је да су трговински биланси западно-европских држава били у великом степено пасивни, али су, захваљујући приходима од инвестиција и других услуга, њихови платни биланси били у знатној мери активни. Обрачун међународних примања и плаћања земаља Западне Европе био је у ово време чисто формалног карактера. Уствари, државне границе нису претстављале препреке за велике капиталистичке земље Западне Европе. Оне су експлоатисале економске потенцијале у свим крајевима света и њихова економика се није стварно поклапала са њиховим државним границама. Практиковање златног важења у свима најважнијим капиталистичким земаљама учинило је да проблем валуте није постојао. Водеће земље капиталистичког света имале су стварно исту валуту и питање међународних плаћања и платних биланса није се у опште постављало. Са Првим светским ратом ово се стање мења. Западна Европа излази из Првог светског рата са ослабљеним производним апаратом, са великим унутрашњим дугом и са великим дугот према иностранству, у првом реду према САД које су пре рата још биле њен дужник. Док су године рата претстављале за Европу године па-

²⁷ Inventaire économique de l'Europe, стр. 544.

²⁸ Dix neuvième rapport annuel, mars 1949, Bale, стр. 94.

рализовања производње и разарања производног апарата и интензивног трошења резерви, за САД ове су биле године великих профита и не-сметаног и снажног јачања производног апарата. У раздобљу између два светска рата западно-европске државе нису биле у стању да успоставе своје раније позиције у међународној привреди. Њихова релативна стабилизација прекинута је светском привредном кризом. Дуго-трајна депресија и почетак нове кризе у 1937 г., коју је спречила само ратна коњунтура, карактеризоване су бесплодним експериментарисањем и сталним слабењем економике земаља Западне Европе. Други светски рат коначно утврђује доминантну власт САД у капиталистичком свету. Њена индустријска производња достиже 60% целокупне индустријске производње капиталистичког света. У исто време САД задо-бијају монополски положај у свету као извозник капитала. На другој страни, Западна Европа излази из рата потпуно ослабљена и дезорганизована. Њене широке масе до крајности су осиромашене, њен производни апарат делом разорен, а делом застарео. Док на Истоку у земљама народне демократије напуштање капиталистичког начина производње омогућује брзу обнову и снажну привредну изградњу, на Западу капиталистичка класа успева да очува своје позиције и стара се да појачаном експлоатацијом савлада тешкоће са којима се сукобљава капитал. Све веће заостравање противречности између рада и капитала, стално опадање реалне наднице, отстрањивање комунистичких министара из влада, утицали су неповољно на развој индустријске производње. Ни политика која је вођена према селаштву није постигала на интензиван рад. Пред мањком у производњи, потребе потрошње нарасле су у огромној мери. Ранија политика занемаривања домаће производње предмета исхране и сировина, изградње индустрије без одговарајуће сировинске базе, показала је у пуној мери своје неповољно дејство. Земље Западне Европе биле

су принуђене да огромне количине производа, које се иначе у земљи могу произвести, купе у иностранству. У исто време, оне нису располагале довољним количинама сопствених производа, чијим би извозом могле платити увезену робу. На овај начин дошло је до огромних дефицита у трговинском промету с иностранством, у којима леже главни узроци послератне кризе платних биланса. Поред изванредног повећања потреба за страном робом, услед слабења домаће производње, смањења продукције у ратним годинама и повећања становништва, најважније државе Западне Европе имале су у послератним годинама и велике изванредне издатке у иностранству, проузроковане у првом реду војним операцијама. Интервенције у Грчкој, на Средњем и Далемском Истоку, покушаји угушивања народноослободилачких покрета у колонијама, одржавање великих војних снага у окупираним областима, претстављали су и још и данас претстављају једно ново и велико оптерећење платних биланса Вел. Британије, Француске и Холандије.

Док су овако у огромној мери нарасле потребе за страним платним средствима, сви извори одакле су земље Западне Европе „нормално“ црпице средства за измирење својих унутрашњих и иностраних обавеза, били су у годинама рата до крајности поремећени и ослабљени. Њихова фискална политика била је оријентисана на оптерећивање потрошње и недовољно опорезивање профита и ратних богатстава, и није била у стању да обезбеди довољна средства за покриће расхода. У исто време, државни буџети су у годинама после рата били тешко оптерећени војним издацима, отплатом државног дуга, великим субвенцијама и оштетама за национализована предузећа, тако да је велики део државних издатака подмириван помоћу новчане инфлације, која је подрила веру у новац и довела до непрекидног скакања курсева страних валута. Капиталисти су неутрошени део вишка вредности пребацивали у иностранство а велике суме страних

платних средстава становништво је тезаурисало у самој земљи.²⁹ Огромне суме иностраних платних средстава одвраћене су од њихове нормалне употребе да служе за исплату у иностранству набављених средстава производње и снабдевања. У исто време процес исцрпљивања извора невидљивих позиција који су у току дугог низа година обезбеђивали средства за изравњање дефицита трговинског биланса, појачао се и убрзао у годинама рата у толикој мери, да је чак у појединим случајевима ове раније редовно активне позиције преобратио у пасивне. Ово је нарочито био случај са приходима од иностраних инвестиција. Велики део оваквих инвестиција, које датирају из времена економске превласти Западне Европе у свету, ликвидирају се у току рата и искоришћен је за плаћање војних набавки у иностранству. У исто време, услед скока светских цена, умањена је стварна вредност прихода од инвестиција, док су се у исто време земље које су некада биле највећи извозници капитала, (као Вел. Британија и Француска) у току рата знатно задужиле у иностранству. И остале ставке биланса услуга изгубиле су свој ранији значај. Услед смањења тонаже опали су знатно и приходи од поморског превоза. Велики смањење забележено је у при-

за мера ограничавања, заштитних царина, контингентирања, забране увоза, извозних премија, субвенција, дампинга итд. У већини земаља видимо пре рата да квота спољне трговине, тј. вредност спољне трговине у поређењу са вредношћу производње, стално опада. У току Другог светског рата, док је економика Европе знатно уназађена и ослабљена, у великој мери су се смањила и њена ранија продајна тржишта у иностранству. Настала је једна нова индустрија у разним крајевима света, у Средињој и Јужној Америци, Средњем Истоку, Аустралији, Азији. У исто време САД, чија се производња у току рата знатно повећала, успеле су да преотму многа тржишта на којима су се раније претежно продавали производи европске индустрије. И поред свега тога постојала је после рата у свету велика тражња за извесним производима, у првом реду за производима металургије и индустријском опремом. Али, у оваквим производима оскудевала је и сама Европа. Оно што је она могла понудити — лишавајући сопствено становништво — били су претежно производи лаке индустрије, а овакве производе већ је израђивала у великим количинама индустрија некадашњих најбољих купаца европске робе. У исто време производност рада у индуст-

светском тржишту, већ у све већој мери продиру и на тржишта њихових колонија и доминиона, па чак својом робом успешно конкуришу и на тржиштима самих метропола. Тако се на пример извоз САД у Канаду повећао у 1948 г., у поређењу са предратним, 4 пута, док се британски извоз повећао три пута. У истој години британски извоз у Индију повећао се 4 пута, а амерички 7 пута. У Меланезију је британски извоз повећан 3 пута, а извоз САД 8 пута итд.³⁰ Пре рата су зависне земље извозиле велике количине својих сировина у САД и доларима, које су на овај начин добијале, плаћале су својим метрополама камате и профите од њихових инвестиција. Метрополе су опет оваква доларска примања искоришћавале за изравнавање свога трговинског биланса са САД. После рата, сталним повећањем овога извоза у зависне области, САД у све већој мери отежавају функционисања овог система размене, онемогућајући западно-европским земљама да као раније у својим колонијама дођу до долара који су им неопходно потребни за исплату набавки у Западној Хемисфери. Али не само да САД прекидају описани кружни ток трговине, већ организују и систематску експлоатацију и слабење земаља Западне Европе путем механизма

и појачавају однос нееквивалентне размене са земљама Западне Европе.

Најбољи пример експлоатације осталог света коју САД врше кроз механизам светских цена имамо у случају злата. Захваљујући својем доминантном положају у капиталистичком свету САД су могле спровести да цена злату остане на истој висини на којој је утврђена још у 1934 г., тј. на 35 долара за 1 унцију чистог злата. Услед овога сви поседници и произвођачи злата имају у рукама једину робу у свету чија се цена није повећала и њу размењују за производе чије су цене знатно скочиле. Светске цене у току и после рата повећале су се за више од 100%, што значи да је за најмање 50% умањена куповна снага произвођача и сопственика злата. На овај начин нарочито је погоршан положај западно-европских држава чије су зависне области највећи светски произвођачи злата. Пре рата је Западна Европа свој дефицит у трговачкој размени са САД покривала у првом реду извозом злата до кога је долазила захваљујући повољном односу свога платног биланса према земљама произвођачима злата. После рата, међутим, услед вештачки створеног диспаритета између цене злата и цена остале робе, новчана вредност увоза Западне Ев-

штим економским односима с иностранством (в. табелу бр. 9). Знатни вишкови које су јужно-америчке земље остваривале у својој спољној трговини, са незнатним изузетцима су више него премашени плаћањима за разне услуге, а нарочито исплатама профита и камата на стране

капитале. Највеће профите иностранству платиле су после рата Венецуела и Перу. Венецуела је у 1946 г. исплатила 142.3 и у 1948 г. 203.5 мил. дол. према 59.2 у 1938 г., а Перу у истим годинама 120, 72 и 118 мил. со-леса.

Табела бр. 9

Салда платних биланса држава Јужне Америке⁴²

	Година	Трговина и немеч. злато	Остале услуге	Профити и камате	Укупно
Аргентина	1938	— 37	— 90	— 37	— 164
у мил. дол.	1946	+ 496	— 52	— 23	— 421
	1937	+ 49	— 56	— 9	— 16
Бразилија	1938	—	—	—	—
у мил. тузероса	1946	—	—	—	—
	1947	— 685	— 1.575	— 962	— 3.356
Екуадор	1938	—	—	—	—
у мил. дол.	1946	+ 9.3	— 3.0	—	— 0.9
	1947	— 9.3	— 1.5	—	— 10.8
Салвадор	1938	+ 4.6	— 2.2	— 0.8	+ 1.7
у мил. цолона	1946	+ 12.9	— 3.4	— 1.6	+ 8.5
	1947	+ 7.7	+ 1.3	— 2.5	+ 7.1
Перу	1938	+ 70.3	+ 4.0	— 118.5	— 39.2
у мил. солеса	1946	+ 38.1	— 47.0	— 120.0	— 123.0
	1947	— 38.1	— 27.0	— 72.0	— 120.3
Чиле	1938	—	—	—	—
у мил. дол.	1946	+ 19.9	— 37.6	— 11.6	— 29.4
	1947	+ 21.1	— 57.5	— 10.9	— 46.7
Уругвај	1938	—	—	—	—
у мил. дол.	1946	+ 8.9	+ 12.0	— 9.1	+ 11.6
	1947	— 47.7	+ 14.9	— 6.6	— 39.4
Венецуела	1938	+ 82.5	— 12.8	— 59.2	+ 10.5
у мил. дол.	1946	+ 193.0	— 56.1	— 142.3	— 3.0
	1947	+ 119.5	— 80.3	— 210.5	— 171.3

Централна Америка. — Земље Централне Америке, са примитивном економиком и у полуколонијалном односу према САД, са којима обављају 70—80% своје спољне трговине, могле су у току и после рата врло повољно извозити своје аграрне производе и повећати своја доларска потраживања. Тако

је, на пр., Куба успела да свој сток злата и девиза као и своје депозите у иностранству повећа од 25 мил. дол. у 1939 год. на 838 мил. у 1947 год. и 919 мил. крајем 1948 год. У току рата и у првој послератној години, најважније земље Централне Америке имале су активан платни биланс и тек у 1947 г., услед поја-

⁴² Састављено према Monthly Bulletin of Statistics, United Nations, New York, бр. 3, стр. 1—3.

чаног трошења нагомиланих потраживања у циљу куповина у иностранству; појављује се извесна пасива у платном билансу Никарагуге, док Куба, Салвадор и Гватемала

ла и даље успевају да остваре вишкове у својим платним односима према иностранству (в. табелу бр. 10).

Табела бр. 10

Салдо платних биланса земаља Централне Америке⁴³

	Године	Извоз увоз и транс- порт	Остале услуге	профити и камате	Поклони	Укупно
Куба у мил. пезоса	1938	—	—	—	—	—
	1946	+ 234.2	— 61.8	— 40.3	—	+ 142.1
	1947	+ 252.8	— 54.2	— 74.0	—	+ 117.4
Салвадор у мил. цолона	1938	+ 4.6	— 2.2	— 0.6	— 0.1	+ 1.7
	1946	+ 12.9	— 3.4	— 1.6	+ 0.6	+ 8.5
	1947	+ 7.7	+ 1.3	— 2.2	+ 0.6	+ 7.1
Гватемала у мил. куетзалос	1938	—	—	—	—	—
	1946	+ 18.6	— 3.1	— 8.1	—	+ 7.4
	1947	+ 15.0	— 3.3	— 4.0	—	+ 7.7
Никарагуа у мил. кордобаса	1938	+ 0.6	+ 1.5	— 3.2	—	— 1.1
	1946	+ 7.3	— 0.7	— 16.1	+ 11.4	+ 1.9
	1947	— 12.8	+ 1.0	— 16.3	+ 2.8	— 25.1

Мексико. — Мексико спада у ред оних земаља на чију је економику рат најповољније утицао. У поређењу са 1939 г. повећала се у 1948 г. производња прерађивачке индустрије за округло 50%, а пољопривредне за 34%. Овакво стање претставља рефлекс „бума“ у економици САД, са којом је мексиканска економика у периоду 1937/48 најинтимније срасла. Ово срашћивање огледа се у повећању учешћа САД у мексиканском извозу од 51% у 1937 год. на 82% у 1948 г. У мексиканском увозу учешће САД повећало се у истоме периоду од 62 на 89%. Повећање индустрије знатно је у послератним годинама повећало потребе увоза производних средстава и предмета потрошње, што је убрзо пореметило равнотежу платнога биланса. Пре рата Мексико је имао активан платни биланс (за 51 мил. дол. у 1938 г.). После рата, и покрај суфицита у билансу невидљивих плаћања, платни биланс показује

дефицит од 233 мил. дол. у 1946 г. и 236 мил. дол. у 1947 год. Последица оваквога стања било је брзо смањење резерви које је Мексико у повољним ратним годинама успео да нагомила. Резерве злата повећале су се од 141 мил. мек. пезоса у 1938 год. на 1.418 мил. у 1945 г. Али са свршетком рата се нагло смањују на 873 мил. у 1946, 487 мил. у 1947 г., а у августу 1948 г. резерве су још износиле само 213 милиона.

IV — Јужно - Афричка Унија

Јужно-Афричка Унија развила је у току рата своју индустријску производњу нарочито у текстилној индустрији, тако да је у 1947 год. запосленост радништва била за 24% већа него у 1937 г. Њена спољна трговина налазила се у сталном порасту. Од 1938 г. до 1947 г. извоз се повећао од 42.5 на 100 мил. ј. а. фунти, а увоз од 103 на 295 милиона. (в. таб. бр. 11)

Цифре трговинског биланса Јужно-

⁴³ Ibid, стр. 1—3.

Афричке Уније не одговарају стварности зато што њима није обухваћен извоз најважнијег производа — злата. Тако у 1937 год. извоз злата, који је био двоструко већи од извоза остале робе, чини да се дефицит

од 62 мил. фунти уствари претвара у суфицит од 12 мил. ј. а. фунти. У 1946 г. извезено је немонетарног злата за 101.8 мил. фунти, а остале робе за 87.3 мил., услед чега се дефицит трговинског биланса од 126,3

Табела бр. 11

Платни биланс Јужно-Афричке Уније*
у милионима ј. а. фунти

	1937		1946		1947	
	напл.	испл.	напл.	испл.	напл.	испл.
Увоз извоз	41.1	103.1	87.3	214.1	100.0	295.0
Немонетарно злато	80.0	—	101.8	—	97.3	—
Превоз	2.7	7.6	8.5	27.3	9.5	30.0
Профити и камате	—	21.5	5.0	29.2	10.0	27.6
Државна примања и издавања	0.6	0.7	19.5	14.6	10.2	7.0
Поклони	0.2	1.3	—	3.0	—	25.0
Остало	1.5	7.4	4.5	8.5	12.5	10.5
Укупно:	126.1	141.6	226.6	290.7	239.5	395.1

мил. фунти смањује на 25 мил. У 1947 г. се извоз друге робе према претходној години повећава за 13 мил., увоз се нагло повећава на 295 милиона. Неповољност положаја Уније лежи у томе, што њен главни извозни артикал — злато — продаје по предратној цени док су цене увоза више него удвостручене. Услед овога се у платном билансу Уније појављује у 1946 год. дефицит од 64.1, а у 1947 год. од 55.6 милиона фунти. Ова околност, као и велике потребе увоза који се у 1947 год. у поређењу са 1937 скоро утростручио, довеле су до наглог погоршавања у финансиском стању Уније. У току рата нагомилана средства (злато од 189 мил. фунти у 1937 год. на 939 у 1946 и 762 у 1947 год. и девиза од 37 мил. на 245) отпочела су да се нагло смањују тако, да је у априлу 1949 год. Унија располагала још само са 175 мил. ј. а. фунти злата и 144 мил. страних девиза.⁴⁴

V — Аустралија

Аустралија је у току рата остварила велике успехе на пољу индустријализације, што се најбоље може видети из повећања броја радника за 620.000. Изграђена је модерна металургија, индустрија машина, хемиска индустрија. Док је пре рата индустрија машина произвођила 106 машина алатљика годишње, после рата је овај број повећан на 6.000. Производни трошкови у производњи челика су најнижи на свету.⁴⁵ У исто време повољни услови у међународној размени омогућили су знатно јачање аустралиских златних и девизних залиха. Златни сток од 155 мил. аустр. фунти, у 1938 год. повећао се у 1947 на 574 мил., а у 1948 год. на 1.109 мил. док се у исто време иностранна актива Новчаничке банке повећала од 53 на 178 и 344 милиона. (в. таб. бр. 12)

Промене у структури и капацитету аустралиске производње изражавају се у привредним односима с иностранством у јачању спољне трговине, при чему је извоз повећан у већој мери (од 122 мил. фунти у 1938 и 1939 г. на 173 у 1945/46 и 263 у 1946/47 г. док се у истим годинама увоз повећао од 113 на 176 и 207

* International Financial statistics, бр. 1/49, стр. 7

⁴⁴ Le Problème de l'or, Information et documentation, Agence France-Presse, No. 236/49, стр. 14.

⁴⁵ J. Chardonnet, op. cit., стр. 107.

мил. фунти.). Али за разлику од предратног стања, спољни привредни односи Аустралије постали су разноврснији, што се види из релативног повећања важности осталих ставки платног биланса. Збир ових

ставки износио је на страни активе у 1938/39 г. 40, у 1945/46 г. 145, а у 1946/47 г. 67 мил. аустр. фунти. На страни пасиве у истим годинама забележено је 66, 107 и 140 милиона. Дефицити ових позиција компензи-

Табела бр. 12

Платни биланс Аустралије*
у мил. аустралиских фунти

	1937		1946		1947	
	напл.	испл.	напл.	испл.	напл.	испл.
Извоз-увоз	122	113	173	176	263	207
Немонетарно злато	15	—	7	—	9	—
Превоз	16	16	20	37	18	30
Профити и макете	1	36	2	33	2	32
Држ. примања и издавања	1	1	74	13	30	13
Остале услуге	4	10	3	10	4	12
Поклони	3	3	33	14	4	53
Укупно:	162	179	315	283	530	347

рали су један део активе трговинског биланса, али је ипак укупан платни биланс био активан и то у 1945/46 г. за 32, а у 1947 за 17 мил. фунти.

VI — Средњи Исток

Група земаља Средњег Истока о чијим платним односима с иностранством постоје подаци, користила је ратну конјунктуру за остварење знатних економских користи. Трговински биланс Турске, Ирана и Ирака у току рата и у првим послератним годинама показивали су велику активу. У случају Турске, актива потиче од испорука важних стратешких материјала фашистичким силама, док је актива спољне трговине Ирака и Ирана у вези са појачаном производњом и извозом петролеума. Само спољна трговина Египта, који се налазио у непосредној зони ратних операција, египатски извоз пао је на 19.3 ја, назадовала је у току рата. У 1942 мил. египатских фунти према 39.5 мил. у 1937 год. Најнижи ниво увоза забележен је у 1943 год., када је износио 39.1 милион према 38 милиона у 1937 год. Али стварно су ове цифре биле знатно мање јер су

у овим годинама цене биле 2 до 2.5 пута веће него пре рата. Опадање спољне трговине Египта било је више него надокнађено приливом девиза од издатака британских трупа на његовој територији. Египатске златне и девизне резерве повећале су се од 94 мил. дол. у 1937 год. на 1.113 мил. у 1946 г., 1.075 у 1947 г., и 1.070 мил. дол. у 1948 год. У истим годинама овакве резерве Ирана повећале су се од 34, на 239, 246 и 279 мил. дол., Ирака од 26 на 180, 58 и 139 и Турске од 49 на 307, 269 и 192 мил. дол.⁴⁶ Са престанком рата стање спољних економских односа ових области се погоршава, (в. таб. бр. 13)

У трговинској размени почињу се појављивати велики дефицити а биланс невидљивих позиција, изузев у случају Египта, пасиван је на целој линији. Египат је успео да, захваљујући вишковима невидљивих прихода, смањи осетно дефицит свога платног биланса, који у 1946 г. износи 20.4 а у 1947 г. — 25.8 мил. е. фунти. У случају Ирана, велике суме исплаћене на име профита и камата иностраним капиталистима (4.716 мил. раулса у 1946/47 г. и 6.361 мил. у 1947 и 1948 г.) неутрализују велике

* International Financial statistics, 1/49, стр. 5

⁴⁶ Rapport sur la situation mondiale, 1948, стр. 139.

суфиците трговинског биланса, па чак у 1948 г. доводе до дефицита у платном билансу у износу од 641 мил. р. Профити исплаћени петролеумским компанијама у Ираку (5.857 мил. ирачких динара у 1938 г. и 1939 г. и 6.798 мил. у 1946 г.) премашили су приходе од извоза и у-

слуга и довели до дефицита платног биланса од 839 и 3.504 мил. ир. динара. Платни биланс Турске, захваљујући активности трговинског биланса у 1946 год., показао је у овој години суфицит од 187.8 мил. т. л. У 1947 г., услед пасивности трговинског биланса и повећања дефицита

Табела бр. 13

Салда биланса плаћања земаља Блиског и Средњег Истока*

		Извоз- увоз	Остале услуге	профити и камате	Укупно
Турска					
у мил. т. лира	1946	+ 208.1	— 19.9	— 0.4	+ 187.8
	1947	— 14.8	— 37.6	— 1.8	— 54.2
Египат					
у мил. ег. фунти	1946	— 35.9	+ 21.7	— 6.2	— 20.4
	1947	— 37.2	+ 16.3	— 4.9	— 25.8
Иран					
у мил. раулса	1946/47	+5298	— 205	— 4716	+ 317
	1947/48	+5755	— 35	— 6361	— 641
Ирак					
у хиљ. ир. динара	1938/39	+3280	+ 1961	— 6074	— 839
	1946	— 999	+ 3856	— 6461	— 3504

ставке услуга, у турском билансу појављује се дефицит од 54 мил. т. лира.

VII — Земље Југоисточне Азије и Далеки Исток

И у економији ових пространих области света догодиле су се у условима рата значајне промене. Услед повећања становништва повећале су се потребе за производима исхране. Пољопривредна производња, међутим, није напредовала у потребној мери, тако да су ове области које су раније извозиле храну, после рата биле принуђене да је увозе. У исто време знатно је отежана могућност реализације типичних извозних производа, помоћу којих је плаћан неопходни увоз фабричких производа. Усавршавањем и појефтињавањем производње вештачке гуме и свиле, синтетичких влакана, сужено је продајно тржиште за најважније производе земаља Далеког Истока. Једина индустријска земља Далеког Истока, Јапан, постала је

по завршетку рата стварно колонија САД, чија је политика довела до тога да је јапанска индустријска производња у 1946 и 1947 г. износила само 16 и 19% предратне. Јапански извоз смањио се од 3.576 мил. јена у 1939 год. на 103.3 мил. у 1946 и 173.6 мил. у 1947 год. У исто време смањио се увоз од 2.918 на 305 и 526.1 мил. јена. У јапанском увозу заузеле су САД после рата монополски положај, повећавајући своје учешће од 34% у 1937 на 92% у 1947 г. Притисак на цене произрован оваквим стањем ствари, њихово несразмерно мање подизање од цена производа који су се морали увозити, још више је отежао могућности стицања страних платних средстава, у првом реду долара. Пре рата од земаља Источне Азије имале су пасиван трговински биланс са-

* Састављено према подацима International Financial statistics, бр. 3/49 г.

мо Јапан, Хонг Конг и Кина. После рата ниједна земља у овој области није имала активан трговински биланс.⁴⁷

Исто тако се може сматрати да је био неповољан биланс невидљивих трансакција, о чему истина не постоје процене за читаву област, али је познато, да је не само прилив

страних капитала сведен на минимум, него је од револуционарних нар. ослоб. покрета дошло и до великог бегства капитала. Уравнотежавање платних биланса могло је бити остварено само иностраном помоћи и зајмовима, чија је укупна висина, од краја рата па до децембра 1948 год., достигла 3.640 мил.

Табела бр. 14

Салда биланса плаћања земаља Далеког истока*

		Извоз- увоз	Остале услуге	Профити и камате	Укупно
Јапан	1936	— 12	+ 122	—	+ 110
у мил. дол.	1946	— 227	— 4	—	— 231
	1947	— 341	— 5	—	— 346
Филипини	1938/40	+ 42	— 46	—	— 4
	1946	— 65	— 40	—	— 105
	1947	— 84	— 55	—	— 139
Индонезија	1938	+ 216	— 123	— 201	— 108
у мил. индон. гулдена	1946	— 297	— 112	— 50	— 459
	1947	— 411	— 177	— 25	— 613

дол.⁴⁸ Из табеле бр. 14 на којој су дати подаци за земље за које постоје статистичке цифре, може се оценити сва дубина послератне кризе платних биланса. Пре рата су Филипини и Индонезија имали знатну активу у спољно-трговинском промету. Али плаћања за услуге иностранства и плаћања на име профита и камата иностраном капиталу, доводили су до пасивности платног биланса, нарочито у случају Индонезије. После рата су све позиције платних биланса ових земаља постале у великом степену пасивне, што се изражава у огромним дефицитима њихових платних биланса. Јапан је пре рата (у 1936 год.) имао активан платни биланс (за 110 мил. дол.), захваљујући приходима из невидљивих извора (у првом реду од трговачке морнарице). После рата, његовим свођењем на америчку колонију, приходи од невидљивих трансакција ишчезли су потпуно, док је у исто време огромно по-

већана пасива спољне трговине, тако да је платни биланс у 1946 год. показао пасиву од 231, а у 1947 год. од 346 мил. дол.

* * *

У областима капиталистичког света, изван Западне Европе и Северне Америке, догодиле су се у току Другог светског рата значајне промене, изражене у њиховим платним билансима. У годинама рата били су парализовани најважнији путеви међународне трговине. Из међународне размене отстрањене су најважније области, Европа као извозник фабриката, земље Далеког Истока као извозници сировина. Земље, удаљене од зона ратних операција, доживеле су, међутим, интензивно обогаћивање, знатан напредак на пољу изградње производње и искоришћавања производних потенцијала. У овим областима света, као што је већ раније изложено, створена је снажна и комплексна

* Састављено према подацима International Financial statistics, бр. 8/49 г.

⁴⁷ Према прорачунима статистичке службе ОУН којима су обухваћене: Бурма, Целон, Кина, Хонг Конг, Пакистан, Индонезија, Индокина, Јапан, Малезија, Филипини и Сијам. в. Rapport sur la situation économique mondiale, 1948, стр. 136.

⁴⁸ Ibid. стр. 138.

индустрија. Услед овога морало је доћи до сужавања продајних тржишта за земље које нормално извозе индустриске производе, што је довело до даљег заоштравања борбе између империјалистичких сила. Ратна конјunktура омогућила је да поједине земље под врло повољним условима продају своје производне вишкове и нагомилају знатне резерве у злату и девизама. Дошло је и до знатног смањења њихових спољних дугова. Поједине, раније јако задужене земље као Индија, Египат, Аргентина, дошле су чак и до великих потраживања према иностранству, у првом реду према Вел. Британији.

Али сви успеси и све промене на пољу подизања производње у појединим земљама нису довели до тога да оне постану независне од иностранства. Јачање капитализма у њима није смањило, него је, напротив, повећало њихову зависност. Отуда ће процес индустријализације у овим земљама нужно даље заоштравати противречности између кап. земаља. Не само да ће ове земље имати да издрже жилаву борбу са монополистичким капиталом развијених империјалистичких земаља, у првом реду САД, него ће он заоштри борбу између америчког и британског капитала за учвршћивање њиховог положаја у овим земљама. Случај Аргентине представља данас само један од многобројних примера у овом погледу. Но јасно је да су изгледи Британије далеко слабији у борби са скоро неограниченим снагама којима располаже амерички капитал. Промене у производњи у овим земљама, према томе, само су, дакле, допринеле доминантном положају којим су САД стекле одлучујући утицај у широким областима Далеког Истока. Пре свега, САД су заузеле место раније доминантне индустриске силе Далеког Истока — Јапана. Некада нај-

оштрији такмац, Јапан је данас стварно колонија САД, која треба да послужи као кључна позиција за даљу економску и политичку експанзију. У исто време, као најважнији купац сировина које производе земље Далеког Истока, САД су себи обезбедиле одлучујући утицај на образовање цена оваквих производа, преко кога могу одређивати правце економског развитака ових области и стварно престети власт садашњим њиховим метрополама. Економика земаља Средњег Истока, као што се види из кретања њихових платних биланса, своди се у све већој мери на активност петролеумских компанија. На бази безбизирне експлоатације домаћег радништва и природних богатстава ових земаља остварују компаније огромне профите које у целости преносе у иностранство и који, дакле, ни у најмањој мери не служе подизању до крајности примитивне домаће производње.⁴⁹ Зато се у иностранству морају куповати најосновнији производи и становништво живи у највећој беди. У овој области воде амерички монополи жестоку борбу против британских монопола који још држе важне позиције. Али као неизбежна последица подређености Вел. Британије, и у овој области се све јаче учвршћује власт америчких монопола. И овде се, као и у осталом у капиталистичком свету, у платним билансима јасно оцртавају етапе у настојањима САД да себи обезбеде светску доминацију.

А. Јовановић

⁴⁹ О безбедности експлоатације америчких монопола може се најбоље судити, ако се има на уму да су трошкови производње петролеума на Средњем Истоку скоро 10 пута нижи од производних трошкова у САД. В. Ј. Апаян, *Експансија американског империјализма на Блиском и Средњем истоку*, *Вопросы Экономки* бр. 6/49, стр. 51.

ФИНАНСИСКИ И ПРИВРЕДНИ ПОЛОЖАЈ ФРАНЦУСКЕ РЕПУБЛИКЕ

Опадање финансиске и привредне моћи Француске Републике није појава скорашњег датума. Први знаци опадања показали су се почетком овог века. Током Првог светског рата то опадање добило је бржи темпо; између два рата се наставило, да би током Другог светског рата добило врло озбиљне размере. У годинама после Другог светског рата Француска је доживела даље слабење тако да је преживљавала врло тешке дане.

Није то тако давно било када је Француска, по своме финансиском и привредном значају, стајала међу првим земљама света. Још 1870 године, по своме индустријском потенцијалу, Француска је стајала на другом месту међу индустријским земљама света. У то исто време њена трговачка морнарица заузимао је такође друго место у светској морнарици. Уочи рата (1939 године) француска је индустрија назадавала до шестог места, а са трговачком морнарицом сишла је на седмо. Што се тиче финансиске моћи, она је у предвечерје Првог светског рата била још увек на завидној висини, али је од 1914 до 1939. дакле за цигло двадесет и пет година, тако нагло опадала да је то почело да добија изглед неизлечиве болести. Други светски рат са својим тешким последицама довео је француске финансије до катастрофалног стања. Треба се само потсетити да је Француска између 1914 и 1949 године од некадашњег светског банкера и повериоца постала један од највећих дужника на свету. О богатству Француске пред Први светски рат постоји сведочанство у подацима које је Лењин употребио¹ да покаже концентрацију капитала и богатство највећих земаља уочи Првог светског рата. Лењин наводи да је у 1910 години Француска била на трећем месту међу земљама по суми вредносних папира (110 милијарди франака). У

то време Француска је била главни зајмодавац европским земљама, и то поглавито зајмодавац зајмовног капитала (како га Лењин назива за разлику од инвестиционог капитала). Само у царској Русији имала је Француска уложене капитале за око 10 милијарди франака², а поље њених поверљивих односа ширило се по целој Европи.

Који су узроци довели до таквог опадања? Има их неколико, али су најважнији: пре свега, одлазак капитала из земље јер је избегавао да улаже нова средства у подизању индустрије и пољопривреде; друга је, утицај ратова на исцрпљење народног богатства; трећи је, неспособност владајуће класе да нађе решење и излаз из такве ситуације.

Француска је изразит пример трулог империјализма који је на врхунцу своје моћи (почетком овог века) извршио такву концентрацију и нагомилавање да се појавио сувишак капитала коме је требало одушке. Пошто је Француска, и поред своје развијене и разноврсне индустрије, ипак још претежно пољопривредна земља, незапослени а нагомилани капитал могао се најпре пласирати за унапређење домаће пољопривреде а затим и на модернизовање и усавршавање домаће индустрије. Али тада капитализам не би био капитализам — не би био оно што јесте — тј. оруђе за експлоатацију и стварање профита. Наиме, унапређење пољопривреде захтева врло велике улоге капитала који се веома споро исплаћује а још спорије доноси профите. С друге стране, у заосталим земљама капитал има много повољније услове за своје оплођавање и сисање профита. Јевтина радна снага, јевтине сировине и оскулица у капиталу у заосталим земљама били су веома велики мач за капитал који увек тражи профите. И зато је француски капитал пошао радије и најпре у за-

¹ В. И. Лењин, „Империјализам као највиши стадиј капитализма“, „Култура“, Београд, 1949, стр. 63.

² Исти извор, стр. 67.

стале земље Европе. Из Лењинових проучавања знамо да је уочи Првог светског рата француски капитал инвестиран у иностранству износио око 60 милијарди златних франака³. Ради оцене значаја ове своте треба знати да је 1913 године народни доходак Француске проценен на 35 милијарди зл. франака⁴. На тај начин излази да је безмало скоро двогодишњи народни доходак био ангажован у иностранству. Огромна свота одузета народном богатству, сакупљена вољом капиталиста, наплаћивала се у туђини, пласирана пожељно и у неситурне послове који су обећавали велике профите.

Услед тога је француска индустрија остала на једном ступњу који се није могао мерити са конкурентским индустријама у Европи, а понајмање са напредном немачком индустријом. Француска пољопривреда је исто тако имала на располагању скућена техничка средства. Онда кад је требало обнављати, проширивати и модернизовати читаву индустрију, француски капитал је отишао из Француске, тражећи брзе и лаке профите. Зато су француске снаге слабиле; индустрија, рударство и пољопривреда заостајали су са својим старинским и несавршеним уређајима или средствима. Застарева производња је нерентабилна. Не-

рентабилна производња има тежњу ка опадању. Опадање производње изазива опште поремећење па и у финансијама.

Први светски рат је, поред ратних пустошења, имао за Француску још једно осетно поремећење: највећи део капитала инвестираног у иностранству био је бесповратно изгубљен или у опасности да пође тим путем. Наиме, дугови царске Русије збрисани су Октобарском револуцијом, а дугови многих других дужника стајали су у неизвесности јер је рат из темеља пореметио и побеђене и побеђене. У Првом светском рату Француска је учинила огроман напор у погледу подношења терета рата. Опорављење и снажање после тога рата било је скупо и мучно. Рачуна се да је трајало све до 1928 године, тј. пуних десет година.

Да би се могла добити приближна претстава о величини оштећења у области француске привреде, треба погледати податке о штетама Првог и Другог светског рата које је објавило француско Министарство финансија („Bulletin statistique du Ministère des finances, No I, Paris — 1947, pp. 100 — 104):

Штете услед ратова

Опис објеката	1914—1918	1939—1945
уништених станбених зграда	298.468	310.000
оштећених станбених зграда	366.476	926.300
уништених пољопр. газдинстава	42.331	55.500
оштећених пољопр. газдинстава	159.509	154.500
уништених индустријских или трг. предузећа	4.486	49.500
оштећених индустријских или трг. предузећа	16.117	144.000
вредност уништених и оштећених објеката у златним францима	за обнову утрошено око 20 млрд. зл. фр	цени се да је потребно око 5,6 млрд зл. франака

³ Исти извор, стр. 66.

⁴ Revue des questions de défense nationale Paris, 1949, mai, p. 112.

То би био само један део штете, и то део штете на непокретностима. Завршетак Другог светског рата за-текао је Француску са следећим

24,5% локомотива
64,5% теретних вагона
40 % путничких вагона
38 % друмских превоз.
средстава
42 % туристичких кола
87 % речних бродова
(пениша)

другим губицима (подаци су такође из „Bulletin statistique du Ministère des finances» стр 102):

85% бродова цистерни
62% реморкера
45% путничких бродова
87% трговачких теретних
бродова
30% угљарских бродова
25% петролејских
бродова

Од поморске трговачке флоте која је 1 септембра 1939 године располагала са 664 бродова у бруто тонажи од 2.868.576 брт., Француској је у јулу 1944 преостало било око 200 бродова са 846.381 брт. (или непуних 30% од предратне флоте).

Индустриска производња била је скоро потпуно паралисана. Само у производњи сировог гвожђа и челика месечна производња пала је следећим размерима:

сирово гвожђе			челик		
производња у хиљадама тона					
1938	504	индекс 100	514	индекс 100	
1944	92	„ 18,3	106	„ 20,6	
1945	99	„ 19,6	134	„ 26,1	
(септ.) 1946	347	„ 68,8	419	„ 81,5	

Производња угља (који претставља кључни елеменат у индустрији) пала је у 1945 години на 74% према производњи из 1938, па је у 1946 поново достигла предратну висину. Међутим, француска производња угља није никада била довољна за редовне потребе њене индустрије, у-

след чега је Француска увек увозила знатне количине. Главни снабдевач угљем била је Немачка а за њом су долазиле Енглеска и Белгија. Упоредице увоза угља по земљама порекла и по количинама даје следећи приказ:

Увоз угља у Француску				
Из земље	1938	1946	1947	1948
— у милионима тона —				
САД	—	5.181	12.014	8.978
Британија	6.481	723	5	713
Немачка	7.174	3.381	3.071	4.668 (Рур)
Белгија	4.880	426	643	724
остале	4.273	684	782	2.176
Укупно:	22.808	10.395	16.515	17.259

Из овог се опажа значајна чињеница да су САД одједном постале главни снабдевач угљем француске индустрије, ма да пре рата нису уопште учествовале у снабдевању француске индустрије овим горивом.

Да ли у овој околности не треба тражити разлоге што Француска не успева да добије веће испоруке угља из Рура, иако је непрестано истичала своје потребе и указивала да је рурски угаљ и пре рата снабде-

вао француску индустрију, а да нарочито после рата Француска полаже право на испоруке из немачке текуће производње.

Зар не пада у очи да су САД у 1946 години највећи снабдевач француске индустрије, а у 1947 години САД подмирују неких 72,7% француског увоза угља. Треба овде поново нагласити да Француска нема довољно свога квалитетног угља и да њена индустрија великим делом зависи од увоза. Тај увоз се пре рата подмиривао, као што је и природно, из најближих суседних земаља, дакле најкраћим путем и по најјевтинијим ценама. Треба даље имати на уму да онај ко има могућности да управља снабдевањем тако важном сировини као што је угљ, тај има могућности и да утиче не само на обим већ и на правац развоја индустриске производње уопште. Ако је то истина, а ова се не може спорити, онда како треба разумети и тумачити ову појаву америчког снабдевања угљем насуспрот могућности да се рурски угљ испоручује Француској. Да у томе не треба тражити кључ целе ситуације? Допуштено је доносити такве закључке, нарочито кад многе околности и многи разлози говоре у прилог таквим закључцима.

Услед таквог стања, општа индустриска производња у Француској била је веома ниско пала у првим поратним годинама. Општи индекс индустриске производње у 1945 години кретао се око 50% према 1938. У 1946 години је порастао на око 70% (опет према 1938). Тек у 1948 години постигнута је и делом превазиђена производња из 1938.

За такво стање француске производљачке индустрије кривицу носе сопственици великог капитала и производних средстава. Ко би други био крив зато што француска индустрија и рударство нису били својевремено снабдевени одговарајућим савременим оруђима и опремом? Ко други ако не сопственици тих производних средстава и рудокопа? Француски магнати нису хтели да улажу капитале у модернизацију и савремену опрему инсталација, већ

су оставили застареле и дотрајале творничке и рударске уређаје, користећи их такве какви су. Зато је француска производња постајала све скупља и све мање рентабилна, нарочито у послератним данима кад се на европском тржишту појављује америчка производња, далеко боље опремљена и савршено модернизована у току рата.

Зашто француски магнати нису унапређивали своју индустрију и рударство? Зар то није било у њиховом сопственом интересу? Код таквих питања вреди се потсетити на познате Лењинове констатације: "... „Капитализму је уопште својствено одвајање својине на капитал од примене капитала у производњи, одвајање новчаног капитала од индустриског или продуктивног, одвајање рентијера који живи само од прихода од новчаног капитала, од предузетника и свих лица која непосредно учествују у располагању капиталом" ... (Империјализам с. стр. 62).

Треба се даље потсетити да је немачка индустрија, као најближи и најоштрији такмац, својим наглим напретком одавно за собом оставила француску.

Француски велики капитал, мобилисан у међународним финансијскимitrustовима, повијао се према заповестима монопола и финансијске олигархије.

С друге стране, раздобље између два рата испуњено је у Француској великим расходима на осигурање источне границе (Мажиновљева линија) и на производњу ратног материјала. То су огромни издаци који су одвајани од укупног народног дохотка. Кад се томе дода издржавање великог војног апарата у колонијама, онда се добија приближно потпуна слика о обиму издатака који су теретили француски народ. Ти непродуктивни расходи нарочито су се одражавали на финансијама, утичући неповољно на њихово стање.

Најзад, уочи Другог светског рата, кад је сваки даном бивало све више извесно да је рат неизбежан, француски капитали су почели нагло да избегавају из земље, најпре

у Швајцарску, а затим преко ове у Америку. Магнати су пред опасношћу склањали своја богатства у сигурнија склоништа. Рачуна се да је уочи Другог светског рата избегло из Француске (што у Швајцарску, што у Америку) преко стотину милиона долара француског капитала. У послератним годинама тај избегли капитал остао је у иностранству, јер је тамо била најповољнија коњуктура, и само је делимично захваћен изванредним владиним мерама којима се секвестирају имеди француских грађана у иностранству. Француске власти нису знале колики је капитал избегао и чији је био, а стране земље су обично одбијале да сарађују на откривању сопственика (као што је случај са Швајцарском). На тај начин, магнати су дво-

јакo наносили штете својим земљама: 1) неулагањем капитала у домаће инвестиције француска је производња онеспособљавана и довођена у зависан положај према иностраној, и 2) бекство капитала наносило је штету финансијама и привреди.

Због таквих појава својствених капиталистичком друштву, француске јавне финансије налазе се већ деценијама у незгодним, па и тежким приликама. Читаво раздобље од неких тридесет година уназад испуњено је узастопним дефицитарним буџетима (изузев 1926 — 1930). Да би се добила јасна претстава о стању јавних финансија Француске биће корисно погледати податке које даје француско Министарство финансија⁵:

у години	дефицит — или суфицит +	у години	дефицит — или суфицит +
— у милионима номиналних франака —			
1914	— 5.517	1931/32.	— 5.484
1915	—16.794	1932 (9 месеци)	— 4.628
1916	—22.861	1933	— 11.509
1917	—28.377	1934	— 8.813
1918	—34.276	1935	— 10.383
1919	—26.688	1936	— 16.896
1920	— 7.010	1937	— 21.194
1921	— 6.787	1938	— 27.692
1922	— 7.173	1939	— 86.762
1923	— 5.627	1940	—212.254
1924	— 3.340	1941	—174.255
1925	— 1.507	1942	—182.155
1926	+ 1.088	1943	—285.993
1927	+ 723	1944	—285.651
1928	+ 3.929	1945	—207.299
1929/30 (15 м)	+ 5.419	1946	—105.837
1930/31	— 4.918	1947	— 57.931
		1948	— ?

Утрошак буџетских средстава јесте питање које се често расправља и у француској штампи, при чему се често и оштро иступа. Како се располаже буџетским расходима, тј.

како се они троше, може се видети из података о извршењу последњег буџета (за 1948 годину). Укупни расходи и њихова подела углавном се изражавају на следећи начин:

⁵ Подаци до краја 1945 узети су из «Bulletin statistique du Ministère de finances», № 1, стр. 215. За 1946 и 1947 год. узети су најновији подаци објављени у часопису «L'économie», № 168, од 16-IX-1948, а подаци за 1948 нису објављени још потпуни. Зато се овде и даље употребљавају делимични подаци из «Economie européenne», № 2579 од 3-I-1949.

I расходи грађанске службе	564.140 мил. фр. или 61,3%
II војни расходи	218.469 мил. фр. или 23,7%
III расходи на прекомор. крајеве	52.516 мил. фр. или 5,7%
IV расходи обнове трг. и рајнске флоте	31.378 мил. фр. или 3,4%
	866.503 мил. фр.
расходи који још нису доспели за исплату	53.031 мил. фр. или 5,8%
укупно:	919.534 мил. фр.

Анализирајући ове расходе до даљих појединости, може се видети да расходи на здравствену заштиту износе укупно 19.458 мил. фр. а да је Министарство рада и социјалног старања имало свега 16.220 мил. фр. расхода. Ако се ови расходи упореде са војним, онда се тек добија поражавајућа слика, тј. да су војни расходи за 11,2 пута већи од расхода здравствене заштите, и 13,5 пута већи од расхода социјалног старања. Чак и француски часопис *«Economi- ste européen»* (No 2579/949) мора да нагласи: „...чињеница која се нарочито истиче из прегледа државних расхода за 1948 годину, јесте да војни расходи претстављају за 141%

веће расходе од расхода на културно-просветне циљеве”....

Сасвим је разумљиво да су се застојни дефицитарни буџети морали одражавати и на страни државних дугова, јер се по правилу буџетски дефицити у капиталистичким земљама покривају зајмовима, порезима или повећањем оптицаја. У Француској су све ове мере долазиле наизменично до примене. Највећи пораст дугова забележен је током окупације и после рата, као последица исцрпљења од стране окупатора и сталног обезвређења новца. Пораст државних дугова кретао се у следећим размерима:

Износ државних дугова*

у време	унутрашњег	спољашњег	свега
	у милионима номиналних франака		
1914			39.023
31-XII-1939	432.634	13.108	445.742
31-XII-1940	695.841	12.874	708.715
31-XII-1941	874.867	6.500	881.367
31-XII-1942	1.060.931	5.748	1.066.679
31-XII-1943	1.328.124	5.376	1.333.500
31-XII-1944	1.674.021	5.895	1.679.916
31-XII-1945	1.823.253	8.606	1.831.859
31-XII-1946	1.974.977	220.666	2.195.643
31-XII-1947	2.117.597	381.476	2.499.073
31-XII-1948	2.450.900	934.600	3.385.500

Као што се види, у 1945, 1946 и 1947 години пораст јавних дугова износио је око 300 милиона франака годишње. Међутим, у 1948 годи-

ни дуг се пење за скоро 900 милиона (2.499 до 3.385 = 886). У 1949 години, расписивањем новог зајма 5%, који је остварен у висини од 297 ми-

* И овде као и свуда у тексту употребљени су износи у номиналним францима, тј. у текућој вредности, без прерачунавања на неку заједничку вредност.

* За 1914 годину податак је из *«Union de banques suisses»* No. 2 — juillet 1949, p. 16; — за 1939 до 1947 године закључно, подаци су из *«Bulletin statistique due MF»* — No. 7/8 — 1948 p. 658; за 1948 годину, податак је из *«Journal de la société de statistique de Paris»* No. 7/8 1949 — p. 295.

лијарди фр., државни дугови порасли су за нових 108 милијарди, колико је уписано у готову (од 189 милијарди уписано је: у старим обезвештањима 145 млрд, и у благајничким бонзовима 44 млрд).

У садашњем тренутку (1949 године), услед великог обезвештења франка, унутрашњи дугови, који иначе чине две трећине укупног дуга, не претстављају тако велики терет за народни доходак (35%, рачунајући народ. доход. на 7.000 млрд фр.), нити служба зајмова (интерес и амортизација) претставља велике издатке (нешто око 3% од укупних буџетских расхода). Терет обезвештења новца подноси и у овом случају широке народне масе. Међутим, ако у догледно време дође до поправке новчане вредности, онда ће огромни дугови тешко притискивати државне финансије. Зато су Енглеска и Америка, рачунајући са таквом будућношћу предузеле већ сад одговарајуће мере за снижење државних

дугова. Француска поступа супротно, тј, и у овој години још повећава постојећи дуг. Је ли то израз неповерења у брзо оздрављење француских финансија?...

Даља и сасвим разумљива последица у финансиским поремећајима јесте непрекидно повећавање новчаног оптицаја и смањење вредности франка. У сталним новчаним неприликама, француски управљачи обраћали су се скоро свакодневно емисионом заводу и штампарским машинама. Услед тога је новчани оптицај растао из године у годину, (често се тај пораст опажао из дана у дан), а вредност франка падала је све ниже и ниже. У капиталистичким финансијама то је сасвим нормална појава. Те инфлационистичке појаве могу се сагледати кроз следеће податке:

у време	новчанични оптицај	куповна моћ франка, на бази 1914 = 100	
	у милионима	у трговини на велико	у трговини на мало
1939	122.610	15,6	13,1
1940 (10-VI)	174.468	14,9	11,0
1941 (31-XII)	270.144	9,8	9,4
1942 (31-XII)	382.744	7,8	8,1
1943 (31-XII)	500.385	6,7	6,3
1944 (5-X)	632.294	5,9	5,0
1944 (31-XII)	572.510	—	—
1945 (18-X)	515.039	4,2	3,6
1946 (31-XII)	721.864	2,1	1,8
1947 (31-XII)	920.831	?	?
1948 (31-XII)	987.621	?	(1,4)?
1949 (31-III)	1.045.053	?	?
1949 (30-VI)	1.115.608	?	?

Златна резерва француске Народне банке износила је у августу 1939 године 2.407 тона злата; у децембру 1940 већ је била сведена на 1.777 тона; у априлу 1946 године спустила се на 707 тона, а 25 маја 1949. године износила је само 464,4 тона.

Новчани показатељи не дају, да-

кле, нимало повољну слику о стању француских финансија.

На другој страни, трговински биланси Француске налазе се стално у пасивном стању, показујући знатно већи увоз од извоза. Упоређењем 1947 и 1948 године може се видети како увоз далеко брже напредује од извоза:

године	увоз	извоз	дефицит
	— у милионима франака —		
1947	346.493	212.822	133.671
1948	654.284	431.218	223.066
апсолутни пораст	307.791	218.396	89.395

То је претстава о целокупном француском увозу и извозу, из које видимо да је увоз 1948 године порастао за 88,8% према 1947, да је извоз такође још више напредовао, порастом од 102,6%, али све то ипак није дало коначни повољан изглед јер се дефицит 1948 увећао за 66,8% према дефициту из 1947 године.

Ако се из ове опште слике изузме трговинска размена са колонијама (јер обрачун са колонијама има повољније услове — по капиталистичком начелу управљања колонијама) онда ће трговински биланс са иностранством (без колонија) испати још неповољнији:

године	увоз	извоз	дефицит
	— у милионима франака —		
1947	258.475	126.253	132.222
1948	464.671	239.761	224.910
апсолутни пораст	206.196	113.508	92.688
или у %	79,8	90,0	70,0

Из овог прегледа види се да трговински биланс Француске (не рачунајући размену са француским колонијама) показује велики пасивни салдо у 1948 години — 224.910 милиона франака. То можда не би била тако страшна појава кад би увоз обухватао, бар највећим својим делом, машине и инсталације тако потребне за модернизацију и опрему француске индустрије. Међутим, претежни део увоза у 1948 години састојао се из потрошних и прехранбених добара. За увоз намирница (за људску исхрану) употребљена је свота од 210.583 мил. фр., док је извоз истих артикала износио 50.249 мил. фр. Значи да је у

овој позицији пасива достигла 160.334 мил. фр., тј. да је за толико већи увоз од извоза.

За увоз сировина и полуфабриката употребљена је вредност од 260.557 мил. фр., од чега уређаји и опрема индустрије претстављају вредност од 45.652 мил. фр. а уређаји за пољопривреду чине 6.776 мил, или обе позиције заједно свега 52.428 мил. фр.

То је заиста веома неповољна слика о развоју трговинске размене. Такав курс наставља се и у 1949 години, о чему сведочи пасивни салдо првог тромесечја са следећим изгледом:

у време	увоз	извоз	дефицит
	— у милионима франака —		
1949			
јануар	73.156	56.671	16.485
фебруар	74.033	65.333	8.700
март	77.302	63.342	13.960

Поремећење је на целој линији, и по свим знацима оно одражава дубоку кризу коју преживљује поредак у Француској.

У финансијама се то поремећење испољава на свој особити начин: у француским финансијама влада та-

ква несигурност да се то може назвати хаосом. Ту несигурност показује и сам буџетски систем који се у послератним годинама састоји сав из провизоријума. Буџетска пракса, названа „покретним буџетом“, која је завладала у 1945 години па се

продужила и у 1946 и 1947, а може се рећи и све до данас, састоји се из тромесечног отварања нових кредита, при чему се стално мења плафон расхода и прихода. На тај начин не може се говорити о неким буџетским предвиђањима за годину унапред. Ево (примера ради) како се званично изгледа развој буџетских предвиђања за 1946 годину (према »Bulletin statistique du MF« No 1, стр. 31 — 35): На дан 31 децембра 1945 утврђени су буџетски расходи за 1946 годину на 488 млрд фр., а приходи на 269 млрд фр., дакле са дефицитом од 199 млрд фр. Неколико недеља касније, нова влада утврдила је дефицит на 320 млрд франака. Андре Филип, нови мини-

стар финансија, објаснио је ову разлику девалвацијом франка (децембра 1945) и чињеницом да поред званичног буџета постоји још гомила „дрних буџета“ у облику специјалних рачуна.

Први послератни годишњи буџет поднет је француској скупштини 12 фебруара 1947 за ту исту годину. Редовни буџет предвиђао је 550 млрд прихода према 660 млрд фр. расхода, тј. 110 млрд фр. дефицита. Са ванредним буџетом приходи су достизали 865 млрд а расходи 1.150 млрд фр. или 285 млрд дефицита. Тај први предлог измењен је већ у мају 1947 добивши следећи изглед:

	приходи	расходи	дефицит
редовни буџет	590	612	22
ванредни буџет	355	355	—

Последња редакција буџетског предвиђања за 1947 годину објав-

љена је 14 августа 1947 у следећем обиму:

	приходи	расходи	дефицит
редовни буџет	око 610	око 630	око 20
ванредни буџет	око 265	око 354	око 89

Крајем децембра 1947 почела је у француској скупштини буџетска дебата око предлога буџета за 1948 годину, под потле незапамћеним и чудним околностима. Наиме, није се располагало ни приближним подацима о укупним редовним и ванредним расходима за 1947 годину, а тако исто ни са правим буџетским предлогом расхода за 1948 годину. Буџетска расправа почела је и под таквим околностима зато да би се избегла дотадашња пракса закашњења у одобравању буџета. Зато се прибегло одобравању оквирних кредита за 1948 у висини одобрених кредита за 1947 годину, с тим што се скупштини остављало право да касније прилагођује и распоређује овако одobreне кредитне.

Током 1948 године првобитни буџетски предлог трпео је стално измене и прилагођавања до те мере да на крају године није више имао скоро никакве сличности са оним општим линијама одобреним у 1947 години.

У јануару 1948 године француска влада предузела је неколико потеза за оздрављење финансија. Једна за другом објављене су три уредбе које су требале да имају карактер „радикалних мера“. То су биле уредбе: о повлачењу и блокирању новчаница од 5.000 франака; о девалвацији франка и о ретроактивном повишењу пореза са принудним зајмом. Све три су циљале завођењу неког бољег односа у финансијама. У погледу повлачења и блокирања новчаница постојала је нада да ће држава остварити приличну добит услед неподношења знатног броја старих новчаница. Та се нада потпуно изјавила јер од 320,9 млрд франака вредности које су се налазиле у оптицају као новчанице од 5.000 фр., око 290 млрд поднето је одмах од стране грађанства, око 25 млрд поднеле су јавне благајне, а од неких 5—7 млрд неподнетих новчаница један део се налазио код војника, морнара и других лица на служби у иностранству, а тај део се не

може поништити. Тако се очекивана ефективна добит од ове операције свела на ништавну меру. Што се тиче смањења оптицаја, које се такође желело постићи овом мером, и ту су постигнути врло мршави резултати. Први извештај француске Народне банке објављен по повлачењу новчаница изишао је 4 марта 1948 и показао оптицај од 766.966 милиона, према 891.546 милиона пре повлачења новчаница (22 јануара 1948, последњи извештај пре повлачења). Пошто је за повлачење пријављено око 315 млрд франака, за толико се могло очекивати и смањење оптицаја (тј. $891 - 315 = 576$). Међутим, оптицај је показивао незнатно смањење од 125 млрд фр. Следећи извештај Народне банке (11-III-1948) бележио је нов пораст

оптицаја, тј. 780.498 милиона франака, па се пораст и даље настављао током целе године да 30 децембра 1948 достигне 987.621 милиона франака. У 1949 години настављена је пракса емитовања новца о чему сведочи стање оптицаја крајем месеца јуна 1949 са 1.115.600 милиона франака.

Повлачење и блокирање новчаница од 5.000 франака погодило је само мале људе: раднике и сељаке, док су богатији слојеви свој новац већ раније пласирали у друге сигурније вредности (злато и робу). О томе је часопис „L'économie“ (Но 140 од 19-II-1948) објавио занимљиве статистичке податке. Наиме, објавио је ко је углавном држао и поднео на блокирање новчанице од 5.000 франака. Тај преглед изгледа:

депоновали су новчанице	број депонената	број новчаница	на једног депонента
земљорадници	1.965.000	20.420.000	52.000 франака
службеници и радници	2.650.000	10.190.000	19.000 "
трговци	690.000	7.640.000	55.300 "
морална лица	145.000	3.180.000	110.000 "
индустријалци	55.000	950.000	87.000 "

Ове бројке најречитије говоре о томе ко је био погођен повлачењем и блокирањем новчаница од 5.000 франака. Али није само на том пољу сиромашни човек подносио. Повлачење новчаница изазвало је повишење цена јер су трговци и шпекуланти одмах затражили регрес за оне новчанице које су морали депоновати. Они не подносе никакве терете већ их систематски и успешно увек преваљују на потрошаче. Повлачење новчаница од 5.000 фр. имало је и даље последице. Бојећи се да ће повлачење бити настављено и протегнуто на остале крупне новчанице, настало је у народу бекство од новчаница од 1.000 франака, које су сви истурали тражећи метални новац и злато. То је изазвало скок цена злату итд...

Истовремено (26 јануара 1948) са повлачењем новчаница изведена је нова девалвација франка (претходна је била 24 децембра 1945). Нови паритет према долару утврђен је био на 214,4 франака за 1 долар, а

864 франака за 1 фунту стерлинга (стари паритет је био 119 фр. за долар и 480 фр. за фунту). Према званичном објашњењу, девалвација је била мера помоћи које се желело довести у сагласност француске цене са страним тржиштима и омогућити повећање француског извоза. Међутим, некако упоредо са овом мером у Француској, расправљало се пред америчким Конгресом питање америчке помоћи Европи, и у саветодавном одбору је постављено питање девалвације европских новчаних вредности у односу на долар. Жорж Сориа, у својој књизи „Да ли ће Француска постати америчка колонија“, наводи да је одмах сутрадан по девалвацији франка г. Џеси Волкот, претседник банкарске комисије у Претставничком дому, врло отворено протумачио меру француске владе: „...Било је неопходно потребно да Француска изврши девалвацију. Надам се да ће све нације које желе да приме „помоћ“ од Сједињених држава по Маршалову плану

исто тако предузети мере у циљу стабилизовања своје монете пре но што Маршалов план ступи на снагу“ (стр. 74 у издању Библиотеке „Тридесет дана“). Исто тако је и „New-York Herald Tribune“ поздравио ову меру као повољну за америчке фирме које су налазиле да су цене (у Француској) сувише високе због инфлације...

У последњем тромесечју 1948 године (17 октобра) извршена је још једна новчана реформа која се назива »alignement« (што би се могло превести као изравнање или довођење у сагласност). Последица ове реформе је „несталан“ или „лебдећи курс“ (cours flottant) француског франка. У суштини то је била најновија девалвација само са продуженим дејством, а по којој је већ 18 октобра објављена нова курсна листа са курсом долара утврђеним на 313 а фунте стерлинга на 1061 франка. Главне особине ове реформе су што не уводи сталан или за дуже време утврђен курс размене. По овој реформи, вредност франка према осталим валутама ставља се у зависност од слободног тржишта и вредности долара на томе тржишту. Управљајући се по овом критеријуму, вредност долара је 27 априла 1949 достигла 330 франка а вредност фунте стерлинга 1096 франка.

Трећа мера (објављена 7 јануара 1948) односила се на повишење пореза са ретроактивним дејством или принудним зајмом. Ове две финансиске мере су међусобно повезане и двојачко се одликују: 1) порез се разрезује на добит остварену у 1946 години, на коју је порез већ наплаћен у 1947 години, што значи да се овај изванредни порез уводи са ретроактивним (повратним) дејством и 2) држава је остављала пореским обвезницима право бирања: или да уплате новоразрезани порез или да у висини тога претходно упишу зајам, који ће бити исплатив после 10 година и носи 3% камате.

Карактеристично је истаћи како је министар финансија пред скупштином обележавао одлике ових мера. Његове речи гласиле су да су

ове мере „окрутне, мучне, па понекад чак и неправичне“...

Међутим, нигде није указано ко ће поднети (и ко је поднео) главни терет ових пореских мера. Наравно то није указано зато што су мере погађале једино ситне пореске обвезнике (сиромашне и средње сељаке, ситне трговце, занатлије и предузетнике) док су индустријалци углавном измицали јер су, по правилу, увек у ситуацији да све пореске терете превале на потрошаче.

У капиталистичком свету све пореске и новчане реформе налазе одјека на ценама. Тако је сасвим разумљиво да су и све мере француске владе имале свога утицаја на пораст цена. На тај начин, опет је била погођена главна маса радног народа, на чијим леђима се, по правилу, крше сви новчани проблеми капитализма.

Током читаве 1948 године Француска се провлачила кроз сплет изванредно мучних догађаја. Огромне количине слабовредног новца које су се из дана у дан повећавале; непрекидни пораст дугова; смањење златне подлоге; гомилање буџетских дефицита; незадржано скакање цена; платни биланс који се свакога месеца завршавао са пасивним салдом у милијардским износима — све је то сведочило о сталном и упорном назадовању привреде и финансија.

Зајмови, који су тешко теретили будућност, претстављали су само пролазно извлачење из шкрипца, јер су се брзо топили на набавке углавном потрошних добара.

Чак је и десничарска штампа гласно констатовала неспособност државне управе да Француску изведе на пут оздрављења. Констатације да се у Француској газдује расипнички; да национализована предузећа бележе сталне губитке који се попуњавају из буџетских средстава и тако претстављају велики терет за државну благајну; да војни расходи стоје у несразмери са могућностима и потребама земље; да се у Индокини води рат са чисто војничког гледишта безизлазан; да биром-

кратски апарат окупља преко милион службеника на чије плате се у 1947 години издавало око 142 милијарде франака — све те и такве констатације само су потврђивале оно што је свима било јасно.

Под притиском свих тих околности, а нарочито под теретом цена које су стално расле, живот радних

људи морао се сваким даном погоршавати. Једна приближна претстава о погоршавању животних услова може се добити проучавањем пораста цена од 1938 године наовамо, а нарочито у току последњих двеју година. За ту сврху послужимо се Индексом цена на мало који се објављује из месеца у месец и чији

Средњи индекс цена у продаји на мало (1938 = 100)*

у време	средњи индекс за		у време	средњи индекс за	
	29 предмета исхране	генерални индекс		29 предмета исхране	генерални индекс
1938	100	100	1947		
1940	129	129	јануар	847	856
1941	149	150	април	830	837
1942	174	175	јул	974	965
1943	224	224	октобар	1.309	1.268
1944	275	285	јануар	1.437	1.414
1945	377	393	април	1.524	1.499
1946	645	645	јул	1.559	1.528
			октобар	1.904	1.844
			1949		
			јануар	1.932	1.935
			април	1.738	1.757

састав је подешен тако да врло изразито показује кретање животних трошкова.

Закључак из овог кратког поређења је веома неповољан. Само од јануара 1947 године до краја 1948 генерални индекс цена на мало порастао је више на двоструко (од 856 до 1928). Другим речима, док је у јануару 1947 живот био осам пута скупљи него ли 1938 године, дотле је у децембру 1948 живот већ био скупљи деветнаест пута према предратном (1938). У 1949 години дошло је до малог побољшања јер у другом тромесечју цене иду лагано наниже (у јуну 1949 генерални индекс је пао на 1726), али то још није од утицаја на поправак стања радних људи. Под притиском таквих економских услова радници су се морали лаћати последњег средства које им је остајало на расположењу у борби за опстанак. И отуда у послератним годинама велики штрајкови покре-

ћу радничке масе у Француској. Један од тако масовних штрајкова заталасао је радничке редове пред крај 1948 године. То је био познати штрајк рудара.

Штрајк рудара почео је 4 октобра и трајао је све до 29 новембра 1948 године. То је био један од највећих штрајкова у поратним данима у Француској, чија је историја довољно позната. Властодршци су употребили сва средства да угуше радничку борбу за бољи живот, покушавајући да једном чисто економском покрету радних маса придају политички карактер. Властодршци нису пристајали да повишењем надница побољшају живот радника, иако би такво повишење било у сагласности са скоком цена.

За шездесет дана штрајка рачуна се да је изгубљено око шест милиона тона угља. Узевши у обзир вредност тога угља, затим штете услед обуставе рада на инсталацијама и

* Генерални индекс обухвата цене 29 предмета исхране, више 4 предмета одређене и осветљења и сапун; у свему 33 предмета неопходних у домаћинству.

рударским уређајима (потопљена окна, покварене машине и пумпе), целокупна штета која је настала услед штрајка, цени се на 14,5 милијарди франака. Овome треба још додати посредну штету услед смањења извоза, јер је услед несташице угља било уведено смањено снабдевање електроенергијом и обустава рада, што је утицало на обим производње и могућност извоза.

Властодршци су се радије одлучили на штете но што су пристали да задовоље радничке захтеве. Те штете је у основи опет имао да поднесе француски радни народ. Угљарска заједница (*Le charbonnage de France*) добила је зајам од 8 милијарди фр. за покриће губитака услед штрајка и одржавања инсталација. Да покрије трошкове око овог зајма и плати камате, угљарска заједница повећала је цене угља за 50 фр. по тони. И то је опет утицало на даље повишење цена. Услед тога је крајем 1948 године индекс цена на мало достигао највишу висину (у новембру = 1870; у децембру = 1928), па се у јануару 1949 тај скок наставио (до 1935).

На основу свега овста може се закључити да је крајем 1948 године финансиска и привредна ситуација Француске дошла до своје негативне кулминације, што је све имало великог утицаја не само на унутрашње прилике већ и на положај Француске у западном свету.

Зајмови као решење послератних тешкоћа

У настојању да реше скоро очајну ситуацију француски властодршци су у послератним годинама обилно користили зајмове. То се види из прегледа државних дугова који је напред изложен. Око 925 милијарди франака износи пораст спољашњег дуга између децембра 1945 и децембра 1948 године. Већ крајем 1945 године Француска је добила први спољни зајам од америчке Извозно-увозне банке (EXIMBANK) у висини од 550 милиона долара. За француске потребе то је била само једна кап у мору. Француској је требало

много више за њену обнову (тада се рачунало са неких 2 до 2,5 милијарде долара). Зато је одмах по одобрењу првог зајма покренуто питање новог, и у мају 1946 Француска је заиста добила и други велики зајам од Америке, у номиналном износу од 1.370 милиона долара. Уствари, само је 650 милиона долара добила Француска у готову. Разлика између 650 и 1.370, тј. 720 милиона долара, одобрена је за исплату откупа америчких вишкова (углавном војног материјала) који су остали у Африци и Француској по завршетку војних операција; затим за плаћање француских куповина у Америци извршених после свршетка рата и за исплату 75 »Liberty« бродова које је Француска купила од Америке. О овим куповинама војних вишкова и »Liberty Ships« а треба прочитати већ поменути књигу Жоржа Сорија (стр. 23-24). Тамо се констатује да су вишкови откупљени за 300 милиона долара док је њихова права вредност била око 135 милиона долара. О »Liberty« бродовима Сорија износи њихову велику улогу за време рата и њихову никакву вредност после рата.

Овде ће бити вредно проучити макар и у најкраћим потезима уговорне одредбе овога зајма. Уговор, пре свега, предвиђа, почев од 1 јула 1946, плаћање годишњих камата од 2%, сваког првог јула до закључно 1950 године. Од 1 јула 1951 плаћање се отплате и камате у 30 једнаких годишњих рата. То су одредбе које се односе на своту од 720 милиона долара одобрених за ликвидацију ратних обавеза, куповину вишкова и бродова. Што се тиче правога зајма од 650 милиона долара, уговор са »Eximbank«-ом предвиђа 3% годишње камате, а отплате дуга и камата почев од 1 јануара 1953 године. Исплата главнице мора се извршити у четрдесет шестомесечних отплата (1 јануара и 1 јула сваке године).

Ван ових услова финансиске природе, уговор са владом САД садржи одредбу којом се француска влада обавезује да до 1 јануара 1950 године уступи америчкој влади непокретна добра у вредности од 15

милиона долара, по обостраном споразуму, и француске франке у вредности од 10 милиона долара, ради прибављања или побољшања непокретних добара.

У посебној заједничкој изјави о трговинској политици, француска влада се једнострано обавезује: да ће нова царинска тарифа која се тада израђивала у Француској садржати само царинске стопе „ad valorem“ (по вредности), не повећавајући предратну заштиту; да Француска коначно одустаје од своје предратне политике у погледу заштите француске производње путем контингентирања увоза; најзад, француска је влада обећала брз повратак ка приватној трговини и смањење државне интервенције у спољним куповинама.

Све ове „нефинансиске одредбе“ претстављају уствари капитулацију пред америчким експанзијама на европском тржишту. До рата је Француска своју привреду, а нарочито индустрију, заштићавала двојаким мерама од безобзирне америчке и стране конкуренције. То су биле заштитне царинске стопе и контингентирање увоза. Уговорним одредбама Француска се одрекла повећавања заштитних царинских стопа, али је она истовремено одустала и од друге заштитне мере — контингентирања увоза. Заштитне царинске стопе, саме за себе, могу често бити заобиђене или просто изиране. У капиталистичком свету то је одавно позната „вештина“, нарочито при систему царина „ad valorem“, какав се Француска обавезала да уведе. Зато је контингентирање било допунска и врло ефикасна мера за заштиту домаћег тржишта од навале из иностранства. Одустанком од тих заштитних мера отворана су широка врата пред најездом америчке производње. Прве последице отворених врата осетила је била на себи француска филмска индустрија, која умало није сасвим обуставила рад, док у 1948 години није измењен уговор и француска филмска индустрија добила поново могућност да се развија.

Читава француска произвођачка

индустрија налази се у зависном положају. Аутомобилска индустрија, која је пре рата имала знатног удела у француском извозу, не успева данас да се супротстави америчким аутомобилима ни код своје куће а камо ли на извозним тржиштима. Томе је крив недостатак челика и модерних машина алатљика. Зато у самој Француској (у Поасиу крај Париза) постоје Фордове фабрике у којима се израђују серијска кола по америчким моделима. Због недостатка челика француска бродоградилница раде са половином свога капацитета. Због недостатка челика француске железнице веома тешко обнављају свој возни парк тешко оштећен за време окупације. Железнице поред тога грцају у сталним дефицитима и незгодама. (А не треба заборављати да је Америка противна национализовању које су Французи почели изводити, па су најпре на железницама национализацију применили). Није нужно набрајати редом разне гране индустрије које се боре са тешкоћама, а које би лако пребродиле све тешкоће кад би било стварне помоћи са стране САД.

Зајам је дакле био велика нада, али изгледа да је судбина свих нада да се изјалове.

Зајмови који су Француској требали да омогуће располагање најпотребнијим кредитима за њену индустријску опрему, топили су се као грудва снега. Притом су финансиске и привредне прилике ишле стално надоле. За такву констатацију има искупише доказа...

Оно што је најтеже у читавом том развоју јесте чињеница да су огромне новчане масе, које је Француска добијала разним зајмовима, одлазиле највећим делом на набавку потрошних добара, а не на набавку индустријских уређаја и опрему истих, како се то стално рачунало и очекивало. Из тога је следовало једини логичан закључак да су утрошени зајмови остали као терет на даљој будућности Француске, а да се од њих ништа није користило да послужи тој даљој будућности.

И поред свега тога, француска влада још увек изгледа очекује неко решење путем даљих зајмова. То се може закључити из овлашћења које је влада добила (закон од 25 новембра 1948) да закључи нов зајам код EXIM-банке у износу од 250 милиона долара; у том правцу постоји и расписивање 5% зајма у 1949 години који је донео номиналних 297 милијарди, али у готову само 108 милијарди франака. Истина, зајам је расписан за 100 милијарди, колико је буџетом за 1949 годину било предвиђено прихода од зајма за покриће инвестиционих расхода.

Зајмови као помоћно средство за решавање инвестиционих расхода не могу се сматрати некорисним, већ напротив. Међутим, када се зајмови распину на прибављање потрошних добара, онда они претстављају само терет на будућност. Послератни зајмови које је Француска закључивала имали су баш ту судбину да се истопе у набавкама потрошних добара. Какве се последице могу очекивати кад почне обавезно отплаћивање зајмова који су се давно већ расплинули? Несумњиво да те последице не могу бити нимало повољне нити лаке...

Маршалова помоћ Француској

За добијање Маршалове „помоћи“ земље које су се хтеле њоме користити морале су претходно склопити двостран уговор са САД, а уговор је опет морао садржати извесне тачно одређене клаузуле (по америчком закону одређене клаузуле). Наравно да су и француски управљачи морали ићи тим путем да би добили „помоћ“ која их је тренутно требала да извуче из шкрипца у коме су се налазили. Двострани уговор је потписан половином месеца јуна 1948 године, после подужих устезања од стране француских преговарача, јер је првобитни амерички предлог уговора садржао и неке одредбе које су „непосредно вређале националне осетљивости“ (како је бар писала француска штампа). Кад су амерички захтеви сведени на најмању, односно на праву меру, остала

је ипак обавеза којом се Француска обавезује да испоручује ретке сировине САД, истина по нарочитом споразуму са француском владом. Поред тога, Француска је обавезна да одржава један „прилагођен курс размене“ свога франка (овде се треба потсетити на девалвације и прилагођавање у 1948); затим да америчким предузећима осигура једнака права на подизање инсталација каква имају и француски грађани (са неким ограничењима). Нарочито се истиче одредба којом се Француска обавезује да Немачкој призна клаузулу највећег повлашћења у трговинским односима. Истина да је Француска успела да себи резервише право отказа ове клаузуле, али већ сама чињеница да Сједињене америчке државе уносе у свој уговор са Француском одредбу која се тиче трговинских односа са трећом земљом, показује до које мере се простире америчко уплитање у европске ствари, а још више у односе између двеју земаља које међу собом имају извесне традиционалне односе и начин како те односе решавају. Ова одредба веома речито сведочи о томе како се посматра начело суверености европских земаља по америчком рецепту за примену Маршаловог плана.

По ту цену Француска је добила „помоћ“ чије привредне последице уносе прилично пометње у француску привреду. Један занимљив пример како се америчка помоћ одражава на француску привреду уземамо из француске штампе. Пре Другог светског рата Француска је, за производњу 500–550.000 тона уља, прерађивала око 1.300.000 тона тона уљаног семена. Скоро две трећине уљаних плодова увожено је из Француске источне Африке (АОФ) и Индије, Велики део сировина долазио је из Аргентине (ланено семе), са Филипина (копра) итд. После рата увоз из АОФ је престао јер се ова колонија окренула производњи житарица за исхрану свога становништва. Аргентина је са своје стране обуставила извоз ланеног семена јер је подигла домаће творнице за прераду истог. Француска индустрија била је осуђена да обустави рад у

недостатку сировина. Америка је на-
име помоћи почела да испоручује
Француској приличне количине ма-
сноћа у виду уља, али као готове
производе а не сировине. Тако је
Француска добила мању количину
уља за веће ангажовање кредита,
док је француска индустрија обу-
ставила рад у недостатку сировина.
Колики је то губитак и каква је то
помоћ изгледа сасвим јасно.

Као други пример могао би се у-
зети угаљ који Француска увози у
великим количинама услед тога
што њена сопствена производња не
може да задовољи домаће потребе.
Амерички угаљ обрачунавао се у
Француској по 4.700 франака док је
француски угаљ стајао само 2.800
франака по тони. Ако се по овак-
вим ценама морају увозити сирови-
не и машине, онда је сасвим разум-
љиво да ће француска производња
бити далеко скупља од америчке.
Високе цене стране роби долазе од
великог обезвређења франка, нароч-
ито према долару и фунти (девал-
вације у јануару, затим октобру
1948 и априлу 1949). Девалвације су
пак сугерисане из Америке ради
изједначења светских цена...

И Маршалов план је функциони-
сао „на опште задовољство“. После
шестомесечне примене Маршалове
помоћи, половином новембра 1948
године, објављени су први резулта-
ти о функционисању исте. Францу-
ска је прва на листи земаља корис-
ница, по вредности добијене помо-
ћи. То би требало да значи да је
Француска добила највећи део и по
количини добара. Међутим, то није
случај. Француска је добила за
473,5 милиона долара вредности, али
је од тога пуних 100 милиона отпа-
ло на трошкове транспорта. Енгле-
ска је добила вредност од 447,9 мил.
долара, од чега отпада на превозне
трошкове 52 милиона. То значи да
је Енглеска добила стварне вредно-
сти испорука за 395,9 милиона до-
лара, док је Француска добила
стварне вредности испорука за 373
милиона долара. Од укупних испо-
рука за првих шест месеци, 227,6
милиона долара отпада на вредност
сировина и индустријских производа.

Међу те спада угаљ у вредности од
82,3 мил. дол.; петролејски произво-
ди у вредности од 66,8 мил. дол.; ме-
ханичка опрема у вредности од 9,5
мил. долара; хемијски производи у
вредности од 15,5 мил. дол., и про-
изводи од гвожђа у вредности од 9,5
милиона долара. Као што се из овог
прегледа за прво полутође може ви-
дети, америчка помоћ Француској
не садржи елементе оспособљавања
француске индустрије. Да би била
таква, помоћ би требало да се изра-
жава у сасвим другачијим испорука-
ма, наиме: у испорукама индустри-
јских уређаја и опреме, дакле онога
што Француској највише недостаје.
Супротно томе, горњи подаци пока-
зују испоруке претежно потрошних
добара (угаљ, петролеј) иако се оне
сврставају у категорију сировина и
индустријских производа...

Да све то није помогло Француској
јасно је целом свету. Јасно је то
чим се погледа у француске цене,
новчанични оптицај, несређене фи-
нансија, говорећи пред Скупштином
граница са хаосом и који се никако
не ублажава. Јасно је то и францу-
ској влади, јер њен министар фи-
нансија, говорећи пред Скупштином
о француској ситуацији (8 августа
1948) подвлачи да је дотле примљена
америчка помоћ утрошена у следе-
ћим размерама: 42% за набавку го-
рива; 42% за набавку сировина; 7%
за набавку прехранбених артикала
и 9% за набавку машинских уређа-
ја. Такав распоред утрошка одобре-
них кредита наиме помоћи мини-
стар правда лошом жетвом услед ко-
је се велики део кредита морао у-
потребити за набавку хране и сиро-
вина. Министар даље каже да и по-
ред америчке помоћи Француска
може да задовољи само 2/3 својих
потреба. Француски извоз у САД
једва достиже да покрије трошкове
по служби зајмова. Услед тога је
платни биланс у пројужној пасиви.
По речима француског часописа
»L' éconómie« (бр. 159 од 1-7-1948)
платни биланс изгледа овако: ..., ме-
сечно нам треба 150 милиона дола-
ра; Маршалов план нам осигурава
око 100 милиона. Ми смо данас не-
способни да прибавимо оних 50 ми-

лиона који нам још недостају“... Овоме не треба коментара...

Према подацима који су објављени о годишњини примене Маршаловог плана, Француска је за време од 1 јула 1948 до 30 јула 1949 године примила испорука у вредности од 1,304 милиона долара. Подробнија обавештења о саставу тих испорука нису још позната, али је врло вероватно да су оне сличног састава као што су биле и у првом полугођу.

Пошто је америчка помоћ састављена углавном од потрошних добара, француска влада је у оквиру те исте помоћи закључила са ЕСА (Economic Cooperation Administration) споразум о новом зајму за куповину машина и индустриске опреме. Зајам је закључен 29 октобра 1948 на своту од 170 милиона долара. Рок исплате је 35 година и почиње тећи од 1956 године. Зајам носи интерес од 2½% који се плаћа шестомесечно почев од 1952 године.

Изгледи у 1949 години

Свођењем предњих излагања мора се доћи до закључка да у 1948 години Француска није успела да среди своје финансиске и привредне прилике. Први повољни знаци почели су се назирати под крај године, када се испоставило да ће се буџетска година завршити са малим дефицитом а да ће општа индустријска производња пребацити производњу из 1938 године.

Почетак 1949 године обележен је најпре лаганим опадањем цена у трговини на мало (индекс у јануару достигао је 1935, а у јуну 1926, према 1938 години). То се најпре имало приписати врло доброј жетви 1948 године а затим утицају увоза потрошних и прехранбених артикала у оквиру Маршалових испорука. Како је утицај жетве био значајан види се на примеру кромпира, који је услед повољних климатских прилика дао рекордне приносе у 1948 (рачуна се око 165 мц по хектару). Због тога је 100 кг кромпира у јесен 1948 (октобра месеца) коштало 700 до 775 фр. а у марту 1949 цена је

пала на 250 фр. за 100 кгр. На пад цена пољопривредних производа био је од утицаја и увоз ових производа из САД, што је створило обиле понуда на француском тржишту. Због тога се почело говорити о пољопривредној кризи, тј суперпродукцији ових производа. Иако ограниченог обима, јер су у питању само неки пољопривредни производи (кромпир, јаја, вино, свиње).

Пошто су истовремено цене индустријских производа наставиле лагати успон, то је настало прилично узнемирење. У марту је индекс цена на велико пољопривредних производа износио 1616 (према 1938 г.) а индекс цена на велико индустријских производа стајао је на 2129. Притом је значајно да је индустријска производња, укупно узета, престигла ниво из 1938 године, достигнувши 110% производње према 1938, а електроенерија је премашила производњу из 1938 године за пуних 53%. То би требало да буду повољни услови за кретање цена на ниже — и зато се са забрињутости гледало на пад пољопривредних цена и пораст цена индустријских производа.

Новчанични оптицај је током првог полугођа 1949 наставио свој пораст, а тако исто је и трговински биланс показивао стално пасивна салда.

Трговачка флота је крајем марта 1949 достигла 2,650.000 бруто регистарских тона, што чини преко 90% онога што је имала у 1939 години.

Тринаестог јануара 1949 објављени су декрети са овлашћењем државном секретару за привреду да може блокирати цене на висини коју су биле достигле 31 децембра 1948. Већ сама чињеница да се помишља на блокирање цена знала кад су постојали први знаци о тенденцији цена да падају сведочи о немешности владиних органа да се сналазе у привредним питањима. Пошто су цене у трговини на мало заиста и наставиле пад, а још је од стране владе донета одлука којом је текстилним производима снижена

цена за 2,80%. Поред тога је прописано да се у слободној продаји не смеју прекорачити цене које су на тржишту постојале дана 31 децембра 1948.

31 децембра 1948 донет је закон ко-

јим се уместо одобрења буџета утврђује такозвани „Буџетски максимум“ за 1949 годину у износу од 1870 милијарди франака. Тај буџетски максимум распоређен је у следећим односима:

I општи буџет:

грађански расходи	750
расходи за обнову и опрему	150
редовни војни расходи	350

свега: 1.250 милијарди франака

II расходи на инвестиције:

у корист фонда за модерни-	
зацију и опрему	269
у корист самосталне благајне	
за обнову	270
за обнову железница	38
за обнову трговачке и рајнске	
флоте	43

свега: 620 милијарди франака

Укупно: 1.870 милијарди франака

Први део расхода (општи буџет) покрива се редовним приходима који су процењени у истој висини као и расходи (1.250 млрд). Што се тиче расхода на инвестиције, они треба да се покрију повишењем пореза на промет за 2%, што ће дати 140 млрд; од зајма 100 млрд; од деблокирања депозита из фонда Маршалове помоћи 280 млрд, и из осталих извора 40 млрд. На тај начин „буџетски максимум“ био је у првом тренутку уравнотежен. Међутим, већ у мају 1949 поколебан је цео овај план објављивањем да је Влада наново проценила војне потребе и за ту сврху одредила 402,3 милијарди франака, уместо првопредвиђених 350 млрд. То је био први продор на буџетском плану, и судећи по досадашњој пракси, то неће бити и последњи. Тако ће до краја године вероватно бити знатно поремећена равнотежа „буџетских максимума“. То би била још једна потврда да управљачи нису кадри да се снају ни у финансиским питањима. Кад се ни после четворогодишње праксе буџетских провизоријума не може на време склопити предлог буџета који би имао ствар-

ност за подлогу, онда је допуштено доносити закључке о финансиским хаосу. Јер шта друго сведоче „буџетски максимуми“ ако то није отсуство сваког буџетског система и неку врсту анархије у финансијама.

На почетку 1949 године, с обзиром на повољне билансе индустриске производње у 1948 години, зачело се стварати уверење да се са прошлом годином завршава период поремећаја и да је Француска пошла путем стабилизовања и опоравка. То веровање није било дугог века. Већ у другом тромесечју било је јасно да се о преокрету не може говорити јер је назовање настављено на целој линији. Само су цене у трговини на мало показале тежњу ка лаганом опадању. Кад се, пак, утврди да то опадање цена није последица општег привредног оздрављења већ да је настало услед изузетно добре жетве и великог увоза пољопривредних производа, онда се добија тачна претстава о стварности.

Та стварност добија још тамнију боју кад се узме у обзир овогодишња суша која је захватила читаву Француску. По неким предвиђањима очекује се тамо изузетно слаба

жетва. То ће несумњиво погоршати ситуацију и поново покренути цене навише. Пошто се инфлација у новчаничном оптицају није никако заустављала, то се већ сада може предвидети велика диспропорција између цена и надница, што може опет покренути питање радничког животног минимума и довести до нових сукоба између послодаваца и радника.

* * *

Француска је врло изразит пример презрелог капитализма који лагано али упорно тоне у мору својих противуречности. Од некадашњег европског банкара-повериоца она се срозала до великог дужника. Имајући скоро потпуне могућности за привредно подизање и за плодну сарадњу у европској заједници, Француска се копрца под туђим утицајем и не може да нађе ни саму себе нити

излаз из хаоса у који је запала. Њени управљачи, држећи се слепо скUTOва великог капитала из Америке, довели су своју земљу у зависност која се граничи са колонијалном зависношћу.

По речима „америчке странке“, Француска данас живи од милости Маршалове помоћи. То је никако не оспособљава да сутра настави самосталан и независан живот. Напротив, сви су изгледи да Французе треба навићи на то да њихова земља не може живети без подршке из Америке, а кад та подршка мора постојати онда мора постојати и зависност, односно Француска се мора одрицати једног дела свога суверенитета, своје независности. Колики је то део кога се треба одрећи, то није нигде одређено и свакако не треба да буде одређено јер се временом мора мењати...

М. П. Ивановић

ПОВОДОМ АМЕРИЧКЕ БЕЛЕ КЊИГЕ О КИНИ

Током последње године постала је непобитна и необорива чињеница светско-историска победа кинеског народа над империјалистичком интервенцијом и домаћим скUTOношама империјализма — Чангајшековом феудално-компрадорском реакцијом. Замах Кинеске народне револуције под руководством комунистичке партије Кине очистио је од јануара до октобра ове године као лавина Кину од Пекинга до Кантона, а снаге контрареволуције нису биле више у стању да било на ком месту даду чврсти отпор, упркос беспримерног ангажовања данас највеће империјалистичке силе. Свестрана интервенција САД у Кину била је и јесте израз борбе америчких монопола за светско господство после Другог светског рата, а у првом реду за господство над Азиским континентом са свим његовим огромним материјалним и људским потенцијалом. Зато победа Кинеске револуције и одлучујућа по-

беда фронта мира и ослободилачког покрета азиских народа и претставља минирање целокупног система империјалистичког поробљавања колонијалних народа Истока, највећу брешу у основама империјализма после Октобарске револуције.

Победа Кинеске револуције није зато само најзначајнија победа снага мира и демократије у свету већ је истовремено и највећи до данас пораз америчког империјализма.

Пораз је толико очигледан да је америчко Министарство иностраних послова било присиљено да га призна у једном посебном историски врло интересантном документу — тзв. „Белој књизи о Кини“ од 5 августа 1949 године (United States Relations with China, изд. the Department of State). Та Бела књига има за циљ да „објасни“ и „оправда“ амерички пораз пред америчким пореским обвезницима који су из свог

цепа платили 6 милијарди долара трошкова америчке интервенције у Кини. Она је, уствари, неуспео покушај да се докаже оно што је немогуће доказати, и зато тај покушај да се истина утопи у обиљу хартије и штампарске боје (1054 страна), уствари претставља израз немоћи и најјаче империјалистичке државе пред размахом револуционарних снага потлачених народа, израз нерешивих супротности у које се уплео империјализам. Један коментар агенције „Нова Кина“ са правом назива Белу књигу уџбеником на ком се одлично може показати шта је империјализам, у каквој се безизлазној кризи данас налази и шта се уствари крије иза пропагандистичке демократске фразе. Истовремено Бела књига, у којој се империјалисти, дакако, ниуколико не одричу својих циљева, садржи и будућу тактику америчких империјалиста према новој Кини као и према колонијалним земљама.

I

Кроз читаву књигу, Американци покушавају да своју политику према Кини објасне као њихово стриктно примењивање у односу на Кину два тобож демократска принципа: принципа једнаких трговачких могућности¹, доцније названог принципом „отворених врата“, и принципа „територијалног интегритета и политичке независности Кине“. Тако амерички министар спољних послова Dean Acheson тврди у писму, којим се Бела књига упућује претседнику Труману, да су ти „принципи“ увек били примењивани у духу пријатељства и помоћи према кинеском народу. (Op. cit., стр. XVII и стр. 1).

Иза ових парола крије се, међутим, баш супротно. Први уговор између Кине и САД наведен у прилозима Белој књизи говори нам да су већ онда (1844 године) амерички трговци имали сасвим другачије циљеве него што је платонско одржање интегритета и политичке независности Кине. Самим изнуђивањем тог уговора грубо се нарушавао кинески суверенитет давањем права

екстратериторијалности америчким грађанима, једностраним држањем кинеских увозних царина итд. Овај уговор био је постигнут после енглеске агресије на Кину у Првом опијумском рату и претстављао је искоришћавање кинеског пораза од стране Американаца ради остваривања принципа „једнаких трговачких могућности“. Он претставља јасан израз захтева за једнак удео у пљачки који је изнудио старији брат — грабежљивац. Зато амерички буржоаски историчар Tyler Dennet овако карактерише ту америчку политику: „Основ америчке политике није била филантропија, већ захтев за статусом најповлашћеније државе.“ (Tyler Dennet: »Americans in Eastern Asia« цитирано према часопису »Political Affairs«, август 1949).

Међутим, у XIX столећу млади амерички капитализам имао је још широкe могућности експанзије у сопственој земљи, и морао је прво на путу свог развитка да сломи неке унутрашње препреке (Сецесионистички рат 1861—1864). Он зато још није био у толикој мери заинтересован спољним тржиштима (иако је интерес за трговину са Кином био увек релативно знатан међу америчким трговцима) и није још изградио довољно моћан апарат за оружану експанзију.

Током последњих двадесет година прошлог века империјалистичке велике силе међусобно су поделиле интересне сфере у Кини: Енглеска — базен реке Јангце, Јапан — Фукијен, Французи — Јунан, Руси — Манџурију, Немци — Шантунг. Амерички империјализам, који је стао на пут спољне експанзије тек последњих година XIX века (америчко-шпански рат 1898 године), нашао се уствари пред већ подељеном Кином. Како је у међувремену производња америчке индустрије избила по вредности на прво место у свету, амерички империјалисти окренули су се према Далеком Истоку, тражећи тржишта за робу и капитал. Да би спречили поделу Кине на колонијалне поседе појединих старијих империјалистичких земаља и да би спречили монополисање поједи-

них делова Кине и обезбедили „једнакост комерцијалних могућности“, амерички империјалисти упутили су преко свог министра спољних послова John Hay-а владама осталих империјалистичких земаља ноту о „отвореним вратима“ у Кини (6 септембар 1899 г.). У тим нотама принцип „територијалног и административног интегритета“ допуњавао је начело „отворених врата“, обезбеђујући да ниједна империјалистичка сила неће анектирати неки део кинеске територије и тако га затворити за америчку трговину. Према томе, политика „отворених врата“ и територијалног интегритета Кине имала је само за циљ да онемогући да једна империјалистичка држава ограничи могућност америчке експанзије у Кини. Да се ту није радило ни о каквом заштитивању кинеских интереса, како то лицемерно тврди Бела књига, види се најбоље у чињеници да је америчка војска са војскама још седам империјалистичких држава учествовала у угушивању антиимперијалистичког боксерског устанка. По угушивању тог устанка Нау је тражио за Американце једнак удео у концесијама, сентиментима итд. Проф. Вашингтонског универзитета George Taylor каже зато да је „доктрина једнаких права и могућности“ претстављала део технике заједничке експлоатације кинеског тржишта, али не претставља моралан принцип. (America's Pacific Policy, Pacific Affairs, дец. 1941, према: Аварин: Борба за Тихи океан, ОГИЗ, 1947).

Политика САД и у односу на јапанску агресију у Кини доказала је да САД нису биле вољне да енергичније подрже принцип територијалног интегритета Кине за чијег бранитеља су се издавале, нарочито док су се упућивањем Јапанаца на Манџурију и Северну Кину надали да ће јапански империјалисти ударити на СССР. Сама Бела књига признаје:

„Упркос ове чињенице (јапанске агресије у Кини — В. Б.) и упркос повреда америчких уговорних права у Кини са стране Јапана, САД су наставиле још

око две и по године по избијању кинеско-јапанских непријатељстава да продају Јапану ратни материјал у складу са традиционалном теоријом о слободи трговине и тад постојећим схватањима о неутралности и слободи мора“ (United States Relations with China, стр. 23).

Главни захтев који су Американци поставили Јапану после окупације Манџурије није било повлачење јапанских трупа и успостављање кинеског територијалног интегритета, већ поштовање „уговорних права САД“ то јест права која уживају амерички империјалисти на рачун кинеског народа.

После Другог светског рата принципи „отворених врата“ и територијалног интегритета Кине добили су квалитативно ново значење. С обзиром да је конкуренција других империјалистичких сила била главном елиминисана са Далеког Истока, иза проповедања тих принципа сакривала се тежња САД за претварањем читаве Кине („интегритет“) у колонију искључиво америчког империјализма. Међутим, с обзиром да су овакве америчке намере наилазиле на несаломљив отпор кинеског народа и КП Кине, једна од противуречности која се стално поново појављује јесте инсистирање на речима на територијалном интегритету и „политичкој независности“ (где се под „политичком независношћу“ подразумева борба против кинеских комуниста као тобожњих поробљивача кинеског народа у интересу „једне стране силе“), а конкретно, у пракси, по признању Беле књиге, политика делења Кине на демократску и куоминтаншку са тим, да се куоминтаншка Кина што више прошири на рачун демократске. На линији такве одбране интегритета Кине стајао је и Велдемајер-ов план давања Манџурије под старатељство пет сила (U. S. Relations with China, стр. 774), а поготово данашњи покушаји англоамеричких империјалиста и њихових индискских лакеја да Тибет отцепе од Кине.

Према схватању америчких импе-

ријалиста, примена принципа „отворених врата“ за америчку робу и капитал, отворених врата за изабљивање кинеског народа, јесте један од предуслова за евентуално признавање народне владе Кине с њихове стране.

Дакле, примена принципа „отворених врата“ и „територијалног интегритета“ била је и јесте политика америчких империјалиста у разним условима, а која је имала и има за циљ колонијално експлоатисање кинеског народа. Данас су Американцима „отворена врата“ само још на Формози и то још за кратко време док их и онде не затвори гвоздена шака Народноослободилачке армије Кине.

II

Данашња победа кинеског народа резултат је дугогодишње борбе свих напредних класа и слојева Кине против претварања њихове отаџбине у полуколонију и колонију иностраног империјализма. Руководећу улогу у тој борби имао је кинески пролетаријат на челу са КП Кине, која је у току своје 28-годишње историје постала моћним језгром ослободилачког покрета. У току процеса претварања Кине у полуколонију и колонију изградио се и савез између империјалиста и владајуће феудално-компраторске реакције против кинеских радних маса. Главни ослонац империјалистичке владавине у Кини могли су бити и били су само феудалци и крупна буржоазија и њихов бирократски државни апарат, јер је све друге класе и класне слојеве империјализам угуњетовао или бар угрожавао. Са друге стране власт феудалаца и компратора могла се у Кини одржати само захваљујући помоћи империјалиста. Ови су зато активно учествовали у угуњивању сваког озбиљнијег покушаја кинеског народа да се ослободи од империјалистичког и феудалног ропства. САД су, на пример, једва дочекале час да поздраве у Чанг Кај-шеку, издајнику револуције 1925—1927 године, новог шефа кинеске државе. Зашто? Ево одговора у Белој књизи: Зато што

је он настојао да „добе подршку буржоазије а нарочито трговачке и банкарске заједнице Шангаја“ и зато што је „по заузећу Шангаја, марта 1927 г., извршио чишћење комуниста у том граду, а нешто доцније провео слично чишћење у Кантону. Та чишћења проузроковала су неколико стотина хиљада мртвих“. (Оп. цит., стр. 43 и 44). Подршка и признање Чанг Кај-шеку дошло је, дакле, као израз „традиционалног пријатељства САД према кинеском народу“.

За време рата против Јапана огромно су порасле снаге Кинеске револуције зато што се једино Комунистичка партија Кине доследно борила против јапанских окупатора и стално позивала на стварање јединственог антијапанског фронта, док је у Чункингу преовладавао, нарочито од 1940 године, капитулантски став, а главни задатак Куоминтанга није била борба против јапанског империјализма, већ борба за ограничење и затим угушење народне револуције. Оваква политика доводила је до јачања позиција најреакционарнијег крила Куоминтанга у Чанг Кај-шековој влади, до све жешћег терора против напредних елемената на територији куоминтаншке Кине и водила је ка распадању целог државног апарата, његовом утапању у крајњу корупцију и грабежу, у економски хаос итд. У току рата, признаје Бела књига „крајње десно крило и реакционарни елементи Куоминтанга дошли су до све веће власти и ауторитета. Редовни извештаји амбасаде у Чункингу јављали су о све већем погоршању економске ситуације и растућој парализи унутар владине административне хијерархије“. (Оп. цит., стр. 59). Бела књига наводи изјаву једног од руководица Куоминтанга, д-р Сун Фоа, према коме је једна од главних препрека за успешно вођење рата против Јапана била чињеница што је 300.000 најбољих владиних војника употребљавано за блокаду Посебног рејона (области којом су управљали кинески комунисти — Оп. cit., стр. 60). Дакако, Бела књига неће да наведе још драстичније примере изда-

је Куоминтанта према заједничкој ствари савезника које су забележили амерички публицисти који су тада боравили у Кини, I. Eppstein, G. Stein, E. Snow, то јест споразумевање Куоминтанта и квислиншких руководилаца о прелазу читавих јединица 'куоминтантишке' војске непријатељу ради учествовања у борби против народних снага којима су руководили комунисти или ради њиховог чувања за потребе послератне борбе против комуниста.

Амерички министар спољних послова Дин Ачесон признаје у свом уводном писму председнику Труману, а и многи документи у Белој књизи јасно потврђују, да је руководећим круговима САД била потпуно јасна ситуација у Кини за време рата.

„По мишљењу многих посматрача, каже се у Ачесоновом писму, они (Куоминтанг — В. Б.) падали су све дубље у корупцију, у борбу за положаје и власт и у уверење да ће САД победити у рату и за њих и очувати њихову домаћу супрематију. Масе кинеског народа све су више губиле поверење у владу... Сем брига о последицама које је оваква атрофија кинеске централне владе морала да има за вођење рата, многи амерички посматрачи, чији су извештаји приложени, били су забринути ради ефекта који слабење Куоминтанта мора имати на коначни исход борбе, била она политичка или оружана, са кинеским комунистима. Ови посматрачи бојали су се већ 1943 и 1944 г. да се национална влада у толикој мери изоловала од народа да ће у послератној утакмици за власт бити немоћна да одржи свој ауторитет. Упркос томе ми смо из јасних разлога наставили да шаљемо сву нашу помоћ националној влади“ (Op. cit., стр. VII).

Американцима је било добро познато да се једино кинески комунисти и национално-ослободилачки покрет, коме су они били на челу, одлучно боре против Јапанаца, да је највећи број јапанских дивизија био

везан против њих а не против куоминтантишких трупа. То потврђује низ извештаја америчких агената који су по први пут сад објављени у Белој књизи. Ево шта стоји у извештају службеника америчког Министарства иностраних послова, придатог америчкој војној команди у Кини, J. S. Service-а од 9 октобра 1944 г.:

„Извештаји два америчка официра, неколико новинара и више од 20 страних путника у погледу ситуације у Северној Кини која је под контролом комуниста неочекивано се подударају. Значајна је ова једнодушност која се заснива на стварном посматрању. Она нас сили да прихватимо извесне чињенице и да из тих чињеница извучемо важан закључак.

Упркос сталних борби и окрутних жртава које ове намећу становништву, Јапанци стално наилазе на активан отпор. Овај отпор стално расте. Јапанци могу да га привремено слома на ограниченом простору концентришући знатно премоћне снаге. Али немогуће им је да то учине истовремено на огромној територији која је сад под утицајем комуниста.

Овај отпор је могућ и успешан јер је то офанзивно тотално герилско ратовање које води тотално мобилисано становништво. Ова тотална мобилизација заснива се и омогућена је нечим што јесте, уствари, економска, политичка и социјална револуција. Ова је револуција била умерена и демократска. Она је побољшала економско стање сељака путем смањења закупнине и интереса, пореском реформом и добром управом. Она им је дала демократску самоуправу, политичку свест и осећање њихових права. Она их је ослободила од феудалних окова и улила им је самопоштовање, самопоуздање и снажан осећај заједничког групног интереса. Обичан народ по први пута је добио нешто зашто вреди да се бори. Он се бори против Јапанаца не само зато што су они инострани завојевачи, већ и зато што одричу ову револуцију.

Народ ће наставити да се бори против сваке владе која би ограничила или одузела му ова ново-стечена права.“ (Op. cit., стр. 566).

У извештају другог једног функционера америчког Министарства иностраних послова, J. P. Davies-а од 7 новембра 1944 г. каже се:

„Комунисти су преживели 10 година грађанског рата и 7 година јапанских офанзива. Они су преживели не само знатно јачи непријатељски притисак него онај притисак којему су биле подвргнуте снаге кинеске централне владе, већ такође и оштру блокаду коју им је наметнуо Чанг. Они су преживели, они су расли. Пораст комуниста од 1937 год. ишао је готово у геометријској прогресији. Од контроле над неких 100.000 квадратних километара са становништвом од 1.5 милиона они су се проширили на око 850.000 квадратних километара са становништвом од отприлике 90 милиона. И они ће наставити да расту. Разлог за ову феноменалну виталност и снагу је једноставан. То је подршка мама, учешће маса. Комунистичка управа и армије прва су управа и армије у савременој кинеској историји које уживају политичку и широку народну подршку.“ (Op. cit., стр. 566, 567).

Са друге стране, има низ података у Белој књизи који говоре о томе да Чанг Кај-шек није желео да ратује против Јапанаца, да је чувао своје снаге за грађански рат. „Има обиље доказа који доказују да је данашњој квоминтаншкој влади рат против Јапана од другостепенне важности у односу на одржање власти... Није напуштена намера Чанг Кај-шека да елиминира сваку политичку опозицију оружаном силом ако то буде потребно.“ (цит. дело, стр. 575). Од нарочитог је интереса мишљење савезничког команданта на бурманско-кинеском ратишту, америчког генерала Stilwell-а, који је био смењен зато што је тражио материјалну помоћ за кинеске комунисте и отворено жигисао Чанг Кај-шекову политику. Ево шта он пише

начелнику америчког генералштаба, 26 септембра 1944 год.:

„Чанг Кај-шек не намерава да учини било какав даљи напор у вођењу рата. Свако ко га упућује на овакво деловање биће онемогућен или уклоњен... Он нема намеру да успостави било какав стварни демократски режим или да формира јединствен фронт са комунистима. Он сам је препрека уједињењу Кине и њеној сарадњи у стварном ратном напору против Јапана. Ја мислим, да ће он само да настави својом политиком одгађања (предузимања војне акције против Јапанаца — В. В.), посижући истовремено за зајмовима и послератној помоћи у циљу одржања свог данашњег положаја заснованог на једнопартијској влади, реакционарној политици и уништавању демократских идеја са активном помоћи свог гестапоа.“ (Op. cit., стр. 68).

Очигледно да сам наивни командувачки генерал Stilwell није разумео намере своје владе и „јасне разлоге“ министра Ачесона због којих су САД наставиле „да шаљу сву нашу помоћ националној влади“ и зато је био уклоњен. По доласку у САД био је стављен у кућни притвор да не би његови назови продрли у јавност и ускоро је умро. Књига његових писама и записа, објављена после његове смрти (»The Stilwell Papers«) садржи материјале који врло јасно разголићују разлоге америчке подршке Чанг Кај-шеку.

Јасно је, према томе, да већ 1943 г. ни издалека није најважнији задатак америчке политике у Кини била борба са јапанским агресором, већ да се угуши антиимперијалистички народноослободилачки покрет, да се учврсти владавина крајње реакционарне Чанг Кај-шекове клике и да се помоћу ње Кина претвори у америчку колонију и стратешку базу против СССР-а. Тако са, дакле, већ у току рата испољила она црта америчке спољне политике у Кини, која је после рата довела до интервенције најширих сразмера. Већ се онда америчка по-

литика према Кини руководила поставкама које је генерал Wedemeyer изнео у свом извештају претседнику Труману септембра 1947 год:

„Свако даље проширење совјетског утицаја или моћи (овде Wedemeyer својим херстовским речником мисли на свако напредовање национално-ослободилачког покрета Кине и на свако јачање табора нове демократије на Далеком Истоку — В. Б.) било би непријатељско у односу на стратешке интересе САД. У рату, постојање једне непријатељске Кине, довело би до тога да нам се ускрате важне ваздухопловне базе које би могли користити за нападе бомбардера као и важне поморске базе дуж азијске обале... С друге стране, уједињена Кина, пријатељска и савезничка у односу на САД, не би нам само ставила на расположење важне ваздухопловне и поморске базе, него би такође представљала важног савезника САД с обзиром на своју величину и људску снагу, иако би њене слабе саобраћајне везе и недостатак модерне индустријске опреме учинили њену сарадњу мање ефикасном него што би то иначе био случај“.

(Цит. дело, стр. 809, 810).

Тактика америчке интервенције, онаква какву смо је упознали после Другог светског рата у Кини, изграђивала се већ у току рата. Већ су у то време Американци, знајући каква је сразмера стварних снага између кинеских комуниста и владе, покушали да остваре неки компромис између Куоминтанта и комуниста, који би уствари значао капитулацију комуниста, и истовремено су настојали да до максимума појачају Чанг Кај-шекову позицију (мисија генерала Hurley-a).

После рата, каже Ачесон у писму Труману, Америка је имала да бира између три пута:

- „1. Да препусти Кину саму себи;
2. да војно интервенише у крупним сразмерама у циљу да националистима помогне да униште комунисте;

3. могла је, чак и помажући националистима да учврсте своју власт на што већем делу Кине, да настоји да се избегне грађански рат компромисом двеју страна.

(Op. cit., стр. X).

Империјалистичка интервенција у Кини узела је досад невиђене сразмере после Другог светског рата и, упоредо са интервенцијом у Грчкој, претстављала је класичан пример покушаја империјалистичке реакције да угуши борбу народа за демократију и национално ослобођење. Та интервенција претстављала је најгрубље нарушавање суверенитета кинеског народа, покушај одржања на власти у бити фашистичке Чанг Кај-шекове куоминтаншке диктатуре, за коју су сами Американци били присиђени да на безброј места у службеној публикацији, као што је Бела књига, кажу да нема баш никакве народне подршке.

После завршетка рата са Јапаном, у условима све оштрије борбе двају система, добила је Кина нарочито крупно значење за САД. Не само да се покорна, од империјалиста подвлашћена Кина у очима америчких монополиста појављивала као необично примамљива колонијална територија са огромним људским и материјалним богатствима, где су били у току и по завршетку рата због новог односа снага међу империјалистичким силама уклоњени други конкуренти и која је са њихове стране прећутно вишемање била призната као америчка сфера утицаја, него је питање револуције или контрареволуције у Кини са свим својим значајним импликацијама за колонијални Исток претстављало и животно питање за даљи опстанак империјалистичког система у целини. Ту се после рата водила главна борба оружана борба, између два система. Јасно је, да империјалистичка Америка није могла да остане по страни код решавања тог питања.

Зато су амерички монополисти глатко одбацили прву могућност коју је навео Ачесон, то јест повла-

чење из Кине, јер је она у потпуној супротности са њиховом агресивном и експанзионистичком спољном политиком, са њиховим интересима и у Кини и у целом колонијалном свету (то је оно што Ачесон зове „међународним обавезама Америке и традиционалним пријатељством према кинеском народу“.

Друга алтернатива: отворени грађански рат и свестрана интервенција америчких оружаних снага — била је по Ачесоновом мишљењу неизводљива, иако, он признаје, врло привлачна. Ачесон каже:

„Националисти нису били у стању да униште комунисте у току 10 година пре рата. Сад после рата националисти су, као што је изнесено, ослабљени, деморалисани и непопуларни. Они су брзо расули народну подршку и свој престиж у крајевима ослобођеним од Јапанаца због понашања својих војних и грађанских функционера. Комунисти су били, насупрот, много јачи него икад и контролисали су највећи део Северне Кине. Због неефикасности националистичких снага, која је касније била трагички доказана, комунисти су вероватно могли бити избачени само помоћу америчке војске. Јасно је, да амерички народ не би био санкционисао такву колосалну употребу наших армија ни 1945 године ни доцније“. (Op. cit., стр. X).

Маршал, као министар иностраних послова С.А.Д, отворено је био присиљен да призна да Сједињене Државе, упркос томе што су највећа империјалистичка сила, нису могле да се ангажују у Кини више него што су то учиниле, јер би такво веће ангажовање довело до „расипања снага у важним пределима где имамо разумне изгледе на успех у сузбијању или онемогућавању комунистичке опасности, тј. у важним индустријским подручјима Западне Европе.“ (Op. cit., стр. 383). Значи: снага антиимперијалистичког тabora јесте тако велика да захтева ангажовање америчких снага на многим местима, а да Американци узмогу

да на тим местима ефикасно интервеницу потребно је да постоје бар извесни за њих повољни унутрашњи услови („разумни изгледи“ генерала Маршала). Из тога произлази, да је баш отпор кинеског народа, снага антиимперијалистичког тabora у целини, а посебно противљење самог америчког народа масовном ангажовању америчких трупа у Кини — то јест новом рату — онемогућило другу Ачесонову алтернативу.

Према томе, преостала је само трећа Ачесонова алтернатива: „Помоћи националистима да утврде своју власт над што је могуће већим делом Кине и покушати да се избегне грађански рат настојећи на комприсију између двеју страна“. У крајњој линији ова се варијанта, како су то сигурно знали и сами њени аутори, своди у суштини у датим условима на нешто измењену другу алтернативу. Она претставља покушај да се, насупрот фрази о јединству и територијалном интегритету, Кина подели на два дела, да се ослобођене територије под руководством КП Кине сведу по могућности на што мањи простор а да се на територији Кине под власти Куомин-танга ојача Чанг Кај-шексов режим обилном помоћи у оружању; доларским зајмовима итд., са перспективом да се касније ликвидирају ослобођени рејони. Таква политика, јасно, морала је да води у грађански рат већ и због тога што је она претстављала наметање кинеском народу режима који се, чак по речима Веле књиге, „изоливао од маса“.

Ову трећу варијанту покушали су Американци спровести у живот под маском „посредовања“ у кинеском грађанском рату.

Први је улогу „посредника“ у Кини добио Рузвелтов лични изасланик и доцнији амбасадор, генерал Hurley. Његова мисија протекла је највећим делом у последњем периоду рата против Јапана и Американци су покушали да је претставе као израз своје жеље „за уједињење свих војних снага Кине у рату против Јапана“. У том смислу Hurley је водио низ разговора и са руково-

диоцима КП Кине и покушавао да свој положај личног Рузвелтовог претставника искористи у циљу утицања на комунистичке делегате да прихвате услове Куоминтанга. Главни део његовог рада састојао се у настојању да поново подигне углед Чанг Кај-шека. Сам је своје задатке овако окарактерисао:

„1. Спречити распад националне владе.

2. Поддржати Чанг Кај-шека као председника републике и генералисимуса армија.

3. Ускладити односе између генералисимуса и америчког команданта.

4. Унапредити производњу ратног материјала у Кини и спречити економски крах“.

И тек на крају

„5. Ујединити војне снаге Кине ради победе над Јапаном“ (Ор. cit. стр. 71).

Зато што је Hurley-у био главни циљ да подржи Чанг Кај-шека а тек последњи да повећа ратни напор Кине, он је одлучно одбијао да се да било каква материјална помоћ народним армијама:

„Утврђена политика САД спречавања слома националне владе и подршке Чанг Кај-шеку као претседнику владе и генералисимусу армија, претрпела би пораз кад би прихватили план комунистичке партије, или дали помоћ по зајму и најму или финансиску помоћ кају је тражио генерал Чу Де.“ (цит. дело, стр. 87).

Његово је „чврсто уверење да... оружани партизани и оружане снаге кинеских комуниста треба без изузетка да се покоре контроли националне владе пре него што Кина може да има јединствену војну снагу или јединствену владу“ (Ор. cit. стр. 86). У датим околностима овај се став сводио на стварну капитулацију кинеских комуниста и ликвидирање ратног доприноса Кине који се баш највећим делом састојао из доприноса кинеских партизана, који

су се борили иза јапанских линија. Јасно је да овако „посредовање“ није могло довести ни до каквих позитивних резултата.

Извесном „успеху“ Hurley-еве мисије највише је пак допринела политика споразумевања СССР-а са империјалистичким силама на рачун других народа па и кинеског народа. Већ на конференцији у Јалти СССР је себи, у споразуму са енглеским и америчким империјалистима, обезбедио оне позиције у Кини које је уживала на рачун кинеског народа царска Русија до 1904 год. На конференцији у Јалти Совјетски Савез се обавезао да склопи пакт о пријатељству и савезу са куоминтаншком владом, иако је тада совјетским руководиоцима исто тако добро, ако не боље него Американцима, било познато стварно стање у Кини, то јест чињеница да куоминтаншка влада више готово никога не претставља и да је народна резолуција у огромном замаху. У ноћу коју је приликом склапања уговора потписао В. М. Молотов, усваја се у ствари горе наведени Hurley-ев став о давању војне помоћи искључиво куоминтаншкој влади.

„У сагласности са духом горњег уговора а у намери да се спроведу у живот циљеви и задаци тог уговора, влада СССР пристаје да пружи Кини моралну подршку и помоћ у војном снабдевању и другом материјалу и таква помоћ биће у целости дата националној влади као централној влади Кине.“ (Ор. cit., стр. 587).

Куоминтаншкој влади био је тај споразум нарочито драгоцен, јер је појачао њену пољубану унутрашњу позицију и што је, како се каже у телеграму америчке амбасадe у Москви State Departmentу од 10 септембра 1945 год., тиме „без сумње ослабљена преговарачка способност кинеских комуниста због имплицитне руске војне помоћи.“ (Ор. cit. стр. 123). И сами куоминтаншки руководиоци у више су махова, како каже Бела књига, високо оценили помоћ коју је за њих у борби против кинеског народа претстављао уговор

са СССР-ом. Американци приписују дејству тога уговора и изненадни долазак Мао Це Тунга у Чункинг на преговоре са кинеском владом августа 1945 године, као и пристајање кинеских комуниста на врло тешке услове који нису одговарали стварном односу снага. Овакав однос совјетских руководиоца према Кинеској револуцији, који нема ништа заједничког са пролетерским интернационализмом, није био случајан као што је то показала даљња пракса совјетске владе и СКП(б) према Кини све до октобра ове године. Тако су Совјети, уместо да повуку своје трупе из Манџурије како је то било предвиђено 1 децембра 1945 год., задржали их онде на захтев Чанг Кај-шекове владе до априла 1946 године, како би Куоминтанг и његови амерички наредбодавци имали времена да се припреме за окупацију тог важног дела Кине. Данас, кад смо сагледали сву дубину ревизионизма у СССР-у, јасно нам је, да је та политика према Кини била последица крупног нелеђинистичког потцењивања значаја ослободилачке борбе потлачених народа и већ преласка на линију великоруског национализма. Одатле, несхватљива за социјалистичку земљу, тежња за поседовањем концесија (Источно-кинеска жељезница) у Кини, база и слично.

До коначног споразума између Куоминтанга и комунистичке партије тата ипак није дошло, јер су кинески милитаристи, ослањајући се на америчку војну интервенцију у Северној Кини и на совјетско-кинески уговор, на разним местима напали јединице Народноослободилачке армије Кине. Тиме се углавном завршила мисија генерала Hurley-а.

Бела књига нам даје податке о огромном обиму војне и економске интервенције САД у грађанском рату у Кини, који је баш обзиром на такву америчку интервенцију постао у првом реду рат против америчког империјализма.

Као што је познато, КП Кине организовала је за време рата против Јапана свенародну борбу против јапанског окупатора. Та борба узела

је у првом реду облик масовног партизанског ратовања у јапанској позадини. Иза линије фронта стварале су се заслугом одреда Осме и Нове четврте армије, које су биле под руководством комуниста, велике ослобођене територије од којих су неке бројале до 20 милиона становника и на којима се развила права демократска народна власт типа наших народних одбора. Према америчким извештајима које смо горе навели, већ 1943 год. ослобођене области су се простирале бар на 850.000 квадратних километара и досезале су готово до самих предграђа Пекинга, Ханкауа и Шангаја. Главни део тих ослобођених области налазио се у Северној Кини и укључивао је чак и приличан део обале Шантунга. У моменту капитулације Јапана биле су народне снаге зато у много повољнијој ситуацији од куоминтаншких јединица да уђу у велике градове. Пре свега, јединице Осме и Нове четврте армије контролисале су чврсто све саобраћајне везе које су водиле с југа на север.

На дан капитулације Јапана главна брига Американаца и њихових кинеских квислинга била је не допустити ни по коју цену да велики градови буду ослобођени од стране Осме и Нове четврте армије. По плановима, који су били израђени у Главном штабу америчких снага на кинеском бојишту, Американци су непосредно после капитулације Јапана пребацили ваздушним путем три националистичке армије на кључна подручја Истока и Севера Кине, укључујући Шангај, Нанкинг и Пекинг, а у следећим месецима обезбедили су средствима ваздушног и поморског транспорта пребацивање даљих контингената трупа, док по бројкама америчког министарства војске није било пребачено на нове позиције између 400.000 и 500.000 куоминтаншких војника. Сем тога, „у циљу да се помогне централна влада у одржању контроле над неким кључним рејонима Северне Кине“ 55.000 војника америчке поморске пешадије били су искрцани у Северној Кини и окупирали су Пекинг, Тијенџин, рудник угља на северу од

тих вароши као и жељезнице у том подручју. (Op. cit., стр. 312).

Међутим, упркос америчке помоћи и совјетског пристајања да у року не евакуишу Манџурију, позиција Куоминтанга у Северној Кини била је тако слаба, да је тадашњи амерички командант у Кини генерал Wedemeyer, предлагао да се власт Куоминтанга прво „прошири“ на ослобођене области Северне Кине: „консолидовати овде њену (Чанг Кај-шекове владе — В. Б.) позицију пре но што се учини било каква положај да се поново заузме Манџурија“. Али то није довољно. Wedemeyer додаје, да је, сем тога, потребно у Јужној Кини, која је претстављала Чанг Кај-шекову базу, прихватити иностране администраторе и техничаре, тј. отворено увести колонијалну управу, јер куоминтаншки апарат није, по његовом мишљењу, довољно солидан ослонац за спровођење америчких планова. Уз то он истиче потребу прибегавања привременом споразуму са комунистима или, чак још боље, давања Манџурије под старатељство САД, Велике Британије и СССР, јер Чанг Кај-шек „неће бити у стању да стабилизује ситуацију у Северној Кини месецима или чак и годинама уколико не дође до споразума са кинеским комунистима...“ Међутим, истовремено додаје да му се „чини прилично невероватним да ће доћи до повољног (за Куоминтанг и Американце — В. Б.) споразума између комуниста и националне владе“. (Op. cit. стр. 131/32).

У оваквим условима америчка влада је решила да пошаље у Кину генерала Маршала, бившег начелника генералштаба америчке војске, који је са својим ауторитетом и материјалном силом САД иза себе имао за задатак да „што пре уједини Кину мирољубивим и демократским методом“, јер као што је претседник Труман изјавио, „разједињена Кина, поцепана грађанским ратом, није pogodно место за америчку економску помоћ у виду кредита или техничке помоћи као ни за америчку војну помоћ.“ (op. cit. стр. 132/33). Иступајући, тобоже, као непристра-

сан посредник, Маршал је тежио да на што већем делу Кине учврсти власт куоминтаншке владе, да ту владу што више помогне свим могућим средствима, а да смањи на минимум територију која је била под контролом комуниста. Док су се водили под његовим „посредовањем“ преговори између Куоминтанга и комуниста, непрекидно је притицала огромна војна помоћ Чанг Кај-шеку. Ту невиђену интервенцију Маршал је настојао да маскира „посредовањем“ како би пред кинеским народом и пред демократским снагама у свету прикрио прави карактер америчке интервенције, како би помоћу примирја добио на времену за оружање и обуку контрареволуционарне армије и како би можда преварио револуционарну будућност кинеских комуниста. Али сама Бела књига признаје да је оваква дволична ситуација била неодржива.

„С обзиром на америчке програме војне помоћи, генерал Маршал је био постављен у неодрживу позицију где је с једне стране посредовао између две кинеске групе, док је с друге стране влада САД наставила да снабдева оружјем и муницијом једну од тих група, на име националну владу“. (Op. cit., стр. 181).

Опремљене и обучене од Американаца реакционарне куоминтаншке трупе прешле су после низа повреда примирја на генералну офанзиву против ослобођених територија јула 1946 год.

III

Најгрубљи вид америчке интервенције у Кини претставља без сумње америчка војна помоћ Куоминтангу.

По закону о зајму и најму, САД су у току рата против Јапана испоручиле Чанг Кај-шековој армији ратни материјал у вредности од 845.700.000 америчких долара. (Op. cit., стр. 1043). По ономе што смо пре показали, јасно је, да је највећи део овог материјала био намењен за грађански рат у Кини. Пред крај рата, спремајући Чанг Кај-шека за бор-

бу против кинеског народа, Американци су приступили организовању, обуци и оружаној по америчком узору и са америчким материјалом 39 куоминтаншких дивизија као и ваздухопловне силе од $8\frac{1}{3}$ ваздухопловних група (пукова). Овај програм наоружања и обуке није био прекинут капитулацијом Јапана, и до децембра 1945 г. било је завршено пребацивање у Кину опреме за тих 39 дивизија. Бела књига каже: „да су друге испоруке по зајму и најму (nota-bene после победе над Јапаном — В. Б.) укључивале знатни део превозних средстава и друге опреме која је била од великог значаја за повећање покретности националистичких јединица и за њихово наоружање за операције у Северној Кини и Манџурији.“ (Ор. cit. стр. 312). На завршетку рата са Јапаном било је у Кини око 60.000 америчких војника под командом Главног штаба америчких снага на кинеском ратишту. Тај штаб је наставио и по капитулацији Јапана да планира и спроводи у живот нови распоред националистичких снага, контролисао је предавање Чанг Кај-шеку ратног материјала. „Истовремено је поморска пешадија у Северној Кини вршила репатријацију Јапанаца и одржавала за владу контролу над тим врло важним подручјем, што је претстављало услугу од огромног војничког значаја, имајући у виду чињеницу да су сва америчка и кинеска средства била до крајности напрегнута да омогуће Кинезима (читај: Куоминтангу — В. Б.) запоседање других кључних позиција.“ (Ор. cit. стр. 339).

Док су се у Чункингу водили преговори између Комунистичке партије Кине и куоминтаншке владе, 14 септембра 1945 год. Труман је обећао председнику те владе, Чанг Кај-шековом шураку, Т. В. Сунгу да ће се наставити америчка војна помоћ „у циљу реорганизације и консолидовања појединих кинеских армија“. У том циљу Труман је 20 фебруара 1946 г. издао директиву америчких министара иностраних послова, рата и морнарице о стварању Америчке војне саветодавне групе

Кини „која не треба да броји више од 1000 официра и војника“ а чији је „задатак да помогне и саветује кинеску владу у развијању модерних оружаних снага ради испуњавања оних обавеза које могу пасти на Кину према њеним међународним уговорима, укључујући и ОУН, за успостављање адекватне контроле над ослобођеним територијама у Кини подразумевајући Манџурију и Формозу и за одржање унутрашњег мира и безбедности“. (цит. дело, стр. 339, 340). Задатак ове „саветодавне групе“ јасно оцртава карактер Маршаловог „посредовања“ које је баш тада било у току.

Под руководством овако бројне америчке „саветодавне групе“ вршило се оружано и обука контрареволуционарних куоминтаншких трупа. Поред тога, према подацима Беле књиге, та група је под руководством генералмајора David-a Barr-a од јесени 1947 учествовала у планирању конкретних војних операција. Према истом извору, до августа 1946 год. амерички авијатичари су активно учествовали у акцијама против НОА Кине: „Августа 1946 год. људство ваздухопловног одељења Војне саветодавне групе, које је инструкисало јединице кинеских ловаца који су узимали активног учешћа у борбама против комуниста, било је повучено по наређењу генерала Маршала ради избегавања даљег уплитања у кинески грађански рат“. (Ор. cit., стр. 343). Истина је, међутим, да су амерички авијатичари и даље узимали учешћа у борби против Народноослободилачке армије Кине, да су нападали отворене градове и да су баш они упротеже ове године потопили крстарицу „Чункин“ која је прешла на страну народа. Исто тако, све до евакуације Цингтаоа, који су Американци употребљавали као своју поморску базу, било је низ провокација америчких трупа у Кини против НОА Кине.

Под руководством америчке „саветодавне групе“ развио се читав систем обуке куоминтаншких трупа и нарочито официра. Тако је било обучено 5.000 пилота, организоване су школе за све родове војске и центри за обуку трупа. Бела књига наводи

један извештај о раду „саветодавне групе“:

„Опипљиви резултати саветовања и помоћи коју смо у том периоду (после 1946) дали кинеским сувоземним снагама, углавном јесу следећи:

а) развитак главног штаба сувоземних јединица у организацију која је како тако у стању да оперише на задовољавајући начин;

б) успостављање система школа сувоземних трупа и деловање на прилично задовољавајући начин пешадиских и артиљериских училишта и школа штабских официра;

ц) успостављање система центара за војну обуку;

д) обука 204 и 205 дивизије на Тајвану;

е) знатно побољшање у раду војне академије у Ченгту и њених огранака, официрских школа на Тајвану и Ханкау, као и рад школа за кадрове на Тајвану, у Нанкингу и Кантону;

Највеће постигнуће одељења за сувоземне јединице Америчке саветодавне групе за тај период било је упознавање хиљада кинеских официра са америчким принципима организације, са америчким методама и правилима штабске службе и са америчким методама наставе.“ (цит. дело, стр. 349).

Морнаричко одељење „саветодавне групе“ непосредно је учествовало у операцијама јединица кинеске морнарице у одржању и поправци бродова итд. Неке америчке јединице учествовале су у Кантону „у борби против кријумчарења и гусарства“. То одељење обучило је око 300 официра и 3000 морнара куоминтаншке морнарице (цит. дело 341/42).

Најважнија функција „саветодавне групе“ било је наоружавање куоминтаншких трупа. Ми смо већ видели да је за време рата у оквиру зајма и најма влада САД испоручила Кини оружја у вредности од 845,7 милиона дол. Продужујући важење закона о зајму и најму за Кину и по завршетку рата, САД су ли-

феровале Куоминтангу по том основу ратног материјала у вредности од још 781 милион долара. Овај материјал по lend-lease-у укључивао је завршавање испорука за поменутих 39 дивизија и $8\frac{1}{3}$ ваздухопловних група са укупно 936 модерних америчких авиона. Ван ових испорука по зајму и најму САД су предале Кини 131 ратни брод (углавном за речну и обалску службу) у вредности од 141 милион долара. Из америчких ратних вишкова на Пацифику продан је Куоминтангу за 6 милиона долара ратни материјал стварне вредности од 101 милиона долара, међу којим и 150 транспортних авиона типа С-46. (Ти авиони који иначе стоје 232.000 долара по комаду, били су продани по 5.000 долара по комаду). Америчка поморска пешадија оставила је бесплатно куоминтаншкој армији више од 6.500 тона експлозива у Цингтау. Године 1948, у оквиру закона о помоћи Кини, куоминтаншка влада је добила посебан кредит од 125 милиона долара за набавку ратног материјала који је углавном био испоручен у току 1948 и 1949 године. Само на основу тог кредита било је Чанг Кај-шековој клики испоручено најмодерније оружјање за 7 армија и 3 дивизије као и велики број авиона (Op. cit. стр. 973). И то је све само врло непотпун списак стварних америчких пошљици ратног материјала.

Међутим, сва та војна помоћ САД куоминтаншкој реакцији показала се као недовољна, штавише, сва та огромна техничка средства показала су се немоћним у борби против кинеског народа на чијем је челу комунистичка партија знала стваралачки да примени марксизам-ленинизам. Куоминтаншке марионете нису ни тим најмодернијим оружјем могле да зауставе победоносно напредавање кинеског народа. Реакционарне куоминтаншке трупе свуда су наилазиле на отпор народа. То је Бела књига присиљена стално да понавља. „Владини официри и трупе нису никад стекли подршку народа у чијој су се средини налазили“, каже се на страници 321 за куоминтаншке трупе у Манџурији, а-

ли то важи и за све друге кинеске покрајине. Због тога су се трупе могле држати само у крупним гарнизонима по градовима где су „потпуно изгубиле свој офанзивни дух“. Тако се, на пример, у једном извештају наводи да кинески авијатичари, који су се храбро борили против Јапанаца, немају никаквог успеха против Народноослободилачке армије, да је њихово бомбардовање градова неефикасно, да оперишу само на врло великој висини (ор. cit., стр. 338). На силу мобилисани обични војници, па и официри, у куоминтаншкој војсци у великој већини нису хтели да се боре у неправедном рату против своје браће, а за рачун америчких империјалиста и мафовно су прелазили на страну НОА. Зато није ни чудо да се ускоро знатна већина америчког оружја нашла у рукама НОА. Обавештајно одељење америчког Министарства војске констатује у једном свом извештају да је националистичка војска од половине септембра 1948 до 1 фебруара 1949 год. изгубила 45% својих ефективна (више од 1,200.000 војника), док се стварањем нових јединица Народноослободилачка армија повећала за 40%. Војни аташе САД у Нанкингу ценио је да су у том периоду, међу осталим материјалом, куоминтаншке трупе изгубиле више од 140.000 америчких пушака, да је било заробљено више од 600.000 војника од којих се 200.000 прикључило НОА. (Ор. cit., стр. 323). Децембра 1948 год. амерички војни аташе је извештавао да је „према речима једног куоминтаншког официра, 80% америчког наоружања било изгубљено, заробљено или уништено. „Верујем, наставља аташе, да је правилна претпоставка да губици износе преко 80% све америчке опреме — од те количине сигурно је 75%, изузев муниције, било заробљено од комуниста“. (цит. дело, стр. 357).

Америчка војна интервенција доживела је потпун крах. Она је успела само још више да уједини кинески народ у борби против империјалиста и, иронијом судбине, дала му је у руке и најмодернију технику за ту борбу.

IV

Упоређо са војном интервенцијом, Американци су пружили Куоминтангу и велику финансиску „помоћ“ у намери да се спречи потпун привредни слом куоминтаншке Кине и да се истовремено створи пут за страну експанзију америчких монопола у Кини. Уговори који су били везани за „несебичну“ америчку финансиску помоћ најбоље су откривали праве циљеве америчких завојевача. Иако је у земљи беснео грађански рат, амерички монополи су се старали да овладају тржиштем, да повећају до максимума свој извоз у Кину, да унапред отклоне све препреке које би се могле појавити на путу њихове експанзије. Амерички извоз у Кину године 1946 готово се подесетостручио у односу на предратни, од 53 милиона долара у просеку за период од 1936—40 он се године 1946 попео на 465 милиона долара (Annual Abstract of Statistics of the United States — 1948, стр. 929). Да би се, дакле, то кинеско тржиште одржало и учврстило, требало је покушати да се отклони потпуни привредни хаос у кинеској привреди који је проузроковао антинародни режим Чанг Кај-шека и његов контрареволуционарни рат, а истовремено је требало финансирати тај контрареволуционарни поход, чија је победа била потребна за коначно претварање Кине у америчку колонију. Куоминтаншка влада успевала је да покрије сопственим приходима једва једну трећину својих расхода од којих је опет 75% отпадало на војне расходе. (Ведемајеров извештај председнику Труману, септембра 1947 год. оп. cit. стр. 770). Зато Ачесон подвлачи да су амерички зајмови и кредити Кини после капитулације Јапана износили више од 50% новчаних издатака куоминтаншке владе. (Ор. cit., стр. XV). Али како није било могуће променити ток рата у Кини ослањајући се на куоминтаншку феудално-бирокаратску реакцију, тако није било могуће — упркос свих доларских и златних инјекција — стабилизovati кинеску привреду и спречити катастрофалну инфлацију. Августа

1948 год. цене на велико у Шангају биле су 30 милиона пута веће од цене у периоду јануар—јуни 1937 године. У првих 7 месеци 1948 године цене су порасле 45 пута, а вредност долара на црној берзи више од 50 пута. Куоминтаншка влада је зато августа 1948 год. провела валутну реформу и вредност нове валуте — златног јуана, у односу на долар, била је утврђена на 100 златних јуана = 25 долара. Али већ крајем априла и почетком маја 1949 године на отвореној пијаци плаћало се 5—10 милиона златних јуана за 1 долар (цит. дело, стр. 399—401). Такви су, дакле, били резултати америчке финансиске „помоћи“ и куоминтаншког газдовања!

У току рата куоминтаншка Кина је добила од САД кредита и зајмова, ван кредита по закону о зајму и најму, у висини од 670 милиона долара (120 милиона долара зајмова од Export-Import Bank, 50 милиона долара за стабилизацију кинеске валуте 1941 године и зајам од 500 милиона долара у злату 1942 године). Овај последњи зајам у злату претстављао је можда највеће у историји мито, које је делом одмах у Америци прешло у сефове „четири велике фамилије Кине“ Чанг, Кунг, Сунг и Чен, које су владале и кинеском привредом и куоминтаншким државним и партиским апаратом. Како у време када је био одобрен овај велики зајам није било могућности да се ни злато ни роба у знатној мери пребаце у Кину, већи је део зајма био искоришћен тек после капитулације Јапана — у периоду грађанског рата.

После победе над Јапаном, према подацима Беле књиге, било је Кини додељено америчке „економске помоћи“ у виду UNRRA, Post UNRRA, кредита Export-Import Bank у оквиру посебног програма помоћи Кини од 1948 год. (аналогног Маршаловом плану, за европске земље) и другог 1.986,300.000 долара. Ова „помоћ“ Кини имала је исти циљ као и Маршалов план за земље Западне Европе, само још у грубљим облицима. Билатералним уговором о коришћењу америчке „помоћи“ Кини од 5 јула 1948 г. ставља се и формално

читава кинеска привреда, па и кинески пропагандни апарат под власт Wall-streeta. Тако се чл. 3 тог уговора намеће Кини обавезна консултација са владом САД о спољно-политичким и царинским питањима; чл. 4 предвиђа да ће роба коју ће САД испоручити бити дистрибуирана у споразуму са владом САД; чл. 6 обезбеђује Американцима располагање сировинама које Кина производи; чл. 8 обавезује Кину на давање влади САД свих економских информација које затражи; а чл. 9 обавезује кинеску владу да да најшири публицитет америчкој „помоћи“ и омогући америчкој влади ширење свог сопственог пропагандног апарата у Кини. Међутим, још пре овог уговора, крајем 1946 год., америчка влада је склопила са својим куоминтаншким марионетима два уговора: уговор о пријатељству, трговини и пловидби и уговор о успостављању ваздухопловних линија, један и други на бази „најпунјијег реципроцитета“. Овим уговорима је и законски било омогућено разним америчким монополистичким компанијама да уживају у Кини једнака права као домаћа предузећа, с тим да кинеска предузећа имају иста права у Америци. Овакви уговори између високо-капиталистички развијених САД и заостале Кине само су санкционисали положај куоминтаншке Кине као америчке колоније. Али све су то били рачуни без крчмара!

Интересантно је напоменути, да незајажљиви амерички монополи нису били задовољни ни са куоминтаншким Кином сведеном на овакав колонијални статус. У прилозима Ведемајеровом извештају од септембра 1947 године, износи се још низ захтева америчких монопола кроз уста америчких трговачких комора у Кини, који показују да се ни супротности између америчких монопола и крупног кинеског бирократског капитала, како год он био сервилан према Волстриту не могу избећи.

„Амерички пословни људи мисле да би се ометало постизање потребних реформи ако би контрола икакве значајније помоћи

остала у рукама Кинеза". (цит. дело, стр. 799).

Значи, тражи се отворен пренос читаве кинеске привреде у руке Американаца — што се нешто доцније практично и постигло билатералним уговором од 1948 год. Даље се тражи најпуну могућност пљачке:

„Ако Кина жели помоћ иностраног капитала за развој трговине и индустрије, треба да обезбеди трансфер у САД законитих профита од америчких инвестиција". (цит. дело, стр. 799).

Такође је интересантно да су амерички бизнсмени преко Веедемајера тражили чак укидање кинеских државно-монополистичких предузећа која су уствари била у рукама бирократског капитала (4 фамилије), иако овај претставља њихов главни политички ослонац у Кини. Америчке трговинске коморе су са негодовањем констатовале да је 33% експорта из Шангаја за САД у првих 6 месеци 1947 године ишло преко таквих предузећа а не преко америчких бизнсмена. Зато Веедемајер предлаже да се кинеска државно-монополистичка предузећа расформирају и продаду ономе ко највише нуди. Све је ово утолико поучније што показује да се у империјализму не могу ни код најпокорнијег слуге избећи у самом систему инхерентне супротности. Све ово такође показује од каквог је колонијалног ропства изабавила Кину победа Револуције.

Према подацима Беле књиге, укупни амерички издаци на „помоћ“ Чанг Кај-шеку износе нешто преко 4.600.000.000 долара. Према подацима агенције „Нова Кина“, међутим, само по завршетку рата трошкови америчке интервенције износили су 5.914.000.000 долара (Пети коментар о америчкој Белој књизи, агенција Нова Кина, 31 августа 1949 год.). Тих 6 милијарди долара претстављали су најмодернију ратну технику, стручњаке свих врста, финансиску помоћ домаћој реакцији итд. Али, све то плус ауторитет највеће империјалистичке силе није могло сломити борбу великог кинеског наро-

да за слободу и независност. Кинески народ је триумфовао. Значај победе Кинеске револуције је неизмеран не само због тога што је из канџи империјализма ослободила четвртину становништва земљине кугле, већ и зато што она показује пут колонијалним народима, зато што је доказала да се подјармљени народи могу ослободити из ропства сопственим снагама ако стваралачки примењују марксизам-лењинизам. Победа кинеског народа разголићује лаж ревизионистичких, демобилизаторских „теорија“ о том да се слобода постиже само помоћу совјетске армије и да се зато задатак ослободилачких покрета и комунистичких партија своди на то да се припреме како би је цвећем дочекали.

V

Бела књига јесте пре свега докуменат о великом поразу америчких империјалиста. Она је израз немоћи империјалиста да скрпе у данашњим условима ослободилачки покрет који је правилно руковођен. Ачесон је присиљен да призна ту немоћ:

„Несрећна је, али неизбежна, чињеница, да је резултат грађанског рата био ван контроле владе САД. Све што је ова земља урадила или што је могла урадити у оквиру разумних граница њених могућности није могло да промени овај исход; и ако је шта било пропуштено од стране ове земље, то није могло имати утицаја. Овакав резултат је био производ унутрашњих снага Кине на које је ова земља покушала да утиче, али није могла. (Op. cit., стр. XVI).

Тачно је, да је „овакав резултат“ производ унутрашњих снага“ кинеског народа. Међутим, говорећи о томе да је победа Кинеске револуције производ њених унутрашњих снага, Ачесон то не истиче зато што схвата историски условљену нужност победе ове револуције, већ зато да би са америчке владе скинуо одговорност за претрпљени пораз и да би цинички сву одговорност пребацио на америчку креатуру Чанг Кај-шека и његов режим. Зато се и

с толиким детаљима износе подаци о антинародном, фашистичком карактеру Чанг Кај-шековог режима. Зато се у Белој књизи (стр. 923—938) доноси чак и опширан приказ о грозним покољима на Формози који су марта 1947 год. извршиле куоминтаншке банде да би застрашиле становништво острва незадовољно њиховом диктатуром. Господин Ачесон се не либи да прикаже детаљно сва убиства и мучења која су онда извршена. Међутим, одговорност не само за тај покољ стотине хиљада људи на Формози, већ и за све остале злочине Чанг Кај-шекових банди, а пре свега за пустошења која је проузроковао тако дуги грађански рат у Кини, сноси у првом реду злочиначки амерички империјализам и никакве Беле књиге ни задоцнела дезавуисања Чанг Кај-шека и других плаћеника неће га моћи пред историјом ни пред самим америчким народом оправдати. Амерички империјалисти у Белој књизи и сами признају да је Чанг Кај-шек био најпогодније оруђе за њихове планове у Кини и да би њега, с друге стране, без онолике америчке помоћи народ већ одавно био уклонио.

Баш зато што империјалисти не могу да схвате историску нужност револуције, они не могу да се одрекну ни покушаја рестаурације старог колонијалног положаја Кине. Зато се Ачесон у закључку свог писма Труману нада „да ће се на крају ипак дубока цивилизација и демократски индивидуализам Кине

поново афирмирати и да ће она одбацити инострани јарам (читај: да ће се поновно успоставити страни, амерички јарам — В. Б.). Мислим, додаје Ачесон, да треба да охрабримо сваки развој у Кини који би да нас или у будућности ишао у том правцу.“ (Ор. cit., стр. XVI).

То значи да амерички империјалисти неће штетити снага да у новој Кини нађу реакционарне, контрареволуционарне елементе који би у америчкој служби радили на успостављању старог поретка. Зато се и наставља америчка подршка истом дезавуисаном Чанг Кај-шеку и његовој клици, зато се данас врше покушаји оцепљења Формозе и Тибета од Кине, зато се данас у америчком сенату још увек расправљају предлози о помоћи бедним острвима Куоминтанга. Кинески трудбеници, којима је сванула зора, знаће да даду достојан одговор на све контрареволуционарне махинације.

Пред кинеским трудбеницима стоје врло тешки задаци привредне изградње. То зна и на то шпекулише господин Ачесон. Зато је један од најреволуционарнијих задатака који стоји пред напредним радничким и демократским покретом пружање свестране помоћи кинеској новој демократији. Да се и тај задатак изврши потребно је пре свега да се успоставе равноправни односи међу социјалистичким земљама, засновани на поштовању независности сваке од њих.

Владимир Баум

САНКЦИЈЕ МЕЂУНАРОДНОГ ЈАВНОГ ПРАВА У СВЕТОСТИ VII ГЛАВЕ ПОВЕЉЕ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

У данашњој етапи развоја односа између социјалистичког и капиталистичког света рад Организације Уједињених нација има изузетан значај. И поред тога што је у току досадашњег рада постигла минималне стварне резултате, услови који су довели до њеног стварања, учинили су да је ОУН остала до данас међународна организација држава

чији рад изазива велико интересовање у милионским масама радних људи и социјалистичких и капиталистичких држава.

ОУН је међународни форум према чијем раду демократско јавно мишљење оцењује ставове снага које се у њему боре, напоре које прогресивне снаге чине у циљу осигурања и учвршћења мира, за доследну приме-

ну Повеље ОУН, у циљу разоткривања политике и тенденција империјалистичких сила. Штавише, данас и ОУН, као што се види по резултатима рада IV заседања Генералне скупштине, доприноси разјашњавању ситуације која је настала у социјалистичком свету услед ревизионистичке политике СКП(б) и која је довела до непринципијелног, непријатељског, контрареволуционарног става СССР-а и земаља народне демократије према социјалистичкој ФНРЈ.

Гледајући на ток борбе коју ФНРЈ води на IV заседању Генералне скупштине, и баш захваљујући њој, може се закључити да ОУН ступа у нов период свога развоја. Овај се може окарактерисати јачањем улоге малих држава у Уједињеним нацијама, што, безусловно, доприноси порасту угледа Организације, спровођењу у живот принципа који су у њеној Повељи утврђени.

IV заседање Генералне скупштине потпуно је разоткрило сву беспринципијелност СССР-а и других источно-европских земаља које следе његове ставове. Метод којим се они служе и ставови према напр. декларацији о правима држава, конвенцији о слободи информација и у другим питањима, од краја су открили националистички ревизионизам Совјетског Савеза. Исто тако је на IV заседању Генералне скупштине коначно и недвосмислено утврђено да се, данас, извори сукоба и неспоразума међу државама не налазе у њиховим различитим друштвеним структурама већ у тежњи за господством коју велике државе показују у својим односима према малима.¹

Све су ово моменти који још више истичу међународни, светски значај борбе коју води ФНРЈ за принципијелне односе између држава социјалистичког света, за равноправне односе између великих и малих држава, за стварно признавање суверенитета, за поштену мирољубиву политику између држава социјалистичких и капиталистичких. Све ове тековине принципијелне политике

ФНРЈ имају значај за науку међународног права, за теоретско тумачење паралелног постојања социјалистичког и капиталистичког света и могућности њихове сарадње, а исто толико и за формирање једног социјалистичког међународног права.

Повеља ОУН је међународно-правни уговор који регулише односе између већине држава данашњег света. Иако она не задовољава све захтеве које у данашњој етапи своје борбе постављају напредне снаге, у њој се могу наћи међународно-правне норме које регулишу низ проблема који могу у односима између држава да се појаве, а за чије су решавање и социјалистички и капиталистички свет дубоко заинтересовани.

У низу питања која су покренута у вези са Повељом и делатности саме ОУН, тумачење VII главе, која обухвата део од 39—51 члана Повеље и регулише рад ОУН „у случају претње миру, повреде мира и дела напада“ заузима посебно место. Овакво место оно заузима због тога, што је баш рад на осигурању и учвршћењу међународног мира и безбедности један од главних задатака Организације, што је мир недељив и што радни људи свих земаља виде у њему неопходни услов за несметано вођење борбе против империјализма, за изградњу социјализма, за даљи прогресивни развој.

Санкције које су за борбу против агресора предвиђене у VII глави Повеље треба да служе томе циљу. Оне су правно утврђене мере колективне принуде које једна међународна организација држава, у овом случају ОУН, предузима против државе која је прекршила мир и ступила на пут агресије.

Од нарочитог је интереса за међународно јавно право тумачење санкција ОУН и због тога што је проблем утврђивања мера легалне (у међународним размерама) принуде држава, против државе која је прекршила мир, и раније постављан у међународном јавном праву, а специјално од настанка Друштва

¹ Види — Милован Ђилас: Поводом избора Југославије у Савјет безбедно ти, „Ворба“, 24-X-1949.

Народа чији је Пакт исто тако предвиђао примену санкција против нарушиоца мира.

I

Не могу се у Повељи и у њеној VII глави видети елементи „светске државе“ и „светске полиције“. Њих налазе у њој само буржоаски правници који служе интересима империјализма

У своје Курсу међународног јавног права из 1948 године Жорж Сел тумачи систем санкција ОУН. Његова се концепција састоји у томе да је међународно јавно право једноставно аналогно унутрашњем праву, па је оно примарно у односу на унутрашње које је секундарно, да држава не може бити суверена. По његовом мишљењу, развој међународног права иде у правцу формирања наднационалног правног поретка који ће бити правни поредак једне светске државе чији зачетак види у ОУН. У Организацији уједињених нација види елементе федерације. Складно се даље развијају његова схватања о Савету безбедности као интернационалној влади. Примену санкција коментарише као полицијску акцију коју врши Савет безбедности као извршна јавна власт. У праву вета види резерву која може да смањи ефикасност рада Савета безбедности. Штавише, он пледира против вета, иако се још не изјашњава отворено против њега, наводећи да је услед једногласности чланова Савета и већине у Скупштини искуство Друштва Народа позитивни пример тога како треба доносити одлуке у међународним организацијама држава.²

Иако професор Сел покушава да убедљиво прикаже своја схватања, његова концепција не одговара друштвеним односима, није истинита. Нема ту битну особину потребну за потврду једног теоретског гледишта. Да би се од таквих теорија дошло до праве науке међународног права потребно је квалитативно другачије посматрање друштвених и

међународно-правних односа, марксистичког схватања права, гледиште да наука међународног права треба да служи развијању међународног мира и безбедности. Лењин је у „Империјализму“ до краја разоткрио прави социјални смисао оваквих теорија, када је сличну економску теорију Кауцког о ултра или над-империјализму окарактерисао као „најреакционарније тешење маса надама на могућност сталног мира у капитализму, помоћу скретања пажње од оштрих противречја и оштрих проблема савремености на лажне перспективе некаквог тобоже новог будућег „ултра-империјализма“. Преvara маса — осим тога ништа — ама баш ништа друго...“³

Исти смисао лежи у основи тумачења Повеље многих и многих истакнутих буржоаских правника који као Жорж Сел покушавају у њој и њеној VII глави да нађу да нас потребну империјализму, правну основу, правно оправдање империјалистичке агресије. Али ни Повеља, ни њена VII глава нису за то створени и њихово правилно тумачење даје потпуно супротне закључке од оних до којих су дошли Жорж Сел и други „правнички“ поклоници светског империјализма.

II

Општи принципи Повеље дати у Уводу и првој глави основа су VII главе у којој су конкретизовани. У члану 1 од 1 поред осталог се утврђује да је циљ организације да очува међународни мир и безбедност и „да предузима ефективне колективне мере ради спречавања и отклањања свега што угрози миру, и сузбијања аката агресије и других повреда мира...“⁴ Ова клаузула основа је VII главе с обзиром на карактер и облике санкција који треба према Повељи да буду примењивани. У члану 2 који поставља општа начела рада ОУН видимо опште принципе на којима је заснована примена санкција.

² G. Scelle, Cours de droit international public, Paris 1948, стр. 1, 21—2, 336, 330—2.

³ Лењин, „Империјализам...“, изд. „Културе“, Београд, 1942, стр. 114—115.

⁴ Повеља ОУН, Уједињене нације, збирка докумената, Београд, 1947.

Систем санкција постављен је у VII глави тако да Савет безбедности у тренутку када констатује да постоји претња или повреда мира или дело напада, одређује, прво привремене мере које, на његов позив, предузимају заинтересоване стране у циљу регулисања сукоба. У члановима 41 и 42 предвиђене су санкције ОУН које се на следећи начин могу класифицирати:

1. Санкције које не повлаче примену оружане силе и обухватају потпун или привремен прекид —

а) привредних односа.

б) железничких, поморских, ваздушних, поштанских, телеграфских, радиографских и других саобраћајних веза,

в) дипломатских односа.

2. Санкције које повлаче примену оружане силе и своде се на предузимање од Савета безбедности акције које се воде ваздушним, поморским и сувозним снагама чланова УН, или, у хитним случајевима, само националним ваздушним контингентима спремним за комбинавану међународну принудну акцију. Ове санкције могу да буду у облику демонстрације, блокаде и сличним облицима.

Примена санкција јесте у надлежности Савета безбедности. Одлучивање уопште, доношење и спровођење свих одлука које су у вези са применом санкција јесте у искључивој надлежности Савета безбедности. Његове одлуке о овим питањима условљене су једногласношћу великих сила, сталних чланова Савета. Овај упућује позив члановима Организације да своје мере саобразе привременим мерама које је одредио, предузима акцију, склапа специјалне уговоре у циљу припрема примене санкција, позива државе чланове које треба да учествују у примени санкција да сарађују при доношењу његових одлука. Планове за састав и дејство оружане силе доноси Савет безбедности уз припомоћ Комитета војног штаба који је његов орган.

Примена санкција условљена је постојањем специјалних уговора ко-

ји се склапају према члану 43. У њима учествују Савет безбедности, као једна страна уговорница, у своје име, и чланови као друга страна, појединачно, или Савет безбедности и група чланова. Овим уговорима се одређује бројно стање и родови војних снага, ступањ њихове приправности и општи распоред као и прихода повластица и помоћи који се имају пружити државама уговорницама. Ови споразуми, који се имају ратификовати као посебни уговори према уставним прописима држава чланова, још једанпут их обавезују на испуњавање одлука које доноси Савет безбедности ради примене санкција.

Предвиђено је формирање апарата за спровођење санкција који се састоји из оружаних снага које државе стављају на расположење Савету безбедности. Као саветодавни и помоћни орган Савета безбедности формира се Комитет војног штаба који прави планове за дејство оружане силе, командује њом, сноси одговорност за стратегијско руковођење и може да образује после саветовања са одговарајућим регионалним установама регионалне поткомитете. Њега сачињавају начелници штабова сталних чланова Савета безбедности или њихови заступници. Остали чланови УН позивају се да учествују у раду штаба када захтева ситуација.

Дужности чланова разрађене су тако да су сви они обавезни да указују помоћ и спроводе одлуке које Савет безбедности доноси у циљу реализовања међународне принудне акције. Државе чланови држе ваздушне контингенте спремне у сваком моменту за акцију. Оне учествују у доношењу одлука Савета безбедности када се оне односе на њих. Регулисано је предузимање и извршење мера потребних за спровођење одлука, као и начин извршења тих одлука које чланови остварују или непосредно или дејствујући кроз одговарајуће међународне установе. Као се чланови, услед учешћа у колективним принудним мерама, а и оне државе које нису чланови, нађу пред специјал-

ним привредним проблемима, онда оне имају право да консултују Савет безбедности како би им помогао у њиховом решавању.

Још нека питања регулисана су у Повељи у вези са применом VII главе. У члану 53 (VIII глава) утврђено је да ће се Савет безбедности користити регионалним уговорима или установама ради предузимања принудне акције под својим руководством. Истовремено се утврђује да се на основу регионалних уговора не може предузети принудна акција без одобрења Савета безбедности.

Повеља у последњем члану VII главе, 51 члану, потврђује природно право држава на индивидуалну и колективну самоодбрану у случају оружаног напада на њих, али с тим да оно не доводи у питање право Савета безбедности на предузимање колективне принудне акције.

У XVII глави Повеље утврђене су прелазне одредбе о безбедности које ће важити док не буде разрађена VII глава, тј. док не буду склопљени специјални уговори. Примена санкција остаје у надлежности сталних чланова Савета безбедности.

Као што се види, у VII глави Повеље утврђен је низ норми које регулишу спровођење принудних мера против агресора, тако, да се може говорити о санкцијама ОУН као о посебном систему који је на основу и у оквиру Повеље постављен.

III

Само се по себи намеће поређење између санкција Повеље УН и санкција Пакта Друштва Народа.

Пакт Друштва Народа предвиђао је у своме члану 16 санкције против агресора.⁶ То су биле економске санкције које су се састојале у прекидању трговачких и финансијских веза, као и санкције прекида свих личних веза са држављанима земље која је прекршила Пакт. Што се тиче санкција које повлаче примену оружане силе, Са-

вет Друштва Народа био је дужан да, као резултат победе једне светскадама војне, поморске и ваздухопловне мере којима би чланови Друштва сваки са своје стране поприносили образовању војне силе.

Поред тога Пакт је предвиђао и међусобну помоћ чланова приликом спровођења санкција, као и олакшање преласка преко територије чланова Друштва у току акције.

Основне разлике између санкција ОУН и санкција Друштва Народа проистичу из различитих историјских, конкретних друштвено-политичких услова који су одредили карактер и једног и другог система. При оснивању Друштва Народа и ОУН постојали су различити односи снага које су у томе оснивању учествовале. Друштво Народа, као резултат победе једне светске групације империјалистичких сила у I светском рату, јесте класно хомогена организација. СССР као нова друштвена снага није учествовао у стварању Пакта. Кол оснивања ОУН видимо међу њеним оснивачима разнородне класне снаге. Паралелно постојање социјалистичког и капиталистичког света, конкретна стварност међународне заједнице непосредно после II светског рата, политички услови под којима је вођен II светски рат и учешће социјалистичких снага у њему, учинили су да Повеља буде политички и правно прогресивнија од Пакта Друштва Народа.

Прво што се може закључити јесте, да је на други начин постављен у Повељи низ питања која су у вези са проблемом афикасности санкција. Док, према Пакту, Савет препоручује примену санкција, у Повељи се види да Савет безбедности одлучује које санкције која држава треба да примени. Спровођење одлука Савета безбедности о примени санкција повезано је са обавезношћу спровођења одлука Савета безбедности која је у Повељи јасно детерминисана (чл. 25. 43). Обавезност примене одлука Савета безбед-

⁶ Пакт Друштва Народа, текст у књизи Луј и Фир — Међународно јавно право — Београд.

ности појачавају специјални уговори на основу којих се уствари треба да примењује колективна принуда против агресора. Ове клаузуле у сасвим другом облику приказују ефикасност санкција Повеље у односу на санкције Пакта.

Доношење одлука и њихова обавезаност условљени су у Пакту једногласношћу свих чланова Савета односно већином Скупштине. Из овога произилази закључак о минимуму могућности за доношење одлука о примени санкција у Пакту. Посматрајући ово у склопу опште надлежности Савета Друштва који је могао само да даје препоруке, и империјалистичке политике коју су водиле велике силе у Друштву Народа, имамо одговор на питање зашто Друштво Народа није уопште успело са применом санкција. Покушај, који је учињен за време Италијанско-абисинског рата 1935 године, користио је само губљењу угледа Друштва Народа а никако реализацији принципа који су у Пакту били постављени.

У Повељи је доношење одлука условљено принципом једногласности сталних чланова Савета безбедности. Овај реалистички принцип је резултат II светског рата и треба да допринесе побољшању рада ОУН. Баш због тога треба и одлуке Савета безбедности, које су у вези са применом санкција, које се примењују у тренуцима важним за одржавање мира и безбедности, доносити уз примену тога принципа.

У систему Повеље детаљније су разрађени и многобројније постављени облици санкција. Оваква разрада омогућава учешће свих чланова ОУН у примени санкција, омогућава диференцирано прилажење решавању сукоба, пружа могућност Организацији да успешније делује.

У Пакту није ни у најопштијим цртама дотакнуто питање организације и апарата који би требало да примењује санкције. То је доцније кочило преговоре који су вођени ради разраде чл. 16 Пакта. Формиран је 1935 године Комитет за координацију који је имао задатак да руководи применом санкција против И-

талије, но његов рад није био ефикасан и није допринео решавању питања примене. Насупрот оваквом постављању, у Повељи је у главним цртама постављен апарат принуде, предвиђено је оснивање Комитета војног штаба, одређени су његови задаци и дат у основи карактер будућих оружаних снага организације.

Али и поред свега овога, систем санкција Повеље има и своје недостатке. Није утврђен критеријум за одређивање постојања претње миру и повреде мира. Постављање се и даље проблем дефиниције нападача. Исто тако, многа питања захтевају даљу разраду. Потребно је склопити предвиђене специјалне уговоре, поставити и развити рад Комитета војног штаба, организовати оружане снаге и др.

Ипак се мора рећи да у Повељи има више постављених оријентационих тачака које олакшавају рад на разради норми утврђених у Повељи него што је било у Пакту Друштва Народа.

У целини оцењујући систем санкција VII главе Повеље, онакав какав је постављен на конференцији у Сан Франциску 1945 године, може се закључити да је разрађен много свестраније према систему Пакта Друштва Народа, и да претставља са гледишта међународног јавног права потпунију установу него што је то овај био. То је допринос који су прогресивном развоју међународног јавног права дали услови под којима се развијала међународна заједница држава за време и одмах после II светског рата.

IV

Буржоаски правници задржавају се при тумачењу Повеље и система санкција на формално-правном уређењу са санкцијама Друштва Народа. Овако утврђивање њене ефикасности, а и оно које би се задржало приликом њеног тумачења на констатовању улоге коју су прогресивне снаге одиграле у формирању Повеље, још никако не доказују њену ефикасност.

Пошто су једном формулисани у Повељи, систем санкција, као и Организација у целини, треба да се афирмирају кроз праксу. Тек после извесног периода времена може да се цени њихова реалност, стварна ефикасност, целисходност међународно-правних клаузула унетих у Повељу, посебно оних које су у вези са применом колективних санкција из VII главе.

У циљу конкретизације VII главе Повеље, Савет безбедности је 1946 године основао Комитет војног штаба који је крајем априла 1947 године поднео свој Извештај о општим принципима на којима би требало заснивати војне снаге ОУН. Комитет је разрадио са војног гледишта чланове VII главе који говоре о оружаним снагама.

Комитет војног штаба је заседао 12 месеци и његов извештај има 41 члан од којих је света 25 прихваћено једногласно. Стални чланови Савета безбедности нису могли да се сложе у битним питањима за организацију оружаних снага. Прихваћене су једногласно оне одредбе, које уствари значе понављање чланова Повеље са којима су се стални чланови Савета безбедности сложили приликом формулисања саме Повеље. Поред тога, утврђено је да ће стални чланови Савета бити те државе које ће давати већи део трупа за Састав оружаних снага УН. Али се Комитет није сложио у низу питања као што су једнакост обавеза сталних чланова Савета безбедности, смештај трупа у моменту њихове употребе, повлачење трупа после изведене акције, употреба права пролаза, база, питање организације команде.⁶

Примена санкција условљена је склапањем специјалних уговора између Савета безбедности и држава чланова ОУН. До данас није склопљен ниједан такав уговор. Али и поред тога примена санкција је обезбеђена прелазним одредбама о безбедности из XVII главе Повеље, а и у члану 51 који утврђује могућност индивидуалне и колективне са-

моодбране легализована је борба против агресора.

Савет безбедности је до данас дискутовао о низу случајева који претстављају опасност за међународни мир и безбедност. У току 1945 и 1946 године било је 10 таквих питања пред Саветом безбедности и Генералном скупштином. О тим питањима дискутовано је на основу VI главе Повеље, која регулише мирно решавање спорова, иако је код неких од тих питања могло да се дискутује о принудној акцији коју би требало предузети против агресора. То су на пример случајеви холандске агресије у Индонезији, или француске у Индокини. Показало се да су то ситуације за које, због поступка и става империјалистичких сила, VI глава Повеље не може да нађе решења. Али је ипак немогуће применити VII главу у тим случајевима. Немогуће је постићи мирољубиве закључке у низу питања баш због тога што империјалистичке силе САД, Велика Британија и Француска користе права која су им дата да би још више распирале сукобе, да би се још више појачало угуњетавање народа који се боре за своју слободу у оквиру национално-ослободилачких покрета.

Тако изгледа примена Повеље с обзиром на разраду VII главе и њено спровођење у живот до данас. Може се констатовати да је Повеља врло мало доследно примењивана и да је рад извршен на разради VII главе минималан.

Општи услови под којима ће се развијати Организација Уједињених нација битно ће утицати на покушаје који ће у будућности бити предузимани ради даље разраде система санкција ОУН.

V

Са настанком државе имамо и настанак међународно-јавног права, његове норме и прве манифестације санкција. Тако настала санкција чини један од основних елемената међународно-јавног права, онај који утврђује и истиче његов класни

⁶ Извештај Комитета војног штаба и подаци о њему узети су из — *Dictionnaire diplomatique*, t. IV, Paris.

карактер и који се не може одвојити од суштине међународно-правне норме. Друго је питање то што се примена санкција међународно-јавног права врши на специфичан начин. Специфичност примене ових санкција се види у мање наглашеној принудности (ефективности) принуде. Ово проистиче из непостојања наддржавног јединственог централизованог апарата у међународној заједници држава, из природе субјекта међународно-јавног права — држава. Примена санкција се компликује због координационог начина стварања међународно-правних норми.

Класни карактер који произилази из субјеката међународно-правног односа (држава) је оно основно што би требало да даје битну карактеристику међународно-правној норми. Примена санкција, а и њихов облик, треба да зависи од карактера класних снага које их примењују. Јер свака друштвена формација доноси са собом, са својом посебном класном садржином међународно-правних норми, и посебне облике санкција.

Данашња међународна стварност састоји се у упоредом постојању социјалистичког и капиталистичког света. Она садржи, поред опште противуречности између социјалистичког и капиталистичког света, и противуречности које постоје између више и мање развијених држава и у социјалистичком и у капиталистичком свету. Иако би требало да се односи између социјалистичких држава решавају на квалитативно други начин према ономе којим се служе капиталистичке државе, данас то није случај. У односима између држава у социјалистичком свету противуречности између више и мање развијених држава избијају у први план. Услед ревизионистичке политике Совјетског Савеза, и баш због ње, постоји абнормална ситуација у којој се СССР и земље народне демократије служе најцрњим средствима из капиталистичког арсенала којима покушавају да ФНРЈ спрече у њеној борби за равноправне односе изме-

ђу социјалистичких држава. Разлика у класном карактеру држава не појављује се данас као битна, основно је борба против тежње за господством која се појавила и тамо где никад не би требало да је буде, и у социјалистичком свету. Њу очигледно данас показује према малој социјалистичкој ФНРЈ прва земља социјализма СССР.

Ово су неки од услова под којима се данас развијају међународно-правни односи у свету и међународно-јавно право са њима, то су услови под којима се данас развијају односи између социјалистичких држава. Они утичу и на примену Повеље ОУН, па и на питања која су у вези са разрадом VII главе, њеним тумачењем као и тумачењем примене санкција међународно-јавног права уопште данас.

Систем санкција Повеље ОУН је основни систем колективне принуде у данашњој међународној заједници углавном због тога што се у саставу Уједињених нација налази преко 50 држава. Ово не значи да се данас морају примењивати само санкције предвиђене у VII глави Повеље. Повеља предвиђа и друге санкције као што су: обустављање вршења права и повластица чланства у ОУН (чл. 5), и искључење из Организације (чл. 6). Ни државе чланови нису ограничене у погледу примене санкција. Оквир Повеље дозвољава и друге санкције које чланови индивидуално или у групи примењују. За њих је основно да се придржавају Повеље а она предвиђа и право држава на индивидуалну и колективну самоодбрану у вези са чијим остварењем могу да примењују разне санкције.

Друге државе, које нису чланови УН, могу да се обраћају Организацији са молбом да она примени своје санкције. У начелу, те су државе слободне да примењују индивидуално санкције које сматрају за потребне. Али су оне, самом активношћу ОУН, ограничене у примени оних облика санкција које Повеља ставља ван закона, а то су примена силе и други слични облици који

могу да буду претња миру. На такво ограничење нарочито делује одредба Повеље према којој се УН нарочито старају да државе које нису њени чланови поступају према њеним начелима, уколико је то потребно за одржање безбедности у свету. Види се да се систем санкција Повеље и у односу на државе нечланове појављује као основни систем колективне принуде.

Примена санкција повезана је са низом питања из међународног јавног права. Тако на пример колективна безбедност, већ утврђени појам међународног јавног права, обогаћена је системом санкција УН новим механизмом који је осигурава. Баш повезивање примене санкција са радом Савета безбедности, у коме треба да влада једногласност његових сталних чланова, чини реалнијим осигурање колективне безбедности. Колективној безбедности нарочито доприносе обавезе чланова Организације да се покоравају одлукама Савета безбедности.

Клаузула о склапању специјалних споразума у вези са применом санкција обогаћује не само ову установу елементима реалности и у извесној мери ефективности, него представља посебан тип уговора међународног права. То је уговор између органа међународне организације са државом која се у ствари двоструко обавезује — према ОУН у целини, ратификацијом Повеље, и према једној њеној глави посебно (VII глава) ратификацијом специјалног уговора, који је склопљен у вези са том главом са органом организације који је надлежан за њену примену.

Примена санкција је у вези и са суверенитетом држава. Колективна принуда коју предузимају државе на основу међународног уговора, примена санкција ОУН, не може се схватити као интервенција срачуната на кршење суверенитета држава. Сама Повеља у члану 2 ал. 7 забрањује интервенцију у унутрашња питања сваке државе и не захтева од чланова да таква питања износе пред ОУН. Штавише, и члан 51 којим се потврђује право држава

на самоодбрану, још једном утврђује суверенитет чланова. И право учествовања држава у доношењу одлука Савета безбедности, које су у вези са њиховим учешћем у примени санкција, исто тако потврђује поштовање суверенитета.

У члану 2 ал. 7, у последњој реченици, стоји да начело немешања у унутрашње ствари држава неће утицати на примену санкција, јер њихова примена није интервенција у унутрашња питања држава. Санкције се примењују у циљу заштите мира и безбедности, питање суверенитета се овде не поставља већ се ради о мерама против агресора.

У вези са суверенитетом се поставља и питање да ли се могу обавезе које су узеле државе на себе Повељом или специјалним уговором да схвате као одрицање држава од права на слободно, суверено одлучивање с обзиром да државе имају посебне интересе. Из природе међународног уговора види се да само обавезивање, узимање на себе одређених обавеза, повлачи за собом извесно ограничење суверенитета. Повеља је, са своје стране, предвидела мере које треба да гарантују суверенитет држава које прихватају и склапају специјалне уговоре у вези са применом санкција. Предвиђено је ратификовање уговора уставним поступцима чланова, дата је државама слобода одлучивања о ступању и изласку из ОУН. Разуме се, да Повеља не може да оперише са појмом стварног суверенитета њених чланова, који би требало бар у односима између држава социјалистичког света да буде реалан. Као што видимо из данашње стварности социјалистичког света, ни у њему појам стварног суверенитета држава није утврђен. И овај момент истиче значај борбе коју ФНРЈ води за признавање свог суверенитета.

Системом санкција Повеље заштити међународног мира и безбедности добила је перспективу свога развоја у условима постојања два света. Повеља је ставила ван закона самовољну употребу силе у реша-

вању односа између држава. Самовоља држава ограничена је Повељом. Пракса нам говори о другом али сама Повеља показује корак који је учињен у правцу прогреса.

Колективне санкције утврђене у Повељи ОУН претстављају систем чија примена, која је везана за доследну примену Повеље од стране сталних чланова Савета безбедности и свих чланова ОУН, може у одређеној етапи, под условима сарадње између социјалистичког и капиталистичког света, да допринесе учвршћењу мира.

Само, за то је потребан један услов. Треба осигурати поштовање примљених обавеза међународним уговорима, Повељом ОУН посебно, од стране капиталистичких и данас и социјалистичких држава. Без тога услова неће ништа моћи да се уради на даљој разради система

санкција VII главе Повеље. Без тога услова систем санкција ОУН, исто као и сама ОУН, макако добро да су постављени као ефикасне међународно-правне установе, неће бити такве.

Да би се тај услов остварио треба схватити сав значај који мирољубиви односи између држава социјалистичког и капиталистичког света, а посебно између држава социјалистичког света данас, имају за даљи прогресивни развитак друштва.

ФНРЈ, која води принципијелну борбу за равноправност држава у социјалистичком свету, даје пример, у Организацији уједињених нација и ван ње, потребног поштовања узетих обавеза, поштовања међународног права, последне марксистичко-лењинистичке спољне политике.

Милан Шаховић

ДВЕ ГОДИНЕ РАДА ИНСТИТУТА ЗА МЕЂУНАРОДНУ ПОЛИТИКУ И ПРИВРЕДУ

Оцењујући правилно сву компликованост међународне политичке и економске ситуације, као и неопходност да се новостворени односи темељно испитају и проуче, маршал Тито је децембра 1947 године дао иницијативу за стварање Института за међународну политику и привреду.

Почетком 1948 године, уз непосредну помоћ потпретседника владе друга Едварда Кардеља, приступило се спровођењу у дело Маршалове замисли. Новоосновани Институт добио је задатак „да научно проучава политички и економски развој у свету“, „да истражује, проучава и обрађује међународна збивања, политичке, друштвене, економске и међународно-правне појаве, догађаје и проблеме страних земаља и међународних организација, као и дипломатску историју ФНРЈ“.

Пред руководство Института поставила су се два основна проблема: прво, проблем научних кадрова и

друго, проблем библиотеке, документације и других помоћних средстава неопходних за рад овакве врсте. Партија и Влада учиниле су све да прве тешкоће буду савладане. Али у земљи није било ни готових кадрова, ни библиотека, ни књига које би се могле ставити на расположење. Потребно је било почети од најосновнијег. Морало се приступити подизању сопствених кадрова, прикупљању књига у земљи и иностранству, набавци инвентара.

Са првим књигама и столовима у Институт су почели да пристижу и први млади сарадници. То су били махом људи тек изишли са факултета. Њихова су знања била прилично оскудна а искуство у научном раду никакво или готово никакво. За то их је, међутим, красила свест и љубав према Партији и задацима који их на новом послу очекују.

У условима нормалног развоја било би неопходно сваког од ових младих људи упутити на вишегодишње

студије, дати му могућност да се идејно и стручно припреми за одговоран научни рад. Ситуација у свету није то дозвољавала. Она је наметала нужност истраживања. Руководство Института било је принуђено да у јеку организационих мера приступи и научно-истраживачком раду и изграђивању кадрова. Институт је постајао научна установа и школа. Млади сарадници, упркос неискуству, одлучно су приступили раду на истраживању најактуелнијег послератног маневра империјалиста, изради реферата „Експанзија САД и циљеви Маршаловог плана“. На овом, по свом опсегу, врло великом раду, радио је цео млади колектив.

У време рада на реферату научно-истраживачки рад стално је повезиван са теоретско-методским и техничко-научним радом. Док су млади научни радници на једној страни прикупљали чињенични материјал о експанзији САД и о Маршаловом плану, на другој су учили на курсевима политичке економије, метода научног рада, језика и другим како би овладали марксистичко-лењинистичком теоријом и методом. Овај метод оспособљавања, колико год тежак, показао се најбољи за брзо оспособљавање и подизање младих научних кадрова.

После пола године напорног и преданог рада колектив Института завршио је први велики реферат, прошавши истовремено кроз велику школу. Рад „Експанзија САД и циљеви Маршаловог плана“ представља огроман скуп чињеничног материјала. Учињени су велики напори да се сви ти драгоцени подаци подвргну свестраној марксистичкој анализи. Но у овоме се није у довољној мери успело. Млади научни кадар није стигао да у потпуности овлада дијалектичким методом, однос према сакупљеном материјалу није био довољно критичан. Осећајући потребу да се у своме раду ослоне на солидне темеље, млади научни радници показали су склоност да некритично и догматски преузимају мишљења, оцене, закључке и анализе совјетских научних радни-

ка, а у првом реду оних, окупљених око Института СССР за међународну политику и привреду. Сви недостаци, који су одликовали радове овога Института, појавили су се и у раду „Експанзија САД и циљеви Маршаловог плана“. Доктринаран однос научника у Институту у СССР-у према међународним проблемима уопште, а у оцени Маршаловог плана посебно, утицао је на наше младе научне раднике тако, да им је спутао смелост и иницијативу те је главни рад Института остао пре зборник материјала него марксистичка оцена покушаја империјалиста да вештачким путем реше сплет противуречности у којима сада данас налази монополистички капитал.

Радећи на свом основном реферату Институт није занемарио ни друге конкретне задатке. Поред већег броја мање обимних реферата Институт је већ у првој години свога рада у многоме пружио помоћ нашој делегацији на Дунавској конференцији.

Нова ситуација у свету, настала нападом неких руководилаца СКП(б) и СССР на ФНРЈ, затекла је Институт још у фази формирања. Однос неких руководилаца СКП(б) и других комунистичких партија према нашој земљи, нашим народима и нашој Партији показао је од првог момента да се ради о ревизионистичким тенденцијама на пољу политике, економије, културе итд. На пољу науке постало је јасно, да се Институт, у борби за правилну оцену збивања у свету може убудуће да ослони искључиво на класике марксизма-лењинизма и на сопствена искуства.

Пут ка научној истини компликован је последњих година једним новим моментом. Не само буржоаска наука и буржоаски зборници и документи, већ и научни радници Совјетског Савеза и земаља народне демократије у својим радовима, као и зборници и документи који из тих земаља потичу, преплављени су исфабрикованим подацима, исконструисаним чињеницама које углавном треба да послуже као теоретска под-

лога става неких руководиоца СКП(б) који су поšli пут ревизионизма. Потребно је критички заустављати се и проверавати чињенице и цифре, принципиелне ставове класичног марксизма. Млади научници нашег Института прегли су свим силама да темељније овладају марксизмом-лењинизмом како би били у стању да сигурно пођу у истраживању овим путем.

У тренутку када је ревизионистичко искривљавање идеологије марксизма-лењинизма у СССР узело озбиљне размере, када се делом из догматизма а још чешће свесно ствара огромна збрка појмова, када се чине напори да се замагле многе научне поставке а међу осталим у првом реду оне, које говоре о односима међу социјалистичким државама и која је улога пролетаријата читавога света у периоду опште кризе капитализма, положај наше земље постао је специфичан. ФНРЈ је у социјалистичком свету заузела посебно место, услед револуционарне улоге коју је узела на себе КПЈ како у међународном радничком покрету, тако и у читавом прогресивном човечанству.

Руководство Института схватило је да у новим условима — без обзира на младост научног кадра — мора да својим радом бар у малом допринеће напорима Партије у тешкој али часној борби за одбрану марксизма-лењинизма. Критички осврт на мишљења а поглавито на податке, јер и у штампи СССР има сада исфабрикованих факата. Правилна политика наше Партије и оцјене наших руководиоца о међународној ситуацији морали су да нађу свога одраза у раду Института. Тако је основни истраживачки рад у 1949 години усмерен на откривање основних развојних тенденција у свету — на општу кризу капитализма, на неравномерност развоја капитализма у појединим капиталистичким земљама, на форме и манифестације заштравања капиталистичких супротности после Другог светског рата. Студија, која претставља основни рад економско-политичке секције Института за друго полу-

гође 1949 године носи наслов: Садашња фаза опште кризе капитализма. Читав рад подељен је, у својој припремној фази, на увод и осам глава, и то: Прва глава — Промене у односима снага између два система; друга — Промене у империјалистичком табору; трећа — Јачање тенденција државног монополистичког капитала; четврта — Заостравање проблема тржишта; пета — Класна борба у новим условима; шеста — Криза колонијалног система; седма — Перспективе даљег пута социјализма; осма — Односи између социјалистичких земаља и компартија.

У припремним радовима за ову студију учествовао је читав колектив економско-политичке секције. У завршним радовима широко ће бити примењен метод консултовања и дискусија по најважнијим, основним питањима. Институт се спрема да током новембра и првом половином децембра одржи већи број консултација и дискусија како са сарадницима тако и са научним и јавним радницима ван Института.

Прва редакција рада, која ће имати око три стотине страница, биће завршена 31 децембра 1949 године. Метод консултација и дискусија, помоћу дискусаната — економиста ван Института — који ће у завршној фази бити коришћен, треба да помогне да се из рада елиминише све сувишно, да се добије у јасноћи и сажетости, а у првом реду да помогне у правилној оријентацији читавога рада. Да би ове дискусије биле што плодније руководство Института ће научним и јавним радницима ван установа, позваним да помогну у раду, благовермено достављати оне главе реферата о којима ће се водити дискусија, како би могли да пруже пуну помоћ. Дефинитивна редакција биће завршена крајем јануара 1950 године, те ће прва половина рада бити објављена у Међународним проблемима, часопису Института, фебруара 1950 године. Крај рада биће објављен у другом броју за 1950 годину.

Основни рад третира питање опште кризе капитализма у њеним

светским размерама, на њеним законитостима и на одразу који она има на светску политичку и економску ситуацију. Да би ова слика била јаснија и да би се одраз опште кризе капитализма видео на конкретним примерима, економско-политичка секција ће, такође, до краја 1949 године завршити неколико реферата који употпуњавају слику. Ти реферати су следећи: Велика Британија у Атлантском пакту; Англо-америчке супротности на финансијском пољу; Француска у светлости опште кризе капитализма; Италија у светлости опште кризе капитализма; Земља Бенелукса у светлости опште кризе капитализма; Немачка у светлости опште кризе капитализма; Земље Бенелукса у Колонијално питање Латинске Америке; Питање партија и друге организације у САД; Привредни планови земаља народне демократије; Послератни привредни план СССР.

Правна секција Института ће до краја године завршити следеће реферате: Међународноправни односи Србије до 1918 године; Међународноправни аспект Атлантског пакта; О реституцијама према мировним уговорима из 1947 године; Надлежност и рад Међународног суда правде после Другог светског рата; Главни извори међународног ваздушних права; Проблем суверенитета са посебним освртом на суверенитет Србије до 1918 године; Друштво народа и организација уједињених нација.

У истом раздобљу историска ће секција завршити свој основни рад: Стварање ФНРЈ.

Пажња читавог научног кадра, а посебно руководства Института, усмерена је на то да се слабости, учињене код првих радова — претерано нагомиланање података, некритичан однос према изворима, недовољна анализа постојећег материјала итд. — отклоне или сведу на најмању меру.

С обзиром на карактер установе, на специфичне услове подизања кадра, Институт је изградио систем теоретског рада за све сараднике. Ја-

сно је да је индивидуални рад остао основни рад за сваког члана колектива. Уз помоћ партиске организације, синдиката и руководства Института овај индивидуални рад допуњен је колективним радом на курсевима. Изучавање марксизма-ленинизма је темељ рада ових курсева. У току 1948 године завршена је работа политичке економије капитализма, док је у овој години у току рада курс политичке економије капитализма. До краја године овај ће курс завршити рад, па ће у идућој години колектив научних радника прећи на скупно изучавање дијалектичког материјализма.

Сарадници Института раде на овим курсевима као слушаоци и као предавачи. Курсеви су до сада показали озбиљне резултате али и низ слабости. Главне грешке биће у току 1950 године отклоњене уз помоћ и активну сарадњу како руководства Института, тако и партиске организације.

Курсеви језика — у првом реду, руског, енглеског и француског — имали су за циљ да оспособе сараднике да се користе стручном литературом и углавном су постигли циљ.

Редовни курсеви, комбиновани са повременим предавањима, а посебно са предавањима о техници научног рада, у многоме су допринели подизању кадра.

Смелост, са којом се приступило планирању рада Института, већ сама за себе говори о напретку који је кроз две године рада постигнут. Овај успон потврђује и појава „Међународних проблема“, органа Института који треба да постане активни чинилац у животу наших народа. Интересовање најширих маса за међународне проблеме ставља пред Институт задатак да се преко свога гласила уско повеже са тим масама, да им научно-популарно открије суштину економских и политичких збивања у свету и на улогу и значај наше Партије и наше земље данас, како би нашим људима, градитељима социјализма помогао да се снају у свој компликованости збивања и тиме допринео извршењу задатака

које пред наше народе поставља План.

Резултати које је Институт постигао за цигло две године свога постојања озбиљни су. До њих је дошло залагањем читавога колектива у условима изградње социјализма и уз свакодневну помоћ Партије. Но несумњиво је да су сви ови успеси релативни. Потребно је још много напора да би Институт одговорио за-

дацима које пред њега постављају народ и Партија. Чињеница пак, да је у релативно кратком периоду времена завршено формирање установе и основно изграђивање кадрова, указује да ће Институт сваким даном све активније вршити функцију која му је намењена у нашем јавном животу и да ће доприносити борби наших народа и наше Партије

С. К.

НАПОМЕНА

Поводом чланка „Борба за мир“ у бр. 2, Уредништво часописа је добило неколико примедби у вези са оценом карактера Другог светског рата. Анализу Другог светског рата даћемо у једном од следећих бројева нашег часописа.

ИСПРАВКА

У другом броју часописа, на стр. 5, 7 ред одоздо, омашком у преводу измењен је смисао реченице: уместо „слична диктатури пролетаријата“ треба да стоји „синоним диктатуре пролетаријата“.

САДРЖАЈ

Говор Маршала Тита на завршетку маневара ЈА — — — —	1
Говор Едварда Кардеља у Љубљани на заседању Словеначке академије знаности и уметности — — — — —	12
Лео Матес: Отказивање уговора о пријатељству и узајамној помоћи — — — — —	18
И. Караиванов: Методи информбироовске кампање — —	27
Д-р Алберт Вајс: Међународноправни аспект Североатлантског пакта — — — — —	37
Инж. Маријан Хубени: Једна година Маршаловог плана	66
Влад. Миленковић: Девалвација валута капиталистичких земаља — — — — —	93

ПРИКАЗИ И КРИТИКА:

Борба девиза између САД и Енглеске у оквиру ОЕС-а — — —	109
А. Јовановић: Послератни развој платних биланса капиталистичких земаља — — — — —	113
М. П. Ивановић: Финансиски и привредни положај Француске републике — — — — —	141
Владимир Баум: Поводом америчке Беле књиге о Кини —	159
Милан Шаховић: Санкције међународног јавног права у светлости VII главе повеље Уједињених нација — — —	175
С. К.: Две године рада Института за међународну политику и привреду — — — — —	184

Уређује одбор. Одговорни уредник Иван Караиванов.

Часопис излази тромесечно. Уредништво и администрација, Београд, Божидара Ације бр. 11, телефон 42-751/14; текући рачун код Народне банке, централа за НР Србију, 104-807070; поштански фах 750 пошта Београд 4; штампарија „Борба“, Београд, Кардељева 31, тел. 24001.

СОДЕРЖАНИЕ ЖУРНАЛА „МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРОБЛЕМЫ“ № 1—4, В. 1949 Г.

№ 1

Несколько слов о задачах нашего журнала; Из политического отчета Йосифа Броза Тито на V съезде КПЮ; Эдвард Кардель — Международное положение и Новая Югославия (из отчета тов. Карделя на V съезде КПЮ); Моша Пияде — О вопросе Балканской федерации; инж. Мариан Хубени — Характеристические черты сегодняшней экономики США; Д-р Алберт Вайс — О злочине геноцида в Международном уголовном праве; Оскар Алеви — Основные характеристики товарных рынков; В. Миленкович — Новые хозяйственные планы страны народной демократии; Радосл Стаменкович — Системы междуевропейского оплачивания в рамках Маршалового плана.

Рецензии и критики

Большая трудовая победа народов СССР; В. Мизников — Буржуазно-реформистическое понятие Эугена Варга о Революционные переменах в странах народной демократии; М. Гаврич — Об антимарксистических извращениях и уклонах в области политической экономии в СССР; Рип.-Ристич — Первое заседание Комитета для развития торговли.

№ 2

Борьба за мир; Речь Маршала Тито на митинге в Пуле; Релакции „Новое время“; Мао Це Дун — Китайская революция и КП Китая; Милан Гаврич — Новый этап немецкого проблема; Радосл Стаменкович — Некоторые вопросы в связи с торговым обменом между социалистическими и капиталистическими странами; В. Миленкович — Анализа 4 точки Трумановой программы; Д-р Иво Лапена — Смысл и значение 36/1 чл. Устава международного суда.

Рецензии и критики

Оскар Алеви — По вопросу о девальвации и обмене валют европейских капиталистических стран; В. Цврлье — О выпуске II тома „Истории дипломатии“ (Перевод с русского языка); М. Г. — Несколько слов о I томе „Дипломатического словаря“; М. Ристич — IV заседание европейской экономической комиссии; Н. Н. — Жорж Сория, О возможности превращения Франции в американскую колонию.

№ 3 и 4

Выступление Маршала Тито на окончании военных маневров Ю А; Выступление Эдварда Карделя на заседании Академии наук и искусств Словении; Лео Матес — Об отказе договора за приянтельство и взаимопомощь; И. Караиванов — Метод информбюровской кампании; Д-р Алберт Вайс — Северо-атлантический пакт с точки зрения международного права; Инж. Мариан Хубени — Один год Маршалового плана; Влад. Миленкович — Валютная девальвация в капиталистических странах.

Рецензии и критики

Левизная борьба между США и Англией в рамках ОЕС-а; А. Йованович — Послевоенное развитие платежных балансов в капиталистических странах; М. П. Иванович — Финансовое и хозяйственное положение французской Республики; Владимир Баум — Американская Белая Книга о Китае; Милан Шахович — Санкции международного публичного права в свете VII главы харте ООН; С. К. — О двух годовой работе Института международного хозяйства и международной политики.

INTERNATIONAL PROBLEMS No. 1 TO No 4 1949
CONTENTS:

A few Words on the Tasks of our Review; Excerpts from the Political Report by Josip Broz Tito to the 5th Congress of the Yugoslav Communist Party; Edvard Kardelj — International Situation and New Yugoslavia (from the Report of Comrade Kardelj to the 5th Congress of the YCP); Moša Pijade — On the subject of the Balkan Federation; Marijan Hubeny — Characteristic Aspects of the present Economy of the USA; Albert Vajs — The Crime of Genocide in the International Criminal Law; Oscar Alevi — The basic Features of World Markets.

Comments and reflections

A great Work Victory of the Peoples of the USSR.

V. Miznjikov — The bourgeois reformistic Conception of Eugen Varga of revolutionary Changes in the Countries of Peoples Democracy; M. Gavrić — On the antimarxist Distortion and Deviation in the Field of Political Economy in the USSR; Rip-Ristic — The first Session of the Committee for Development of Trade.

No 2

The Fight for Peace; The Speech by Marshal Tito at Pola; To the Editor of »New Times«; Mao Tse Tung — The Chinese Revolution and the Chinese Communist Party; Milan Gavrić — A new Stage in the German Problem; Rados Stamenkovic — Some Problems relating to the Trade between socialist and capitalist Countries; V. Milenkovic — On the Aim of Point Four of the Truman Programme; Ivo Lapena — The significance and Object of Article 36/I of the Statute of the International Court of Justice.

Comments and reflections

Oskar Alevi — Considerations on the Problem of Devaluation and Convertibility of the Currencies of European capitalist Countries; V. Crvlje — On the Publication of Vol. II. of »History of Diplomacy«, translated from Russian; M. Ristic — IV. Session of the Economic Commission for Europe; M. G. — A few Words on Vol. I. of »Diplomatic Dictionary«; N. N. — Georges Soria: Will France become an American Colony?

No 3—4

The Speech by Marshal Tito at the Manoeuvres of the Yugoslav Army; The Speech by Edvard Kardelj in Ljubljana to the Session of the Slovene Academy of Science and Arts; Leo Mates — The Notice of the Inform-Bureau Campaign; Albert Vajs — The international legal Aspect of the North Atlantic Treaty; Vlad. Milenkovic — The Devaluation of Currencies in capitalist Countries.

Comments and reflections

The USA Dollar versus the British Pound within the OEEC; A. Jovanovic — The Balances of Payments of capitalist Countries in the post-War Period; M. P. Ivanovic — The financial and economic Policy of the French Republic; Vladimir Baum — On the Publication of the American White Paper on China; Milan Sahovic — Chapter VII of the Charter United Nations and Sanctions in International Law; S. K. — Two Years of Activity of the Institute for International Politics and Economics.

CONTENU DE LA REVUE »PROBLEMES INTERNATIONAUX»
1949. N-os 1—4

No 1

Quelques réflexions sur les tâches de notre revue; Extrait du rapport politique de Josip Broz Tito au V-ème Congrès du Parti Communiste de Yougoslavie; Edvard Kardelj — Situation internationale et la Yougoslavie Nouvelle (extrait du rapport du camarade Kardelj au V-ème Congrès u PCY); Moša Pijade: — Au sujet de la Fédération Balcanique; Marijan Hubeny: — Traits caractéristique de l'économie actuelle de l'USA; Albert Vajs: — Crime du génocide dans le droit international pénal; Oscar Alevi — Caractéristiques fondamentales des marchés commerciaux; V. Milenković: — Les nouveaux plans économiques des pays de Démocratie Populaire; Radoš Stamenković: — Système des paiements intereuropéens dans le cadre du plan Marshall.

Commentaires et critiques

Grande victoire du travail des peuples de l'URSS
V. Miznjikov — Conceptions bourgeoises et reformistes d'Eugène Varga au sujet des changements révolutionnaires les pays de Démocratie Populaire; M. Gavrić — Déformations et déviations antimarxistes dans l'économie politique en URSS; Rip-Ristić — Première session du Comité pour le Développement du Commerce.

No 2

Discours du Maréchal Tito au meeting à Pola; Lettre ouverte à la Rédaction de la revue »Temps nouveaux»: Mao Tze TOUNG — Revolution chinoise et le PC de Chine; Milan Gavrić: — Etappe nouvelle du problème allemand; Radoš Stamenković: — Quelques questions se rapportant à l'échange commercial entre les pays capitalistes et les pays socialistes; V. Milenković: — Au sujet de l'article IV du programme de Truman; Ivo Lapena: — Signification et portée de l'article 33 § 1 du Statut de la Cour internationale de Justice

Commentaires et critiques

Oskar Alevi: — Réflexions sur le problème de dévaluation et la convertibilité de la monnaie des pays européens capitalistes; V. Cvrlje — A l'occasion de la publication du II tome de l'Histoire de la Diplomatie traduit du russe; M. G. — Quelques lignes au sujet du premier tome du Dictionnaire diplomatique; M. Ristić — La IV-ème session de la Commission économique pour l'Europe; N. N. — Georges Soria, La France deviendra-t-elle une colonie américaine?

No 3—4

Discours du Maréchal Tito à la fin des manoeuvres de l'Armée Yougoslave; Discours d'Edvard Kardelj à Ljubljana, à la session de l'Académie Slovène des Sciences et des Art; Leo Mates — Dénonciation du Traité de l'aide réciproque; I. Karaivanov — Méthodes de la campagne du Bureau d'information; Albert Vajs — Le Pacte Atlantique septentrional du point de vue du Droit International; Marijan Hubeny — Une année du Plan Marshall; Vlad. Milenković — Dévaluation monétaire dans les pays capitalistes.

Commentaires et critiques

Lutte entre le dollar et la livre à l'intérieur de l'OEEC; A. Jovanović — Développement des bilans de paiement des pays capitalistes après la guerre; M. P. Ivanović — Politique financière et économique de la République Française; Vladimir Baum — A propos du Livre Blanc américain au sujet de la Chine; Milan Sahović — Sanctions du droit international public à la lumière du chapitre VII de la Charte de l'ONU; S. K. — Deux ans du travail de l'Institut pour la Politique et l'Economie internationale.